

Сусанна Тиоян, Олег Григорян, Роберт Урумян

**САМОУЧИТЕЛЬ АРМЯНСКОГО ЯЗЫКА
ՀԱՅԵՐԵՆԻ ԽԵԹՈՒՈՒՅՑ**

Директор издательства	Э.С. Мкртчян
Редактор издательства	М.В. Мнацаканян
Худ. редактор	А.А. Багдасарян
Компьютерная верстка	Г.А. Арутюнян
Компьютерный дизайн обложки	Г.А. Арутюнян

ISBN 978-99941-1-347-7

Печать офсетная Формат 70x100 1/16 Бумага офсетная
Объем 245 п.л., 141 усл.п.л. 3161 уч.над.л
Тираж 500 экз Цена договорная

ИЗДАТЕЛЬСТВО «ЗАНГАК-97»

Республика Армения, 0051, Ереван, пр. Комитаса 49/2 тел. (+37410) 23-25-28,
факс (+37410) 23-25-95, эл. почта info@zangak.am, эл. сайт www.zangak.am
Книжный магазин ул. Ханджяна 29, тел. 54-06-07, эл. сайт www.book.am

ՍՈՒՍԱՆՆԱ ՏԻՇԱՆ
ՕԼԵԳ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ
ՌՈԲԵՐՏ ՌԻՇՈՒՏՅԱՆ

ՀԱՅԵՐԵՆԻ
ԻՆՔՍՈՒՍՈՒՅՑ

ԵՐԵՎԱՆ 2007

СУСАННА ТИОЯН
ОЛЕГ ГРИГОРЯН
РОБЕРТ УРУТЯН

САМОУЧИТЕЛЬ АРМЯНСКОГО ЯЗЫКА

ЕРЕВАН 2007

**УДК 809.198.1
ББК 81.2Ар
Т 429**

Редактор — доктор фил. наук, проф. Лиана Овсепян

**Тиоян Сусанна и др.
Т 429 САМОУЧИТЕЛЬ АРМЯНСКОГО ЯЗЫКА./Тиоян С., Григорян О., Урутян Р.—
Еր.: Зангак-97, 2007, 392 с.**

Предлагаемое пособие по современному восточноармянскому литературному языку рассчитано, прежде всего, на начинающих, но и читатели, в определенной степени владеющие армянским языком, могут, пользуясь им, углублять и совершенствовать свое знание армянского языка. Пособие ориентировано на самостоятельное изучение, но может быть полезно и при работе с преподавателем.

**Т 4602020100
0003(01)—2007**

ББК 81.2Ар

ISBN 978—99941—1—347—7

© Авторы, 2007 г.
© «Зангак-97», 2007 г.

ПРЕДИСЛОВИЕ

Предлагаемое вашему вниманию пособие по современному восточноармянскому литературному языку рассчитано, прежде всего, на начинающих, но и читатели, в определенной степени владеющие армянским языком, могут, пользуясь им, углублять и совершенствовать свое знание армянского языка. Хотя пособие ориентировано, в первую очередь, на самостоятельное изучение, несомненно, оно может быть пригодно и при работе с преподавателем.

Армянский язык – один из древнейших языков мира – обладает богатой лексикой, сложной, но стройной и логичной грамматикой, самобытной словообразовательной системой. Современное бытие армянского языка во многом определяется особенностями его истории, а также истории армянской письменной культуры. Будучи древнеписьменным, армянский язык содержит напластования разных эпох, что несколько затрудняет его изучение, но, вместе с тем, позволяет не просто, в определенной степени, механически изучать язык. Но и, параллельно, пусть, в начале – в самых общих чертах, приобщаться к сокровищнице армянской письменной культуры.

Принципы построения самоучителя во многом определяются особенностями системы армянского языка. Богатство и сложность звукового строя диктует целесообразность его постепенного представления (через сопоставление с русской фонетикой, используя также ее периферийные – междометие, звукоподражание, диалект-элементы, а также, в отдельных случаях, через сравнение с другими языками), закрепления чтением отдельных слов, словосочетаний, фраз. Богатство лексики требует специальных способов ее усвоения: группируются *близкие по звучанию или значению*, относящиеся к одной тематической группе слова. Самобытность словообразовательной системы, обилие сложных и производных слов диктует необходимость их гнездового представления, так как легче усваиваются взаимосвязанные языковые элементы. Необходимостью аналитического (от элементов – к целому) усвоения сложных и производных слов обусловлено в отдельных случаях и представление некоторых древнеармянских слов, которые в современном языке самостоятельно не употребляются, но в качестве компонентов содержатся в сложных и производных словах.

В настоящее время армянский язык функционирует в двух литературных (восточноармянский и западноармянский) вариантах. В качестве литературного языка долгое время использовался и древнеармянский язык – грабар.

Новоармянский литературный язык (восточная ветвь) окончательно сформировался в первой половине XIX века на основе Арагатского диалекта. Западноармянский литературный язык сформировался на основе константинопольского диалекта.

Значительны расхождения между современной литературной нормой и живым народно-разговорным языком, который долгое время был (а подчас и остается) “домашним” языком и образованных людей. Поэтому его особенности широко отражены в классической художественной литературе, часто встречаются в живой речи людей, вполне владеющих литературной нормой. Классическая и современная художественная литература, публицистика, журналистика и т.д. весьма неоднородны по лексической палитре: встречаются и древнеармянские, т.н. устаревшие, народные, диалектные, западноармянские слова.

Мы не сочли возможным игнорировать эти обстоятельства в построении самоучителя, чем и обусловлены некоторые отступления от классических схем языковых учебников для начинающих: наряду с лексическим минимумом, в общепринятом понимании, с самого начала мы частично вводим и единицы вышеупомянутых слоев лексики, так как одна из наших целей (наряду, естественно, с основной задачей – обучение литературному произношению, чтению, пониманию, умению вести беседу на широкий спектр тем, владению литературной устной и письменной речью) – как можно быстрее приобщить обучающихся к самостоятельному чтению классических образцов армянской литературы, современных текстов различных жанров.

Опыт преподавания армянского языка начинающим свидетельствует о том, что приобщение к классическим образцам ускоряет, стимулирует и “механическую” сторону (заучивание) процесса языкового обучения. В самоучителе используются и элементы интенсивного обучения: комплексное представление фонетики, грамматики, словообразования, лексики и т.д.

Избранный нами подход – постепенное представление звуков и букв и их закрепление на лексическом, словообразовательном и даже пунктуационном материале – обусловлен тем, что в армянском языке звуков больше, чем в знакомых читателю языках. Сначала даются звуки, общие для армянского и русского языков, затем постепенно вводятся “трудные” для русскоязычного пользователя звуки, которых нет не только в русском, но и в других знакомых обучающимся языках. Мы сочли нужным закреплять их усвоение, давая большой и разнообразный материал. Вместе с тем, подобный подход вынуждает нас (из-за ограниченности пройденного материала – букв и, как следствие этого – грамматики) в начальных уроках ограничиваться простыми, примитивными единицами, не без повторов. Постепенно, по мере расширения фонетического материала, учебный материал усложняется.

Усвоение букв незнакомого алфавита не всем обучающимся дается легко. иногда возникает как бы психологический барьер. Поэтому в на-

чальных уроках даются имена собственные, слова, совпадающие или близкие по звучанию в армянском и русском языках. Это, думается, будет способствовать преодолению психологического барьера.

В подборе текстов, а также в изложении материала мы руководствовались тем, что пособие рассчитано на самый широкий круг пользователей – от людей, имеющих опыт и навыки изучения иностранных языков, до взрослых людей, которые по роду своей профессии редко сталкиваются с лингвистическими проблемами. Поэтому мы постарались придерживаться как бы золотой середины – не очень сложно, без сугубо лингвистической терминологии, но вместе с тем – дать побольше знаний. В выборе текстов мы руководствовались тем же принципом – наряду с простыми, порой, можно сказать, примитивными текстами – классические образцы армянской литературы, усвоение которых не всегда будет легким. Представление подобных текстов имеет целью приобщение обучающихся к армянской литературе.

Каждый урок выстраивается по единой схеме: фонетика, орфография, словообразование, грамматика (разумеется, после усвоения всех букв и звуков 1-й раздел отсутствует).

Усвоению материала способствует его постепенное усложнение в рамках каждого урока: слова – словосочетания – предложения – текст. Усвоение пройденного материала проверяется упражнениями.

Так как в армянском – сложная система словообразования, мы даем обширный словообразовательный материал. Данные основные аффиксы (префиксы и суффиксы), а также основы, с которыми образовано и образуется много слов. Причем один и тот же аффикс или словообразовательная единица может представляться в нескольких уроках – по ходу изучения букв. Например, суффикс **-шրш** представлен в нескольких уроках, нестандартный глагол **կամ** дается в уроке 1, а его спряжение во множественном числе – после прохождения буквы **ր**. В каждом уроке приводятся словосочетания с новыми словами. Эти словосочетания не только закрепляют пройденный материал, но и могут использоваться для составления простых предложений.

Пособие рассчитано на людей, свободно владеющих русским языком, поэтому, переводя на русский, мы часто ориентируемся не на правильность русской речи, а на близость армянской фразе. В ряде случаев мы не следуем принятому в русском языке порядку слов, так как симметричность фраз облегчит восприятие обучающихся.

Таким образом, обучающийся избавляется от дополнительных трудностей, обусловленных несимметричностью языков на различных уровнях. Часто, чтобы облегчить усвоение материала, мы приводим и перевод, и дословное соответствие (помета **dosl.**).

В пособии часть лексического и словообразовательного материала закрепляется и в текстах, но большая часть этого материала должна быть усвоена на ассоциативной основе, а также с помощью общего словаря, который дается в конце книги.

Упражнения, к которым даны ответы, помечены знаком *.

Все уроки самоучителя имеют текстовые двуязычные словари и упражнения.

Усвоение грамматического материала самоучителя (он охватывает почти всю грамматику современного армянского языка) подготовит обучающегося к чтению как художественных, так и общественно-политических текстов средней, а, может, и выше средней трудности. И в этом вам поможет армянско-русский словарь самоучителя, который содержит примерно 3000 слов. Естественно, вам уже придется пользоваться и другими, большими по объему словарями.

Самоучитель предназначен прежде всего для начинающих изучение с азов, но замысел его построения таков, что он может быть интересен и людям, уже в определенной степени владеющим языком. Представленные тексты разнообразны: классические образцы армянской литературы, тексты страноведческого характера, переводы нескольких классических и популярных русских произведений, афоризмы, шутки.

Предлагаемое вашему вниманию пособие может быть использовано и при работе с преподавателем, в вузовском преподавании – для русскоязычной аудитории. Преподаватель может выборочно, по своему усмотрению использовать материалы, скажем, по словообразованию, грамматике, отдельные тексты, которые, благодаря содержащимся в пособии материалам, обучающийся сможет усвоить и самостоятельно.

Поскольку предлагаемый вниманию читателей самоучитель является первым опытом создания пособия по армянскому языку подобного типа, авторы с благодарностью примут все замечания и предложения по его улучшению.

Желаем вам больших и быстрых успехов в изучении армянского языка, в приобщении к одной из древнейших и самобытнейших культур мира.

Как заниматься по самоучителю

Приступая к самостоятельным занятиям языком, следует заниматься регулярно, каждый день – избегая перерывов в занятиях. Все задания надо выполнять письменно и проверять по ответам. Слова, словосочетания, тексты и слова к текстам следует читать вслух не менее двух-трех раз.

Сначала рекомендуется усвоить фонетический (в первых 11-и уроках), лексический, словообразовательный и грамматический материал, читать слова и словосочетания. После этого можно ознакомиться с новыми словами текста или стихотворения и приступить к их чтению. Уяснив смысл, необходимо прочесть текст или стихотворение не менее двух раз. Затем можно приступить к выполнению заданий и упражнений.

Для того, чтобы помочь вам быстрее научиться читать, мы решили отказаться от русской транскрипции, давать армянскую транскрипцию. Пользоваться ею легко. В армянском языке написание и произношение

близки, различаются только отдельные звуки и буквы. Поэтому целиком транскрипция дается только в первых уроках, а потом представляются только отклоняющиеся случаи. Транскрипция дается в квадратных скобках.

Усвоить возможные отклонения нетрудно. թ может произноситься [փ], զ – [ր], դ – [ր], ն – [ւ], լր – [լսվ], ղ произносится [ւն] только в мес-тоимении այդ и его производных, а также когда դ – притяжательный ар-тикуль: գիրք [գիրքը] твоя книга, աշակերտ [աշակերտը] твой ученик.

Буквосочетания իշ и եш могут произноситься [յш]: հերիար [հերյար] сказка, հրեշ [հրյաշ] еврей, а յո – [յօ]: օրիորդ [յօ, ը] девушка, барышня.

В литературном произношении начальная согласная не может откло-няться от написания, поэтому, если, скажем, в слове два դ, то ясно, что произнесение [ր] относится ко второму դ: դադար [ը], т. е. произносим: [դադար].

В некоторых словах հ не произносится, что обозначается знаком [Ւ]: աշխարհ [Ւ].

Знак «՝» (ударение) в армянском имеет другие функции (по сравне-нию с русским), мы ставим его в учебных целях, когда ударение – не на последнем слоге.

В прямоугольных рамках даются случаи несоответствия армянских и русских конструкций, а также, для наглядности, – некоторые парадигмы.

В овальных рамках представлены закономерности, правила.

Урок 1

Фонетика

Буквы: ш, п, р, щ, զ, կ, դ, ւ, լ, մ, ն.

Словообразование

Префикс **шի-**.

Грамматика

- Окончание существительных в местном падеже: **-ում**.
- Бытийный нестандартный, недостаточный глагол **կամ** (я) есть.
- Повелительное наклонение, единственное число нестандартного глагола **տալ** давать.
- Местоимения: **դու** ты, **նա** он, она, оно.
- Союзы **ու** и, **կամ** или.

Пунктуация

- Знак «'» (ударение).
 - Знак «::» (точка).
-

Фонетика

Многие звуки армянского и русского языков похожи. Усвойте соответствия:

ш — а	զ — ը	ր — ը
п — у	կ — կ	լ — լ
р — б	դ — դ	մ — մ
щ — ի	ւ — տ	ն — ն

Читайте имена собственные, закрепите усвоенные буквы. Листочком бумаги закройте русские слова, произнесите армянское слово, затем приоткройте русское слово, чтобы проверить себя. После этого закройте армянские слова, читайте русское слово, пишите армянское слово, приоткрывайте его, чтобы проверить себя:

Արշրուտ	Արարատ	Արշմի	Ադամ
Կրման	Արման	Կաշման	Կապան
Արգար	Աբգար	Բագրատ	Բագրատ

Արա	Արամ
Գասպար	Արտակ
Մուրադ	Մարտն
Մանուկ	Մարատ
Նիւբար	Լала

Ударение падает, как правило,
на последний слог.

Лексика

ու и	քալ вишня
դու ты	քաղ утка, селезень
բու сова	քակ двор
արգանակ бульон	ուզ козленок
կատակ шутка	դանակ нож
քանակ армия	ապուր суп
քարակ тонкий; тонко	կաշիк связь
նամակ письмо	պատ стена
կատու кот, кошка	դար век
դարակ полка; ящик (стола)	ամպր крепкий, прочный, твердый
սոսուն дом	ագարակ ферма
անուն имя	մակարդակ уровень
լար шнур; провод; струна	պարակ веревка
պարկ мешок	մանուկ ребенок, дитя
աման посудина, тарелка, миска	մուկ мышь
կամ или	կամար арка, свод

Словосочетания

նա ու դու	օն(а) и ты
դու կամ նա	ты или он(а)
արգանակ կամ ապուր	бульон или суп
պարան կամ լար	веревка или провод
սոսուն կամ ագարակ	дом или ферма
ամուր պատ	крепкая стена
մուկ ու կատու	мышь и кот

Словообразование

Префикс **ші-** – отрицательный. Присоединяясь к существительному, он образует прилагательное со значением отсутствия того, что обозначено существительным: шілік дом → **шілік** бездомный, шілік имя → **шілік** безымянный, шілік зуб → **шілік** беззубый, қашш связь → **шілік** бессвязный, ңашаршык уровень → **шілік** некачественный, без должного уровня, шілік порок, дефект → **шілік** безупречный, шілік корень → **шілік** не имеющий корня.

Грамматика

1. Окончание ед. ч. местного падежа существительных: -пік

рашк двор → **рашкпік** во дворе, бишмашк письмо → **бишмашкпік** в письме, ңашрашк ящик → **ңашрашкпік** в ящике, щашрк мешок → **щашркпік** в мешке.

2. Бытийный нестандартный, недостаточный глагол қаш (я) есть

Запомнив пройденные буквы, мы можем усвоить несколько форм данного глагола:

изъявительное наклонение, настоящее время, 1-е лицо, единственное число: **қаш**, настоящее время, 3-е лицо, единственное число: **қаш**, прошедшее несовершенное время, 3-е лицо единственное число. **қашр.** Ңашкпік қаштап **қашр**: Во дворе была кошка.

Цәшрашкпік **пік** қаш: На ферме есть козленок

3. Повелительное наклонение, единственное число нестандартного глагола **шаш** давать:

шаш → **шашпір** дай!

4. Местоимения: ңыл ты, биш он, она, оно.

В армянском языке нет
грамматической категории рода

5. Союзы: **пі** и, **қаш** или:

шілікпі **пі** шашкпішк дом и ферма
рашк **қаш** піл утка или козленок.

Пунктуация

1. Знак «'» (ՂԵՂԱ ударение)

Знак ударения ставится:

а) при обращении – над ударным слогом:

Արման, բարձր բու կա. Арман, во дворе есть сова.

- 6) в повелительных предложениях — над ударным гласным глагола повелительного наклонения:

Մարտին, տու՛ր ... Мартун, дай...

- в) над ударным гласным — при логическом выделении какого-либо слова:

Արտակ, դու՛ր տուր: Артак, (именно) ты дай!

2. Знак «::» (վերջակետ — точка)

- В конце предложения ставится знак «::»

Դարակում դանակ կա: В ящике есть нож.

Упражнения

*I. Переведите.

1. Արա՛, բարակ լա՛ր տուր: 2. Պարկում պարան կա: 3. Դարակում անանուն նամակ կա: 4. Բակում կատու կար: 5. Ամանուն ապուր կար: 6. Բազրա՛տ, ապուր կամ արգանակ տու՛ր: 7. Մարա՛տ, դանակ տուր.

*II. Переведите.

1. В мешке есть веревка. 2. В ящике есть письмо. 3. В письме была шутка. 4. В ящике была миска. 5. Во дворе есть кот. 6. В миске есть вишня. 7. На ферме есть козленок.

III. Составьте сами 10-15 предложений, используя лексику и грамматику урока.

Образец: Արա՛մ, բարակ ու ամուր պարան տու՛ր

Ответы

- I. 1. Ара, дай тонкий шнур! 2, В мешке есть веревка. 3 В ящике есть анонимное письмо. 4 Во дворе была кошка 5. В миске был суп. 6. Баграт, дай суп или бульон! 7. Марат, дай нож!

- II. 1. Պարկում պարան կա: 2. Դարակում նամակ կա: 3. Նամակում կատակ կար: 4. Դարակում աման կար: 5. Բակում կատու կա: 6. Ամանուն բալ կա: 7. Ազարակում ուշ կա:

Урок 2

Фонетика

Буквы: ի, յ, շ, ժ, ս, զ, ւ, Փ, Ւ, Ձ, ց.

Словообразование

1. Интерфикс -ш-.
2. Префикс ան-.

Грамматика

1. Указательные местоимения: այս этот, այդ тот, այն тот.
2. Вопросительное местоимение ի՞նչ что?
3. Неопределенный artikel մի.
4. Повелительное наклонение, единственное число нестандартного глагола գալ приходить, прийти.
5. Бытийный нестандартный, недостаточный глагол կամ (я) есть.

Пунктуация

Вопросительный знак «՞».

Фонетика

Продолжаем усвоение звуков, похожих в армянском и русском языках:

ի – и	շ – ш	ս – с	Փ – ф
յ – ю	ժ – ж	զ – з	Վ – в
Ւ – х	Ձ – ч	ց – ц	

Читайте имена собственные и слова, сходные или похожие в армянском и русском языках, закрепите усвоенные буквы Листочком бумаги закройте русские слова, произнесите армянское слово, затем приоткройте русское слово, чтобы проверить себя. После этого закройте армянские слова, читайте русское слово, пишите армянское слово, приоткрывайте его, чтобы проверить себя.

Սահման	Մասիս	Սիս	Սիս	Չիլի
Շավարշ	Շավարշ	Անի	Վարդան	Վարդան
Վահագան	Վահագան	Սուդան	Խաչատուր	Խաչատուր

Ասատուր	Ասատուր	Ուրուգվայ	Ուրուգվայ	Ժիրայր
Մինաս	Մինաս	Արցախ	Արցախ	Վարազդատ
Ալժիր	Ալժիր	Վարշավա	Վարշավա	Մարտին
Ֆիդայի	Ֆիդայի	տուֆ	տուֆ	ասֆալտ
Ֆիրմա	Ֆիրմա	բազալտ	բազալտ	газ

Примечание. Звонкие согласные р, q, ң, զ, ժ и др. на конце слова не оглушаются (как в русском), а остаются звонкими (как в украинском или английском): բիր зрачок, ակումբ клуб, արագ быстро, ազգ нация, գինել серыга, ափազ песок, նազ корабль, ճաղ боль и т.д. Противопоставление звонкий — глухой в конце слова смыслоразличительное:

ուժ сила	մազ волос	անուժ бессильный; бессильно
ուշ поздно	մաս часть	անուշ милый, сладкий

(Иначе в русском языке: гриб [гриб] — грипп [грипп]).

Согласные перед ի, յ не смягчаются: Սիման, խիզախи храбрый, խիստ строгий, նախանж журнал (школьный и под.); ձր книга, աշխան инстанция.

Лексика

ամուսին	муж, супруг	շուկա	базар, рынок
լավ	хороший; хорошо	կին	женщина; жена
գին	цена	վաստ	плохой; плохо
տատիկ	бабуля	պանիր	сыр
բույս	растение	պապիկ	дедушка
միս	мясо	կակաչ	мак
ազնիվ	честный	գինի	вино
շուշան	лилия	բարի	добрый
գույն	цвет	մանուշակ	фиалка
շար	злой	կարմիր	красный
արագիլ	аист	տարատ	брюки
կանաչ	зеленый	կարապ	лебедь
մուշտակ	шуба	կապույտ	синий
սարյակ	скворец	շապիկ	сорочка, рубашка
Վարդ	умело, натренированно	շուն	пес, собака
գուլպա	чулки	վարժարան	училище, школа
նապաստակ	заяц	մասուր	шиповник
շիշ	бутылка	գայլ	волк, волчица
Վարունգ	огурец	բաժակ	стакан, чашка
հույս	надежда	սունկ	гриб

պայուսակ	сумка, портфель
արմավ	финик
լուր	весть
դասարան	класс (школьный)
ժամ	час
սիրուն	красивый; красиво
պատասխան	ответ
ազատ	свободный; свободно
խուլ	глухой; глухо
տախտակ	доска
շուրջ	быстро, рано
դուլլ	ведро
լույս	свет
անկյուն	угол
	խաչ крест
	դաս урок
	այգի сад
	սիրութ сердце
	մատիտ карандаш
	ժամանակ время
	խավար темный; тьма
	ցուցակ список
	արագ быстро; быстрый
	շատ очень; много
	խիստ строгий; строго
	սուր острый; меч, сабля
	վայր место; местность

Доброе утро. Բարի լույս:
 Добро пожаловать. Բարի գալուստ:

Словосочетания и предложения

խիստ պատասխան строгий ответ
 բարի լուր добрая весть
 սիրուն կարապ красивый лебедь
 կապույտ мантилья фиалка
 շուն ու կատու пес и кот
 բալ ու մասուր вишня и шиповник
 բարի սիրութ доброе сердце
 տատիկ ու պապիկ бабушка и дедушка

վատ դասարան плохой класс
 միս ու պանիր мясо и сыр
 կարմիր խաչ красный крест
 սուր դանակ острый нож
 կանաչ այգի зеленый сад
 կարմիր գինի красное вино
 բամбаկ ու շիշ стакан и бутылка

Այգում կապույտ մանուշակ ու կարմիր կակաչ կար:
 В саду была синяя фиалка и красный мак.

Պայուսակում սիրուն կանաչ գուղղա կա.
 В сумке есть красивые зеленые чулки.

Նամակում խիստ պատասխան կար.
 В письме был строгий ответ.

Словообразование

1. Интерфикс -ш-

Компоненты составного (сложного или производного) слова часто соединяются интерфиксом -ш-:

пүш плечо + ш + պարկ мешок → пүшаңарկ рюкзак

пүш плечо + ш + պայուսակ сумка → пүшаղայուսակ наплечная сумка
լաստ плот + ш + նավ корабль → լաստանավ паром

դաս урок + ш + ցուցակ список → դասացուցակ расписание (уроков)

դաս + ш + տպախտակ доска → դասատպախտակ расписание (уроков)

դաս + ш + ժամ час → դասաժամ учебный час.

С интерфиксом -ш- образуются и названия цветов с компонентом գույն (цвет):

մանուշակ фиалка + ш + գույն → մանուշակագույն фиолетовый

շագանակ каштан + ш + գույն → շագանակագույն коричневый, каштановый.

2. Префикс ան-

ազնիվ → անազնիվ бесчестный, հույս → անհույս безнадежный, լույս → անլոյս беспросветный, без света, գույն → անգույն бесцветный. սիրություն → անսիրություն бессердечный, պատասխան → անպատասխան безответный.

Грамматика

1. Указательные местоимения այս этот, այդ этот, այն тот.

Местоимение այս употребляется, когда речь идея о предмете, близком к говорящему:

Այս դաշտանում կարմիր պայուսակ կա: В этом классе есть красная сумка.

Местоимение այդ – о предмете, близком к собеседнику: Այդ այգում արագիլ կար: В том (этом) саду был аист.

Այն – о предмете, далеком и от говорящего, и от собеседника: Այն բաժակում կարմիր գինի կա: В том стакане есть красное вино

Эти местоимения не склоняются: այս դաշտանում – в этом классе, այս դաշտանից из этого класса, այս դաշտանով этим классом.

Местоимение այդ произносится [այտ].

այս տարի в этом году

2. Вопросительное местоимение ի՞նչ что

– Ի՞նչ կս այցում: – Что есть в саду?

3. Неопределенный артикль մի

Արտանի, մի մատի՛ն տուր: Артак, дай (какой-нибудь) карандаш!

Артикль մի имеет омоним: разг մի числ один (*լիտ մեկ*).

4. Повелительное наклонение, единственное число нестандартного глагола գալ:

գալ приходить, прийти → արի՛ или! приходи!

տուն գալ приходить домой

5. Бытийный нестандартный, недостаточный глагол կամ (я) есть

Усвоив пройденные буквы, запомним еще две формы этого глагола:
изъявительное наклонение

настоящее время, 2-е лицо, единственное число: կամ

прошедшее несовершенное время, 2-е лицо, единственное число.
կայիր

Դու կամ ցուցակում: Ты есть в списке.

Դու կայիր ցուցակում: Ты был в списке.

Пунктуация

Вопросительный знак «՞» ставится над ударным (т.е. преимущественно – последним) гласным того слова, на котором – логическое ударение. Таким образом, в письменном тексте может быть четко выражено, что именно хочет узнать спрашивающий: Այօթ մանուշակ կա՞: В саду есть фиалка? Այօթ մանուշակ կա: В саду есть фиалка? Այօթ՞ն մանուշակ կա: В саду есть фиалка?

Упражнения

*I. Переведите.

- Աշում, շուտ արի՛ տուն: 2. Արտանի, կապույտ մատի՛ն տուր: 3. Այս լաւաճափում պարան կա՞: 4. Այօթում այս տարի արագիլ կա՞ր 5. Ուսապարկում բաժնիկ կա՞: 6. Ուսապարկում բաժնիկ կա: 7. Նամակում բարի լուր կար: 8. Բակում շուն ու կատու կա: 9. Մարտին, մի շիշ գինի տու՛ր:

*II. Переведите.

1. В стакане есть красное вино? 2. В стакане есть красное вино? 3. В этом году в саду есть заяц. 4. Варужан, дай коричневый карандаш! 5. В том ящике есть зеленая бутылка и красный стакан.

III. Перечислите, что есть в: 1. այգում, 2. դասարանում, 3. ուսապարկում.

Ответы

I. 1. Ашот, быстро иди ломой! 2. Артак, дай синий карандаш! 3. На этом пароме есть веревка? 4. В саду в этом году был аист? 5. В рюкзаке есть стакан? 6. В рюкзаке есть стакан? 7 В письме была добрая весть. 8. Во дворе есть пес и кот. 9. Мартин, дай бутылку вина!

II. 1. Բաժակում կարմիր գինի կա՞: 2. Բաժակում կարմի՞ր գինի կա: 3. Այս տարի այգում նապաստակ կա՞ 4 Վարուժա՞ն, շազանակագույն մատիտ տուր, 5. Այդ դարակում կանաչ շիշ ու կարմիր բաժակ կա:

Урок 3

Фонетика

1. **Է – Ե.**
2. Соединительный звук [j].

Словообразование

1. Префикс **մակ-**.
2. Суффиксы **-ե, -յշ, -ենի.**

Грамматика

1. Личные местоимения: единственное число.
2. Образование множественного числа существительных.
3. Степени сравнения прилагательных.
4. Нестандартный, недостаточный глагол **ումեմ** имею (изъявительное наклонение, настоящее время, единственное число).
5. Повелительное наклонение, единственное число нестандартных глаголов: **անել** делать, **անել** сказать, говорить, **տեսնել** видеть, **տանել** нести, уносить, **որ** переносить, **գալ** приходить, **ելնել** подниматься, вставать, **բերել** приносить, принести, **վերկենալ** (**վեր կենալ**) вставать, подниматься, **լալ** плакать, **ուտել** есть, кушать.

Фонетика

1. **Է – Ե**

Буква **Է** произносится, как русское э (эхо).

Буква **Ե** в начале слова произносится, как русское ударное е в начале слова (ехать, едкий) [jɛ]: **Ես** [jɛs] я, **Երամ** [jɛrəm] стая, **Երկու** [jɛrkm̩] два, **Երշիկ** [jɛrʃih̩k] колбаса, **Երկար** [jɛrkm̩ar] длинный; долгий, **Երակ** [jɛrək] жила, сосуд, вена.

При словообразовании, если слово, начинающееся с **Ե**, становится вторым компонентом, следующим за префиксом или корнем, то **Ե**

произносится [t]: аն- + երես лицо → аնեрес [аңеңес] бессовестный, бесстыжий, երեսուն 30 + երկու 2 → երեսուներկու [յերեսուներկու] 32.

В конце слова ե произносится [t]: բազե [բազէ] сокол, Մանե [Մանէ], Զարե [Զարէ] (жен. имена).

В середине слова ե обычно произносится [t]: սեր [սէր] любовь, սիրել [սիրէլ] любить, բերել [բէրէլ] приносить, կարել [կարէլ] шить, մեկ [մէկ] один, երեկ вчера, երեխս ребенок, а [յէ.] произносится после частицы ամենա- самый: ամենա- + երկար длинный → ամենաերկար [ամենայերկար] самый длинный.

В середине и на конце слова при произнесении [t] буква է пишется только в тех случаях, когда она является первой буквой второго компонента сложного или производного слова: մաбр мелкий + է (от էակ существ) → մաбрէ микроб, ան + էական существенный, значимый → անէական несущественный, ամենա- самый + էֆան дешевый → ամենաէֆան самый дешевый.

է – [t]

էշ осел
էտ срезывание веток
էժման дешевый
Էրերունի Эребуни
Էղգար Элгар
Էդմոն Әдмон
Էմмա Эмма

ե – [t]

կետ точка, пункт; кит
աշխատել работать
սենյակ комната
աշակերտ ученик
լեզու язык
բերան рот
գետ река
սեխу дыня
մեխу гвоздь
պարտեզ сад
ամեն каждый, всякий

ե – [jt]

երկ произведение
երանգ оттенок
երկիր страна, земля
երաշտ засуха

ելակ клубника
երազ сон, сновидение
երաժիշտ музыкант

Словосочетания

էժման ելակ дешевая клубника
երկար գետ длинная река
երկու կետ две точки

երեսուն սեխу тридцать дынь
երկար ժամանակ долгое время
Երկիր Նաирի Страна Наира

2. Соединительный звук [j]. Между двумя гласными обычно произносится соединительный звук [j],

пишем:

Էակ

Էական

ունեի

произносим:

[Եյակ]

[Եյական]

[ունեյի]

[j] произносится и пишется, в частности, перед окончанием местоименного падежа, если существительное оканчивается на ш: շուկա → շուկայում на рынке.

Словообразование

1. Префикс **մակ-** указывает на нахождение на, над чем-либо – в прямом или переносном смысле: մակ- + երես лицо, лицевая сторона → **մակերես** поверхность, մակ- + նիշ знак (типографский и под.) → **մակնիշ** марка (заводская и под.), մակ- + անուն имя → **մականուն** прозвище, кличка, մակ- + руш глагол → **մակրայ** наречие (часть речи).

2. Суффиксы **-ե** и **-յշ** от существительных, обозначающих предмет, материал, образуют прилагательные со значением соответствующего признака, в особенности – “сделанный из этого”: քամբակ хлопок; вата → **քամբակե**, **քամբակյա** хлопчатобумажный, մարմար мрамор → **մարմարե**, **մարմարյա** мраморный, ապակի стекло → **ապակե**, **ապակյա** стеклянный.

От некоторых основ существительных прилагательные образуются только одним суффиксом: ափակ песок → **ափակե** песчаный.

3. Суффикс **-եմի** особенно активен в образовании названий деревьев, кустов: քաղցր вишня → **քաղցրեմի** вишневое дерево, մատուր шиповник → **մատրեմի** куст шиповника, արմավ финик → **արմավեմի** пальма.

Словосочетания

քամբակյա տարառ
ապակե քամակ
անպատճախան սեր
կանաչ արմավեմի
սիրուն քաղցրեմի

хлопчатобумажные брюки
стеклянный стакан
безответная любовь
зеленая пальма
красивое вишневое дерево

Грамматика

1. Личные местоимения, единственное число

Ես я, դու ты, նա он, она, оно.

2. Образование множественного числа существительных

Общее правило образования множ. числа существительных таково. Односложные существительные образуют множественное число окончанием -եր: դար век → դարեր, մազ волос → մազեր, ուժ плечо → ուժեր, ամպ облако → ամպեր.

Существительные, состоящие из двух и более слогов, образуют множественное число окончанием -եր: ալիք → ալիքեր, սենյակ → սենյակեր, աշակերտ → աշակերտեր.

В армянском языке в ряде случаев, когда из контекста ясно, что речь идет о множестве предметов, существительное употребляется в единственном числе:

Նա սեխ շատ է սիրում: Он очень любит дыни.

3. Степени сравнения прилагательных

Сравнительная степень прилагательных образуется с помощью частиц ավելի более, պակասи менее:

Երկար длинный → ավելի երկար длиннее

սիրում красивый → պակասи սիրում менее красивый.

Превосходная степень прилагательных образуется:

а) с помощью компонента ամենա- самый:

սիրում красивый → ամենասիրում самый красивый

б) с помощью суффикса -գույն:

լավ хороший → լավագույն лучший.

Не путайте суффикс превосходной степени прилагательных -գույն со вторым компонентом сложных слов, где գույն – существительное со значением “цвет”: մանուշակգույն фиолетовый

4. Спряжение нестандартного глагола ունեմ имею в ед.ч. из. накл.

наст. вр

Ես ունեմ

Դու ունես

նա ունի

пр. вр.

Ես ունեի

Դու ունեիր

նա ուներ

Отрицательные формы образуются добавлением частицы չ к глаголу: Ես ունեմ у меня есть → Ես չունեմ у меня нет.

(формы 1-го и 2-го лица прошедшего времени произносим: [ունեյիր], [ունեյիր]).

Русской конструкции **У меня есть...**
в армянском соответствует **Ես ունեմ...**
Дополнение часто стоит перед глаголом

Ես երկու երեխա ունեմ: У меня (есть) двое детей.
Երեկ նա շատ դաս ուներ: Вчера у него было много уроков.
Ես ժամանակ չունեմ: У меня нет времени.
Նա Արտաշատում տուն չունի: У него в Арташате нет дома.

5. Повелительное наклонение, единственное число нестандартных глаголов
անել делать → **արա՛** делай!
ասել сказать, говорить → **шиш'** скажи! говори!
տեսնել видеть → **տես՛** смотри! увидь!
գալ приходить → **ել** (более *разг* – **արփ**) иди! приходи!
ելնել подниматься, вставать → **ել** поднимайся! вставай!
բերել приносить, принести → **բեր** принеси! приноси!
ուտել есть, кушать → **կեր** ешь! кушай!
տանել нести, уносить, *пер* переносить → **տար'** отнеси!
վերկենալ (**վեր** կենալ) вставать, подниматься → **վերկաց** (**վեր** կաց)
вставай! поднимайся!
լալ плакать → **լաց** плачь!

Упражнения

***I. Переведите.**

1. Խաչատուր, երկու կարմիր մատին տուր: 2. Դասարանում երեսուներկու աշակերտ կա: 3. Նա շատ երկար մազեր ունի: 4. Ես քամբակյա կարմիր գոլպաներ ունեմ: 5. Դու մականուն չունես: 6. Երեկ դու ավելի շատ ազատ ժամանակ ունեիր: 7. Արտաշատում կանաչ այգիներ կան, Արցախում կանաչ պարտեզներ ավելի շատ կան: 8. Նա երկու սիրուն ապակե քածակ ունի: 9. Մանե՛, սեխ կեր: 10. Այս պարտեզում մասրենի կար:

***II. Переведите.**

1. В этом дворе есть красивый мраморный дом. 2. Арам, принеси более длинную веревку! 3. Карине, вчера у тебя был урок? 4. У меня есть коричневый рюкзак. 5. У него (нее) двое красивых детей. 6. Вчера у меня были зеленые карандаши. 7. В этой комнате много света. 8. У нее есть хлопчатобумажная фиолетовая сорочка.

*III. Переведите.

1. Այս կանաչ այգում շուշան շատ կա: 2. Արամ, դու ազատ ժամանակ ունե՞ս: 3. Ասատու՛ր, երկու աման ելակ քեր: 4. Ես շագանակագույն պայտասակ ունեմ: 5. Նա կարմիր կակաչներ ունի: 6. Ես կապույտ գուլպաներ ունեմ: 7. Արարատում երկու շատ սիրուն կարմիր տուն կա: 8. Այս սենյակում ավելի շատ լուս կա:

IV. Составьте 10-15 словосочетаний.

Образец: բարի լուս, ամուր պարան.

Ответы

I. 1. Хачатур, дай два красных карандаша. 2. В классе есть тридцать два ученика. 3. У него очень длинные волосы. 4. У меня есть красные хлопчатобумажные чулки. 5. У тебя нет клички. 6. Вчера у тебя было больше свободного времени. 7. В Артшате есть зеленые сады, в Арцахе еще больше зеленых садов. 8. У него есть два красивых стеклянных стакана. 9. Мане, ешь дыню! 10. В этом саду был куст шиповника.

II. 1. Այս բակում սիրուն մարմարե տուն կա: 2. Արամ, ավելի երկար պարան քեր: 3. Կարմինե՛, երեկ դու դաս ունեի՞ր: 4. Ես շագանակագույն ուսապարկ ունեմ: 5. Նա երկու սիրուն երեխա ունի: 6. Երեկ ես կանաչ մատիտներ ունեի: 7. Այս սենյակում լուս շատ կա: 8. Նա բամբակե մանուշակագույն շապիկ ունի.

III. 1. В этом зеленом саду много лилий. 2 Арам, у тебя есть свободное время? 3. Асатур, принеси две миски клубники. 4. У меня есть коричневая сумка. 5. У нее есть красные маки. 6. У меня есть синие чулки. 7. В Арапате есть два очень красивых красных дома. 8. В этой комнате больше света.

Урок 4

Фонетика. Орфография

1. Ы.
2. о, н – [o], [ø].

Словообразование

1. Слова с компонентом -(ш)պար.
2. Суффикс -ենի.

Грамматика

1. Инфинитив.
2. Сказуемое.
3. Изъявительное наклонение. Прошедшее несовершенное, настоящее и будущее времена, единственное число.
4. Союзы իւկ а,քայլուս և աշկայն однако.

Фонетика

1. ԵՎ, Ա

Буква Ա читается [tç] или [ʃtç].

Не оглушайте [ç] (как и все другие звонкие согласные) в конце слова и перед глухим согласным
Произносите не [ɸ], а четкое [ç].

После согласных Ա читается [tç]: արև [արէվ] солнце, ալ [ալç] черный, տերև [տէրէվ] лист (дерева). В начале слова и после гласных Ա читается [ʃtç]: և [շtç] и ան [նայշtç] также, еще.

Буква Ա – только строчная, ее заглавное соответствие – ԵՎ. Если все слово набрано заглавными буквами, то пишется ԵՎ.

վերև наверх
քարեւ здравствуй!
քարեւել здороваясь
երևաւ виднеться, появляться

Երևան Եреван
Սևան Севан
Զևս Зевс
Եվа Ева

Երևի видимо, наверное
դև демон, бес, черт

Եվропա Европа

2. Օ, Ո – [օ], [Փօ]

Звук [օ] передается буквами օ, ո.

В начале слова пишется օ, в конце слова – всегда ո, в середине слова – обычно ո.

Примечание. Звук [օ] в начале слова передается буквой ո только в словах **ով** кто и **ովեր** кто – мн.ч. от **ով**. (Как вы заметили, здесь есть не пройденная буква պ (см. Урок 8)).

В середине слова звук [օ] передается буквой օ только в тех случаях, когда с օ начинается составляющая в сложном или производном словах:

այս этот + օր день → այօրօր сегодня

կես пол, половина + օր день → կեսօր полдень

կեսօր полдень → կեսօրին в полдень
երեկոп вечер → երեկոյան вечером; вечерний

Буква օ всегда читается [օ]: օրինակ пример; например, օւլշ крахмал, օպտիկш.

Буква ո в конце слова всегда читается [օ]. կին [կինօ], Կարո [Կարօ], էսկիմո [էսկիմօ].

Буква ո в середине слова обычно читается [օ]: մոմ [մօմ] свеча, մոշ [մօշ] сжевика, մորի [մօրի] малина, կոշիկ [կօշիկ] грубый.

Буква ո в середине слова произносится [Փօ] только в тех случаях, когда ո является начальной буквой корня, следующего за префиксом или корнем, оканчивающимися на гласную:

ամենա- самый + որպակի определенный → ամենաորպակի [ամենաՓօրպակի] самый определенный.

Если же этому слову предшествует префикс или корень, оканчивающиеся на согласную, то произносится [օ]: որակ [Փօրակ] качество → անորակ [անօրակ] некачественный, որոշ [Փօրօշ] определенный → անորոշ [անօրօշ] неопределенный.

Буква ո в начале слова читается [Փօ]: ուղի золото; золотой, որակ качество, ոգին еж, ուղ چеченица, ոչ нет (в ответе, ср յը да), Ուկան (мужское имя). Исключения: **ով**, **ովեր**.

Однако звукосочетание [Փօ] в начале слова не всегда передается буквой ո: в заимствованных словах, в т.ч. собственных именах звукосочетание [Փօ] передается буквосочетанием վո: վողեկի, վոլեյբոլ, վոլոն вольт, վոլֆрам, Վուլեր, Վոլգш. Ո пишется только в нескольких очень

старых заимствованиях: **Ադիսս** Одиссей, **Ադիսական** Одиссея, **Արմիկդ** (мужское имя), **Արմիզուկան** (женское имя).

Лексика

նոր	новый
օգոստոս	август
խոտ	трава
չոր	сухой
երեկոն	вечер
խոնացված	влажный, сырой
գործիք	лягушка
կուկ	корова
անցյալ	прошлый, прошедший
տոն	праздник
վայր	место, местность
րոպե	минута
պատիկան	сущ. полицейский
օշարակ	сироп
օպերա	опера
օտար	чужой, посторонний, чуждый
շոր	тряпка, разг одежда, платье
ոգիք	еж
զորչ	серый
ոլորտ	сфера, область
խոր	глубокий, глубоко
շուտով	скоро
լոլիկ	помидор
սոխի	бот лук
որ	коюз что

Այո՞ւ: Да! Ո՞չ: Нет!

Словосочетания

նոր օպերա	новая опера
օտար լեզու	иностранный язык
վատ օրինակ	плохой пример
շոր խոտ	сухая трава
տոն օր	праздничный день
անօրակ օշարակ	некачественный сироп
խոնացված երեկոն	влажный вечер
նոր շոր	новое платье

անցյալ տարի в прошлом году

1. Слова с компонентом -(ա)վար.

Компонент -(ա)վար (от վարել вести, в разн зи) образует существительные, обозначающие должность, специальность, занятие: վագոն + ավար → վագոնավար вагоновожатый, նավ корабль + ավար → նավավար рулевой, кормчий, գոնդոլ + ավար → գոնդոլավար гондольер, բրիգադ + ավար → բրիգադավար бригадир, ապարատ + ավար → ապարատավար *тех* аппаратчик, ակումբ клуб + ավար → ակումբավար заведующий клубом, վերելակ лифт + ավար → վերելակավար лифтер.

Նա ակումբավար է: Он руководитель клуба.

Այդ տունը վերելակավար չունի: Этот дом не имеет лифтера.

Վենետիկում շատ գոնդոլավարներ կան: В Венеции много гондольеров.

2. Суффикс -ենի.

սալոր слива → սալորենի сливовое дерево, մորի малина → մորենի куст малины, մոշ ежевика → մոշենի куст ежевики.

Грамматика

1. Инфинитив.

В армянском языке инфинитив (անորոշ դերքայ) имеет две формы: 1) с суффиксом -ել (I спряжение), 2) с суффиксом -ալ (II спряжение).

I спряжение – -ել

սիրել любить

ապրել жить

II спряжение – -ալ

ցոլալ сверкать, сиять

զգալ чувствовать

Между корнем и суффиксом глаголов возможен псевдосуффикс (սուլածանց), который не имеет ни лексического, ни грамматического значения. Запомним пока два псевдосуффикса, встречающихся в ряде глаголов II спряжения: -ան- и -են-.

-ան-

ուշ поздно + -ան- + суффикс -ալ → ուշանալ опаздывать

ուրախ весело, радостно + -ան- + суффикс -ալ → ուրախանալ веселиться, радоваться

-են-

վախ страх + -են- + суффикс -ալ → վախենալ бояться

մոլու յ, рядом + -ին- + суффикс -ալ → մոտենալ приближаться.

2. Сказуемое

В армянском языке с помощью форм вспомогательного глагола образуются не только глагольные, но и именные сказуемые:

Глагольные сказуемые

Ես սովորում եմ, իսկ դու աշխատում ես:

Я учусь, а ты работаешь.

Նա պատմում էր, ևս արտասկզնում էի.

Он рассказывал, я рыдала.

Նա խոսում է, իսկ ես կինո եմ նայում:

Он говорит, а я смотрю кино.

Именные сказуемые

Ես դասառու եմ, դու աշակերտ ես:

Я учитель, ты ученик.

Դու վերելակավար ես, իսկ ես վագոնավար է:

Ты лифттер, а он вагоновожатый.

Ցուրտ է: Холодно. Ծառ ուշ է: Очень поздно

В именных предложениях употребление вспомогательного глагола обязательно (*ср* с английским языком: 1. I'm a pupil. 2. I'm free. 3. I'm in the room. 4. It's cold).

3. Изъявительное наклонение. Прошедшее несовершенное, настоящее и будущее времена, единственное число.

Эти временные формы обозначают длительное, незавершенное действие по отношению к прошлому, настоящему и будущему.

Они образуются сочетанием смыслового и вспомогательного глаголов. В прошедшем времени смысловой глагол сочетается с формами прошедшего времени вспомогательного глагола, в настоящем и будущем времени смысловой глагол сочетается с формами настоящего времени вспомогательного глагола (форм будущего времени у вспомогательного глагола нет).

В прошедшем несовершенном и настоящем времени суффиксы инфинитива смыслового глагола -իլ и -ալ заменяются на -ում: նայել → նայելում, զգալ → զգում, а в будущем времени к инфинитиву прибавляется ու: նայել → նայելու, զգալ → զգուլու.

Настоящее и прошедшее время вспомогательного глагола, единственное число:

наст. вр

1. лицо եմ
2. лицо ես
3. лицо է

пр. вр.

1. лицо էի
2. лицо էիք
3. лицо էր

Отрицательные формы:

1. лицо չեմ	1. лицо չեի
2. лицо չես	2. лицо չեիր
3. лицо չի, չէ	3 лицо չեր

Отрицательные формы вспомогательного глагола ставятся перед сказуемым — смысловым глаголом (չեմ նայում, չես նայում, չի նայում), но после именного сказуемого (աշակերտ չեմ, աշակերտ չես, աշակերտ չէ). В 3-м лице, единственного числа при глагольном сказуемом употребляется вспомогательный глагол չի, а при именном сказуемом — չէ.

Внимание: формы наст. вр. 1-го л. и 2-го л. произносим: [էմ], [էս], формы прошедшего времени 1-го и 2-го лица произносим: [էյի], [էյիր]. Если слово, предшествующее вспомогательному глаголу, оканчивается на гласную, то между ним и вспомогательным глаголом звучит несколько ослабленное [j]:

Նա է պարում [նայէ պարում], դու ես նայում [դույյէս նայում].

Итак, спряжение глагола в единственном числе в прошедшем, настоящем и будущем несовершенных временах выглядит следующим образом:

наст. вр.	пр. вр.	буд. вр.
ես նայում եմ	ես նայում էի	ես նայելու եմ
դու նայում ես	դու նայում էիր	դու նայելու ես
նա նայում է	նա նայում էր	նա նայելու է

Отрицательные формы:

наст. вр.	пр. вр.	буд. вр.
ես չեմ նայում	ես չեի նայում	ես չեմ նայելու
դու չես նայում	դու չեիր նայում	դու չես նայելու
նա չի նայում	նա չէր նայում	նա չի նայելու

Формы вспомогательного глагола не имеют ударения и интонационно примыкают к предшествующему слову.

В предложении место вспомогательного глагола по отношению к смысловому не фиксировано. В основном он стоит после смыслового глагола, но при изменении логического выделения может предшествовать смысловому:

Նա սովորում է: Он учится.

Նա է սովորում: Он (именно он) учится.

Дополнение или обстоятельство часто предшествуют смысловому глаголу, вспомогательный глагол при этом ставится перед смысловым:

Նա օպերա շատ է սիրում: Он очень любит оперу.

Ես կինը եմ նայում: Я смотрю кино.

4. Союзы իսկ և, բայց ո, սակայն однако

Ես պարում եմ, իսկ դու նայում ես: Я танцую, а ты смотришь.

Գարուն էր, բայց շատ ցուրտ էր: Была весна, но было очень холодно.

Դու ուշանալ սիրում ես, իսկ ես չեմ սիրում: Ты любишь опаздывать, а я не люблю.

Եսք պիրում եմ, սակայն դու չես տեսնում: Я тебя люблю, однако ты не видишь.

Упражнения

*I. Переведите

1. Երևանում այսօր սիրուն երեկո է, սակայն ցուրտ է. 2. Ծովայսում վարունգ ու լողիկ կա, բայց ես չեմ ուտում 3. Նա պահնիր չի սիրում և չի ուտում: 4. Ես երկու օտար լեզու եմ սովորում: 5. Այս վայրերում ողնիներ ու գորտեր շատ կան: 6. Դու աշխատելու ես նո՞ր ոլորտում: 7. Ծուտով նա Երևան է գալու:

*II. Переведите.

1. Ես ապրում եմ Արմավիրում, բայց սովորում եմ Արցախում: 2. Ծուտով նա աշխատելու է. Կապանում 3. Ես շատ էի սիրում պարել: 4. Այսօր նա լավ է աշխատում, սակայն դու չես ուրախանում: 5. Արտամեսում խոնավ է, և առնել շատ կա: 6. Այս վարժարանում սովորելու եմ ես: 7. Երեկ ես շատ դասեր ունեի: 8. Նա երկար տարիներ ապրել է օտար վայրերում: 9. Մեր այգում սալորենի ու բալենի կար:

III. Проспрягайте известные вам глаголы в прошедшем, настоящем и будущем временах.

IV. Составьте 15-20 предложений с глаголами в разных временных формах.

Образец:

Նա շատ սիրուն պայուսակ և երկու կապույտ ուսաւարկ ուներ.

*V. Добавьте է как вспомогательный глагол, превращая словосочетание в предложение и добавляя, где нужно, личное или указательное местоимение, и переведите.

1. Ուշ աշուն, 2. Խավար գիշեր, 3. Խոնավ սենյակ, 4. Խիստ ոստիկան, 5. պարզ օր

Ответы

I. 1. В Ереване сегодня красивый вечер, однако холодно. 2. На базаре есть огурцы и помидоры, но я не ем. 3. Она сыр не любит и не ест. 4. Я учу два иностранных языка. 5. В этих местах есть много ежей и лягушек. 6. Ты будешь работать в новой области? 7. Скоро он приедет в Ереван.

II. 1. Я живу в Армавире, но учусь в Арцахе. 2. Скоро он будет работать в Капане. 3. Я очень любил(а) танцевать. 4. Сегодня он работает хорошо, однако ты не радуешься. 5. В Артамете сыро, и грибов — очень много. 6. В этом училище буду учиться я. 7. Вчера у меня было много уроков. 8. Он долгие годы жил на чужбине. 9. В нашем саду есть слиновое и вишневое деревья.

V. 1. Ուշ աշունն է: Поздняя осень. 2. Խաղար գիշերն է: Темная ночь. 3. Սա խոնավ սենյակն է: Это — сырая комната. 4. Նա խիստ պատիկան է: Он строгий полицейский. 5. Պարզ օրն է: Ясный день.

Урок 5

Фонетика

Буквы: **հ, ղ, ն.**

Словообразование

1. Сложные слова.
2. Суффиксы **-ցի, -ացի, -եցի, -արեն, -երեն.**

Грамматика

1. Образование форм родительного падежа.
2. Множественное число имен существительных.

Фонетика

1. [h] - հ

Звук [h] произносится примерно, как английское **h**, украинское **г**, русское **г** в междометиях **ага!**, **ого!**, **эге!**, как **г** в южнорусских говорах.

[h] произносится, как глухой кашель, исходящий из легких, с участием голоса [h] – это выдох с участием голоса – дыхание + голос, когда человек дышит на зеркало, чтобы протереть его.

В некоторых словах **h** пишется, но не произносится (или произносится очень слабо).

Запомним некоторые из таких слов: **աշխարհ** [աշխար] мир, свет, **շնորհ** [շնօր] милость, **շնորհակալ** [շնօրհակալ] благодарный, полезный, **խնամք** [խնմաք] смиренный, покорный, **Հովհաննես** [Հովհաննէս] (мужское имя) (двойное **նն** здесь произносится, как одно).

Лексика

հայ армянин; армянский
Հայաստան Армения
պահ մиг, момент
հայր отец
մայր мать
հաց хлеб

ահ страх, ужас
հայկական армянский
մահակ дубин(к)а
բահ лопата
զահ трон, престол
ազահ жадный, алчный

հարց вопрос	հուր выс огонь
հավասի вера	հուб русло
հավատալ верить	հուш сырой, недоваренный
հիմա сейчас, теперь	հումор юмор
հետո потом; после	հորիզոն горизонт
հավ курица	հյуб старый (не о возрасте); древний
հով прохладный; прохладно	հարևան сосед; соседний
հեռու далеко; далекий	հիվանդ больной; пациент
հասկ колос	հայելի зеркало
հիշել помнить	հիվանդանալ (за)болеть
հարժաս богатый	հայտնի известный

Словосочетания

հեռուքарեկամ дальний родственник
 հյуб հայելի старое зеркало
 Մայր Հայաստան Мать Армения
 հյуб հունարեն древнеегреческий (язык)
 հայրու մայր отец и мать
 բահու մահակ лопата и дуби(и)ка
 հով երեկո прохладный вечер
 հարցու պատашախան вопрос(ы) и ответ(ы).

մայր мать → մայրենի լեզու родной язык
 օտար լեզու иностранный язык

Прочтите и постараитесь запомнить эти простые фразы.

- Բարեկամ ես, ինչպես ես: – Здравствуй, Ованнес, как ты?
- Ընորհակալ եմ, շատ լավ եմ: – Спасибо, очень хорошо.
- Ի՞նչ ես անում: – Что ты делаешь?
- Հարցեր եմ պատրաստում ու սովորում: – Готовлю вопросы и учу.
- Իսկ հետո: – А потом?
- Հետո ֆուտբոլ եմ նայելու: – Потом буду смотреть футбол.
- Շատ լավ. – Очень хорошо.

2. [ն] – ղ

Согласные [ն] и [ղ] – парные по глухости-звонкости. От [ն] звук [ղ] отличается наличием голоса, который напоминает звук, образующийся при полоскании горла. Звук, похожий на [ղ], произносится в русских словах БоГ, Господи, бухХалтер.

Перед глухими согласными ѡ, տ, կ, ց, չ буква ղ читается [իս]: կողպել [կօխպէլ] запирать, կեղուլ [կէխուլ] грязь, կեղուուл [կէխուուլ] грязный, րողկ [րօխկ] редиска, զեղչ [զէխչ] скидка.

Звонкие согласные թ, դ, ղ после ղ оглушаются и произносятся, как их глухие парные, соответственно [շ], [կ], [ն]. Буквосочетания ղր, ղգ, ղդ, таким образом, произносятся [իսվ], [իսկ], [իսդ]: եղբայր [յէխպայր] брат, շաղգаш [շախսկаш] репа, խեղդել [խէխստէլ] (за)душить.

Лексика

աղ соль	հող земля, почва
խաղ игра	եկեղեցի церковь
խաղալ играть	կաղնի дуб
խաղաղ тихий, мирный	գող вор
խաղող виноград	գողաճալ воровать
դեղ лекарство	աղավնի голубь
տեղ место	այստեղ здесь
կաշաղակ сорока	աղմուկ шум
նեղ узкий; узко; тесный; тесно	մեղու пчела
ուղիղ прямой; прямо	դեղին желтый
ուղիղ мозг	աղվես лис(а)
գեղեցիկ красивый, прекрасный; красиво, прекрасно	սեղան стол
առաստաղ потолок	կողմ сторона
	խորամանկ хитрый

Словосочетания

խորամանկ աղվես хитрая лиса
գող կաշաղակ сорока-воровка
գորշ առաստաղ серый потолок
խաղաղ երեկո тихий, мирный вечер
աշխատասեր մեղու трудолюбивая пчела
գեղեցիկ եկեղեցի прекрасная церковь
խաղող գողաճաл воровать виноград
խաղ խաղալ играть в (какую-либо) игру
ֆուտբոլ խաղալ играть в футбол
շախմատ խաղալ играть в шахматы

Отчетливо произносите [հ] и [դ]. Некоторые слова (как и в случае [ր] и [ն]) различаются только этими звуками:

шһ страх
мышһ смерть
шһң грозный, страшный
щшһ миг, момент
զнһ доволыный, доволен
կոհակ редк волна

шղ соль
мышղ сито
шղң воен лук
щшղ холодный, прохладный
զնղ вор
կողակ кохак (вид рыбы).

3. [п] – պ

Звук [п] – твердый,ibriрующий вариант [р]. Если при произнесении [р] передняя часть языка напряжена, то при произнесении [п] она остается ненапряженной иibriрует. Звук [п] протяжнее [р], язык несколько скучен. Нечто подобное [п] звучит в русских междометиях бр-р-р (когда ежатся от холода), тпр-р-ру (останавливают лошадь), др-р-р (изображают сильный гул, гудение).

Правильно произносите [р] и [п], некоторые слова различаются только этими звуками:

դեր роль
արշիп порок, дефект
մուր копоть, сажа
լուր весть
վարել вести; управлять; пахать
սեր любовь; пенка; сливки
անլուր прил без вестей;
несльханпый, беспрецедентный
համար номер; для, ради
ոլոր изгиб; изгилистый
արու самец, прил мужского пола
վար пахота, вспашка

դեռ еще, пока
արքип обильный, богатый
մուռ жажда мести
լուռ молча
վարել жечь; сжигать; зажигать
սև биол пол
անլուռ несмолкаемый; несмолкаемо
համար упорный, упрямый
ոլոռ горох
արու ручей, канава
վար зажженный, яркий

Лексика

ուրբգ ноздря
մամուր мох
ամար лето
նուր гранат
ափալուր утром
ամար лес
կեռши черешня
առակ басня, притча
րար слово

դուր дверь
արքուր утро
ամուր, ամարվս лето, род над
ուրբаг бомба
մոռանալ забывать
գար ягненок, барашек
կեռաւենի черешневое дерево
առակագիր баснописец
տար буква

առասպել легенда
հակառակ противоположный
առագաստանավ парусное судно

ռուսский, тж сущ
առագաստ парус
ռուսական русский

ամռան ամիսներ летние месяцы
ամռան ամիսներին в летние месяцы

Словосочетания

համառ ավանակ упрямый осел
հին առասպել старая легенда
լուս գիշեր тихая ночь
կարմիր նույս красный гранат
չոր ամառ сухое лето
հայկական առակ армянская басня
երկար բառ длинное слово
կանաչ մամուռ зеленый мох
ռուս առակագիր русский баснописец

Словообразование

Сложные слова

1. а) со словом տուն дом и սենյակ комнаты образуются сложные слова, обозначающие место (заведение, учреждение и т.п.).

դեղ лекарство → դեղատուն аптека
դեսպան посол → դեսպանատուն посольство
խաղ игра → խաղատուն казино
խաղալ играть → խաղասենյակ комната для игр
լողանակ купаться → լողասենյակ ванная комната
դաս урок → դասասենյակ классная комната
աշխատել работать → աշխատասենյակ рабочая комната, кабинет.

б) С корнем խոս- (խոսել говорить) образуются, в частности, следующие слова: հայախոս говорящий по-армянски, человек, для которого армянский – родной, первый язык, ռուսский → ռուսախոս говорящий по-русски, ошар чужой, чуждый → օշարախոս говорящий на иностранном языке, սակավ мало, недостаточно → սակավախոս малоразговорчивый, շատ много, очень → շատախոս болтун, հեռու далеко → հեռախոս телефон.

2. Суффиксы **-ցի**, **-ացի**, **-երեն**, **-արեն**. Названия ряда национальностей образуются суффиксом **-ցի**: Անգլիա → անգլիացի англичанин, Ֆրանսիա → ֆրանսիացի француз.

Суффикс **-ցի/-ացի**, реже: **-եցի** образует также названия жителей городов, стран и т.д.: Երևան → երևանցի ереванец, Ղարաբաղ → ղարաբաղցի карабахец, քաղաք город → քաղաքցի горожанин, гражданин, Գորիս → գորիսցի горисец.

Суффикс **-երեն** образует название языка от названия национальности или страны:

հայ → հայերեն армянский язык. Слово հայերեն (հայ + -երեն) имеет следующие значения: армянский язык; по-армянски, на армянском языке.

ռուս русский → ռուսերեն русский язык, по-русски
չեխ чеш → չեխերեն чешский язык; по-чешски

լեհ поляк → լեհերեն польский язык; по-польски

սերբ серб → սերբերեն сербский язык; по-сербски

Անգլիա → անգլիերեն английский язык; по-английски

Ֆրանսիա → ֆրանսերեն французский язык; по-французски

Գերմանիա → գերմաներեն немецкий язык; по-немецки

հայերեն = հայոց լեզու армянский язык
ռուսերեն = ռուսաց լեզու русский язык

От հույն грек и չինացի китаец названия соответствующих языков образуются с помощью суффикса **-արեն**:

հույն → հունարեն, չինացի → չինարեն китайский язык; по-китайски.

Грамматика

Образование форм родительного падежа

В армянском языке есть несколько типов образования форм родительного падежа. Самый частотный из них – добавление окончания **ի** к исходной форме: պատ¹ стена → պատի² стены, սենյակ¹ комната → սենյակի² комнаты.

Здесь возможны и чередования: լի//Ծ մոխիր¹ пепел → մոխրի² пепла, պանիր¹ сыр → պանրի², միս¹ мясо → մսի².

Такое же чередование – и при словообразовании: դարչին¹ корица + գույն² → դարչնագույն² коричневый, մոխիր¹ пепел + գույն² → մոխրագույն² серый, пепельного цвета, մոխիր¹ + աման² → մոխրաման² пепельница.

Множественное число имен существительных

Множественное число имен существительных образуется чаще всего окончаниями **-եր** и **-ներ**. Первое обычно присоединяется к односложным словам, второе – к словам, содержащим два и более слогов.

տառ → տառեր

ատամ → ատամներ

խաղ → խաղեր

բերան → բերաններ

դաս → դասեր

կարապ → կարապներ

Падежные формы во множественном числе обычно образуются добавлением падежных окончаний (общих для единственного и множественного числа) к форме множ. чис. им. пад.:
դաս урок → դասեր уроки → դասերի уроков, դասերում в уроках.

Упражнения

***I. Переведите.**

1. Հայաստանում գեղեցիկ ու հին եկեղեցիներ շատ կան: 2. Ամառվա ամիսներին մայր Հայաստան են ժամանում շատ ու շատ հայ մանուկներ: 3. Նա ամեն առավոտ հաց ու պանիր է ուտում: 4. Հայկական խաղողի քազմական տեսակներ կան: 5. Խաղողից զինի են պատրաստում: 6. Շատ զինիներ հայտնի են աշխարհում: 7. Աշխարհում հայտնի են նաև Սևանի իշխանն ու Կողակը:

(խաղող – из винограда)

***II. Переведите.**

1. Я учился в России, но сейчас работаю в Армении. 2. Я помню, что у тебя был новый красный телефон. 3. У меня есть старый добрый сосед. 4. Он говорит на иностранном языке и малоразговорчив. 5. В Армении есть посольство Греции. 6. Я работаю в новом кабинете.

III. Составьте словарь, расположите в алфавитном порядке все слова первых шести уроков. В дальнейшем продолжайте пополнять словарь.

IV. Составьте побольше предложений, используя пройденный материал.

Образец:

Դու լավ ես խոսում հայերեն: Ты хорошо говоришь по-армянски.

Մենյակում ցուրտ է: В комнате холодно.

Նա հարուստ օժիտ ունի: У нее богатое приданое.

Երևանում ուշ աշուն է: В Ереване поздняя осень.

Ответы

I. 1. В Армении много красивых и древних церквей. 2. В летние месяцы на родину (*досл* мать-Армению) прибывает много-много армянских детей. 3. Он каждое утро ест хлеб и сыр. 4. Есть разнообразные сорта армянского винограда. 5. Из винограда готовят вино. 6. Многие вина известны в мире. 7. В мире известны также ишхан и кохак (сорта рыб) Севана.

II. 1. Ես սովորում էի Ուլուսաստանում, բայց հիմա աշխատում եմ Հայաստանում: 2. Հիշում եմ, որ դու նոր կարմիր հեռախոս ունեիր: 3. Ես մի հին քարի հարևան ունեմ: 4. Նա օտարախոս է և սակավախոս: 5. Հայաստանում Հունատանի դեսպանատուն կա: 6. Ես աշխատում եմ նոր աշխատասենյակում:

Урок 6

Фонетика

[ղ] – ղ.

Словообразование

Суффиксы -իչ, -ուհի.

Грамматика

Определенный artikelъ.

Фонетика

По сравнению с другими гласными звук [ղ] короче, он очень нисподжителен. Задняя часть языка слегка приподнята, положение языка – плоское, кончик слегка упирается в основу нижних зубов. Верхняя губа не движется, нижняя – слегка приоткрывается, при этом губы – прямые и параллельные. Звук [ղ] звучит примерно как русское безударное а или о во втором предударном (мОлоко), заударных (шапОчка) слогах, в первом предударном слоге после ж или ш (жАкст, шАлун) – по строгой литературной, московской норме. Звук [ղ] невольно произносится при заикании или когда человек хочет что-то сказать, но не может подобрать нужное слово.

Произнесите выделенные выше русские слова – и сразу переходите к словам с ղ.

ղեկեր друг, товарищ

ղնիրել выбирать, избирать

ղբարիր отборный

ղմբիշ спорт борец

ղեկույզ орех

ղմբշամարտ спорт борьба

ղմտաբի домашний (о животных)

Для армянской речи не характерно скопление согласных. Между ними часто произносится [ղ]. Соответствующая буква пишется только при переносе и часто – в поэтических текстах. Это – ղ скрытого слога (զաղսպնաշվանկի ղ).

Усвоить произношение скрытого [ղ] непросто, пока что постараитесь запомнить следующие закономерности:

Ղ произносится, когда в корне имеет место чередование, и в данном случае ղ заменяет соответствующую гласную: ղմբիժ наказание →

պատժել [պատժվէլ] быть наказанным, upiս ложь; лживый → սթել [սթուլ] лгать, շիտակ прямой, правдивый → շտկել [շտկվէլ] выправлять, поправлять.

По прежней норме перед начальными сочетаниями սկ, սք, սլ, զը, զըր произносилось [ր], которое сейчас чаще не произносится, но пишется при переносе (բու-կիզր начало, բու-պատժել ждать, բու-տա-նալ получать, բու-քաղ-վել заниматься). [ը] произносится только при скоплении согласных на стыке слов, в сочетаниях, где подлежащее оканчивается определенным артиклем ն: դասն-ըսկըզեց урок начался, Արմեն-ըսկըզուն է Арам торопится, Երեխան-ըզգայոն է ребенок — чувствительный.

Когда слово начинается с двух согласных (кроме сочетаний սկ, սք, սլ, զը, զըր, զըլ, զըր, զըլ), между ними, как правило, произносится [ը]: զըլվի [զըլվիս] голова, ֆիլիп [ֆը-վիլիպ] улыбка, լսել [լսւէլ] слушать, զնալ идти, ехать, մնալ оставаться, բլուր холм, կրակ огонь, պտուլ плод, խմել пить.

Иногда [ը] ослабевает вплоть до непроизнесения в сочетании իր (например, в мужских именах Հրաշյա, Հրամա, Հրայր).

Если слово начинается с трех согласных, [ը] произносится между первым и вторым: նստել [նստուլ] сидеть, садиться, մկրատ [մմկրատ] ножницы, կրկես [կրկէս] цирк.

В словах, начинающихся с четырех согласных, [ը] произносится после первого и после второго: մկրտել [մմկրտուլ] крестить.

Когда слово оканчивается двумя согласными, [ը] произносится перед последним согласным, если это — ր, ռ, ն или լ.

[ը] произносится

վագր [վագրը] тигр
տետր [տետրը] тетрадь
համր [համըր] немой
սանր[սանըր] расческа
մանր[մանըր] мелкий
ոմն [վօմրն] некий; некто
հյուսն [հյուսըն] столяр

[ը] не произносится

միշտ всегда
հաստ толстый (не о человеке)
արվեստ искусство
արհեստ ремесло
դաշտ поле
ներկ краска
հանդարտ тихо, спокойно, ровно

Словосочетания

քարի վագր добный тигр
համր կինո немое кино
մանր սանр мелкая расческа (с мелкими зубцами)
հաստ տետր толстая тетрадь
հմուտ հյուսն умелый столяр

шарғынын ті шарғынын искусство и ремесло
шіңінің үйін безбрежное горе (хпің русло)
шіңділің біркес бесцветная краска.

Примечание: ң не бывает ударным.

Когда в последнем слоге звучит [ң], ударение падает на предпоследний слог: ұшқын [ұш'-қын].

Когда слово начинается с сочетания согласный + յ или оканчивается на յ + согласный, [ң] между ними не произносится: ңұпти другой, һұнпір гость, րույն гнездо, әңүйн тот же.

Прочтите слова, которые начинаются с двух согласных и оканчиваются двумя согласными. В начале [ң] произносится, в конце — нет.

һүшшарын [һүшшарын] гордый, құрпібұқ журавль, құрпібұқ пятка; каблук, ұршаңын рай, әңшшиң пособие (денежное).

Когда слово оканчивается тремя согласными, [ң] произносится (но не всегда) между вторым и третьим: ұршаңын [ұршаңын] дочь, қашыр император.

Звук [ң] произносится, когда слово оканчивается двумя согласными, последняя из которых -и или -и; и которые являются притяжательным артиклем 1-го и 2-го лица: әңпілүү [әңпілүү] моя голова. Притяжательный артикль 2-го лица ң проинносим: [ңи]: әңпілүү [әңпілүү] твоя голова. Ударение здесь, естественно, — на предпоследнем гласном: [әңпілүү], [әңпілүү].

Если в слове конечное и и ң не являются притяжательным артиклем, [ң] не произносится, ср:

притяжательный артикль и, ң
ұшарын [ұш'рун] моя пахота
(от слова ұшар пахота)
ңашарын [ңаш'рун] твой век
һүнпір [һо'ңпір] твоего отца

конечные и, ң
ұшарын [ұш'рун] поэт волос (женский)
ңашарын [ңаш'рун] разг горе
һүнпір [һо'ңпір] проливной, обильный

Когда за словом с [ң] в последнем слоге следует вспомогательный глагол, который, как вы помните, не имеет ударения и интонационно примыкает к предыдущему слову, [ң] не произносится: ңаш һүнпір է [ңаш һүнпір է]: Он немой. Եси үткеншір եм թерпім [јеси үткеншір էм թерпім]: Я приношу тетрадь. ңаш қашыр է [ңаш қашыр է]: Он император.

Если сочетание двух или трех согласных букв – в середине слова, между ними обычно [л] не произносится: կանգնել [կանգնէլ] встать; стоять. [л] произносится в тех случаях, когда сочетание двух или трех согласных – начало корня: ան-զլի [անզլի] безголовый.

В поэтических текстах [л] часто пишется.

Лексика

հրամանի приказ
հրամայել приказывать
ժախտ улыбка
ժպուղ ulybat'sya
վաղը завтра
գրել писать
զնալ идти, ехать
զնել покупать
կրտսեր младший

դպրոց школа
սպիտակ белый
մրսել мерзнуть
խիստ строгий; строго
տիսուր грустный; грустно
տիսրել грустить
սրահ зал
զաղունի тайный; тайно

Словосочетания

ուրախ ժախտ веселая улыбка
լավ սկիզբ хорошее начало
կեղուոտ տեսոր грязная тетрадь
սպիտակ կռունկ белый журавль
կրկես զնալ идти в цирк
նամակ գրել писать письмо

վաստակած плохое начало
խիստ հրաման строгий приказ
սուր մկրատ острые ножницы
խաղաղուն զնալ идти в казино
վաստ զգալ чувствовать (себя) плохо
զաղունի լսել тайно слушать,
подслушивать

Словообразование

Суффиксы -իչ, -ունի

Суффикс **-իչ** очень распространен и обозначает, в частности, действующее лицо: հսկել контролировать → հսկիչ контролер, վարել вессти (*в разн зм*) → վարիչ заведующий, ցրել разбрасывать, рассеивать → ցրիչ курьер, рассыльный, а суффикс **-ունի** – женщину по специальности, занятию, при этом **-ունի** может присоединяться к суффиксу **-իչ**: նկար рисунок, картина → նկարել рисовать → նկարիչ художник → նկարչունի художница, ուսուցչունի преподаватель, обучатель → ուսուցչունի учительница (чредование ի // Ծ(ноль звука). Суффикс **-ունի** присоединяется и к основе: գեղեցիկ → գեղեցկունի красавица, հայ →

հայութի արմանկա, ընկեր → լնկերութի подруга, աշակերտ ученик → աշակերտութի ученица, պարել танцевать → պարութի танцовщица.

Суффикс **-իչ** обозначает и предметы, инструменты: գրել писать → գրիչ ручка (пишущая), սրել заострять, точить → սրիչ точилка, դակել компостировать → դակիչ компостер, а также образует прилагательные: հիմայել очаровывать → հիմայիչ очаровательный, обворожительный, հողել волновать → հողիչ волнищий, համոզել убеждать → համոզիչ убедительный, գրավել привлекать → գրավիչ привлекательный.

Грамматика

Определенный artikelъ

Определенный artikelъ – постпозитивный, пишется слитно со словом, имеет две формы: **լ** и **ն**.

Если слово оканчивается гласным, употребляется **ն**: սարդի → սարդն, այգի → այգն.

Если слово оканчивается согласным, то употребляется **լ**: սեղան → սեղանը, դաս → դասը.

Если следующее слово начинается с гласного или звукосочетания սկ, սպ, սլ и т. д., то имеем следующее произношение: Արանի ուսումնէ: Арам ест. Դասն սկսվեց: Урок начинается Պատն սպիտակ է: Стена – белая. [արանի ուսումնէ], [դասն սկսվեց], [պատն սպիտակ է].

Учите, что это – особенность строгой литературной нормы, а в живой речи обычно употребляется **լ**.

Artikelъ обязательно употребляется, если слову предшествует:

1. указательные местоимения այս, այդ, այն: այս տունը этот дом, այդ պայուսակը, այն դասարանը,

2. притяжательные местоимения: իմ мой, նրա его, ее и др. (իմ պայուսակը, նրա դասարանը),

3. порядковые числительные: առաջին первый, երկրորդ второй и др.: առաջին դասը первый урок, երկրորդ դասարանը второй класс.

Упражнения

*I. Переведите.

1. Արանն ամեն օր խաղատուն է գնում: 2. Նրա մայրը գոհ չէ: 3. Այս տունը ամենահինն է: 4. Երևանի դպրոցներում դասերն սկսվում են վաղ առավոտյան: 5. Մեր ուսուցիչը Հրայր Կարապետյանն է. 6. Այս տարի մեր այգին շատ գեղեցիկ էր: 7. Ղազարոսի կրտսեր եղբայրը դեռ դպրոց չի գնում: 8. Նա շատ է սիրում ֆուտբոլ խաղալ: 9. Իմ հարևանը ոռուախոս է:

*II. Переведите.

1. Еще осень, но в комнате очень холодно. 2. Я иду в посольство. 3. Он пьет красное вино. 4. Я плохо говорю по-армянски. 5. Я хочу купить лекарство и иду в аптеку. 6. Вчера ты был болен и очень мерз в этой холодной комнате 7. Сегодня я пойду в цирк. 8. Завтра — праздник, и ты получишь прекрасную картину (рисунок). 9. Я люблю смотреть немое кино.

III. Выпишите все сложные и производные слова, составьте с ними 20-30 предложений.

Образец:

Ես կոկիկ աշխատասենյակ ունեմ: У меня есть аккуратный кабинет.

Արամը սիրում է խաղատուն զնալ: Арам любит ходить в казино.

Հայաստանում աշունը երկար է ու շատ գեղեցիկ: В Армении осень — долгая и красивая.

Ответы

I. 1. Арам каждый день ходит в казино. 2. Его мать недовольна. 3. Этот дом — самый старый. 4. В школах Еревана уроки начинаются рано утром. 5. Наш учитель — Грайр Карапетян. 6. В этом году наш сад был очень красивым. 7. Младший брат Газароса еще не ходит в школу 8. Он очень любит играть в футбол. 9. Мой сосед — русскоязычный.

II. 1. Դեռ աշուն է, բայց սենյակում շատ ցուրտ է: 2. Ես զնում եմ դեսպանատուն: 3. Նա կարմիր զինի է խմում: 4. Ես վաստ եմ խոսում հայերեն. 5. Ես դեղ եմ ուզում զնել և զնում եմ դեղատուն: 6. Երեկ դու հիվանդ էիր և շատ էիր մրսում այս ցուրտ սենյակում: 7. Այսօր ես կրկես եմ զնալու: 8. Վաղը տոն է, և դու գելեցիկ նկար ես ստանալու 9. Ես սիրում եմ նամը կլինո լվանկ

Урок 7

Фонетика

1. [փ].
2. Чередования.

Словообразование

1. Суффикс **-պ**.
2. Сложные слова.

Грамматика

Повелительное наклонение глагола, единственное число.

Фонетика

1. [Փ]

В системе согласных звуков армянского языка есть несколько трехчленных рядов: звонкий — глухой — глухой придыхательный (*ср* в русском языке: звонкий — глухой: б-п, в-ф и т.д.: в английском и немецком пару образуют звонкий и глухой придыхательный б-р, д-т).

По образованию придыхательные близки к глухим данного ряда. Они часто произносятся, когда пишется звонкая соответствующего ряда: բ [Փ] и т.д. Иногда пишется звонкая, а произносится глухая: բ [պ], դ [Ա] и т.д. Вспомним: Եղբայր – [Յէխպայր].

Звук [Փ] входит в ряд [բ] (звонкий) — [պ] (глухой) — [Փ] (глухой придыхательный). Он образуется, как [պ], резким размыканием губ, отличаясь от [պ] резким выдохом (как при произнесении [h], но без участия голоса). По звучанию [Փ] напоминает английское, немецкое р. Нечто подобное [Փ] звучит в русских словах перед ш: Пшено, Пшеница, междометиях Пши, Пшт.

Прочтите слова, которые различаются только звуками [պ] и [Փ]:

պշոյլ подкова
պշի միг, мгновение

փշյլ дерево, древесина
փշ՝ հ մեջծ իւ-у!

Лексика

փաստ	սափրել
փայլ	блеск
սափրվել	бриться
փեշ	подол; юбка
փոշի	пыль
փոշոտ	пыльный
փափուկ	мягкий
փակ	закрытый
ափ	берег; ладонь
փոստ	почтa
սուսի	коробка
ափսոսալ	жалеть
փարոս	маяк
փրփոր	пена
փողկապ	галстук
	սափրել
	փաստարկ
	փայել
	փողոց
	փայլուն
	փեղկ [փէլսկ]
	փիդ
	փոխել
	փակել
	ափսոս
	փոստառուն
	փոր
	փոստառար
	փոստառ
	փչել

Словосочетания

խոր փոստ глубокая яма
նոր փոստ новая почта
համոզիչ փաստարկ убедительный аргумент
փակ փեղկ закрытая створка
փայլուն պատашխаб блестящий ответ
գեղեցիկ ափ красивый берег
դեղին փեշ желтая юбка
փողկապ կապել завязать, носить галстук

Есть слова, в которых пишется р, а произносится [փ]. Запомним часть из них:

երբ	когда	սուրբ	святой
երբեմն	иногда	սրբել	чистить, вытираять
համրույր	поцелуй	սրբիչ	полотенце
համրութել	целовать	երեալրիչ	полотенце (лицевое)
համբերել	переждать, потерпеть	որբ	сирота
անհամբեր	нестерпеливый; нетерпеливо	իսրբել	пьянеть
դարբին	кузнец	նորբ	тонкий, утонченный
դարբնոց	кузница	նրբերջիկ	сосиска

Հակոբ (мужское имя)
Գարեգին (мужское имя)

Հակոբյան (фамилия)
Գարեգինյան (фамилия)

Հակոբ Հակոբյան Ակոպ Ակոպյան
դարրին Գարեգին կունց Գաբրիսլ
Սուրբ Պետրոս Եկեղեցի Церковь Святого Петра
անհամբեր Երեխա нетерпеливый ребенок
որբ մանուկ дитя-сирота
վաշփուկ սրբիչ мягкое полотенце
կրտսեր Եղայր младший брат

Словообразование

1. Суффикс -ող

Суффикс -ող образует от глаголов действительные причастия:

խոսել говорить → խոսող говорящий, վազել бежать → վազող бегущий,
գրել писать → գրող пишущий.

У глаголов II спряжения между основой и суффиксом добавляется աց: խաղալ играть → խաղացող играющий.

Многие из этих причастий перешли в существительные со значением действующего лица или обозначения человека, занимающегося той или иной деятельностью, специалиста:

աշխատել работать → աշխատող работник, գրել писать → գրող писатель, դիմել обращаться (к кому-либо) → դիմող 'обращающийся, заявиттель, գեկուցել докладывать, читать доклад → գեկուցող докладчик, ընտրել выбирать, избирать → ընտրող избиратель, ընթերցել выс читать → ընթերցող читатель, հետազոտել исследовать → հետազոտող исследователь, մատուցել приносить, подносить → մատուցող официант, զողել проводить сварку → զողող сварщик, հորատել бурить → հորատող бурильщик, մերսել массировать → մերսող массажист, ուսանել учиться, обучаться → ուսանող студент, սպառել потреблять, исчеврять → սպառող потребитель.

2. Сложные слова

Сложные слова образуются:

а) с интерфиксом -ш-: փոստ почта + ш + տուն дом → փոստատուն почтамт, գրաշ залог, заклад + ш + տուն дом → գրավատուն ломбард, լող плавание + զգաստ одежда, платье → լողազգաստ купальный костюм, լող плавание + սենյակ комната → լողասենյակ ванная комната,

б) слова, оканчивающиеся на ի, образуют сложные слова с интерфиксом -ե-: գինի вино + ե + տուն дом → գինետուն винный кабак, գինի + ե + գոյն цвет → գինեգոյն бордовый, винного цвета, վոշի пыль + կուլ տаш глотать → վոշեկուլ пылесос,

в) без инфиксса: գետ река + ափ берег → գետափ берег реки, լող плавание + ափ берег → լողափ пляж, երես лицо + սրբիչ полотенце → երեսսրբիչ полотенце (для лица и рук), փակ закрытый + լող дорога → փակուղի тупик, փող горло + կապել завязывать, связывать → փողկապ галстук.

Грамматика

Повелительное наклонение, единственное число (իրամայական եղանակ)

Единственное число повелительного наклонения стандартных глаголов образуется:

а) у глаголов 1-го спряжения – добавлением окончания իր к основе инфинитива: փակել закрывать → փակիր закрой!

б) у глаголов 2-го спряжения – добавлением окончания աш к основе инфинитива: խաղալ играть → խաղա՛ш играй

Отрицательные формы образуются добавлением частицы մի՛ к этим формам: Ար՝ փակիր: Не закрывай! Ար՝ խաղա՛: Не играй!

– Հակոբ, փակիր դրոր: – Акоп, закрой дверь!

– Սրբուհի՛, բաց պատուհանը: – Србуи, открой окно!

Упражнения

*I. Переведите.

1. Ավետյանա Նավասարդյանը հայտնի դաշնակահարուիկ է: 2. Հակոբ Հակոբյանը միշտ համոզի փաստարկներ է քերում: 3. Պետրոսին ամեն առավոտ սափրություն է: 4. Նա միշտ փողկապ է կապում 5. Զեկուցողն ուշանում էր, խև ուսանողները անհանքեր սպասում էին: 6. Աշոտիկը փափուկ ու նուրբ երեսսրբիչ ունի: 7. Հովհակը շատ անհամբեր երեխան է: 8. Փոստատունն այսօր փակ է: 9. Փոստատարը ամեն օր նամակ է քերում:

Новые слова

դաշնամուր пианино, фортепьяно

դաշնակահար пианист

դաշնակահարուիկ пианистка

*II. Переведите.

1. Арpine каждый день чистит пыль стола 2. У Саркиса четыре брата. 3. Габриэл опытный кузнец. 4. Он работает в кузнице. 5. Погос купил новый пылесос. 6. Когда ты принесешь полотенце (для лица)? 7. У ребенка болит живот 8. Почему зеркало этой ванной комнаты грязное? 9.

В нашей квартире нет пыльных комнат. 10. Почему этот вопрос всегда заходит в тупик.

Ответы

I. 1. Светлана Навасардян – известная пианистка. 2. Акоп Акопян всегда приводит убедительные аргументы. 3. Петрос каждое утро бреется. 4. Он всегда носит (досл. завязывает) галстук. 5. Докладчик опаздывал, а студенты нетерпеливо ждали. 6. У Ашотика есть мягкое и тонкое полотенце (лицевое). 7. Овик – очень нетерпеливый ребенок. 8. Почтамт сегодня закрыт. 9. Почтальон каждый день приносит письма.

II. 1. Արվինեն ամեն օր սրբում է սեղանի փոշին: 2. Սարգիսը չորս եղայր ունի: 3. Գարդիելը հմուտ դարբին է: 4. Նա աշխատում է դարբնոցում: 5. Պողոսը նոր փոշեկու է գնել: 6. Ե՞րբ ես երեսարքի բերելու: 7 Երեխայի փորը ցավում է: 8. Ինչո՞ւ է այս լողասենյակի հայելին կեղտուտ: 9. Մեր բնակարանում փոշոտ սենյակներ չկան: 10. Ինչո՞ւ է այս հարցը միշտ փակուղի նտնում:

Урок 8

Фонетика

1. [p].
2. Чередования.

Словообразование

1. Сложные слова с -**ршың**, -**қын**, -**тің**.
2. Суффиксы -**шіһің** и -(ш)ыңшың, **p.**

Грамматика

1. Личные местоимения (множественное число).
 2. Вспомогательный глагол **т** (множественное число).
 3. Изъявительное наклонение: настоящее, будущее и прошедшее несовершенное времена, множественное число.
 4. Нестандартные глаголы **қыш** (я есть), **қынтаң** (я знаю), **пісің** (я имею), **шрттың** (я стою) в несовершенных временах изъявительного наклонения.
-

Фонетика

1. [p]

Звук [p] входит в ряд [q] (звонкий) – [t] (глухой) – [p] (глухой придыхательный). Он образуется, как [t], но с резким выдохом (как при произнесении [h], но без участия голоса),

По звучанию [p] похож на английское, немецкое k. Нечто подобное [p] звучит в междометиях кс-кс, кш-ш и именах Ксюша, Ксения, Ксеркс, в словах ксерокс, ксенофобия, такси.

Прочтите слова, которые различаются только звуками [t] и [p]

қшр шов; был, имелся	ршр камень
бұрық вчера	бұрып три
иташ под	иташ теплый; тепло
қпіур слепой	рпіур сестра

Лексика

քուն сон (процесс)
քիչ мало
փոքր маленький
արք король
քո твой
քանին линейка
աշը глаз
քամի ветер
քանի сколько
քսան двадцать
քառասուն сорок
զենք оружие
հերքել опровергать
ամենուրեք везде, повсюду
քաղաքային городской
հետաքրքիր интересный

քննել спать
քեռի дядя (по матери)
գիրք книга
քայլ шаг
քայլել шагать
մաքրել чистить
մաքրուր чистый
քնքուշ нежный
պայքարել бороться
հավաքել собирать
քաղաք город
մայրաքաղաք столица
քաղաքացի горожанин; гражданин
քաղաքական политический
աղմուկ шум
աղմկել шуметь

Словосочетания

փաստը հերքել
համար պայքար
մորաքուր ու քեռի
տաք քամի
փոքր տուփ
զետի ափ
քառասուն տարի
հետաքրքիր գիրք

опровергать факт
упорная борьба
тетя (по матери) и дядя (по матери)
теплый ветер
маленькая коробка
берег реки
сорок лет
интересная книга

գարուն весна
գարնան весной

աշուն осень
աշնան осенью

ափի берег
ափին на берегу

Есть слова, в которых пишется **q**, а произносится [p]. Запомним часть из них:

ոզի լух
հոզի լуша
հոզալ заботиться
օզուս польза

միրզ фрукты
զոյզ пара
երզ песня
երգել петь

оғыңыл помогать
 ағашқұстарший
 һағыңыл надевать
 һағыңыл одевать (кого-либо)
 һағпісін одежда
 әңд жаркий, жарко
 қаршы масло (сливочное)
 қаршапыр занавеска, штора
 Ұарғын (мужское имя)
 Әрғын (мужское имя)

Երգիչ певец
 Երգչուիի пешица
 Մարգարե пророк
 Աշտարակ литургия, месса
 Մարգարիտ жемчуг
 Արգելել запрещать
 Կարգ ряд; катсгория
 Հոգի пар
 Սարգսյան (фамилия)
 Գրիգորյան (фамилия)

Словосочетания

նոր հագուստ հագնել	надевать новую одежду
ինքան ափագների մասին	заботиться о старших
չար ոգի	злой дух
մարգարիտ զնել	покупать жемчуг
ափան եղբայր	старший брат
մաքուր հագուստ	чистая одежда

2. Чередования

При словообразовании и формообразовании **и** и **ի** могут чередоваться с [ը], которое произносится, но пишется только при переносе (часто – в поэтическом тексте).

սուրբ святой → սրբապակվեր [սըրբապակվէր] икона (պատկեր картина)
 միրդ фрукты → մրգառատ [մըրգառատ] богатый, изобилующий фруктами
 մուգ темный (о цвете) → մգանալ [մըգանալ] темнеть

ու между двумя согласными во втором слоге может выпадать. մարդ
 чистый → մարել чистить, մասուր шиповник → մարենի куст шиповника,
 а ե при словообразовании, теряя ударение, чередуется с ի.

սեր любовь → սիրել любить
 կես пол-, половина → կիսել делить
 գեր толстый (о человеке) → գիրանալ толстеть
 տեր хозяин, владелец → տիրել властствовать.

Словообразование

1. Сложные слова.

1. Слова, в которых второй компонент – **-ршն**, **-գետ**, **-տես**, выражают значения “специалист, знаок, занимающийся чем-либо, носитель определенного признака”:

պատմություն **история** → պատմաքանի **историк**, հոգի **душа** → հոգեքանի **психолог**, սիրու **сердце** → սրտաքանի **кардиолог**, ասոլու **звезда** → աստղագետ **астроном**, հին **старый**; **древний** → հնագետ **археолог**, գեղեցիկ **прекрасный** → գեղագետ **эстетик**, քաղաք **город**, **полис** → քաղաքագետ **политик**; **политолог**, լուր **новость**, **весть** → լրտես **шпион**, հանդես **представление**, **праздник** → հանդիսատես **зритель**, հեռու **далеко** → հեռատես **далъновидный**; **далънозоркий**, անհեռատես **недальновидный**, լավ **хороший**; **хорошо** → լավատես **оптимист**.

Примечание. **տես** – от нестандартного глагола **տեսնել** видеть, **գետ** – от **գիտենալ** знать, уметь, **բան** слово, дело, вещь (*ср греческое логос*). С новыми словами этого урока образуются сложные слова: **շերտ** полоса, **слой** + **վարագույր** занавеска, штора → **շերտավարագույր** жалюзи, **շոր** пар + **նավ** корабль → **շորենավ** теплоход, **երգիչ** певец + **խումբ** группа → **երգչախումբ** хор, капелла, **զույգ** пара + **գլուխ** чулки → **զույգագլուխ** колготки.

2. Суффиксы -ային и -(ա)կան от существительных образуют прилагательные со значением признака:

լար струна → **լարային** струнный
տուն дом → **տնային** домашний
քաղաք город → **քաղաքային** городской
սիրու сердце → **սրտային** сердечный
նյարդ нерв → **նյարդային** нервный
տուն дом → **տնական** домашний
տուն дом → **տնական** домашний, изготовленный дома
մանուկ ребенок → **մանկական** детский
աշակերտ ученик → **աշակերտական** ученический
քաղաք город → **քաղաքական** политический.

Словосочетания

տնային աշխատանք	домашняя работа
տնային հագուստ	домашняя одежда
տնական պանիր	сыр домашнего изготовления
տնական օդի	самогон
աշակերտական տեսք	ученическая тетрадь
մանկական հագուստ	детская одежда
լարային քառյակ	струнный quartet
քաղաքային տրանսպորտ	городской транспорт
քաղաքական մեկնարան	политический обозреватель

Суффикс -р

Присоединяясь к основе инфинитива или словам других частей речи, суффикс **-р** образует существительные со значением действия (отглагольные существительные), либо результата или орудия действия, а также с другими значениями: վազել бежать → վազր бег, արգելել запрещать → արգելք запрет, գովել хвалить → գովր хвала, զինել вооружать → զենք оружие, խոսել говорить → խոսր речь, գրել писать → գիրք книга, բերել приносить → բերք урожай, մտնել входить → մուտք вход, հմայել очаровывать → հմայք очарование, հոսել течь → հոսք течение, խեղաք умный → խեղք ум, խոր глубокий → խորք глубина, տեսնել видеть → տեսք вид (внешний).

Грамматика

1. Личные местоимения (множественное число)

մենք мы դուք вы նրանք они

2. Вспомогательный глагол է (множественное число)

наст. вр.	пр. вр.
1 л. ենք	1 л. էինք
2 л. եք	2 л. էք
3 л. են	3 л. էն

3. Изъявительное наклонение: настоящее, будущее и прошедшее несовершенное времена, множественное число

Настоящее время

I спряжение	II спряжение
մենք գրում ենք	մենք խաղում ենք
դուք գրում եք	դուք խաղում եք
նրանք գրում են	նրանք խաղում են

Прошедшее время

մենք գրում էինք	մենք խաղում էինք
դուք գրում էք	դուք խաղում էք
նրանք գրում էին	նրանք խաղում էին

Будущее время

մենք գրելու ենք	մենք խաղալու ենք
դուք գրելու եք	դուք խաղալու եք
նրանք գրելու են	նրանք խաղալու են

Отрицательные формы образуются добавлением частицы չ к вспомогательному глаголу, который ставится перед смысловым:

մենք խաղում ենք мы читаем → մենք չենք խաղում мы не играем

դուք գրում էք вы писали → դուք չէք գրում вы не писали

նրանք խաղալու են они будут играть → նրանք չեն խաղալու они не будут играть.

4. Нестандартные недостаточные глаголы կամ я есть. գիտեմ я знаю, ունեմ я имею, արժեմ я стою.

Нестандартность этих глаголов состоит в том, что формы несовершенных времен изъявительного наклонения образуются без вспомогательного глагола. Недостаточность этих глаголов выражается в том, что они имеют формы только настоящего и прошедшего несовершенного времен, остальные формы изъявительного и других наклонений воспроизводятся, соответственно, формами следующих глаголов: լինել быть, գիտենալ знать, уметь, ունենալ иметь, արժենալ стоить.

կամ я есть

Наст. вр.	Прош. время
ед. ч. ես կամ դու կամ նա կա	мн. ч. մենք կամք դուք կաք նրանք կան
ед. ч. ես կայի դու կայիր նա կար	мн. ч. մենք կայինք դուք կայիք նրանք կային

գիտեմ я знаю

Наст. вр.	Прош. время
ед. ч. ես գիտեմ դու գիտես նա գիտի (գիտե)	мн. ч. մենք գիտենք դուք գիտեք նրանք գիտեն
ед. ч. ես գիտեի դու գիտեիր նա գիտեր	мн. ч. մենք գիտեինք դուք գիտեիք նրանք գիտեին

ունեմ я имею

Наст. вр.	Прош. время
ед. ч. ես ունեմ դու ունես նա ունի	мн. ч. մենք ունենք դուք ունեք նրանք ունեն
ед. ч. ես ունեի դու ունեիր նա ուներ	мн. ч. մենք ունեինք դուք ունեիք նրանք ունեին

արժեմ я стою

Наст. вр.	Прош. время
ед. ч. ես արժեմ դու արժես նա արժի	мн. ч. մենք արժենք դուք արժեք նրանք արժեն
ед. ч. ես արժեի դու արժեիր նա արժեր	мн. ч. մենք արժեինք դուք արժեիք նրանք արժեին

Все отрицательные формы этих нестандартных глаголов образуются добавлением перед глаголом отрицательной частицы չ: արժեն → չարժեն

Դուք ընտրական ցուցակներում չկաք, իսկ մենք կանք:

Вас нет в избирательных списках, а мы есть.

Սոնան ու Մանեն այս տարի նոր դասագրքեր չունեին:

У Соны и Мане в этом году не было новых учебников.

Այդ դասը Արամը լավ զիտի, իսկ մենք չզիտենք:

Этот урок Арам знает хорошо, а мы не знаем.

Այս գիրքն արժի 100 դրամ: Այդ կինոնկարի մասին շարժե խոսել:

Эта книга стоит 100 драмов. Об этом фильме не стоит говорить.

Упражнения

*I. Переведите.

- Ես և քո-քեռին հին ընկերներ ենք: 2. Մենք նատում ենք Արաքս գետի ափին ու երազում ենք: 3. Մեզմ ու տաք քամի է փշում գետի հակառակ կողմից: 4. Գետը մարդու ու խաղաղ է: 5. Արաքսը չի աղմկում: 6. Աշնանը մենք քիչ ենք լինում այս գետի ափին:

հակառակ կողմից с противоположной стороны.

*II. Переведите.

- Я и моя старшая сестра учимся в одной школе, которая — в центре города. 2. Наш учитель — Геворг Сарксян. 3. Он очень известный педагог и политический обозреватель. 4. Сарксян иногда опаздывает, видимо у него много забот. 5. Мы нетерпеливо ждем его. 6. Наша классная комната всегда чистая. 7. Сарксян доволен своими учениками.

доволен учениками զոհ է աշակերտներից.

III. Составьте предложения с данными словосочетаниями: հայտնի երգիչ, փակ դուռ, տաք քամի, խաղաղ երեկո, հին առակ:

Афоризмы

Աֆորիզմներ

Ով խոսել գիտեն, գիտե նաև խոսելու ժամանակը:

Արքիդամիդաս Սպարտացի

Խելացիների բերանը իրենց սրտում է, հիմարների սիրտը՝ բերանում:
(անգլիական)

Խավարը ճայրն և քասի.

Հակրամ Փափազյան

Новые слова и выражения

խոսելու ժամանակը время говорить
խելացի умный
իրենց их
հիմար глупый
քառի хаос

Ответы

I. 1. Я и твой дядя (по матери) – старые друзья. 2. Мы сидим на берегу реки Аракс и мечтаем. 3. Мягкий и теплый ветер дует с противоположной стороны реки 4. Река – чистая и тихая. 5. Аракс не шумит. 6. Осенью мы мало бываем на берегу этой реки.

II. 1. Ես և իմ ավագ քույրը սովորում ենք նույն դպրոցում, որը քաղաքի կենտրոնում է: 2. Մեր ուսուցիչը Գևորգ Սարգսյանն է. 3. Նա շատ հայտնի մանկավարժ ու քաղաքական մեկնարան է: 4. Սարգսյանը երթեմն ուշանում է, երկի շատ հոգսեր ունի: 5. Մենք անհամբեր սպասում ենք նրան: 6. Մեր դասասենյակը միշտ մաքուր է: 7. Սարգսյանը գոհ է իր աշակերտներից:

Урок 9

Фонетика

1. [p].
2. Чередования.

Словообразование

Суффиксы -јш, -ќ, -прј, -пирјицї.

Грамматика

Повелительное наклонение, множественное число.

Фонетика

1. [p]

Звук [p] входит в ряд [п] (звонкий) – [п] (глухой) – [п] (глухой придыхательный). [п] образуется, как [п]. По звучанию [п] напоминает английское t, немецкое t, а также русское т в слове ткач и междометиях тьфу, тсс.

Прочтите слова, которые различаются только звуками [п] и [п]:

тип буква	рип тар (музыкальный инструмент)
тип'ир дай!	рпир меч, сабля
тип строка	рп'ї пусты, пусты!, отпусти!
мипнїл входить, заходить	мрнїл темнеть (о дневном свете)

Лексика

ршақ корона	ршардмашнїл [ршардмашнїл] переводить
ршашвіор [ршаршвіор] царь, король	ршардмашнїх перевodчик
рпп внук, внучка	ршардмашнїхі переводчица
ршаріс свский	ршардмашнїрјицї перевод
ршаг мокрый	рхїм команда
շнрш [շнիրш] цепь	ршаштрап театр
шрпп стул	рпнрр [рпнрр] бумага
рпірм настойка	рбрр лист (бумаги); газета
рпіршл попугай	оршрбрр ежедневная газета

կար молоко	шаряркашареरр еженедельная газета
կարիլ капля	շարяр суббота, неделя
քիр нос	թերի неполный, недостаточный
քы рука, крыло	մշակույր культура
քыиј слабый; слабо	մշակուրашյին культурный
քынайի враг	թիբен бабочка
քыц число, номер	խաбонир магазин
քырի неполный, недостаточный	թեј чай
մազաղար пергамент	քաշկինашկ платок

Словосочетания

գունավոր քուլը цветная бумага
 թարմ թուրմ свежая настойка
 թուրակների խանուր магазин попугаев
 թերի թարգմանություն неполный перевод
 տիկնիկային քատրон кукольный театр
 թագավորական արք царский престол
 ֆուտբոլի ազգային թիմ национальная футбольная команда.

Есть слова, в которых пишется դ, а произносится [թ]. Запомним часть из них:

մարդ человек	ժողովուրդ народ
մարդիկ [մարթիք] люди	արդյունք результат
մարդկություն человечество	կարդալ читать
մարդկային человеческий	խորհուրդ [խօրուրդ] совет, в разн зн
արդար справедливый; справедливо	վարդ роза
արդարություն справедливость	վարդագույն розовый
կենդանի живой, сущ животное	որդի сын
բարդ сложный	օրիորդ [օրյօրդ] девушка, барышня
կոկորդ горло	բարդանալ осложняться, усложняться
բարդություն сложность	նյարդ нерв
զարդ украшение	նյարդային нервный
զարդարել украшать	խնդիր задача
Նվարդ [նըլվարդ] (женское имя)	խնդրել [խըճճրէլ] просить
Վարդան (мужское имя)	Վարդանյան (фамилия)
Թադևսու [թաթէվոս] (мужское имя)	Թադևսյան (фамилия)

Запомним, что դ может произносится [թ] только в середине и на конце слова, а если դ — первая буква слова, то она всегда произносится [դ], դар, դահուկ, դաման, Դավիթ, դուռ, դուրեկան и т.п.

Буква ң произносится [р] в составе суффикса -пրң (о значении см. в разделе “Словообразование”): при охота → припրң охотник.

2. Чередования

Обратите внимание на чередования:

a) -пң- при словообразовании, теряя ударение, переходит в пң:

ရပါယ် яд → ရပါသဖူရ ядовитый

ရပါၢလာယ် → ရပါသနၢလာ слабеть

မှုသက္ကတေသန → မှုသက္ကဘာ့သန культурный

b) -пң-, -փ-, теряя ударение, переходят в [պ], которое не пишется:

ရပါပရ бумага → ရပրէ бумажный

տիկ дом → տինյին домашний, տիկան домашнего изготовления

դրու дверь → դրիկ дверца

զին цена → զնացուցակ прейскурант (ցուցակ список)

հին старый → հինան стареть (не о человеке), устаревать

սին сущный, пустой → սնահան сусверный

c) -пң-, и -փ- во 2-ом, 3-ем слоге, теряя ударение, выпадают:

մանուկ ребенок → մանկուրյոն детство

հատուկ особенный → հատկուրյոն особенность

մարդիկ люди → մարդկուրյոն человечество

գեղեցիկ красивый, прекрасный → գեղեցկան стать красивым, хорошесть, գեղեցկուրյոն красота

Словообразование

Суффиксы -յш, -ե, -пրң, -պրյոն

1. Суффиксы -յш и -ե от существительных, обозначающих предмет, материал, образуют прилагательные со значением признака, соответствующего существительному, в особенности. “сделанный из этого”:

բուրդ шерсть → բրյաշ, բրդե шерстяной

բուրդ бумага → բրյաշ, բրդե бумажный

երկար железо → երկարյա, երկարե железный

մազաղար пергамент → մազաղարյա, մազաղարե пергаментный

մետաք шелк → մետաքյա, մետաքե шелковый.

2. Суффикс -пրң от существительных и глаголов образует существительные со значением действующего лица (занятие, профессия, специальность): при охота → припրң охотник, չմուշկ конек → չմշկորդ конькобежец, լողալ ллить → լող ллавание → լաղորդ пловец, զին цена → զներ покупать → զնորդ покупатель, վարել вести → վարորդ водитель, դիմել обращаться → դիմորդ абитуриент, սայլ телега, воз → սայլորդ возчик, դիտել смотреть, наблюдать → դիտորդ наблюдатель, դահորդ лыжи

→ դահուկորդ լыжник, գեղասահք фигурное катание (գեղեցիկ красивый, прекрасный, ахилл скользить) → գեղասահորդ фигурист.

К некоторым из этих слов добавляется суффикс -ութի: շնչկորդութի конькобежца, լողորդութի пловчиха, դահուկորդութի лыжница, գեղասահորդութի фигуристка.

3. Суффикс **-ություն** образует

а) абстрактные существительные:

ընկեր друг, товарищ → ընկերություն дружба; товарищество, общество
խիզախ храбрый → խիզախություն храбрость

արդար справедливый → արդարություն справедливость

խելոք умный, разумный, послушный → խելոքություն разумность, послушность

անհրաժեշտ необходиmyй → անհրաժեշտություն необходимость

հերոս герой → հերոսություն героизм

բարգմանել переводить → բարգմանություն перевод

համբերել терпеть, не торопиться → համբերություն терпение

մրցել соревноваться, соперничать → մրցություն соревнование

բացատրել объяснять → բացատրություն объяснение

պատմել рассказывать, повествовать → պատմություն история, рассказ

ընդունել принимать, признавать → ընդունություն прием

б) собираательные существительные:

երիտասարդ молодой, молодой человек → երիտասարդություն молодость; молодежь

մարդ человек → մարդիկ люди → մարդկություն человечество

ոստիկան полицейский → ոստիկանություն полиция

ուսանող студент → ուսանողություն студенчество,

в) также сложно-производные слова:

ուղիղ прямой, прямо + գրել писать → ուղղագրություն орфография

ուղիղ прямой, прямо + խոսել писать → ուղղախոսություն орфоэпия

բան + ստեղծել → բանաստեղծ поэт → բանաստեղծություն стихотворение; поэзия

Обратите внимание на то, что одно и то же слово может иметь как абстрактное, так и собираательное значение: երիտասարդություն молодость; молодежь.

Словосочетания

մշակութային կյանք культурная жизнь

հաշտություն մարդկություն примиренное и мирное человечество
խելացի դիմորդ умный абитуриент

բունավոր սունկ յածառի գրի
խիզախ որպորդ քարեցի օհոտնիկ
բարդ խնդիր հաջողական հարցություն
կապույտ թանաք սև սև սև

Грамматика

Повелительное наклонение, множественное число

Множественное число повелительного наклонения глаголов образуется прибавлением окончания **-եր** к основе инфинитива:

а) у глаголов 1-го спряжения между основой инфинитива и окончанием добавляется **եց**: փակել → փակեցե՛ք ձարձի՛ք!

б) у глаголов 2-го спряжения между основой инфинитива и окончанием добавляется **աց**: խաղալ → խաղացե՛ք մարտացի՛ք!

Отрицательные формы образуются добавлением частицы **մի՛** перед данными формами: **մի՛ փակեցե՛ք** не закрывайте!, **մի՛ խաղացե՛ք** не играйте!

В положительных и отрицательных формах множественного числа повелительного наклонения глаголов 1-го спряжения есть параллельная форма без **-եց-**, которая преобладает в устной речи: փակե՛ք, **մի՛ փակե՛ք**:

– Երեխանե՛ք, փակե՛ք դուքք: – Դեղի, ձարձի՛ք դուքք: – Ձեզ մարտացի՛ք:

Զենքը (Կարակ)

Կիսագրագետ ու ինքնահավան մի գրող Մարտել Պրուստին մենամարտի է կանչում և, տալով նրան իր այցելումը, արհամարհանքով ասում է.

– Ծույլ եմ տալիս ընտրել զենքի տեսակը:
– Հիանալի է, – բացականչում է հայտնի գրողը, – ընտրում եմ ուղղագրությունը: Դուք սպանված եք:

Новые слова и выражения

Կիսագրագետ полуграмотный
ինքնահավան самодовольный
մենամարտ поединок, дуэль
կանչել звать, вызывать
տալով նրան իր այցելումը дав ему свою визитную карточку
քույլ եմ տալիս разрешаю
սպանված убитый

Афоризмы Աֆորիզմներ

Ծատ խոսելը խելոքության նշան չէ:

Թալևս Միկրացի

Խոսքերը հոգու շունչն են:

Պյուրագորաս

Բերանի պտուղներով է, որ սնվում է մալդը:

(Ավելապամ)

Համբերությունը դառն է, բայց քաղցր է նրա պտուղը:

Ժան Ժակ Ռուստ

Ով անցյալ ունի, չի կարող հիշողություն չունենալ:

Ով պատմություն ունի, չի կարող ետ չնայել:

Պարույր Սևակ

Новые слова

խելոքություն послушность, разг ум
նշան знак

խոսք речь, эд слово
հոգու душа (род пад от հոգի)
շունչ дыхание
պտուղներով плодами
սնվել питаться
Ավելապամ Евангелие
անցյալ прошлый; прошлое
հիշողություն память
պատմություն история
ետ назад
դառը (դառն) горький; горько
պտուղ плод

У существительных, оканчивающихся на ի, при образовании форм ед. числ. род. падежа в большинстве случаев ի выпадает и добавляется окончание ու: այգի → այզու

В древнеармянском не было звука ф, поэтому в старых заимствованиях он передается через ф или р: Фалес Թալիս, Пифагор Պիֆագորաս, Афины Աթենք, фарос (маяк) փարոս, фараон փարավոն, Вифлеем Բեթղեհեմ, Голиаф Գոլիափ, эфир երեր, эфирное масло երերային յուղ.

Упражнения

*I. Переведите.

1. Նվարդը շատ է սիրում կարդալ ու թարգմանություններ անել: 2. Նա միշտ ընկերներին խորհուրդ է տալիս տարբեր թերթեր ու գրքեր կարդալ: 3. Շատ է պիրում ընտանի կենդանիներ: 4. Թարով անունով մի մեծ խոսող քութակ ունի: 5. Նվարդը նաև լսավ լողորդ է: 6. Ամեն ամառ նա Վարդանի հետ մեկնում է Հրազդան: 7. Իսկ Սևանում նա առաջաստանավ է վարում:

Խորհուրդ է տալիս советует.

*II. Переведите.

1. Тадевос Варданян – очень умный абитуриент. 2. В ежедневной газете есть интересная весть. 3. Люди любят справедливость. 4. Завтра Вардан пойдет в театр. 5. В детском магазине была цветная бумага. 6. Домашнюю работу Нвард будет писать в субботу.

III. Используя пройденный материал, составьте 20-30 подобных предложений, связанных по смыслу.

Ответы

I. Нвард очень любит читать и делать переводы. 2. Она всегда советует друзьям (товарищам) читать разные газеты и книги. 3. Очень любит домашних животных. 4. У не есть большой говорящий попугай по кличке Татул. 5. Она еще и хорошая пловчиха. 6. Каждос лето она с Вартаном ездит на Раздан. 7. А на Севане она водит парусник

II. 1. Թաղևոս Վարդանիանը շատ խելացի դիմորդ է: 2. Օրաբերքում հետաքրքիր լուր կա: 3. Մարդիկ արդարություն են սիրում: 4. Վաղը Վարդանը քատրոն է գնալու. 5. Մանկական խանութում գունավոր թուղթ կար: 6. Տնային աշխատանքը Նվարդը գրելու է շարաք օրը:

Урок 10

Фонетика

[ð], [ð].

Словообразование

1. Сложные и производные слова.
2. Суффикс -(ш)ып.

Грамматика

Множественное число существительных

Фонетика

1. [ð]

Звук [ð] входит в ряд [ð] (звонкий) – [ð] (глухой) – [g] (глухой придыхательный). Звук, похожий на [ð] произносится на стыке слов при быстром, слитном произнесении фразы Отец дома (озвонченное ц). По звучанию [ð] похож на дз в междометии дзинь-дзинь (имитация звучания колокольчика):

ðի конь, лошадь

шնձրի дождь

ðու яйцо

ðլի форма (не об одежде)

ðուկ рыбка

ðմեռ зима

ðայի голос

ðախի левый; налево

ðեթ масло (растительное)

ðիթափուկ оливка

ðոր ущелье

ðյուն снег

Есть слова, в которых пишется Ѱ, а произносится [ү]. Запомним часть из них:

օծ змея

դեղճ [դէխճ] персик

վարժ плата

դաղճ [դախճ] мята

վարձել нанимать

դերձակ портной

աշխատավարձ зарплата

դերձակուհի портниха

դարձյալ [դարցյալ] снова

րարձ подушка

բարձր [բարցըր] высокий

արձակ свободный, просторный; проза

համարձակ [համարցակ] смелый

արձակուրդ [ք] отпуск

փորձ [փօրց] опыт
անփորձ [անփօրց] неопытный
վրձին кисть
վրձնիկ кисточка
վերադարձ [վերադարց] возвращение

արձակել освобождать, отпускать;
распускать; расстегивать
փորձել [փօրցէլ] пробовать, пытаться
փորձնական [փօրցնական] опытный,
экспериментальный

Словосочетания

ձի վարձել нанять лошадь
աշխատավարձ ստавиш получать зарплату
հերթական արձակուրդ очередной отпуск
հմուտ դերձակ опытный портной
համարձակ արձակագիր смелый прозаик
փորձնական աշխատանք пробная работа
բարի վերադարձ доброе возвращение
դաղձ հավաքել собирать мяту
բարձր աշխատավարձ высокая зарплата
դժվար խնդիր трудная задача.
փափուկ բարձмягкая подушка

2. [ծ]

Звук [ծ] – глухая пара [ծ]. Кончик языка плотно примыкает к небу, слышится как бы присвист. По звучанию напоминает мягкое т в словах тир, тигр, Тигран. Принесите эти слова – и сразу приступайте к произнесению армянских слов с ծ.

ծիրան абрикос	ծառ дерево
ծիրանենի абрикосовое дерево	ծիծաղ смех
ծառա слуга	ծիծենակ ласточка
ծառայել служить	ծոծրակ затылок
ծով море	ծունկ колено
ծանոթ знакомый, тж сущ	ծաղիկ цветок
անծանոթ незнакомый	ծաղկել цветсти
ծանոթանալ знакомиться	ծոց пазуха; залив
ծանոթություն знакомство	ծեր старый (о человеке)
ծույլ ленивый	ծերանալ стареть
ծուլանալ лениться	ծերություն старость
ծուլություն лень	ծիածան радуга
ծամել жевать	արծիվ орел
ծամոն жвачка	ծանր тяжелый; тяжело

Словообразование

1. Сложные и производные слова.

ծաղիկ цветок + փունք букет → ծաղկեփունք букет цветов
ծաղիկ + ձոր ущелье → Ծաղկաձոր (город в Армении)
ծոց пазуха + տետր тетрадь → ծոցատետր блокнот
հանգստանալ отыскать → հանգստավայր место отыска, курорт
նավ корабль → նավահանգիստ порт, гавань
օձ змея + ձուկ рыба → օձաձուկ угорь
արձակ проза + գրել писать → արձակագիր прозаик
տղա мальчик + մարդ человек -> տղամարդ мужчина
սաղարք листва + խիտ густой → սաղարքախիտ густолиственный
նորք тонкий + անցնել проходить, переходить → նորքնըр переулок
մարզ(վ)ել тренировать(ся) → մարզիչ тренер, մարզիկ спортсмен,
մարզուիլ спортсменка, մարզանք тренировка, մարզադաշտ стадион,
մարզարան спортзал
հրապարակ площадь, площадка → մարզահրապարակ спортплощадка

Лексика

ձեռք рука	շյծ коза
օձիք воротник	կայծ искра
նախանձ зависть	կայծակ молния
նախանձել завидовать	արծաք серебро
խնձոր яблоко	մեծ большой; великий
տանձ груша	առյուծ лев
ձմերուկ арбуз	ծայր конец, кончик
բրինձ рис	կուրծք грудь
հնձել косить	ծախել разг продавать
քանձք густой, плотный	ծրաք конверт; пододеяльник
գործ дело	կծու острый, горький
գործել действовать, функционировать;	կծելкусать
вязать	լուծել решать (задачу и т.п.)
գործիչ деятель	լուծույն решение (чего-л.)
դժվար трудный	

Словосочетания

գերազանց մարզիկ отличный спортсмен
ամառային մարզադաշտ летний стадион
սաղարքախիտ անտառ густолиственный лес

զեղացիկ ծաղկեվունջ красивый букет цветов
հնչուն ծիծաղ звонкий смех
ծիծեռնակների երան стая ласточек
Սև ծով Черное море
խոնարի ծառոս покорный слуга
վնասված ծունկ поврежденное колено
ծիրանի ծառ = ծիրանենի абрикосовое дерево
ծամոն ծամել жевать жвачку
ծաղիկ քաղել срывать цветок, цветы
ծանր պարկ тяжелый мешок

Տարվա եղանակները Времена года

գարուն весна → գարնանը весной, աշուն осень → աշնանը осенью,
ամառ лето → ամռանը летом, ձմեռ зима → ձմռանը зимой

գարնանային весенний, аմառային летний, աշնանային осенний,
ձմեռային зимний, ամեն գարուն каждая весна, каждой весной

Ամիսներ Месяцы

հունվար յանварь	փետրվար փевраль	մարտ март
ապրիլ ապրель	մայիս մай	հունիս июнь
հուլիս յուль	օգոստոս август	սեպտեմբեր сентябрь
հոկտեմբեր օктябрь	նոյեմբեր ноябрь	դեկտեմբեր декабрь

հունվարին в январе, հունիսին в июне, հուլիսին в июле,
դեկտեմբերիн в декабре

Суффикс -(ա)վոր

Суффикс -(ա)վոր образует от существительных и глагол илагательные со значением признака, обладания:

պատ горб → պատավոր горбатый.

լիուրդ совет; таинство, скрытый смысл → խորիրդավոր таинственный
դր вина → մեղավոր виноватый

կрыло → թևավոր крылатый

լի голова → գլխավոր главный

լի цвет → գունավոր цветной

լի яд → քունավոր ядовитый

լի свет → լուսավոր светлый

В последних трех словах — чередование: ударное **ու**// безударное **ու**.

Суффикс **-ավոր** образует и существительные:

ձի конь, лошадь → ձիավոր всадник

արհեստ ремесло → արհեստավոր ремесленник

զինվոր вооружать → զինվոր солдат

դափ суд → դափել судить → դափավոր судья

(ср спортивный судья — մրցավար от մրցել соревноваться, մրցում соревнование)

Образуются и слова, являющиеся и прилагательными, и существительными:

աշխատել работать → աշխատավոր трудящийся; труженик

քանիւ աշխատ работать → քանիվոր рабочий, *тж сущ*

բողոքել жаловаться, протестовать → բողոքավոր протестующий, *рел* протестант

աղակի secta, ересь → աղակավոր сектантский, еретический

Грамматика

Множественное число имен существительных

Множественное число имен существительных образуется чаще всего окончаниями

-եր и **-ներ**. Первое обычно присоединяется к односложным словам, второе — к словам, содержащим два и более слогов

ծառ — ծառեր	դերձակ — դերձակներ
աշը — աշքեր	ձմերուկ — ձմերուկներ
տուն — տներ	ծանրք — ծանրքներ
բարձ — բարձեր	ծրար — ծրարներ

Слово может на письме иметь одну гласную букву, но произноситься как двусложное — из-за скрытого [ը]: տեսոր [տէսօր] тетрадь, գլուխ [գլուխ] — скрытое [ը] — в предударном слоге: գլուխ → գլուխներ. Если же скрытое [ը] — в заударном слоге (տեսոր [տէսօր], փազր [Փազր]), то слово получает окончание **-եր**: տեսոր → տեսորեր, փազր → փազրեր.

Некоторые односложные существительные (в древнеармянском языке они оканчивались на **-ն**, которое потом утратили) получают окончание **-ներ**, т. с., **ն** восстанавливается при образовании форм множественного числа: ակ исток, источник, драгоценный камень → ակներ, բն груз, ноша → բններ, զափ ягненок → զափներ, դրіп дверь → դրիներ, եղ вол → եղներ, բոն внук, внучка → բոններ, ծոռ правнук, правнучка → ծոռներ, լեռ гора

→ լեռներ, ծունկ колено → ծնկներ, կոտ *уст* рука, крыло → կոներ, հարս невестка → հարսներ, ծուկ рыба → ծկներ, մаш палец → մատներ, մուկ мышь → մկներ, նոյն гранат → նոներ, ձեռն *օք* рука → ձեռներ, ոտ нога → ոտներ.

Последние два слова – устаревшие и свойственны в большей степени народной речи, а в литературном языке – ձեռք рука → ձեռքեր, ոտք нога → ոտքեր.

Учтите, что это ն может восстанавливаться и при словообразовании: ձեռք + փայտ дерево, древесина, палка → ձեռնափայտ палка, трость, մուկ + դեղ лекарство → մկնդեղ мышьяк, դոп → դոնակ дверца, քոռ → քոռնիկ внучек, внучка, ծուկ + որսալ ловить, при охоте → ծկնորս рыбак, նոյն → նոնենի гранатовое дерево.

Запомним формы образования множественного числа, отклоняющиеся от нормы:

մարդ человек → մարդիկ [մարդիք]

տղամարդ мужчина → տղամարդիկ [ք]

կին женщина, жена → կանայք

տիկին госпожа, хозяйка, супруга → տիկնայք

պարոն господин → պարնայք

անձ лицо, личность → անձինք

Աֆորիզմы

Աֆորիզմներ

Մեր բոլոր մագաղաթները մուրճի պես հարվածում են անարդար պատմության ճակատին:

L. Խաչիկյան

Ազգի ապագան մայրերի ձեռքում է:

Օնորն դք Բալզակ

Աշխատավիրությունը բախսի աջ ձեռքն է:

(հնդկական)

Մայր ունենալու համար արժեն ծնվել:

Ավելիք Իսահակյան

մայրերի ձեռքում в руках (досл в руке) матерей

Упражнения

*I. Переведите

1. Արտենը համարձակ տղա է: 2. Ամռանը նա հանգստանում է Սև ծովի ափին, իսկ ձմռանը՝ դեկտեմբերին, զնում է Ծաղկաձոր՝ դահուկ քշելու: 3. Ծաղկաձորում բարձր լեռներ կան: 4. Դա մարզիկների համար հիանալի վայր է: 5. Այստեղ կա նաև սպորտային բազա: 6. Այդ բազայում մարզվում են Ռուսաստանի հայտնի դահուկորդները, չմշկորդները և ուրիշ շատ մարզիկները: 7. Ծաղկաձորը գերազանց ձմռային հանգստավայր է:

լսահուկ քշելու բազ շուտ կատարելու համար
մարզիկների համար առաջարկությունների համար
հանձնարարել պահանջները, չմշկորդները և ուրիշ շատ մարզիկները:
Ծաղկաձորը գերազանց ձմռային հանգստավայր է:

*II. Переведите.

1 Младший брат Артака, хотя (он) и опытный портной, но не получает высокой зарплаты. 2. На летних каникулах студенты иногда работают. 3. В этом году наши знакомые ласточки не вернутся. 4. Известный баснописец Вартан Айгекци говорил, что тяжелые работы нужно поручать не пожилым людям, а молодым — в цветущем возрасте.

Ответы

I. 1. Арсен — смелый парень. 2. Летом он отдыхает на берегу Черного моря, а зимой, в декабре, уезжает в Цахкадзор кататься на лыжах. 3. В Цахкадзоре есть высокие горы. 4. Это — прекрасное место для спортсменов. 5. Здесь есть и спортивная база. 6. На этой базе тренируются известные лыжники, конькобежцы и другие спортсмены из России. 7. Цахкадзор — отличный зимний курорт.

II. 1. Արտակի կրտսեր եղբայրը թեև հնուտ դերձակ է, բայց բարձր աշխատավարձ չի ստանում: 2. Ամառային արձակուրդներին ուսանողները երրենն աշխատում են: 3. Այս տարի մեր ծանոք ծիծեռնակները չեն վերադառնալու: 4. Հայտնի առակագիր Վարդան Այգեկցին ասում էր, որ ծանր աշխատանքները պետք է հանձնարարել ոչ թե հասակն առած ծերունուն, այլ ծաղկուն տարիքի երիտասարդին:

Урок 11

Фонетика

1. [χ].
2. [ճ].

Словообразование

Суффиксы -ենի, -ակ, -իկ.

Грамматика

Каузативные глаголы.

Фонетика

1. [χ]

Звук [χ] входит в ряд [χ] (звонкий) – [ճ] (глухой) – [չ] (глухой придыхательный).

Эти звуки, подобно согласным [Ճ], [Ծ], [Ձ], образуются прикосновением кончика языка к небу, только не у основы верхних зубов, а несколько выше. Напряженность соприкосновения языка с небом при произнесении [ճ] значительно сильнее, чем при произнесении [χ] и [չ]. По звучанию [χ] похож на английское J (Jane, John), украинское дж.

զուր вода

զինօ ясный, чистый

զրել поливать

զբշել стирать, зачеркивать

էջ страница

խնջուր пир.

Будьте внимательны: четко произносите [χ] во всех позициях, не произносите [չ] (кроме указанных ниже случаев).

Есть слова, в которых пишется ϖ, а произносится [չ]. Запомним часть из них:

աղ правый

աղջիկ [ախչիկ] девочка

աղիկ правша

մեզսեղ середина

մեզ спина; талия

միջև [միչեվ] между

մեզ в (чем-л.)

միջնի средний, серединный

վերջ конец

միջնադար средневековые

վերջանալ кончаться

միջազգային международный

անվերջ бесконечный	միջանցք коридор
անվերջություն бесконечность	վերջնական окончательный
միջնորդ посредник	զիջել уступать
առաջ вперед; раньше; прежде;	անմիջապես сразу, непосредственно
до, перед	առողջ [առօխչ] здоровый
առաջին первый	արջ медведь
առաջնորդ лидер, вождь	առողջություն [առօխչություն] здоровье
առջև перед	առողջանալ [առօխչանալ] выздоравливать
միջանտել вмешиваться	ողջուն [վօխչուն] приветствие, привет
միջашин насекомое	ողջունել [վօխչունել] приветствовать
իջնել спускаться	միջավայր среда, окружение

Словосочетания

առաջին գարուն первая весна
 զինջ երկինք ясное (чистое) небо
 արյար պահանջ справедливое требование
 քաջ զինվոր смелый солдат
 առաջ զնալ идти вперед
 միջնորդ լեզու язык-посредник
 անառողջ միջավայր нездоровая среда
 վերջնական պատասխան окончательный ответ.

2. [Ը]

Звук [Ը] – глухая пара [Ձ]. При произнесении [Ը] кончик языка упирается в верхнее небо – плотнее и напряженнее, чем при произнесении [Ձ]. В отличие от [Ձ], [Ը] образуется в верхней полости рта. При произнесении [Ը] воздух проходит под языком, а при произнесении [Ձ] – между верхним небом и языком, одновременно язык отрывается от неба.

Буква Ը всегда произносится [Ը].

ճառ речь, выступление	լի стиль
ճակատ лоб	սլիք сосна
ճագար кролик	նոքի кипарис

Лексика

օդախ очаг, дом; печь	աճ рост, увеличение
ջահի лампада, светильник;	օճառ мыло
ֆакел; люстра	աճել расти; увеличиваться
ականջ ухо	կարճ короткий

լուրջ 严肃的; 严肃地
 պահանջ требование
 վեճ спор
 վիճել спорить
 ճաշակ вкус (но не еды)
 ճաշ обед
 ճաշել обедать
 ճաշասենյակ столовая комната
 ջանք усилие
 դահլիճ зал
 խրճիր изба
 ննջել дремать
 ճարպիկ ловкий; ловко
 քաջ смелый; смельчак
 ջերմ теплоый; тепло, *тж per*
 ճանաչել узнавать; признавать
 վճարել платить
 անվճար бесплатный; бесплатнo
 վաճառել продавать
 նարինջ апельсин
 հաղարջ смородина
 ջուրակ скрипка
 սուրբ кофе

հակիրճ краткий
 լիճ озеро
 ճահիճ болото
 հաջող удачный; удачно
 հաջողություն удача, успех
 երջանկություն счастье
 ճաշարան столовая в городе
 ջանալ стараться
 ջարդ [թ] избиение, резня
 հաջորդ следующий
 պահանջել требовать
 ճիշտ правильный; правильно
 ճշգրիտ точный
 ճշգրտել уточнять
 ճաղատ лысый, плешивый
 ճառագայր луч
 ճանապարհ дорога, путь
 կամուրջ мост
 վիճակ состояние, положение
 ճանաչել узнать
 հաճելի приятный; приятно
 ճանբ муха
 կնճիռ морщина

Антонимы

քույլ слабый; слабо – ուժեղ сильный; сильно
 կարճ короткий; коротко – երկար длинный; длинно; долгий; долго
 նեղ узкий – լայն широкий
 փոքր маленький – մեծ большой; великий
 երբեք никогда – միշտ всегда
 դանդաղ медленный; медленно – արագ быстрый; быстро
 մոտիկ близкий; близко – հեռու далекий; далеко
 նիհար худой – գեր, *разг* չափ толстый (о человеке)
 քարակ тонкий – հաստ толстый (не о человеке)
 կրտսեր младший – ավագ старший (կրտսեր քոյր – ավագ քոյր, = *разг*
 փոքր քոյր – մեծ քոյր)

Словосочетания

կտրիծ զինվոր храбрый солдат
կարճ ճանապարհ короткая дорога
մեծ դահլիճ большой зал
մանկական օճառ детское мыло
հաճելի ժամանց приятное времяпровождение (досуг)
հակիրճ օճառ краткая речь
ծանր վիճակ тяжелое положение
միջազգային ճանաչում международное признание
քանի տարի առաջ двадцать лет назад
ութ տարի անց спустя восемь лет
տասը տարի հետո через десять лет

Словообразование

Суффиксы -ենի (продолжение), -ակ, -իկ

Суффикс **-ենի** активен в образовании названий деревьев, кустов: խնձոր яблоко → խնձորենի яблоня, տանձ груша → տանձենի грушевое дерево, կեռուши черешня → կեռուշենի черешневое дерево, նարինջ апельсин → նարնջենի апельсинное дерево, հաղարջ смородина → հաղարջենի куст смородины, լենկույզ орех → լենկույզենի ореховое дерево

Суффикс **-ակ** выражает следующие значения:

а) присоединяясь к существительным, — уменьшительно-ласкательное: ձոր ущелье → ձորակ овраг, նավ корабль → նավակ лодка, հյուզ хибара → հյուզակ хибарка,

б) от глагольных основ образует существительные со значением действующего лица, инструмента и т. д.: բուժել лечить → բուժակ фельдшер, պահել держать, хранить → պահակ сторож, հենվել опираться → հենակ костыль, պտտել вращать → պտուտակ винт, а также сложно-производные слова:

հեռու далеко + դիտել смотреть, наблюдать → հեռադիտակ подзорная труба, бинокль

մանր мелкий + լիտել → մանրադիտակ микроскоп
աստղ звезда + դիտել → աստղադիտակ телескоп.

Суффикс **-իկ** придает существительным:

а) уменьшительно-ласкательное значение. քաղ утка → քաղիկ уточка, ճուղ птенец → ճուղիկ птенчик, քոյր сестра → քոյրիկ сестричка, պափիկ дедушка, տափիկ бабушка, бабуля. Присоединяется и к именам собственным: Վահանիկ, Աշոտիկ, Ստեփանիկ.

б) от некоторых глагольных основ образует существительные со значением действующего лица, инструмента, присоединяясь в частности

к производным словам: մարզ(վ)ել тренировать(ся) → մարզիկ спортсмен, մարտ бой → մարտիկ боевец, գորակուչել призывать (в армию) → գորակուչիկ призывник.

Грамматика

Каузативные глаголы

Каузативные глаголы (պատճենական բայեր) обозначают действия, в результате которого соответствующее действие совершает другой субъект:

Ծաղկնեղ աճում են: Цветы растут. → Ծաղկներ աճեցնել: Растить цветы.

Ես զայրացնում եմ: Я злюсь (гневлюсь). → Ես զայրացնում եմ: Я зло (гневлю).

К каузативным относятся и те глаголы, которые не выражают подобного значения, но совпадают с ними по форме: Վերցնել брать, յորացնել усваивать, присваивать.

Образование каузативных глаголов:

От стандартных глаголов I спряжения между основой и суффиксом инфинитива добавляется -եցն-: նստել сидеть, садиться → նստեցնել сажать.

От псевдосуффиксальных глаголов I спряжения: псевдосуффиксы -ն- и -չ- заменяются на -ցն-: մտնել входить → մտցնել засовывать, փախչել убегать → փախցնել похищать.

От стандартных глаголов II спряжения: между основой и суффиксом инфинитива добавляется -ացն-, а показатель типа спряжения -ալ заменяется на -ել: կարդալ читать → կարդացնել побуждать к чтению.

От псевдосуффиксальных глаголов II спряжения: псевдосуффикс -ան- заменяется на -ացն-, а показатель типа спряжения -ալ заменяется на -ել: ուրախանալ радоваться, веселиться → ուրախացնել радовать, веселить псевдосуффикс -են- заменяется на -եցն-. փախնենալ бояться → փախեցնել пугать.

К псевдосуффиксальным относятся и глаголы, не имеющие соответствующего парного инфинитива. յորացնել усваивать, присваивать (от *ստ мест* յոր свой), վերցնել брать.

դաշնամուր նվազել играть на пианино
կիթառ նվազել играть на гитаре
շեփոր նվազել играть на трубе и т. д.

Խորհրդավոր սեր

Ես սիրում եմ քո մեղավոր աշքերլ խոր,
Գիշերի պես խորհրդավոր.
Չո մեղավոր, խորհրդավոր աշքերը մութ,
Որպես բռվիչ իրիկնամուտ:
Չո աշքերի անծայր ծովում մեղքն է դողում,
Որպես գարնան նթնշաղում.
Չո աշքերում կա մի քնքուշ բախտի վերիուշ,
Արբեցումի ոսկե մշուշ:
Մոլորվածին անխոս կանչող – փարոսի շող
Չո աշքերը հոգի տանջող,
Ես սիրում եմ զգիղ – անգութ աշքերը մութ,
Որպես գարնան իրիկնամուտ...

Новые слова

գիշերի պես как ночь (нормативное: գիշերվա պես)
իրիկնամուտ вечерний закат
դողալ дрожать
մթնշաղ(пш) закат, рассвет
վերիուշ вспоминание, воспоминание
արբեցում *per* опьянение
մշուշ туман, мгла
մոլորվածին заблудившегося; заблудшего
կանչող зовущий
տանջող мучить
զգիղ ласкать, обиввать
անգութ немилосердный

Վատ միջավայր

Կապակ

Դատավարության ժամանակ դատավորը հարցնում է մեղադրյալին.
– ‘Լուր վաղո՞ւց է, որ վատ միջավայրում եք:
– Աստված գիտի, – պատասխանում է մեղադրյալը, – արդեն քսան տարի
է, որ շիվում եմ ոստիկանության ու դատավորների հետ:

Новые слова и выражения

դատավարության ժամանակ во время судебного процесса
մեղադրյալ обвиняемый
վարուց давно
որ что (союз)
Աստված գիտի Бог знает
շփվել соприкасаться; общаться
դատավորների հետ с судьями

Упражнения

*I. Переведите.

1. Զաջ զինվորը երկու տարի անց վերադառնում է տուն: 2. Մովսեսը ջուրակ է նվազում: 3. Համառ աղջիկները ոչ մի հարցում չեն զիջում: 4. Սոնայի պապիկը ճաղատ է: 5. Երեխանները ճաշում են դպրոցում: 6. Վահանիկը պարտեզում վիզրիկ ճուտիկ ունի: 7. Ննջասենյակում այս ամառ ճաներ չկան: 8. Անահիտի եղբայրը բուժակ է:

ջուրակ նվազել играть на скрипке

*II. Переведите.

1 Раньше здесь было озеро, а сейчас – болото. 2. В лесах Арцаха много ореховых, черешневых деревьев. 3. У Цовинар тонкий вкус. 4. Асмик – серьезная девушка. 5. Желтый мел хорошо пишет. 6. Девочка хотела играть в столовой. 7. Перед Геворком открывается широкая дорога.

Ответы

I. 1. Храбрый солдат спустя два года возвращается домой. 2. Мовсес играет на скрипке. 3. Упрямые девочки ни в одном вопросе не уступают. 4. Дедушка Соны – лысый. 5. Дети обедают в школе. 6. У Вааника в саду есть маленький птенец. 7. В спальне в этом году нет мух. 8. Брат Анаит – фельдшер.

II. 1. Առաջ այսուեղ լիճ էր, իսկ հիմա ճահիճ է: 2. Արցախի անտառներում ընկույզի, կեռասի ծառեր շատ կան. 3. Ծովինարը նուրբ ճաշակ ունի: 4. Հասմիկը լուրջ աղջիկ է: 5. Դեղին կավիճը լսվ է գրում: 7. Աղջիկն ուզում էր ճաշասենյակում խաղալ: 7. Գևորգի առջև բացվում է լայն ճանապարհ:

АРМЯНСКИЙ АЛФАВИТ

Армянский алфавит был создан Месропом Маштоцом в начале V в. В месроповом алфавите было 36 букв. В разные времена были добавлены буквы о, ф и և. В настоящее время армянский алфавит состоит из 39 букв.

Буквы		Название букв	Примерные соответствия	Числовые значения
Печатные	Письменные			
Ա, ա	Ա, ա	այր	а	1
Բ, բ	Բ, բ	բեն	б	2
Գ, գ	Գ, գ	զին	г	3
Դ, դ	Դ, դ	դշ	д	4
Ե, ե	Ե, ե	եչ	е, йэ, э	5
Զ, զ	Զ, զ	զշ	з	6
Ը, ը	Ը, ը	տ	ժ	7
Ծ, ծ	Ծ, ծ	ըթ	безудар. а (мода)	8
Թ, թ	Թ, թ	թոն	англ., нем. т	9
Ժ, ժ	Ժ, ժ	ժեն	ж	10
Ի, ի	Ի, ի	ինի	и	20
Լ, լ	Լ, լ	լուն	тверд. л (лом)	30
Խ, խ	Խ, խ	խեն	тверд. х (хор)	40
Ծ, ծ	Ծ, ծ	ծշ	мягк. т (тиран)	50
Կ, կ	Կ, կ	կեն	к	60
Ւ, ւ	Ւ, ւ	ւոն	англ., нем. ն	70
Ձ, ձ	Ձ, ձ	ձշ	слитно ձ (дебри)	80
Ռ, ռ	Ռ, ռ	քաշլ	ր в господи	90
Ճ, ճ	Ճ, ճ	ճեն	слитно ճ (ճеб)	100
Մ, մ	Մ, մ	մեն	մ	200
Յ, յ	Յ, յ	հի	յ (май)	300
Ա, ս	Ա, ս	սու	ս	400
Շ, շ	Շ, շ	շշ	ш	500
Ո, ո	Ո, ո	ո (պօ)	օ, օօ	600
Չ, չ	Չ, չ	չշ	չ	700
Պ, պ	Պ, պ	պեն	պ	800
Ջ, ջ	Ջ, ջ	ջեն	литно ջ (ջեր)	900
Ռ, ռ	Ռ, ռ	ռշ	тверд. ր (рыба)	1000

(продолжение на след. странице)

(продолжение)

Буквы		Название букв	Примерные соответствия	Числовые значения
Печатные	Письменные			
И, и	Ӣ, ӣ	иѣ	с	2000
Җ, Ҵ	Ҷ, Ҵ	ҶېҴ	в	3000
ҵ, Ҹ	ҵ, Ҹ	ҵјҸҸ	т	4000
һ, Ҽ	һ, Ҽ	һѣҼ	мягк. р (премия)	5000
ҳ, ҹ	ҳ, ҹ	ҳн	ц	6000
Ҿ, ҿ	Ҿ	Ҿјҿ	—	7000
ҷ, Ҹ	ҷ, Ҹ	ҷ	у	—
Ҧ,	Ҧ, Ҧ	ҦјҦр	англ., нем. р	8000
Ү,	Ү, Ү	Ү	англ., нем. q, k	9000
ү, ұ	ү, ұ	ү	ев, йев	—
Ұ, ұ	Ұ, ұ	Ұ	о	—
Ҳ, Ҵ	Ҳ, Ҵ	Ҳ	ф	—

Примечание. В рукописном варианте буква Ӣ (ҵјҸҸ) имеет только строчное написание.

Старыс алфавиты служили и для обозначения чисел. 36 букв месропова алфавита четырьмя рядами представляли единицы (Ӣ-Ӣ → 1-9), десятки (Ӣ-Ӣ → 10-90), сотни (Ӣ-Ӣ → 100-900), тысячи (Ӣ-Ӣ → 1000-9000). Например, 1988 – ӢӪҼԸ, 1995 – ӢӪՒԸ, 301 – ӠӢ, 18 – ԸԸ.

Знак ~ над буквой увеличивает ее числовое значение в 10 000 раз: например, Ӣ ~ – 10 000, Ӯ ~ – 30 000, Ӯ ~ – 2 000 000.

Эта система используется иногда и сейчас, поэтому постарайтесь ее усвоить.

Урок 12

Фонетика

Сочетания гласных.

Словообразование

1. Суффикс **-шրшб.**
2. Сложные слова.

Грамматика

Падежи.

Фонетика

Сочетания гласных

Сочетания гласных (Երկինշյուններ) не частотны в армянском произношении. Чаще между ними произносится [j] (ունեի [ունեյի]), или же первая гласная (если это ի или է) произносится [j] (Իտալիա [Իտալյա]).

Рассмотрим наиболее употребительные сочетания гласных:

Примечание. Здесь и далее знак ударения ставится, когда оно не на последнем слоге.

իш произносится [յш] в следующих словах:

- օվկիանոս [օվկյանոս] океан, կրիա [կըրյա] черепаха, խավիար [խավյար] кул икра, փասիան [փասյան] фазан,
- б) в именах: Աննիա, Բենիամին, Եղիա, Երեմիա, Եղիազար, Սուրբիա, Զաքարիա, Մարիամ. (Все эти имена, кроме Մարիամ, — мужские).
- в) в названии армянского города: Սիսիան,
- г) в заимствованных словах: քիմիա [քիմյա] химия, էներգիա, ստուդիա, բիլիարդ, միլիարդ, հիստերիя истерия, պոեզիա поэзия,
- д) в названиях стран: Մեծ Բրիտания Великобритания, Գերմания Германия, Իտալիя Италия, Ֆրանսիя Франция, Բուлгария Болгария, Հունգария Венгрия, Հոլանդия Голландия.

Запомним. Ասիա Азия — Ասյա (жен. имя), Առֆիա столица Болгарии — Առֆյա (жен. имя), Վիկոպիրիա (водопад) — Վիկոպորյա (жен. имя). Эти пары произносятся одинаково: [ա'սյա], [աօ'ֆյա], [վիկո'պորյա].

իш произносится [իյշ] в иностранных именах, в которых ударение — на ի: Մարիա [Մարիյշ], Անատավիա [Անատավիյշ], Լիա [Լիյш].

Запомните! Перед [ի], [յ]
согласный не смягчается:

В остальных случаях իш произносится, как пишется: ծիածան, միակ единственний, քիակ весло.

իո произносится [յօ] в слове оրիորդ [օրյօրդ] девушка, барышня (при обращении), а также в заимствованных словах: չեմպիոն, ամբիոն кафедра, մարմարիոն ստ մрамор (совр: мармар), նիլիոն.

էш произносится [յշ] в слове հրեշ [հըրյշ] еврей.

էա, էաш произносится [էյշ]:

а) в словах: էակ существо (конкретное), էական существенный, անէանակ исчезать, րոպեական минутный.

б) в заимствованиях: ասամբլեա, Կորեա, Գվինեա.

էի, էի произносится [էյի] в формах вспомогательного глагола: էի, էինք и родительного падежа, единственного числа: րոպեի, հասցեի, քազեի, а также в формах сослагательного наклонения: գրեի, սիրեի, լսեի.

էու, էու произносится [էյու]:

а) էուրյուն сущность, խարեւորյուն обман, но: Սեուլ [սէուլ].

б) в формах местного падежа, единственного числа: րոպեում и т.д.
Сочетания աш, էե, իի, ոո, ոու обычно произносятся без [յ]:

[աա], [էէ], [իի], [օօ], [ոու]:

Հազար Գաага, Սաադի, Գավրիիլ, Վատեռոյո, Վակուում.

Словосочетания

Հարավային Կորեա Южная Корея
ուսերենի ամբիոն кафедра русского языка
մեծ քիմիա большая химия
օրգանական քիմիя органическая химия
Վատեռոյի կամուրջ мост Ватерлоо
Մաշտոցի պողոտա проспект Маштоца
Վիկտորիա ջրվեժ водопад Виктория
աշխարհի չեմպիոն чемпион мира
հաճելի օրիորդ приятная девушка

Словообразование

1. Суффикс -արան

Суффикс -արան выражает, в основном, значения “место, помещение; предмет мебели; учреждение”: դաս → դասարան класс, նիջել спать, дремать → նիջարան спальня, ճաշ обед → ճաշարան столовая (в городе, учреждении), բնակվել проживать → բնակարան квартира, լսել слушать → լսարան аудитория, համալսարան университет (*համ(ա)-* – префикс со значением совместности), общности, սուրբ кофс → սրբարան кафе, թեյ чай → թեյարան чайная, խաշ → խաշարան хашная, խորտիկ закуска → խորտկարան закусочная, վարժվել упражняться, учиться → վարժարան учебное заведение (не высшее), ուսում (*ըր ուսումն*) учеба → ուսումնարան училище, техникум, առողջ здоровый → առողջարան здравница, курорт, ծխել курить → ծխարան комната для курения, պահել держать, хранить → պահարան шкаф, գիրք книга → գրափահարան книжный шкаф, զգեստ одежда → զգեստապահարան гардероб (о других значениях суффикса -արան – см. Уроки 19 и 20).

2. Сложные слова

ջուր вода + վիժել выкидывать (плод); низвергаться → ջրվեժ водопад, ծով море + ծոց пазуха; залив → ծովածոց морской залив, հասոտ толстый + բուն ствол (дерева) → հասոպոնт толстоствольный, հայելի зеркало + պատել покрывать, обволакивать → հայելապատ установленный зеркалами, зеркальный.

Грамматика

Падежи

В армянском языке падежные формы единственного числа образуются от форм именительного или родительного падежа, а формы множественного числа – преимущественно от форм именительного падежа множественного числа.

При образовании форм множественного числа обычно к форме единственного числа добавляется показатель множественного числа, а затем – показатель падежа:

սեղան (им.п., ед.ч.) → սեղաններ (им.п., мн.ч.) → սեղանների (род.п., мн.ч.).

Однако у некоторых существительных (մարդ, տղամարդ, կին, տիկին, պարուն и шնձ лицо, личность), образование множественного числа им. пад. которых отклоняется от нормы (см. Урок 10), родительный и соответственно другие падежи множ. числа образуются иначе:

մարդ → մարդիկ [p] (им мн) → մարդկանց (род, дат, вин), մարդկանցից, մարդկանցով (инстр),

կին → կանայք (*им мн*) → կանանց (*род, дат, вин*), կանանցից (*отлож*), կանանցով (*инстр*),

տղամարդ мужчина → տղամարդիկ [ք] (*им мн*) → տղամարդկանց (*род, дат, вин*) → տղամարդկանցից, տղամարդկանցով, տիկին → տիկնայք → տիկնանց, անձ > անձինք (*им мн*) → անձանց (*род, дат, вин*) и т. д.

Форма родительного падежа определяет тип склонения существительного.

Родительный падеж большей части существительных образуется от именительного падежа окончанием -ի: ձուլ → ձովի, մազ → մազի, ուրբ → ուրբի.

Прим. В некоторых словах конечное -ու переходит в -վ: առու րուշեй → առվի, կատու կошка → կատվի, լեզու → լեզվի, ձու յայցո → ձվի, но զնչու ցыган → զնչովի, լորու ոյշ → լորովի, -ու переходит в -վ и в местном падеже: լեզու → լեզվում, առու → առվում (а также при словообразовании. լեզու → լեզվարան языковед, лингвист, առու → առվակ ручеек).

Основное значение род. падежа — принадлежность, отнесенность: ուսանողի գիրքը книга студента, արողի սուրբ ножка стула, Հայաստանի բնությունը природа Армении.

Существительные в родительном падеже сочетаются с послелогами, например:

սեղանի վրա на столе:

Սեղանի վրա ծաղկամանի մեջ մեխակների մի մեծ փունջ կա: **На столе** в цветочной вазе есть большой букет гвоздик.

սեղանի տակ под столом:

Փոքրիկները շատ են սիրում խաղալ **սեղանի տակ**: Маленькие (дети) очень любят играть **под столом**.

սեղանի մոտ у стола:

Սեղանի մոտ զրուցում էին ժողովի մասնակիցները: У стола беседовали участники собрания.

պայուսակի մեջ в сумке:

Ներ տևամասի բժիշկը ջերմաշափը միշտ պայուսակի մեջ է պահում: Наш участковый врач всегда держит градусник **в сумке**

գրքի մասին о книге:

Սևակի շատ **գրքերի մասին** հաճախ հակասական կարծիքներ են հնչում: **О многих книгах** Севака часто звучат противоречивые мнения.

երեխայի հետ с ребенком

Նա սիրում էր **երեխաների հետ** զրուցների գնալ: Он любил ходить **с детьми** на прогулку.

երեխայի պես как ребенок

Ուրախությունից Երեխայի պես լաց էր լինում: От радости (он) плакал, как ребенок.

Երեխայի նման подобно (похоже) ребенку

Երեխայի նման пурвխшнում է ամեն ինչի համար: Подобно ребенку (он) радуется всему.

Երեխայի համար для ребенка

Ծնողներն ամեն ինչ անում են Երեխաների համար: Родители делают все для детей.

Дательный падеж (окончание -ին) выражает значение объекта, к которому направлено действие:

Գիրքը տպալու ենք Արամին: Книгу дадим Араму.

Ուսուցիչը դիմում է Երեխային: Учитель обращается к ребенку.

Աշակերտը մոտենում է սեղանին: Ученик подходит к столу.

Նա նայում է առաստաղին: Он смотрит в потолок.

Возможны параллельные формы:

Տեսրը սեղանի վրա է: Ступрը սեղանին է: Тетрадь на столе.

Винительный падеж указывает на предмет или лицо, на которые переходит действие субъекта, обозначенного подлежащим.

По форме существительное в винительном падеже совпадает с формой дательного падежа, если это – лицо, или с формой именительного падежа, если это – предмет.

Արտակը գովում է մեր հարևանին: Артак хвалит нашего соседа.

Արտակը գովում է երջուին վերջին ելույրը: Артак хвалит последнее выступление певицы.

Существительное в винительном падеже может быть определенным или неопределенным, т. е. – иметь или не иметь определенный артикль:

Ամեն օր ես սովորում եմ իմ դասը. Каждый день я учу свой урок.

Ամեն օր ես դաս եմ սովորում: Каждый день я учу урок(и).

Նա վերադառնալու է Երևան: Он вернется в Ереван.

Այստեղ նա երկու տարի է ապրելու: Здесь он будет жить два года.

Отложительный падеж. Формы отложительного падежа выражают значение отделения, исходной точки с разными смысловыми оттенками: причина и основание, воздействующий субъект, место, время, сравнение, происхождение, материал (из которого что-либо сделано), частичность, выделение, тема (о чем говорится).

Существительные, прилагательные, местоимения образуют отлож. падеж, в основном, окончанием **-ից** (սեղան → սեղանից, սպիտակ → սպիտակից, ում → ումից), а инфинитивы, а также существительные, оканчивающиеся на **ի**, и слово **սեր** – окончанием **-ուց**: գրել → գրելուց, զինի → զինուց, սեր → սիրուց.

Окончание **-ուց** встречается и в некоторых застывших формах: վաղուց давнино, издавна, мանկուց с детства.

Արտաշեսը վաղուց է ապրում այս փողոցում: Арташес давно живет на улице.

Դեռ մանկուց Տիգրան Պետրոսյանը սիրում էր շախմատ խաղալ: Ещё с детства Тигран Петросян любил играть в шахматы.

Ես երբեք չեմ հոգնում զիտական ծանր աշխատանքից: Я никогда не устаю от трудной научной работы.

Ընկերության մեջ հետու աշխատակցելուց: Мой друг тоже не устает от совместной работы с нами.

Примеры употребления отложительного падежа:

Արամիկը երբեք չի հոգնում վրաստակությունը: Арамик никогда не устает от прогулки.

Սմբատը ամեն առիրով ներողություն է խնդրում եղբորից: Смбат по каждому поводу просит прощения у брата.

Հեռվում ապրելով՝ Տիգրանը տաճախում էր կարուտից: Живя далеко, Тигран страдал от тоски.

Ընկերություն շատ գոհ է իր ամուսնուց: Моя подруга очень довольна мужем.

Ամեն օր դասի գալուց առաջ հանդիպում եմ ընկերոջ: Каждый день, перед тем, как прийти на урок, встречаю своего друга.

Չորսից ոչ մեկը ինձ ծանր չէր: Из четверых ни один не был мне знаком.

Ալեքսանդրը ցանկացած գիրք թարգմանում է միայն բնագրից Александр любую книгу переводит только с оригинала.

Աշոտը Մոսկվայից մեկնելու է վաղ առավոտյան: Ашот выедет (вылетит) из Москвы ранним утром.

Պատուի ամեն զարուն ծառերից կարում է չորացած քարակ ճյուղերը: Мой дед каждой весной срезает с деревьев засохшие конские ветки.

Արտեմը հացից մի կտոր է պոկում ու տալիս եղբորը: Арсен отрывает от хлеба кусок и дает брату.

Երևանի շատ շենքեր կառուցվում են կարմիր տուֆից: Многие здания Еревана строятся из красного туфа.

Երեխաներից մեկը նման էր հորը: Один из детей был похож на отца.

Անդրանիկը հաճախ է նեղանում Անդրանիկից: Андраник часто обижается на Андриан.

Չեմ սիրում քամբակ հարևանից: Не люблю сплетничать о соседе.

Գալերից առաջ մենք սովորաբար վարժություններ ենք անում: Перед уроками мы обычно делаем упражнения.

Վարդանից քացի բոլորը ներկա էին: Кроме Вардана, все присутствовали.

Инструментальный падеж (окончание **-ով**) указывает на предмет (в широком смысле), с помощью которого производится действие:

Սիրում եմ գրել մատիտով: Люблио писать карандашом.

Նա հպարտանում է իր ծնողներով: Он гордится своими родителями.

Ընկերներով երեկոյան համերգ ենք զնալու: (С) друзьями вечером пойдем на концерт.

Խնձորով կարկանդակ ես շատ եմ սիրում: Я очень люблю пирожки с яблоками.

Существительные с суффиксом -ություն формы инструментального падежа образуют иначе: -ություն → -ությամբ: ազատություն → ազատությամբ, խաղաղություն → խաղաղությամբ, որախություն → որашխությամբ, իյուրասիրություն гостеприимство → իյուրասիրությամբ.

Местный падеж (окончание -ում) указывает нахождение в, на чемлибо:

Երեխան խաղում է ննջասենյակում: Ребенок играет в спальне.

Սուրենը բանալին գրպանում է պահում: Сурен держит ключ в кармане.

Մատիտը դարձակում է: Карандаш – в ящике.

Մարդիկ հավաքվել են փողոցում: Люди собрались на улице.

Афоризмы Աֆորիզմներ

Դատը իմացականության դեմքն է:

Մենեկա

Խոսիր, որպեսզի ճանաչեմ քեզ:

Լիխուննորերգ

Новые слова

Իմացականություն познаваемость, познавание
որպեսզի ճանաչեմ чтобы (я) узнал

Упражнения

*I. Переведите.

- Բենիամին Սուրբայանը աշխատում է համալսարանի օտար լնգումների ամբիոնում: 2. Զաքարիան սև խավիար չի սիրում: 3. Մարիան շատ հաճելի օրիորդ է: 4. Վիկորիան աշխարհի ամենաբարձր ու ամենազեղցիկ ջրվեժն է. 5. Սոֆիան Բուլղարիայի մայրաքաղաքն է: 6. Երևանում անօրգանական քիմիայի մեծ գիտական ինստիտուտ կար: 7. Աշխարհի չեմպիոնը հարյուր մետր տարածությունը վագում է վայրկյանների ընթացքում.

*II. Переведите.

1. В училище института есть десять классов. 2. В квартире Еремии две спальни. 3. В здравнице Диликана сейчас отдыхают и лечатся также граждане зарубежных стран. 4. Многие молодые люди организуют приятные застолья в кафе и чайных. 5. В Сисиане есть мощный завод большой химии. 6. В Тихом океане есть гигантские морские черепахи.

Ответы

I. 1. Бениамин Сукиасян работает на кафедре иностранных языков университета. 2. Закария не любит черную икру. 3. Мария — очень приятная девушка. 4. Виктория — самый высокий и красивый водопад в мире. 5. София — столица Болгарии. 6. В Ереване был большой научный институт неорганической химии. 7. Чемпион мира по легкой атлетике пробегает стометровую дистанцию за (считанные) секунды.

II. 1. Ինստիտուտի վարժաբնում տասը դասարան կա: 2. Երեմիայի բնակարանը երկու ննջարան ունի: 3. Դիլիջանի առողջարանում այժմ հանգստանում ու բուժվում են նաև օտար երկրների քաղաքացիներ: 4. Շատ երիտասարդներ հաճելի խնջույքներ են կազմակերպում սրճարաններում ու թեյարաններում: 5. Սիսիանում մեծ քիմիայի հզոր գործարան կա: 6. Խաղաղ օվկիանոսում ծովային հսկա կրթաներ կան.

Урок 13

Словообразование

1. Суффиксы **-ունի**, **-ուստ**.
2. Сложные слова.

Грамматика

Личные местоимения.

Словообразование

1. Суффиксы **-ունի**, **-ուստ**.

1. Суффикс **-ունի**

Этот непродуктивный суффикс образует несколько употребительных существительных:

ծնել рожать, порождать → ծնվել рождаться → ծնունդ рождение,
ср Սուրբ Ծննդի Սвятое Рождество и Վերածննդ возрождение,
սնել → кормить, питать → սնվել кормиться, питаться → սնունդ
питание, пища, սերել давать жизнь, производить, происходить (от, из) →
սերունդ поколение

Երջանիկ սերունդ счастливое поколение

օգուզկար սնունդ полезная пища

Վաղուց սպասված ծնունդ давно ожидаемое рождение

2. Суффикс **-ուստ**

Не очень продуктивный суффикс **-ուստ** образует, в основном, существительные:

կորցնել терять → կորուստ потеря, փախչել убегать → փախուստ побег, бегство,

հագնել одевать, надевать → հագուստ одежда, ապրել жить → ապրուստ житье.

մոդայիկ հագուստ модная одежда

անվերականգնելի կորուստ невосполнимая утрата

աղքատիկ ապրուստ бедненькое житье

փախուստ մարդկանցից бегство от людей

2. Сложные слова

հեռու далеко + դիտել смотреть, подзорная труба → հեռադիտակ
бинокль

մար мелкий + դիտել → մանրադիտակ микроскоп

աստղ звезда + դիտել → աստղադիտակ телескоп

ժամանակ время + շրջան круг, район, период → ժամանակաշրջան
эпоха

գրունել гулять + ճակ → գրունակ яхта.

ծառ дерево + պող дорога → ծառոցի аллея

բռնակ канат, трос + պող дорога → բռնակուլ фуникулер

Грамматика

Личные местоимения

Вы уже знаете некоторые исходные и косвенные формы личных местоимений (անձնական դերանուններ). Рассмотрим их подробнее.

Личные местоимения имеют формы 1-го, 2-го и 3-го лица.

1 лицо		2 лицо		3 лицо	
ед.ч.	мн.ч.	ед.ч.	мн.ч.	ед.ч.	мн.ч.
իս	մենք	դու	դուք	նա	նրանք
ինքս	ինքներս	ինքդ	ինքներդ	ինքը	իրենք, ինքները

Обратим внимание на произношение: ինքս [ինքս], ինքդ [ինքդ], ինքներդ [ինքնէրդ].

Личные местоимения (кроме ինքս, ինքներս, ինքդ, ինքներդ, ինքները) склоняются, но не так, как существительные.

Падежей в армянском языке семь:

1. ուղական именительный, 2. սեռական родительный, 3. տրական дательный, 4. հայցական винительный, 5. բացառական отложительный, 6. գործական инструментальный, 7. երգոյական местный.

	1 лицо		2 лицо	
	ед.ч.	мн.ч.	ед.ч.	мн.ч.
Им.	իս	մենք	դու	դուք
Род.	իմ	մեր	քո	ձեր
Дат.	ինձ	մեզ	քեզ	ձեզ
Вин.	ինձ	մեզ	քեզ	ձեզ
Отл.	ինձնից	մեզնից	քեզնից	ձեզնից
	ինձանից	մեզանից	քեզանից	ձեզանից
Инстр.	ինձնով	մեզնով	քեզնով	ձեզնով
	ինձանով	մեզանով	քեզանով	ձեզանով

Мест.	ինձնում ինձանում	մեզնում մեզանում	քեզնում քեզանում	ձեզնում ձեզանում
-------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------

3 лицо

	ед.ч.		мн.ч.
Им.	նա	ինքը	նրանք
Род.	նրա	իր	նրանց
Дат.	նրան	իրեն	նրանց
Вин.	նրան	իրեն	նրանց
Отл.	նրանից	իրենից	նրանցից
Инстр.	նրանով	իրենով	նրանցով
Мест.	նրանում	իրենում	նրանցում

Рассмотрим смысловые различия между параллельными формами:

Ես գիտեմ: Я знаю.

Ինքս գիտեմ: Сам знаю.

Ես իմքս գիտեմ. Я сам знаю.

Ինք ասի: Сам скажи!

Դու ինքդ գիտես: Ты сам знаешь.

Ինքդ գիտես: Сам знаешь.

Դուք ինքներդ կարդացեք: Вы сами прочтите!

Параллельные формы 1-го и 2-го лица относятся к одному и тому же субъекту.

Несколько иначе обстоит дело с личными местоимениями 3-го лица:

Նա իր համար սեղան ու պահարան գնեց: Он для себя купил стол и шкаф.

Պետրոսը նրա համար արքուներ գնեց: Петрос для него купил стулья.

Նա բերեց իր պայուսակը: Он принес свою сумку.

Նա բերեց նրա պայուսակը: Он принес его (кого-то другого) сумку.

Վահան Տերյան

Երկու ուրվական

Ես եմ, դու ես, ես ու դու
Գիշերում այս ոյութական,
Մենք մենակ ենք, – ես ու դու.
Ես էլ դու եմ՝ ես չկամ...

Չըկան օրերն ահարկու,
Չըկա ժամ ու ժամանակ,
Ուրվական ենք մենք երկու
Միշտ իրար հետ, միշտ մենակ ..

Մոռացել ենք անցյալում
Տրտունջ, քախիծ ու խավար.—
Մի ուրիշ լույս է ցողում
Մեղմ ու անուշ մեզ համար...

Ես եմ, դու ես, ես ու դու
Գիշերում այս դյութական,
Սենք մենակ ենք, – ես ու դու.
Ես էլ դու եմ՝ ես չկամ.

Новые слова

ուրվական призрак, привидение, фантом
դյութական колдовской; чарующий, обворожительный
մենակ один, одни (без никого)
էլ тоже, также
ահարկու ужасающий, страшный
իրար հետ вместе, друг с другом
մոռացել ենք (мы) забыли
տրտունջ сетование, ропот
քախիծ печаль
ուրիշ другой, иной
ցոլալ сверкать, сиять
մեղմ мягкий, тихий, нежный; мягко, тихо, нежно
անուշ сладкий, сладостный, любимый; сладко, сладостно
մեզ համար для нас

Вспомним, что [լ] скрытого слога пишется при переносе и часто – в поэтическом тексте: չըկամ, չըկան.

Упражнения

*I. Переведите.

- Արարատն ամենուրեք է՝ հայոց լեզվում, հայերի հիշողության մեջ, պոեզիայում և կյանքում:
- Այն այժմ մեր հանրապետության տարածքում չէ.
- Մինչդեռ ժամանակին Արարատը Հայկական պետության կենտրոնում էր
4. Արարատը, իրոք, աշխարհի գեղեցկագույն լեռներից է:
- Այն ունի 5165 մետր բարձրություն:
- Նրա վեհաշուր գլխավոր գագաթից ամռանը և ձմռանը սահում են ծյան նուրբ շերտերը:

*II. Переведите.

1. В литературном наследии Ованнеса Туманяна важное место занимают переводы. 2. С 1880-х годов до конца своей жизни он занимался переводами. 3. За этот довольно длинный период Туманян из поэзии других народов перевел примерно восемьдесят произведений: стихотворения, детские стихи, поэмы, баллады. 4. По количеству не так много, но по жанрам и “географии” – достаточно разнообразно.

Ответы

I. 1. Аарат – везде: в армянском языке, в памяти армян, в поэзии и жизни. 2. Он сейчас не на территории нашей республики. 3. Между тем, в свое время Аарат был в центре Армянского государства. 4. Аарат, действительно, (одна) из самых красивых гор мира. 5. Ее (*досл* она имеет) высота – 5165 метров. 6. С ее величественной главной вершиной летом и зимой скользят тонкие слои снега.

II. 1. Հ. Թումանյանի գրական ժառանգության մեջ կարևոր տեղ են գրավում թարգմանությունները: 2. Սկսած 1880-ական թվականներից մինչև իր կյանքի վերջը նա գրադարձել է թարգմանություններով: 3. Այդ բավական երկար ժամանակաշրջանում Թումանյանն ուրիշ ժողովուրդների պոեզիայից թարգմանել է շուրջ ութսուն ստեղծագործություն՝ բանաստեղծություններ, մանկական ուսունավորներ, պոեմներ, բալլադներ. 4. Քանակով ոչ այնքան շատ, բայց ժանրերով ու «աշխարհագրությամբ» բավական բազմազան.

Афоризмы Աֆորիզմներ

Մերը նայում է հեռադիտակով, նախանձը՝ մանրադիտակով:
Բեռնադրդ Շոռ

Այն ժողովուրդը, որ չի խոնարհվում զավթիչների առաջ, զավթիչների աշքում թարբարու ժողովուրդ է:

Lոյի Արագոն

Իմաստուն մարդ հասունանում է, բայց չի ծերանում:
Վիկոր Հյուզու

Новые слова

զավթիչների աշքում в глазах (*досл* в глазу) завоевателей
թարբարու варвар
հասունանալ созревать, *тж per*

Урок 14

Словообразование

Суффиксы **-пі**, **-пվի**.

Грамматика

1. Глагольные времена:

давнопрошедшее I,
давнопрошедшее II.

2. Отрицательные предложения.

Словообразование

Суффиксы **-пі**, **-пվі**

1. Суффикс **-пі** непродуктивен, но некоторые образованные им слова весьма употребительны: կտրել резать → կտրոն талон, քափել выливать, выбрасывать → քափոն отбросы, отходы, ջարդել [թ] ломать, крушить → ջարդոն [թ] лом, ծամել жевать → ծամոն жвачка, գողացն воровать → գողոն краденные вещи, զգալ чувствовать → զգոն бдительный.

Многие заимствованные слова оканчиваются на **пі**, но здесь это – не суффикс: հորիզոն горизонт, չեմպիոն чемпион, միլիոն миллион, պոլիգոն полигон, ավիացիոն авиационный.

2. Суффикс **-пվі** образует прилагательные со значением “подвергающийся, подверженный чему-либо”: ընտրել выбирать, избирать → ընտրովի выборный, избираемый, նշանակել значить, назначать > նշանակովի назначаемый, ծալել складывать → ծալովի складной, բացել открывать → բացովի раскладной, հնարել придумывать, изобретать → հնարովի выдуманный, միտք мысль, մտածել думать → մտովի мысленный, կախել вешать → կախովի подвесной, դնել ставить, класть → դնովի вставной, приставной, կիսել делить → կիսովի наполовину, ցանել сеять > ցանովի посевной.

Словосочтания

մանկական ծամոն детская жвачка
մետաղի ջարդոն металлом

Կախովի առաստաղ՝ подвесной потолок

Грамматика

1. Глагольные времена: давнопрошедшее I ψωηληκωσιωρ, давнопрошедшее II ωβδηλη ψωηληκωσιωρ

Глаголы первого из рассматриваемых времен обозначают действие, завершенное к моменту говорения. Они противопоставлены глаголам прошедшего совершенного времени (шбдјшл Ҿшишрјшл). Рассматриваемые глаголы, как правило, обозначают действие, свидетелем которого говорящий не был. Глаголы же прошедшего совершенного времени (см. Урок 15) обозначают действие, свидетелем которого был или мыслит себя говорящий. Шбдјшл Ҿшишрјшл, в отличие от ҽшпшшшр, образуется без вспомогательного глагола.

Վաղակատար

Նա ասել է, թե Պետրոսը
նամակ է բերել:
Он сказал, что Петрос
принес письмо.

անգլայ կատարյալ

Ես տեսա, որ Պետրոսը
նամակ բերեց:
Я увидел, что Петрос
принес письмо.

Глаголы рассматриваемого времени в той или иной степени обозначают действие, результат которого налицо, ощущается в момент говорения:

Ես նոռացել եմ գրիչ բերել՝ – Я забыл принести ручку. (Подразумевается: я забыл принести ручку и поэтому сейчас, в момент говорения, у меня ручки нет).

Чাপылкишпар (давнопрошедшее I) образуется сочетанием смыслового глагола со вспомогательным.

У глаголов I спряжения форма վաղակատար совпадает с инфинитивом: գրել → գրել: գրել եմ.

У глаголов I спряжения с псевдосуффиксом **-и-** или **-չ-** при образовании վաղակատար псевдосуффиксы выпадают: մտնել → մտել, փախել → փախել.

У глаголов II спряжения между основой и суффиксом инфинитива добавляется **-ша-** Կարդալ → Կարդշալ

У глаголов II спряжения с псевдосуффиксами **-ան-** и **-են-**, последние заменяются, соответственно, на **-աց-** и **-եց-**.

ուրախ-ան-ալ → ուրախ-աց-ել

վախ-են-ալ → վախ-եց-ել

В формах վաղակատար смысловой глагол сочетается с формами настоящего времени вспомогательного глагола.

Каузативные (պատճառական) глаголы образуют վաղակատար с чередованием **ն//ր**.

ուրախացնել → ուրախացրել

Итак, в վաղակատար глаголы спрягаются следующим образом:

глаголы I спряжения – գրել

ես գրել եմ	մենք գրել ենք
դու գրել ես	դուք գրել եք
նա գրել է	նրանք գրել են

глаголы II спряжения – կարդալ

ես կարդացել եմ	մենք կարդացել ենք
դու կարդացել ես	դուք կարդացել եք
նա կարդացել է	նրանք կարդացել են

глаголы I спряжения с псевдосуффиксами -ան-, -են

ես ուրախացել եմ	մենք ուրախացել ենք
դու ուրախացել ես	դուք ուրախացել եք
նա ուրախացել է	նրանք ուրախացել են

ես վախեցել եմ	մենք վախեցել ենք
դու վախեցել ես	դուք վախեցել եք
նա վախեցել է	նրանք վախեցել են

глаголы I спряжения с псевдосуффиксами -ն, -շ

ես տեսել եմ	մենք տեսել ենք
դու տեսել ես	դուք տեսել եք
նա տեսել է	նրանք տեսել են

ես փախել եմ	մենք փախել ենք
դու փախել ես	դուք փախել եք
նա փախել է	նրանք փախել են

Каузативные глаголы

ուրախացնել радовать

ես ուրախացրել եմ
դու ուրախացրել ես
նա ուրախացրել է

մենք ուրախացրել ենք
դուք ուրախացրել եք
նրանք ուրախացրել են

Образование վաղակատար нестандартных глаголов (անկանոն բայեր)

լինել – եղել	տալ – տվել
գալ – եկել	բառնալ – բարձել (чредов. բն//բձ)
ուտել – կերել	դառնալ – դարձել (чредов. դն//դձ)
անել – արել	վերադառնալ – վերադարձել
դնել – դրել	տանել – տարել

1 глаголы в անցյալ վաղակատար (давнопрошедшее II) обозначают действие, завершенное к определенному моменту в прошлом.

Глаголы անցյալ վաղակատար образуются сочетанием смыслового глагола с формами прошедшего времени вспомогательного глагола:

ես գրել կի	կարդացել էի
դու գրել էիք	կարդացել էիք
նա գրել էր	կարդացել էր
մենք գրել էինք	կարդացել էինք
դուք գրել էիք	կարդացել էիք
նրանք գրել էին	կարդացել էին

2. Отрицательные предложения (Ժխտական ճախադասություններ)

В современном армянском языке отрицательные формы образуются добавлением частицы չ-: 1) к вспомогательному глаголу, 2) при отсутствии вспомогательного глагола – к смысловому:

ես գրում եմ	→	ես չեմ գրում
ես գրեցի	→	ես չգրեցի

При отрицании вспомогательный глагол всегда стоит перед смысловым глаголом:

Երեխաները խաղում են: Дети играют. → Երեխաները չեն խաղում: Дети не играют.

Ուսանողները սովորում են: Студенты учатся. → Ուսանողները չեն սովորում Студенты не учатся.

Вспомогательный глагол 3 л. ед.ч. в глагольных сказуемых при отрицании принимает форму չի:

Ծուշանը կարդում է: → Ծուշանը չի կարդում:

Սարգիսը շատ է ծխում, իսկ Արամը չի ծխում:

Саркис курит много, а Арам не курит.

Отрицательные формы именных сказуемых образуются прибавлением չ к вспомогательному глаголу:

Գրիգորը աշակերտ է: Григор – ученик. → Գրիգորը աշակերտ չէ: Григор не ученик.

Դրսում ցուրտ է: На улице (досл. снаружи) холодно. → Դրսում ցուրտ չէ: На улице не холодно.

Հայրս սենյակում էր: Мой отец был в комнате. → Հայրս սենյակում չէր: Мой отец не был в комнате.

Կատակ

Մի անգամ անգլիացի նշանավոր ֆիզիկոս Ուեզերֆորդը մտնում է լաբորատորիան և այնտեղ տեսնում իր բազմաթիվ աշակերտներից մեկին:

- Ի՞նչ եք անում դուք այսրան ուշ, – հարցնում է Ուեզերֆորդը:
- Աշխատում եմ, – պատասխանում է աշակերտը:
- Խսկ ցերեկով դուք ի՞նչ եք անում:
- Նույնպես աշխատում եմ:
- Վաղ առավոտյա՞ն էլ եք աշխատում:
- Այո՛, պրոֆեսոր, առավոտյան էլ եմ աշխատում, – հաստատում է աշակերտը:

Ուեզերֆորդը նոայլվուն է.

– Լսեցնե՛ք, խսկ դուք ե՞րբ եք մտածում.

Новые слова и выражения

նշանավոր ֆիզիկոս знаменитый физик
աշակերտներից մեկին одного из учеников
այսրան ուշ так, настолько поздно
նույնպես также, тоже
վաղ առավոտյան լ и ранним утром (тоже)
մոայլվել мрачнеть (моягу мрачный)

Афоризмы Աֆորիզմներ

Հավատարիմները ոչ թե զալիս են իրար ընդառաջ, այլ զնում են միասին: Խորամանկը՝ բոլորի հաշվին՝ միայն իրեն, խելոքը՝ բոլորի համար՝ առաջ իրեն.

Ֆրեդ Ոքհեկյան

Упражнения

*I. Переведите.

1. Ես հասա կայարան, երբ գնացքն արդեն մեկնել էր. 2. Դուք երևի նկատել եք, թե ժամանակը որքան արագ է անցնում. 3. Ես կարդացել եմ Հովհան-

Անս Թումանյանի բոլոր քառյակները, ուրախացել ու տիսրել եմ նրա հետ: 4. Խորին առիթ են տվել նաև Պարույր Սևակի ուրբայակները: 5. Ահա դրանցից մեկը.

Ի՞նչ անենք,
Թե առուն բարակել լ,
Բայց չէ՞ որ
Նա մի օր ոռոգել է,

Բայց չէ՞ որ
Ավերված այս լաշտորը
Նա մի օր՝
Մեռնելով՝ նորոգել է:

Новые слова

ոռոգել орошать
չէ՞ որ ведь, же
բարակել стать тоньше

*II. Переведите.

1. Армяне поселились в Крыму в 7-9 веках. 2. Они там построили деревни и города, храмы, церкви, монастыри. 3. Монастыри имели богатые библиотеки-хранилища рукописей, школы. 4. В средневековые армянское население Крыма составляло такое большое число, что приморские районы полуострова в древних генуэзских источниках именовались Armenia maritima – морская Армения.

Ответы

I. 1. Я добрался до вокзала, когда поезд уже отбыл. 2. Вы наверное заметили, как быстро проходит время. 3. Я прочел все четверостишия Ованеса Туманяна, радовался и грустил вместе с ним. 4. Мы размышляли и о восьмистишиях Паруйра Севака. 5. Вот одно из них:

Что поделать,
Что ручей стал тонким,
Но ведь когда-то
Он орошал.

Но ведь
Разоренные эти поля
Он в какой-то день –
Умирая, восстановил (обновил).

II. 1. Հայերը Վրիմում բնակություն էին հաստատել 7-9-րդ դարերում: 3. Նրանք այնտեղ կառուցել են զյուղեր ու քաղաքներ, ճանապարհներ և կանուգներ, տաճարներ, եկեղեցիներ, վանքեր: 3. Վանքերն ունեցել են հարուստ գրադարան-ձեռագրատներ, դպրոցներ: 4 Միջնադարում հայ ազգաբնակչությունը Վրիմում այնքան մնացած է կամ ու ուրբական գովածները ճենովական հին աղբյուրներում կոչվել են Armenia maritima՝ ծովափնյա Հայաստան:

Урок 15

Словообразование

Слова с компонентом **ցույց**.

Грамматика

Прошедшее совершенное время.

Словообразование

Слова с компонентом **ցույց**

Ցույց տալ – составной глагол, означает “показывать”. Ср ցուցադրել показывать, демонстрировать.

С его первым компонентом ցույց образуется множество слов, где он может быть как первым, так и вторым компонентом: ցույց демонстрация, ցույցույց сидячая демонстрация, ցուցակ список, ցուցանշակ указатель, вывеска, ցուցանոլ – показушный, показушник (մոլի ръянный, фанатичный), ցուցանոլություն показуха, страсть к показухе, ցուցում указание, ցուցմունք показание, ցուցանշալ указательный палец, մատնացույց անել указывать, выявлять, ցուցանիշ показатель, ցուցանուշ экспонат (նմուշ образец), ցուցարան демонстрационный зал, ցուցահանդես выставка, ցուցափայտ указка, ցուցափեղկ витрина (փեղկ створка), ժամացույց часы, օրացույց календарь, կողմնացույց компас, հեռուստացույց телевизор, հարցույց парадигма.

Словосочетания

բարձր ցուցանիշ высокий показатель

գունավոր հեռուստացույց цветной телевизор

սեղանի օրացույց настольный календарь

բողոքի ցույց демонстрация протеста

պատի ժամացույց настенные часы

հորելյանական ցուցահանդես юбилейная выставка

Грамматика

Прошедшее совершенное время

Глаголы прошедшего совершенного времени обозначают законченное действие, исполнителем или свидетелем которого был или мыслит себя говорящий.

Глаголы рассматриваемого времени, в зависимости от типа спряжения, имеют разные способы образования форм.

К глаголам 1-го спряжения в форме 3 лица единственного числа к основе инфинитива добавляется **-եց**: նայել → նայեց смотреть → посмотрел.

К глаголам 2-го спряжения в форме 3 лица единственного числа к основе инфинитива добавляется **-աց**: զգալ → զգաց чувствовать → почувствовал.

В остальных формах к ним добавляются следующие окончания:

	ед.ч.	мн.ч.
1 л.	-ի	-ինք
2 л.	-իր	-իր
3 л.	-	-ին

1-е спряжение		2-е спряжение	
ед.ч.	мн.ч.	ед.ч.	мн.ч.
1 л. ես գրեցի	մենք գրեցինք	ես կարդացի	մենք կարդացինք
2 л. դու գրեցիր	դուք գրեցիք	դու կարդացիր	դուք կարդացիք
3 л. նա գրեց	նրանք գրեցին	նա կարդաց	նրանք կարդացին

Глаголы 1-го спряжения, имеющие псевдосуффиксы **-ն-** или **-չ-**, в формах անցյալ կատարյալ утрачивают их и получают следующие окончания:

	ед.ч.	мн.ч.
1 л.	-ա	-անք
2 л.	-ար	-ար
3 л.	-ավ	-ան

**Спряжение глаголов с псевдосуффиксами
-ն- (մտն-ն-ել входить) и -չ- (փախչ-չ-ել убегать, сбегать):**

ед.ч.	мн.ч.	ед.ч.	мн.ч.
1. л. ես մտա՛	մենք մտանք	ես փախա՛	մենք փախանք
2.л. դու մտար	դուք մտաք	դու փախար	դուք փախաք
3. л. նա մտավ	նրանք մտան	նա փախավ	նրանք փախան

Спряжение глаголов с псевдосуффиксами **-ան-** и **-են-** происходит аналогичным образом, только сначала эти псевдосуффиксы заменяются, соответственно, на **-աց-** и **-եց-**, а потом добавляются те же окончания, что и при спряжении глаголов с псевдосуффиксами **-ն-** и **-չ-**.

Спряжение глаголов с псевдосуффиксами

-ան- (ուրախ-ան-ալ радоваться), **-են-** (վախ-են-ալ бояться):

ед.ч.	мн.ч.	ед.ч.	мн.ч.
1 л. ես ուրախացա 2 л. դու ուրախացար 3 л. նա ուրախացավ	մենք ուրախացանք դուք ուրախացաք նանք ուրախացան	ես վախեցա դու վախեցար նա վախեցավ	մենք վախեցանք դուք վախեցաք նանք վախեցան

Հովհաննես Թումանյան

Երազեցի շարունակ
Իմ կյանքի մեջ ես մանկուց
Ու մընացի միշտ մենակ՝
Պատրանքի մեջ՝ ես մանկուց:

Ես չըգտա ոչ մեկին
Երազներից իմ շլքեղ,
Եվ ոչ մի մարդ, ոչ մի կին՝
Հերոսներից իմ շլքեղ:

Երազեցի շարունակ
Իմ կյանքի մեջ ես մանկուց,
Ու մընացի միշտ մենակ՝
Պատրանքի մեջ՝ ես մանկուց:

Новые слова

Երազել мечтать
շարունակ продолжительно, долго
պատրանք иллюзия
շլքել роскошный, пышный
ոչ մեկին никого
մանկուց с детства (մանուկ ребенок)

Մրցություն Կազմակը

Փարիզի փողոցներից մեկում իրար կտղի գտնվում են երեք կարի արհեստանոցներ. Ցանկանալով առաջ անցնել իր մրցակիցներից՝ արհեստանոցներից մևսի տերը կախում է այսպիսի ցուցանակ. «Փարիզի լավագույն դերձակը»:

Երկրորդ արհեստանոցի տերը ավելի ցայտուն ցուցանակ է կախում. «Աշխարհի լավագույն դերձակը»:

Թվում է, թե երրորդն արդեն նոր բան հնարել չի կարող: Բայց նա անձնաւուր չի լինում. իր արհեստանոցի ճակատին կախում է հետևյալ ցուցանակը. «Այս փողոցի լավագույն դերձակը»:

Новые слова и выражения

կարի արհեստանոց ատелье (կար շիտյե; шов)
առաջ անցնել օպередить, пройти вперед
մրցակից соперник
ցուցանակ вывеска, указатель
ցայտուն брызжущий; яркий, выразительный
հնարել выдумать, придумать
անձնաւուր լինել сдаваться
արհեստանոցի ճակատին на фасаде масгерской (ателье)
հետևյալ следующий

Упражнения

***I. Переведите.**

1. Ֆրանսիայի ուսանողները որոշեցին ցույց անել: 2. Նրանք դժգոհ էին իրենց երկրի նախագահից: 3. Նա երեկոյան ասել էր, թե ցուցում է տվել իր օգնականին, որ վերջինս նվազեցնի ուսանողների փորձնական աշխատանքի ժամկետը: 4. Ամբողջ երկրի ուսանողները դիմեցին ծայրահեղ միջոցի՝ նստացույցի:

***II. Переведите.**

1. Я увидел, как один старый человек упал на улице. 2. Некоторые испугались подойти к нему. 3. Я и мой друг подошли, подняли его. 4. Он затруднялся говорить. 5. (Он) сказал только, что плохо (себя) чувствует. 6. Я сразу посадил его в свою машину, и (мы) быстро помчались к ближайшей больнице. 7. К счастью, (мы) вовремя добрались, и ему была оказана правильная помощь.

III. Составьте несколько предложений со следующими глаголами и их формами: փախչել, մտնել, փախենալ, ուրախանալ, ընկնել, տեսնել.

Ответы

I. 1. Студенты Франции решили организовать (*досл сделать*) демонстрацию. 2. Они были недовольны президентом своей страны. 3. Он вечером сказал, что дал указание своему помощнику, чтобы он (*досл последний*) сократил срок испытательной работы студентов. 4. Студенты всей страны обратились к крайнему средству — сидячей демонстрации.

II. 1. Ես տեսա, թե ինչպես մի ծեր մարդ փողոցում ընկավ: 2. Մի քանիսը վախեցան մոտենալ նրան: 3. Ես ու ընկերս մոտեզանք, նրան բարձրացրինք: 4. Նա դժվարանուն էր խոսել: 5. Միայն ասաց, որ Վատ է զգում: 6. Ես անմիջապես նրան նատեցրի իմ մեքենան, ու արագ վլացանք դեպի մոտակա հիվանդանոցը: 7. Քարերախտաքար ժամանակին հասանք, ու նրան ճիշտ օգնություն ցուցաբերվեց:

Урок 16

Словообразование

Суффикс -ակի.

Грамматика

Количественные, порядковые и распределительные
числительные.

Словообразование

Суффикс -ակի

Суффикс -ակի, присоединяясь:

1. к существительным, прилагательным, глаголам и наречиям, образует прилагательные и новые наречия: կողմ (ժր կողմն) сторона → կողմնակի посторонний, համառու краткий, лаконичный → համառոտակի кратко, лаконично, որդել решать, принимать решение → որդակի определенный, հանկարծ вдруг, внезапно → հանկարծակի внезапно, неожиданно, врасплох; внезапный, неожиданный,

2. к числительным, выражает значение многократности: երեք три → եռակի трижды, тройной, трехкратный, երկու два → երկակի дважды, двухкратный, չորս четыре → քառակի четырежды, четырехкратный.

աշխարհի եռակի չեմպիոն трехкратный чемпион мира
Այուքի համառոտակի երկայացուն краткос представление материала
Կողմնակի անձանց նույզն արգելվուն է. Посторонним вход запрещен (досл: посторонних лиц вход запрещается).

Грамматика

Количественные и порядковые числительные

Количественные числительные – քանակական թվականներ

1 – մեկ, մի

2 – երկու

10 – տասը/տասն

20 – քսան

11 տասնմեկ

12 – տասներկու

3 – երեք	30 – երեսուն	18 – տասնութ
4 – չորս	40 – քառասուն	19 – տասնինը, տասնիցն
5 – հինգ	50 – հիսուն	21 – քսաննեկ
6 – վեց	60 – վարսուն	51 – հիսունմեկ
7 – յոթ	70 – յոթանասուն	58 – հիսունութ
8 – ութ	80 – ութսուն	100 – հարյուր
9 – ինը/ինն	90 – իննսուն	150 – հարյուր հիսուն

200 – երկու հարյուր
 1 000 – հազար
 10 000 – տասը հազար
 100 000 – հարյուր հազար
 1 000 000 – միլիոն
 1 000 000 000 – միլիարդ

Количественные числительные от 11-и по 19 образуются прибавлением соответствующего числа к десятке (выступающей в форме *տասն*). 25, 37 и подобные количественные числительные образуются прибавлением единиц к десяткам: *քսանինգ*, *երեսունյոթ*.

Порядковые числительные от основ *երկու* (2), *երեք* (3) и *չորս* (4) образуются суффиксом -րորդ: *երկրորդ*, *երրորդ*, *չորրորդ*. (конечные -ու, -եր и -ս при этом отпадают). Количественные числительные от 30-и до 90-а содержат компонент -սուն: *երեսուն* – 30, *քառասուն* – 40 и т.д. Обратите внимание на изменения первого корня.

Количественному числительному *մեկ* (1) соответствует порядковое *առաջին*.

Порядковые числительные от 5-и и далее образуются от соответствующих количественных прибавлением суффикса -երորդ: *հինգերորդ*, *վեցերորդ*, ..., *հարյուրմեկերորդ*, ..., *հազարերորդ* ...

Порядковое числительное *առաջին* произносим [առաջին]

Конечно -ու в компонентах -րորդ и -երորդ произносим [թ]: *երկրորդ* [յերկրօրդ], *ինգերորդ* [ինցերօրդ]. В компоненте -երորդ և произносится [է]: *ութերորդ* [ութէրօրդ]. Если -երկու, -երեք – второй компонент, то -ե произносим [է]: [քսաներկու], [քառասուներեք]. При скоплении трех согласных в середине числительных после 2-го произносим [ը]: 14 – [*տասնբըօրս*].

Двойное -րր- произносится, как одно. Двойное -նն- в слове *ինն* и компоненте -ինն- (*իննսուն*) произносится удлиненно. Сочетания -ին-, -իշ- в словах *միլիոն*, *միլիարդ* призываются соответственно [յօ], [յշ]: [*միլյօն*], [*միլյարդ*].

У количественных числительных от 11-и по 99-и составляющие пишутся слитно: *տասնմեկ*, *տասնվեց*, *տասնութ*, а слова *միլիոն*, *միլիարդ* –

с одним լ. Из порядковых числительных только երրորդ и չորրորդ пишутся с двойным пр.

Формы ինք и տասը (а также տասնինը и т.п.) употребляются, когда следующее за ними слово начинается с согласного звука, а формы ինն и տասն (а также տասնինն и т.п.) — когда следующее за ними слово начинается с гласного звука:

Ինք դաս շատ լավ եմ սովորել: 9 уроков я выучил очень хорошо.

Ինն անգամ կրկնել եմ դասը: 9 раз я повторил урок.

Впрочем, возможны и отклонения, но только -ը вместо -ն:

Նկարիչը ինք օր աշխատել է այդ նկարի վրա: Художник над этой картиной работал 9 дней.

Числительные могут выступать в функции существительных. При этом они, естественно, склоняются. Тогда числительное տասը (տասն) утрачивает -ը (-ն). К числительному երկու добавляется -ս:

Տասից համաձ երեք հավաքը է յորի: От десяти отнять три равно семи.

Երկուսը սովորել են նույն դպրոցում: Двое учились в той же школе.

Сочетаясь с количественными числительными, существительные часто употребляются в единственном числе.

Ընկերու երկու երեխա ունի: У моего друга двое детей.

Հարյուր քանինենգ տարի է անցել: Прошло 125 лет.

Գրադարանում վեց երկեղզյան քառարան կա: В библиотеке есть шесть двухязычных словарей.

Существительные употребляются в единственном числе и в сочетании с մի քանի (несколько).

Ուսուցչուին մի քանի առաջին դասարան ունի: У учительницы есть несколько первых классов.

Существительные, обозначающие не один, а несколько предметов, в армянском языке, в отличие от русского, употребляются в ед. числе в тех случаях, когда из ситуации очевидно, что речь идет не об одном, а о нескольких или многих предметах:

Ձեր քանիշանոցում լոյիկ անու՞ն է: В вашем огороде помидоры растут?

Այս խանութում վարունգ կա՞: В этом магазине есть огурцы?

Հր однако:

Պետք է ձմերուկ գնել: Нужно купить арбуз.

Զմերուկները չեն տեղափորվում սառնարանում: Арбузы не помещаются в холодильнике.

Существительное ставится во множественном числе при подчеркивании множественности, а также при необходимости согласования:

Ուսուցիչը խոսել է չորս աշակերտների հետ: Учитель поговорил с четырьмя учениками.

Երեք աշակերտները արագ էին քայլում: Троє учеников шагали быстро.

Երկու լուծումներից ընտրում ենք մեկը: Из двух решений выбираем одно.

Распределительные числительные

Распределительные числительные (բաշխական թվականներ) образуются двумя способами.

1. Повторением количественного числительного:

Չինվորները վեց-վեց շարվեցին: Солдаты построились по шестеро.

Աշակերտները երեք-երեք կանգնեցին: Ученики встали по трое.

2. Добавлением к количественному числительному суффикса **-ական**.

յոթ → յոթական, ութ → ութական.

Ուսուցիչը աշակերտներին հնգական տեսոր բաժանեց: Учитель раздал ученикам по 5 тетрадей.

Ուսանողներին կինոյի երկուական տոմս տվեցին: Студентам дали по два билета в кино.

От числительных образуются сложные слова, описывающие объект с количественной точки зрения:

երեք + հասոր տօմ → եռահասոր վեպ трехтомный роман

երեք + -յակ → եռյակ трио

երկու + փեղկ створка → երկփեղկ պատուհան двустворчатое окно

հինգ + նիշ знак → հնգանիշ թիվ пятизначное число

չորս + հարկ этаж → քառահարկ շենք четырехэтажное здание

չորս + -յակ → քառյակ квартет, четверостишие

ութ + -յակ → ությակ восьмистишие.

Здесь **եռ-**, **քառ-** – варианты основ **երեք**, **չորս**.

Հովհաննես Թումանյան

Հին աշխարհը ամեն օր

Հազար մարդ է մտնում նոր,

Հազար տարվան փորձն ու գործ

Ըսկըսվում է ամեն օր:

Новые слова

աշխարհը **հար** = ашխарх

տարվան **հար** = տարվա – *род на^ծ от тарի*

ըսկըսվում = սկսվում *начинается*

Упражнения

*I. Переведите.

- Պարզ է, որ քսանը տասից մեծ է:
- Երկուսը զույգ թիվ է:
- Յոթից հինգը կփանդ էին:
- Ուրեն էլ լավ են սովորել դասը:
- Այս գիրքը երկուսով ենք կարդալու:
- Աշակերտը յոթերը լավ էր գրել, իսկ ինները՝ ոչ այնքան լավ:
- Նա տեսել էր երեխաներից երեքին:
- Չորրորդը երկուրդից լավ էր վագում:
- Մրցավարը նայում էր երրորդին:
- Դատավորը սպասում էր հինգերորդին:

*II. Переведите.

Диалог

- Арам, можешь купить полкило колбасы?
- В ближнем магазине есть?
- Да, дорогой.
- Хорошо, какого сорта?
- Нежирного (*досл* безжирного) и молочного сорта.
- Прямо сейчас иду.

(мой) дорогой (в обращение) սիրելիս

Ответы

1. Ясно, что двадцать больше десяти.
2. Два – четное число.
3. Из семи пятеро были больны.
4. Все восемь (учеников и под.) хорошо выучили урок.
5. Эту книгу будем читать вдвоем.
6. Ученик семерки написал хорошо, а девятки – не так хорошо.
7. Он видел троих из детей.
8. Четвертый бежал лучше второго.
9. Судья смотрел на третьего.
10. Судья ждал пятого.

II. Երկխոսություն

- Արան, կարո՞ղ ես կես կիլո երշիկ գնել:
- Սոսիկ խանութում կա՞:
- Այո՛, սիրելիս:
- Բարի, իսկ ո՞ր տեսակից:
- Անյուղ և կարճային տեսակից:
- Հենց հինգ գնում եմ:

Урок 17

Словообразование

Суффикс **-յան**.

Грамматика

Образование форм родительного падежа.

Словообразование

Суффикс **-յան**

Суффикс **-յան** в основном образует прилагательные:

Մեսրոպ Մաշտոց → մեսրոպյան այրութեն Մесропов алфавит, նորելյան մրցանակ nobelевская премия, արթվելյան զարշապար ахиллесова пята, սիզիֆյան աշխատանք сизифов труд, երևանյան գիշերներ ереванские ночи, վարդիվյան սուրբ парижский кофе, կովկասյան լեռներ кавказские горы, եռալեզվյան բալашвили трехъязычный словарь, աջակողմյան տրիրունա правосторонняя трибуна, ձախակողմյան տրիрունа левосторонняя трибуна, վետրվարյան գրտեր февральские холода, հինարյան ճեղագիր древняя рукопись.

С помощью суффикса **-յան** образуются и некоторые наречия: առավոտյան утром, утренний, երեկոյան вечером, вечерний.

Суффикс **-յան** в наше время является самым распространенным показателем армянских фамилий: Վազյան, Սարգսյան, Մարտիրոսյան, Փափազյան, Խաչատրյան, Սարյան.

Грамматика

Образование форм родительного падежа

В современном армянском языке большинство существительных при склонении в единственном числе родительного падежа (*սեռականի հոլով*) получает окончание **-ի**, как, например, աշակերտ → աշակերտի, քաղաք → քաղաքի, Արմեն → Արմենի и т.п.

Ниже приводятся другие типы склонения, которые подразделяются на два вида: внешнее и внутреннее. В первом случае изменения происходят вне слова, а во втором – внутри слова.

1. Внешнее склонение

I. -ու

Здесь различаем два варианта:

1. Конечное -ի переходит в -ու:

այգի сад → այգու, պատկի стекло → պատկու, աղավնի голубь → աղավնու, պատաճի юноша → պատաճու и т.п.

Примечание. Не все существительные, оканчивающиеся на -ի, получают в род пад окончание -ու:

Անի (древняя столица Армении) → Անիս

պապի дед, дедушка → պապիս

Պագանինի → Պագանինիս

թրիլիսի → թրիլիսիս

Սոչի → Սոչիս

Возможна и вариантность:

Մեղրի (город в Армении) → Մեղրիս, Մեղրու

այրի вдова → այրիս, այրու.

2. К корню добавляется окончание -ու:

а) մարդ человек → մարդու, ամուսին муж, супруг → ամուսնու, անկողին постель → անկողնու, Աստված Бог → Աստծու.

б) Инфинитив в армянском склоняется. Все инфинитивы в род пад получают окончание -ու: գրել писать → գրելու, կարդալ читать → կարդալու.

Սենյակ մտնելու համար... Для того, чтобы войти в комнату...

Նրանք գրուցում էին կարդալու մասին. Они беседовали о чтении.

Արամը լսել չկը ուզում գնալու մասին: Арам и слышать не хотел о том, чтобы уйти.

II. -ան

а) Отлагольные существительные с суффиксом -ում:

որոշում решение → որոշման, զեկուցում доклад → զեկուցման, հարցում опрос → հարցման: Обратите внимание на выпадение и.

б) Односложные слова, которые в грабаре оканчивались на -ն (բուն, ծուն, մուկն, նզն и т.п.), позднее выпавшее в им. п. (Вспомним, что это конечное -ն восстанавливается при образовании мн. ч. и при словообразовании).

բռու дверь → բռան, բռու внук → բռուն, ծոռու правнук → ծոռան, լեռ гора → լեռան, ծուկ рыба → ծկան, մուկ мышь → մկան, նոռու гранат → նոռան

Обратите внимание на чередования.

в) Названия времен года: գարուն → գարնան, ամառ → ամուն, աշուն → աշնան, ձմեռ → ձմռան

В разговорном языке (нередко и в литературной речи) возможно и аմսո → ամսով, ձմեռ → ձմեռվա.

Здесь также твердо запоминайте чередования.

Հայաստանում շատ ու քաղցրացն են աշնան մրգերը:

В Армении многочисленны и разнообразны осенние фрукты.

Զնոսն ցրտերը երկար են տևում:

Зимние холода делятся долго.

г) Слово մանուկ ребенок → մանկան.

III. -վ

Это окончание получают многие слова с временным значением: ор день → օրվա, шиор сегодня → յիօրվա, վաղը завтра → վաղվա, երեկ вчера → երեկվա, аմիу месяц → ամսվա, տարի год → տարվա, գիշեր ночь → գիշերվա, շաբաթ неделя, суббота → շաբաթվա.

IV. -ոզ [օչ]

Это окончание получает несколько слов: կին женщина, жена → կնոջ, տիկին госпожа, хозяйка, супруга → տիկնոջ, քոյր сестра → քոյջ, ընկեր друг, товарищ → ընկերոջ, տիр хозяин, владелец → տիրոջ, աներ тесть → աներոջ, а также образованные от них сложные слова:

հորաքոյր тетя по отцу → հորաքրոջ

մորաքոյր тетя по матери → մորաքրոջ

դասընկեր → դասընկերոջ и т.п.

V. -ш

աղջիկ девочка → աղջկան

Это архаичное окончание употребляется и в следующих случаях.

Սևանա լիճ озеро Севан

Վանա ծով Ванское море

Գեղամա լեռներ Гегамовы горы

VI. -վան

մահ смерть → մահվան

Запомним: անոն имя → անվան

ազգանուն фамилия → ազգանվան

2. Внутреннее склонение

I. ու // ա

а) Слова с суффиксом -ուրյուն:

պետուրյուն государство → պետուրյան

б) Слова, оканчивающиеся на -ուն:

շուն собака → շան, տուն дом → տան, ձյուն снег → ձյան, սյուն колонна → սյան, արյուն кровь → արյան, անկյուն угол → անկյան.

II. այ // ն

Несколько слов: հայր отец → հոր, մայր мать → մոր, եղբայր брат → եղբոր, կիրահայր крестный отец (կիրել крестить) → կիրահոր, հորեղբայր дядя (по отцу) → հորեղբոր.

Упражнения

I. Прочтите, попытайтесь в своей речи употреблять подобные выражения:

1. Զեկուցման ընթացքում Արտավին ոչ ոք չընդհատեց:

Во время доклада Артур никто не прервал.

2. Ստուգման արդյունքները դեկազրին գոհացրին:

Результаты проверки удовлетворили руководителя.

3. Խնդրի լուծման ուղիները սրված չէին:

Пути решения задачи не были даны.

*II. Переведите.

1. Տիգրանը լավ է սովորել այսօրվա ու վաղվա դասերը: 2. Երևանում ամսանքը ցերեկվա ժամերին շատ շոգ է լինում: 3. Տարվա բոլոր եղանակներից Հայաստանում ամենագեղեցիկը աշունն է: 4. Երեկվա դեպքը չեմ մոռանա: 5. Աշխարհում բոլորին հայտնի է Պագանինի ջութակը: 6. Դրանով նվազում են միայն ամենահայտնի ջութակահարները:

Новые слова

եղանակ погода, время года; способ; мелодия; грам наклонение
ջութակ скрипка → ջութակահար скрипач

*III. Переведите.

1. В Феодосии Айвазовский продолжает писать (рисовать) и приступает к строительству усадьбы. 2. Выбирает приморское место и начинает работы 3. После закладки фундамента и постройки стен он дальнейшие работы передает одному знакомому и срочно уезжает в Петербург. 4. Айвазовский берет с собой несколько картин, из которых четыре больших полотна покупает император

Новые слова

Феодосия Թեոդոսիա
приступать ձեռնամուխ լինել

սածեա առանձնատուն
խօլտ, պոլոտно կտավ

IV. Переведите.

1. Մեսրոպյան այրութենք համարվում է կատարյալ այրութեններից մեկը:
2. Հինգերորդ դարից առ այսօր այն աննշան փոփոխություններ է կրել: 3. Երևանում Մեսրոպ Մաշտոցի անունը կրող հնադարյան ծեռագրերի ինստիտուտում՝ Մատենադարանում պահպանվում են տարբեր լեզուներով հարյուրավոր մատյաններ: 4. Նորելյան մրցանակը ամենամյա նիշազգային մրցանակ է: 5. Նորելյան մրցանակ է շնորհվում անկախ ազգությունից, ցեղից, սեռից: 6. Առաջին նորելյան մրցանակները շնորհվել են 1901 թվականին:

Ответы

II. 1. Тигран хорошо выучил сегодняшний и завтрашний уроки. 2. В Ереване летом в дневные часы бывает очень жарко. 3. Из всех времен года в Армении самое красивое — осень. 4. Вчерашнее происшествие (случай) не забуду. 5. В мире всем известна скрипка Паганини. 6. На ней играют только самые известные скрипачи.

III. 1. Թեոդոսիայում Այվազովսկին շարունակում է նկարել ու ծեռնամուխ է լինում իր առանձնատան կառուցմանը: 2. Ընտրում է ծովամերձ մի վայր և սկսում աշխատանքները: 3. Շենքի հիմքը դնելուց և պատերը կառուցելուց հետո նա հետագա աշխատանքները կստահում է մի ժանորի և շտապ մեկնում է Պետերբուրգ: 4. Այվազովսկին իր հետ տանում է մի քանի նկար, որոնցից չորս մեծ կտավներ գնում է կայսրը:

IV 1. Месропов алфавит считается одним из совершенных алфавитов. 2. С пятого века по сей день он подвергся незначительным изменениям. 3. В Ереване в Институте древних рукописей, носящем имя Месропа Маштоца — Матенадаране — хранятся сотни книг на разных языках. 4. Нобелевская премия — ежегодная международная премия. 5 Нобелевская премия присуждается независимо от расы, национальности, пола. 6. Первые Нобелевские премии были присуждены в 1901 году.

Урок 18

Словообразование

Суффиксы **-եղ**, **-եղեն**.

Грамматика

1. Составные глаголы

2. Залог глагола

Глаголы страдательного залога

Словообразование

Суффиксы **-եղ**, **-եղեն**

1. Суффикс **-եղ** от существительных образует прилагательные со значением “имеющий, содержащий в большом количестве, много, обильно, в высокой степени то, что обозначено производящим существительным”: ուժ сила → ուժեղ сильный, ձայն звук, голос → ձայնեղ звучный; голосистый, համ вкус (пищи) → համեղ вкусный, мармբի тело → մարմբեղ полный, толстый, քիզըр спина, тыл → քիզեղ широкоплечий, плечистый, հյուր сок → հյուրեղ сочный, շոք роскошь → շքեղ роскошный.

Տատիկս համեղ ճաշեր է պատրաստում: Моя бабушка готовит вкусные обеды.

Հորեղայր քիզեղ և շատ ուժեղ տղամարդ է: Мой дядя (по отцу) – плечистый и очень сильный мужчина.

2. Суффикс **-եղեն** образует от существительных прилагательные со значением “сделанный из того, что обозначено производящим существительным”: րուրդ шерсть → րրդեղեն шерстяной, բամբակ хлопок; вата → բամբակեղեն хлопчатобумажный, շիր ситец → շրեղեն ситцевый, ապակի стекло → ապակեղեն изделия из стекла, խեցի раковина, ракушка, черепок, панцирь животных → խեցեղեն керамический, глиняный; керамика, гончарные изделия, писк золото → պսկեղեն изделия из золота, արծար серебро → արծարեղեն изделия из серебра.

Суффикс **-եղեն** от существительных образует существительные со значением “совокупность однородных предметов, либо сделанных из определенного материала, կոշիկ обувь, туфли → կոշկեղեն соб обувь, կար (от др կարն) молоко → կարեղեն молочные продукты, երշիկ колбаса →

Երշիկնեն колбасные изделия, ծով ыбы → ծկնելեն рыбные изделия, զարդ укращение → զարդելեն укращения, ювелирные изделия.

Образуются и некоторые слова с метафорическим значением: հոգի душа → հոգելեն духовный, характеризуемый высокой духовной силой, լուս свет → լուսելեն светлый, лучезарный, հող (земля) → հողելեն земной, из земли, из праха.

Մարդու նաև հոգելեն սնունդ է անհրաժեշտ: Человеку необходима и духовная пища.

Մի լուսելեն աղջիկ տեսա: (Я) увидел одну лучезарную девушку.

Грамматика

1. Составные глаголы – Հարադրավոր բայեր

В современном армянском языке много составных глаголов. Сочетанием глагола с другим глаголом или словом другой части речи (в основном с существительным) выражается целостное, одно глагольное значение.

Значение многих составных глаголов может быть выражено одним словом:

խաղ անել – խաղալ играть
խույս տալ – խոսափել избегать
շուր տալ – շրջել переворачивать
քույլ տալ – քույլատրել разрешать
հոգ տանել – հոգալ[թ] заботиться
զրույց անել – զրուցել беседовать
եռ զալ – եռալ кипеть
լաց լինել – լալ плакать

Փոքրիկը նստել էր սենյակի անկյունում ու լաց էր լինում:

Маленький (ребенок) сидел в углу комнаты и плакал.

Արամիկը շուր տվեց ջրով լի ամանը: Арамик перевернул наполненную водой миску.

Զգում եմ, որ նա խույս է տալիս ինձանից: Чувствую, что он избегает меня.

В то же время есть составные глаголы, значение которых не может быть выражено одним словом. Это – промежуточные формы между свободными словосочетаниями и фразеологизмами:

դաս անել учить урок(и)
դուրս զալ выходить
դուր զալ нравиться
վեր կենալ вставать, подниматься
ծառս լինել вставать на дыбы

զլովի պահել ுклоняться от работы (не работать, когда другие работают)

աշքից ընկնել потерять чьё-либо расположение

Выучите эти фразеологизмы:

Ականջին օդ անել: Зарубить на носу.

Ականջը տանել: Прожужжать (протрубить) все уши кому-то.

Բերանը լեզու դնել: Подстрекать, подучивать.

Աշքը վրան մնալ: Не в силах, нельзя оторвать глаз от кого-то, чего-то.

Աշքի յուսի պես պահել: Хранить как зеницу ока.

Աշքը տեսածից է վախենուի: Обжегся на молоке, дует на воду.

Գոյն տալ գոյն առնել: Меняться в лице.

Запомните:

составные глаголы имеют жесткую
конструкцию и переставлять компоненты
нельзя!

խաղ անել \leftrightarrow անել խաղ

3. Категория залога (սեռ)

Категория залога выражает различные отношения между производителем и объектом действия, предметом, на которое оно направлено.

1) Երկրաշրժից քանդեց քազմաքիվ շենքեր:

Землетресение разрушило множество зданий.

2) Քազմաքիվ շենքեր քանդվեցին երկրաշրժից.

Множество зданий было разрушено землетрясением.

3) Ծաղկեցին:

Деревья расцвели.

В 1-ом предложении действие непосредственно переходит на объект, во 2-ом объект действия представлен как его субъект, в 3-ем субъект производит действие сам по себе.

В соответствие с этим различаем три залога: 1 – действительный (ներգործական), 2 – страдательный (կրավորական), 3 – нейтральный (չեղոր).

Глаголы действительного залога могут либо не иметь формальных показателей (կարդալ – читать, ազատել – освобождать), либо иметь показатели -ացն, -եցն, -ցն, в последнем случае это – разновидность глаголов действительного залога – каузативные глаголы: խոսել → խոսեցնել, կարդալ → կարդացնել, հագնել → հացցնել, փախչել → փախցնել:

Глаголы страдательного залога (կրավորական սեմի քայլեր)

Формальный показатель глаголов страдательного залога — -վ-.

В глаголах 1-го спряжения -վ- ставится после основы инфинитива перед показателем типа спряжения: խուել говорить → խուվել говориться, գրել писать → գրվել писаться, բացել открывать → բացվել открываться, բերել приносить → բերվել приноситься, быть принесенным, հուզել волновать → հուզվել волноваться, դնել положить → դրվել ставиться, քննարկել обсуждать → քննարկվել обсуждаться, հրավիրել приглашать → հրավիրվել приглашаться, быть приглашенным, ընդունել принимать → ընդունվել приниматься, поступать.

В глаголах 2-го спряжения -վ- ставится после основы прошедшего времени перед показателем типа спряжения խաղալ играть → խաղաց → խաղացվել играться, կարդալ читать → կարդաց → կարդացվել читаться, զգալ чувствовать → զգացվել чувствоваться, մռանալ забывать → մռացվել забываться, быть забытым, հասկանալ понимать → հասկացվել пониматься.

В каузативных глаголах -վ- ставится перед показателем типа спряжения, при этом ն выпадает: հեռացնել → հեռացվել, փախցնել → փախցվել.

Այս բառը գրվում է առանց յ-ի: Это слово пишется без ю.

Քո ձեռագիրը վաս է կարդացվում: Твой почерк читается с трудом.

Լուսամուտը չի փակվում: Окно не закрывается.

Խնդրի պատասխանը չի ստացվում: Решение задачи не получается.

Կամրջին

Կալակ

Կամրջին կանգնած լ մի տղամարդ. Նրա տարօրինակ վարմուճքը կասկած չի առաջացնում, որ պատրաստվում է ինքնասպան լինել:

Անձանորի շուրջը պտտվում է հայտնի լրագրողը: Նա նյարդային վիճակում շարունակ նայում է ժամացույցին, վերջապես ասում.

— Ստիպված եմ ձեզ նախազգուշացնել, որ եթե իսկույն ևեր չնետվեք ջուրը, այսօր արդեն չեք ընկնի երեկոյան թերթերի մեջ:

Новые слова и выражения

տարօրինակ странный
վարմուճք поведение, действие
կասկած сомнение
առաջացնել вызывать (что)

պատրաստվել готовиться
ինքնասպան լինել покончить с собой
շուրջը вокруг
պտտվել крутиться, вертеться
շարունակ продолжительно, все время
ստիպած вынужденный; вынужденно
նախազգուշացնել предупредить
եթե если
խորոյն ևր сразу же, немедленно
նետվել զուրը броситься в воду

Упражнения

*I. Переведите.

1. Աղիկները արձաբյա զարդենեն են սիրում, իսկ կանալք գերադասում են ուկեղենը: 2. Մեր մթերային խանութում աշխատում է մի շատ թիկնեղ քանիքը: 3. Ապակեղենի սրահում շատ հետաքրքիր նմուշներ կային: 4. Ամեն օր՝ առավոտյան, Երևանի բոլոր խանութները բարս կարենեն ու ձկնեղեն են ստանում:

*II. Переведите.

1. Вечером Анушик пошла на прогулку в легкой хлопчатобумажной одежде. 2. Она хотела отдохнуть после напряженной работы. 3. Изменения погоды не ожидалось. 4. Вдруг (она) заметила, что на улице один малыш плачет. 5. (Она) подошла к нему. 6. Он потерял маму. 7. Анушик помогла ему и скоро (они) нашли его маму. 8. Новые друзья поцеловались и расстались. 9. Анушик с облегченным сердцем продолжила свою дорогу.

напряженный; напряженно լարված

потерял(а) կորցրել էր

облегченный; облегченно, с облегчением թերևացած

Ответы

I. 1. Девушки любят серебряные ювелирные изделия, а женщины предпочитают золотые украшения 2. В нашем продуктовом магазине работает один плечистый рабочий. 3. В зале изделий из стекла были очень интересные образцы. 4. Каждый день утром все магазины Еревана получают свежие молочные и рыбные продукты.

II. 1. Երեկոյան Անուշիկը գրոսանքի զնաց բանբակյա թերևն հազուստով; 2. Ուզում էր հանգստանալ լարված աշխատանքից հետո; 3. Եղանակի փոփոխություն չէր սպասվում; 4. Հանկարծ նկատեց, որ փողոցում մի փոքրիկ լաց է՝ լինում; 5. Մոտեցավ նրան; 6. Նա մայրիկին էր կորցրել; 7. Անուշիկը նրան օգնեց, ու շուտով գտան նրա մայրիկին; 8. Նոր բարեկամները համբուրվեցին ու բաժանվեցին; 9. Անուշիկը թերևնացած սրտով շարունակեց իր ճանապարհը:

Урок 19

Словообразование

Суффикс **-шրшի**.

Грамматика

Указательные местоимения.

Словообразование

Суффикс **-шршի**

В современном армянском языке суффикс **-шршի** имеет разные значения. В первом значении суффиксу **-шршի** синонимичны компоненты տուն дом, սենյակ комната, սրահ, դահլիճ зал, т.е. со всеми этими компонентами образуются слова с общим значением “место, помещение” (см. Урок 12): դաշտարան класс, ճաշ обед → ճաշարան столовая (в городе, учреждении) – ճաշասենյակ столовая (в квартире) – ճաշարշի обеденный зал, խաղարան место для игр – խաղասենյակ комната для игр – խաղարշի зал для игр – խաղատուն казино, ննջել спать, дремать → ննջարան = ննջասենյակ спальня, լող плавание, (լողալ плавать), լողանալ купаться, мыться → լողարան = լողասենյակ ванная (комната) (լողարան означает также “купальня, бассейн”), ենմել ходить, прохаживаться → ենմարան академия, учебное заведение (*ср* Ենմարշի фойе, вестибюль), բանգարան музей, տուն-բանգարան дом-музей.

В другом значении этот суффикс образует названия книг, изданий и т.п: ընթերցել *выс* читать → ընթերցարան хрестоматия, книга для чтения, զրուցել беседовать → զրուցարան разговорник; сборник бесед, երգ песня → երգարան песенник (книга), այր + բեն → այրուբեն алфавит → այրենարան букварь, руш слово → րառարան словарь, սաղմոն псалом → սաղմոնարան псалтырь, հիշել помнить → հիշատակ память (о чем-л.) → հիշատակարան воспоминания, мемуары.

Словосочетания

լուսավոր դասարան светлый класс
հին սաղմոնարան старый псалтырь

Ակարազարդ ընթերցարան иллюстрированная книга для чтения
բացատրական բառարան толковый словарь
ժողովրդական երգերի երգարան песенник народных песен

Грамматика

Указательные местоимения

Указательные местоимения (ցուցական դերանուններ) подразделяются на простые и сложные.

Простые: սա, դա, նա, այս, այդ, այն, նույն, սույն, մյուս.

Сложные: այսպես, այդպես, այնպես, նույնպես, այսպիսի, այդպիսի, այնպիսի, նույնպիսի, այսրան, այդրան, այնքան, նույնքան, այսշափ, այդշափ, այնշափ, նույնշափ, այստեղ, այդտեղ, այնտեղ, միևնույն.

Местоимение սա переводится – “это”, դա – в зависимости от контекста – “это” или “то”, նա – “то”.

Местоимение նա совпадает по форме с личным местоимением 3 лица единственного числа.

Местоимения սա и դա в одинаковой степени употребляются относительно как людей, так и не людей (животных и предметов), նա же преимущественно людей.

Տիգրանը ուսանող է, Սոնան նույնպես ուսանող է: Тигран – студент, Сона также студентка.

Ամեն օր հանդիպում ենք միևնույն տեղում: Каждый день встречаемся в одном и том же месте.

Այդքան գեղեցիկ աղջիկ դեռ չեր տեսել: Настолько красивой девушки он еще не видел.

Այս նկարից մենք էլ ունենք: Эта (такая) картина у нас тоже есть.

Местоимение այս переводится – “этот”, այդ – в зависимости от контекста “этот” или “тот”, այն – “тот”

(В местоимении այդ и производных от него դ произносится [t]: այդ [այդ], այդպես [այտպես] и т.д.)

В армянском языке нет грамматической категории рода: այս этот, эта, это и т.п.

Նույն тот же, սույն сей, մյուս другой.

Местоимения սա, այս (а также его производные) употребляются, когда речь идет о находящемся (или мыслимом как находящемсяся) близко (в пространстве, во времени) от говорящего Мест. դա, այդ (а также его производные) употребляются, когда говорится о находящемся (или мыс-

лимом как находящееся) близко от слушающего. Мест. биш, шың употребляется относительного отдаленного и от говорящего, и от слушающего.

Выбор указательного местоимения в монологической речи (когда нет диалога, собеседника) определяется контекстом, степенью близости (временной или пространственной) от 1-го лица. В определенных контекстах иш (ши), ыш (шың), с одной стороны, и ыш (шың), биш (шың), с другой, – взаимозаменимы. Это относится и к их производным.

Сложные указательные местоимения образуются от ши, шың, шың, биш.

К ним присоединяются следующие слова:

щың как, подобно

քашың(һ) сколько

չափ мера, размер, степень

տեղ место

щың → шищың, шыңщың, шыңщың (так), бишщың (также, тоже)

щың → (с чередованием ы/һ и добавлением суффикса -һ) образуются: шищыңиһ, шыңщыңиһ, шыңщыңиһ (такой), бишщыңиһ (такой же).

քашың(һ) → шиքашың, шыңքашың, шыңքашың (столько), бишքашың (столько же, столь же)

չափ → шиչափ, шыңչափ, шыңչափ (столько, в такой же мере), бишնչափ (столько же, столь же, в той же мере)

տեղ → шиտեղ (здесь), шыңտեղ, шыңտեղ (там)

биш → միևնույն (один и тот же, тот же самый)

В народно-разговорном языке указательные местоимения ши, шың, шың (и их производные) принимают форму էу, էң [и], էն. Здесь, как видим, имеет место соответствие ши/է.

Подобное соответствие (литературный → народно-разговорный язык) наблюдается и в словах других частей речи:

литературный

հայր

մայր

ձայն голос, звук

լայն широкий

փայտ дерево, древесина, палка

այսօր

այսպես

народно-разговорный

հեր

մեր

ձեն

լեն

փետ

էսօր

էսպես и др.

Хося эти формы характерны для разговорной речи, они часто встречаются и в художественной литературе, в частности у классика армянской литературы Ованнеса Туманяна (1869-1923).

ԷՇ Լոռվա ծորին է, ուր հանդիպակաց
Ժայուերը՝ խորունկ նոքերը կիտած,
Դեմ ու դեմ կանգնած, համառ ու անթարք
Հայացքով իրար նայում են հանդարս։
ԷՇ ծորին միջին ահա մի տղնակ։
Էնտեղ այս զիշեր Սաքոն է մենակ...

Новые слова и выражения

խորունկ глубокая
նոքերը կիտած нахмурив брови
ծորին միջին *нар* в ущелье
անթարք не моргая

Հաջողվեց Կարտակ

Հոռմի փողոցներից մեկում, սրճարանի առաջ, կանգնած է մի շքեղ ավտոմեքենա: Վարորդը, որ նստել է դեկի մոտ, սպասում է տիրոջը:

Հանկարծ նրան է մոտենում մի նարդ ու հանձնում է մի ծրար:

— Խնդրում եմ այս նամակը շտապ հանձնեք ավտոմեքենայի տիրոջը:

Վարորդը նամակը տանում է տիրոջը, որը սրճարանում էր:Տերը բացում է ծրարն ու կարդում. «Եթե հաջողվի, հիանալի է, եթե չհաջողվի, ինչ արած»:

— Սա ի՞նչ է նշանակում, — զարմանում է տերը:

Վարորդը կարդում է գրությունը, միտք է անում և վագում է փողոց: Մի բապեից նա վերադառնում է և բացականչում.

— Հաջողվեց:

— Ի՞նչը հաջողվեց, — հարցնում է տերը:

Զեր ավտոմեքենան փախցնելը.

Новые слова и выражения

հաջողվել удаваться
Հոռմ Рим
սրճարանի առաջ перед кафе
շքեղ роскошный
ավտոմեքենա автомобили
դեկ руль

շտապ срочно
հիանալի чудесно, прекрасно
ինչ артаծ что поделаешь
նշանակել значить
զարմանալ удивляться
տեր хозяин, владелец
բացականչել восклицать
փախցնել похитить, украсть

Միլվա Կապուդիկյան

Սիրո երգ

Թե ես չեմ սիրում, չեմ սիրում քեզ,
Ինչո՞ւ է ձմեռն այսքան զարուն,
Զնոսան արևը՝ այսքան այրո՞ւն,
Անխոս երկինքը՝ այսքան անհո՞ւն,
Թե ես չեմ սիրում, չեմ սիրում քեզ:

Թե դու չես սիրում, չես սիրում ինձ,
Հապա ինչո՞ւ են ձեր փողոցում
Այզքան սիրո՞վ ինձ ճամփա քացում
Անցորդնե՞ր, տնե՞ր, մայթեր ու ձյուն,
Թե դու չես սիրում, չես սիրում ինձ:

Ու թե չենք սիրում մենք իրարու,
Ինչո՞ւ են աստղերն այսքան անթիվ,
Այսքան գեղեցիկ գիշեր ու տիվ,
Աշխարհը այսքան հա՞շտ ու ազնիվ,
Եթե չենք սիրում մենք իրարու

Новые слова

թե ՅՇ если
անխոս безмолвный
անհուն бездонный, безграничный
հապա значит, а, же
ճամփա разг дорога
անցորդ прохожий
մայթ тротуар
աստղ звезда
անթիվ бесчисленный

տիվ ստ день
հաշտ мирный, дружный

Упражнения

*I. Прочтите текст и его перевод.

1. Հոր հուշերը իր կրտսեր որդու մասին: 2. Ինչպես նշեց իմ որդին դպրոցն ավարտելը: 3. Դպրոցի պատերը բողնելու հաջորդ օրը նա եկավ ինձ մոտ՝ Բյուրական: 4. Այնտեղից առանց ժամանակ կորցնելու շարժվեցինք դեպի ֆիզիկոսների կոսմիկական կայանը: 5. Դա երեք հազար երկու հարյուր մետր բարձրության վրա է և գտնվում է Արագածի ստորոտում, բյուրեղի պես մաքուր լճի ափին: 6. Ֆիզիկոսները մեզ ընդունեցին խանդավառությամբ: 7. Նրանք այլ բարձրության վրա ճաշարան էին ստեղծել, որը հայտնի է ամենուր: 8. Մենք նստեցինք սեղանի շուրջը ու մեծ ախորժակով ճաշակեցինք տաք բորշչը:

(Հայր Գ. Գուրզառյանի)

*II. Переведите.

1. Երևանի կենտրոնում է գտնվում Հովհաննես Թումանյանի տուն-թանգարանը: 2. Այն նույնությամբ կրկնում է մեծ գրողի բիֆլյան բնակարանը: 3. Առաջին հարկում նրա աշխատասենյակն և ննջարանը: 4. Երկրորդ հարկում է մեծ ճաշատենյակը, որը նաև հյուրասենյակ էր: 5. Թումանյանի տունը միշտ լիքն էր հյուրերով: 6. Նրան այցելում էին գրողներ, նկարիչներ, գիտնականներ: 7. Նա հայտնի էր իր հյուրասիրությամբ և խնջույքներ վարելու իր շնորհընվորությամբ: 8. Այդ առիթով նրան «շնորհվել էր» հայոց մեծ թամադա «տիտղոսը»:

Новые выражения

լիքն էր հյուրերով был полон гостей
այդ առիթով по этому поводу

Ответы

I. 1. Воспоминания отца о сыне. 2. Как отметил мой сын окончание школы. 3. На следующий день после того, как покинул стены школы, он приехал ко мне — в Бюракан. 4. Оттуда, не теряя времени, мы двинулись к космической станции физиков. 5. Она находится на высоте 3200 метров, у подножья Арагаца, на берегу чистого, как кристалл, озера. 6. Физики встретили нас с энтузиазмом. 7. Они на этой высоте создали столовую, которая известна повсюду. 8. Мы сели за стол (*ձօւլ* вокруг стола) и с хорошим (*ձօւլ* большим) аппетитом отведали горячего борща.

II. 1. В центре Еревана находится дом-музей Ованеса Туманяна. 2. Он полностью повторяет тифлисскую квартиру великого писателя. 3. На первом этаже – его кабинет и спальня. 4. на втором этаже большая столовая, которая (служит) – и (как) гостиная. 5. Дом Туманяна всегда был полон гостей. 6. Его посещали писатели, художники, ученые. 7. Он был известен своим гостеприимством и даром вести пиры. 8. По этому поводу ему был присвоен титул “великий армянский тамада”.

Урок 20

Словообразование

Суффикс **-шրшի** (продолжение).

Грамматика

Склонение указательных местоимений.

Словообразование

Суффикс **-шршի** (начало см. Урок 12 и Урок 19)

Суффикс **-шршի** образует также названия инструментов, приспособлений, предметов мебели и посуды: նալել сидеть → նոտшրшի скамья, скамейка, парты, նվագել играть на муз. инструмнте → նվագարշի музыкальный инструмент, պահել держать, содержать, хранить → պահարշի шкаф, լվացել умываться → լվացարշի раковина, умывальник, վաղել жечь, сжигать → վաղարշի печь, սաղը (սաղն) холодный → սաղնարշի холодильник, կախել вешать → կախարշի вешалка, մատուցել подавать, подносить → մատուցարշի поднос.

Грамматика

Склонение указательных местоимений

В современном армянском языке склонение свойственно не только существительным. Слова, относящиеся к другим частям речи, склоняются, когда выступают в роли существительного. Следовательно, указательные местоимения (*ցուցակին դերակոնյեր*), близкие к существительным, склоняются, а указательные местоимения, близкие к прилагательным, наречиям и числительным, склоняются только в том случае, когда употребляются самостоятельно, без определяемого слова, как существительные. Указательные местоимения, которые, как правило, не употребляются самостоятельно (шти, шյդ, шյն, а также содержащие компоненты щիн и Ѿшֆ), не склоняются.

Образцы склонения:

	ед.ч.	мн.ч.
Им.	սա	սրանք
Род.	սրա	սրանց
Дат.	սրան	սրանց
Вин.	սա, սրան	սրանց
Отл.	սրանից	սրանցից
Инстр.	սրանով	սրանցով
Мест.	սրանում	սրանցում

	ед.ч.	мн.ч.
Им.	մյուսը	մյուսները
Род.	մյուսի	մյուսների
Дат.	մյուսին	մյուսներին
Вин.	մյուսը, մյուսին	մյուսները, մյուսներին
Отл.	մյուսից	մյուսներից
Инстр.	մյուսով	մյուսներով
Мест.	մյուսում	մյուսներում

Местоимения с компонентом **տեղ** (այստեղ здесь, այնտեղ там, притեղ где и т.п.) не имеют форм местного падежа, поскольку их исходные формы уже указывают на место.

Այստեղ ծնվել է մեծ բանաստեղծը: Здесь родился великий поэт.

Внимательно прочтите предложения с указательными местоимениями:

Սա իմ գրիչն է, իսկ նա՝ քոնք:

Это — моя ручка, а та — твоя.

Վյդ օրվանից նա չէր աշխատում.

С того дня он не работал.

Վյն դեպքից հետո մենք չենք հանդիպում:

После того случая мы не встречаемся.

Վյնտեղ ձուկ շատ կար:

Там было много рыбы.

Նույն օրը նրանք գնացին թատրոն.

В тот же день они пошли в театр.

Վյդպիսի մեծ քար նա դեռ չէր տեսել:

Он не видел еще такого большого камня.

Վարդան նույնպես չէր ուզում գնալ:

Вардан тоже не хотел уходить.

Նույնքան քարի էր նաև եղբայրը:

Столь же добр был и брат.

Սիևոյնն է, ես չեմ կարդալու այդ նամակը:

Все равно я не буду читать это письмо.

Այստեղով առաջ գնացք էր գնում:
Здесь (дост по этому месту) раньше проходил поезд.
Այդպիսիներին ամեն ինչ հաջողվում է:
Таким (подобным) все удаётся.

Վահան Տերյան
(из цикла «Երկիր Նախրի»)

Բարակիրան նախրուիին ինձ ժպտաց,
Նախրուիին տխուրաշյա և համեստ.
Այնպես վառ էր լեռնադաստեր դեմքը բաց,
Նայվածն այնպես հրեղեն ու անարվեստ:
Եվ հյուսիսյան հեռուներում ու ցրտում,
Կարծես ցոլաց իմ նախրյան արևն ալ,
Կարծես բոցե մի վարդ բացվեց իմ սրտում,
Եվ չի կարող արբած հոգիս լուս մնալ,
Եվ չի կարող սիրությունը չերգել այդ անքիծ
Հուրը, որ ինձ ժպտաց այսօր ցուրտ հեռվում.
Այնպես արևն է դուրս նայում մութ ամպից
Իմ նախրյան բարձր, բարձր աշխարհում.

Новые слова и выражения

բարակիրան тонкостанная
նախրուիի национальная
տխուրաշյա печальноокая
լեռնադաստեր (род падеж) дочери гор
նայված взгляд (обычно: հայացք)
հրեղեն огненный
հյուսիսյան северный
կարծես словно
ցոլալ смеяться, сиять
նախրյան национальный
բոցե пламенный
արբած *per опьяненный*
մնալ оставаться
հեռվում далеко, вдали
դուրս выглядывать
մութ амбъю из, из-под тучи

Запомните произношение: լենադստեր [լէնադստէր], չերգել [չէրգէլ].

Տեղին խնդրանք Կարակ

Եվրոպայում կատարած հյուրախաղերից մեկի ժամանակ Շայապինի մոտ՝ հյուրանոց է գալիս մի հանրահայտ երաժշտական քննադատ: Նրան դիմավորում է Շայապինի բարեկամը.

— Ֆեռդրի Իվանովիչը զբաղված է, բայց ձեր բոլոր հարցերին ես կարող եմ պատասխանել:

- Առաջիկայում Շայապինը ի՞նչ ծրագրեր ունի:
- Մենք մեկնելու ենք Սիլան, որտեղ «Լա Սկալայում» պետք է երգենք Մեֆիստոֆել, որից հետո Լոնդոնում համերգ պետք է տանք, հետո.
- Ամեն ինչ գերազանց է, Պյուտր, — քննում է Շայապինի ձայնը հարևան սենյակից, — միայն շնորհանաս ինձ էլ հետդ տանել:

Новые слова

տեղին уместный
խնդրանք просьба
հյուրախաղ гастроль
հանրահայտ известный, общезвестный
երաժշտական музикальный
քննադատ критик
բարեկամ приятель, родственник
զբաղված занятой; занят
առաջիկայում в ближайшее время
ծրագիր программа
որից հետո после чего
պետք է таңք (мы) должны дать
գերազանց отличный; отлично
բնդալ грохотать
շնորհանши ис забудь
ինձ էլ меня тоже
հետդ տանել с собой взять

Упражнения

*I. Переведите.

1. Դպրոց հաճախելու և դասարան նունելու առաջին օրը հայ մանուկները իրենց ձեռքն են վերցնում այքենարանը: 2. Դա նրանց համար միայն դասա-

գիրք չէ: 3. Այրբենարանը նաև զրուցարան ու երգարան է, քանի որ ընդգրկում է ժողովրդական հերթափառ ու մանկական երգեր: 4. Փոքրիկները այրբենարանից բացի օգտվում են տարրեր բառարաններից՝ պատկերազարդ, բացարձական, բարզմանական:

*II. Переведите

1. Портрет Анны Бурназян – второй жены Айвазовского – маринист создал с таким мастерством, что он считается одним из лучших его произведений. 2. Анна изображена в армянском национальном костюме, с шелковой косынкой на голове. 3. Глубоко выразительны ее большие черные глаза. 4. Такой взгляд навсегда запечатлевается в мозгу зрителя. 5. Портрет Анны Бурназян имеет и обобщающие черты. 6. Ованнес Айвазовский создал здесь образ молодой армянки, образ армянской женщины. 7. И как таковой он интересен для истории национальной портретистики.

*III. Переведите.

1. Հայկական տպագրության հիմնադիր Հակոբ Մեղապարտը 1512 թվականին իրատարակեց հայերեն առաջին տպագիր գիրքը 2. Այդ գրքից մեկական օրինակ պահպանվել է Երևանի ազգային գրադարանում և Եղիշե Չարենցի անվան գրականության թանգարանում: 4 Գրքի հինգ օրինակներից պահպանվել են չորսը, իսկ հինգերորդը հրդեհից այրվել է հզմիրում 4. Երկրորդ հայ տպագրիչը 1560-ական թվականներին նախ Վենետիկում, ապա Կոստանդնուպոլսում տպագրեց մի շարք գրքեր, այդ թվում առաջին տպագիր այրենարանը:

Названия городов

Վենետիկ Վенеция

Կոստանդնուպոլիս Константинополь

Ответы

I. 1. В первый день посещения школы и входа в класс армянские дети берут в свои руки букварь. 2. Это для них не только учебник. 3. Букварь также (является) разговорником и песенником, так как охватывает народные сказки и детские песни. 4. Маленькие (дети), кроме азбуки, пользуются разными словарями: картическими, толковыми, переводными.

II. 1. Ամեն Բունազյանի՝ Այվազովսկու երկրորդ կնոջ դիմանկարը ծովանկարիչը կերտել է այնպիսի վարպետությամբ, որ այն հանարվում է նրա լավագույն ստեղծագործություններից մեկը: 2.Աննան պատկերված է հայկական ազգային տարազով, նետաքսե գլխաշորը գլխին: 3. Խորապես արտահայտիչ են նրա մեծ, սև աչքերը: 4. Այդպիսի հայացքը ընդմիշտ տպավորվում

է դիտողի ուղերում: 5. Աննա Բուրնազյանի դիմանկարը միաժամանակ ունի ընդիմանքնող գծեր: 6. Հովհաննես Այվազովսկին այստեղ ստեղծել է երիտասարդ հայութու՝ հայ կնոջ կերպարը: 7. Եվ որպես այդպիսին այն հետաքրքրական է ազգային դիմանկարչության պատմության համար:

III. 1. Основатель армянского (книго)печатания Акоп Мегапарт в 1512 году издал первую печатную книгу на армянском языке. 2. По одному экземпляру этой книги сохранилось в Национальной библиотеке Армении и в Музее литературы имени Егише Чаренца. 3. Из пяти экземпляров книги сохранилось четыре, а пятый сгорел от пожара в Измире. 4. Второй армянский (книго)печатник в 1560-х годах сначала в Венеции, потом — в Константинополе издал ряд книг, в том числе и первый печатный букварь.

Урок 21

Словообразование

Суффиксы **-ing** / **-инг** / **-ng**, **-иң**.

Грамматика

Повелительное наклонение глагола.

Словообразование

Суффиксы **-ing** (-инг) **-ng**, **-иң**

Суффикс **-ing**, выступающий в трех вариантах (**-ing**, **-инг**, **-ng**), весьма продуктивен, с ним и сейчас могут образовываться новые слова.

Он выражает общее значение места, помещения, заведения, учреждения:

һүнір гость → һүніршинг гостиница, отель, һілғашің больной; пациент → һілғашіншинг больница, піспігің учитель → піспігшинг учительская (комната), қарышың парикмахер → қарышыңшинг парикмахерская, զորъ войско → զորшинг казарма, զենք оружие, զինել вооружать → զինшинг оружейный склад, арсенал, բրіліп гончар → բրіліпшинг гончарная, զազան зверь → զազանшинг зоопарк, ծաղիկ цветок → ծաղկանшинг цветник, բանяшар овощ, зелень → բանյարшинг огород, ամառ лето → ամառшинг дача, աղբ мусор → աղբանшинг мусорная свалка, շашлык хворост, сушняк, дрова → ցախանшинг дровяник, дровяной сарай, խոհ үст еда, пища → խոհանшинг кухня, խորпչыл жарить → խորպչանшинг жареный; шашлык → խորպանшинг суш шашлычная, դպիր үст дъяк, писец, переписчик, грамотей, книжник → դպիրшинг школа, դаррій кузнец → դարբնшинг кузница.

Словосочетания

һарыншарыңбын խոհանшинг удобная (комфортабельная) кухня

әզәршыңбын դպіршинг национальная школа

мамандықшыңбын һілғашіншинг детская больница

գեղեցիկ ծաղկանшинг красивый цветник

ժամանашкашың շәкіршинг современная роскошная гостиница

Суффикс **-шинг/-инг/-нг** образует названия предметов одежды, украшений, инструментов и т.п.

Щұң әр глаз (совр шұр) → **шүңінг** очки.

Если слово относится к одиночному предмету (**шүңінг**), не употребляйте его во множественном числе по аналогии с русской формой.

Әңпін әр рука (совр әңпір) → **әңпінг** перчатка, әшипін әр палец (совр әшип) → **әшипінг** наперсток, һпүң прохладный, прохлада → **һпүшінг** зонтик (от солнца), **шілдешінг** зонтик (от дождя), дождевик, непромокаемый плащ, ғұңғыр ночь → **ғұңғыршінг** ночная рубашка, ғұңғыр спина → **ғұңғынг** пластил, накидка, манто, үңқ шея → **үңғынг** ожерелье, колье, шарф, кашне, әңғыр[р] колени и бедра (когда человек сидит), подол → **әңғынг[р]** фартук, ғұңғыр зачеркивать, вычеркивать, стирать → **ғұңғынг** резинка (ластик); тряпка.

Суффикс **-шинг** образует и существительные со значением денежной единицы, прилагательные со значением стоимости и т.п. һашшыр 1000 → **һашшаршынг** сущ ассигнация достоинством в 1000 ..., *прил* стоящий 1000 ..., կопѣйка → **կոպѣկшынг** копеечный, а также прилагательные со значением “содержащий, могущий содержать, состоящий из чего-л.”: լիտր літр → **լիտրանг** литровый, һаштар том → **հինգիատորիանց** пятитомный

Суффикс **-нг** образует существительные от глаголов звукоподражательного типа:

զգալ просвистеть (о пуле, плети) → **զգոնց** свист

զգվզալ [**վրզվզալ**] посвистывать → **զգվոնց** посвистывание

մեզատալ [**վրնգլատալ**] скучить → **մեզատոնց** скучение

վշալ монотонно, однозвучно шуметь (о потоках речи и т.п.) → **վշոնց** монотонный, однозвучный шум

վշալ постоянно, непрерывно шуметь → **վշոնց** постоянный, непрерывный шум

խշալ шуршать, шелестеть → **խշխոնց** шелест, шуршание

խշալ шуршать, шелестеть, шуметь → **խշոնց** шелест, шуршание, шум

շշալ посвистывать → **շշոնց** свист

բրիկալ шлепнуться, трахнуться → **բրիկոնց** стук, бряканье, шлепанье

չրիկալ щелкать, позякивать → **չրիկոնց** щелканье, звяканье;

постукивание

շնկւնկալ шелестеть; веять **շնկւնկանց** шелестящий, веящий → **շնկւնկոնց** шелест; всячес

փսփսալ шептать; шептаться, шушукаться; *per* нашептывать → փսփսոց шепот; *per* шушуканье
նվճակալ ныть → նվճոց нытье

Суффикс -անի

Присоединяясь к существительному, суффикс **-անի** образует производные со значением “имеющий что-л., содержащий что-л., характеризуемый чем-л.” При этом первым компонентом часто бывает числительное, прилагательное или существительное:

չորս 4 + հարկ этаж → չորսհարկանի четырехэтажный,
երեք 3 + ոտք нога → եռոտքանի трехножный; треножник,
երկու 2 + կողմ сторона → երկկողմանի лвусторонний,
երկու 2 + երես лицо; лицевая сторона → երկերեսանի двуличный,
երկու 2 + դոր дверь → երկդռնանի с двумя дверьми,
երկու 2 + փեղկ створка → երկփեղկանի двустворчатый,
պեսք надобность → պիտանի полезный, нужный, пригодный.

Суффикс **-անի** имеет и собирательное значение: ազագ старший, староста → ավագանի знать, вельможи, старейшины, аզашп свободный, свободно → ազашшանի знать, дворянство.

Суффикс **-անի** образует и названия книг, изданий, сборников, разделов книги:

առած пословица → առածանի сборник пословиц, առակ басня, притча → առականի сборник басен, притч, նամակ письмо → նամականի собрание писем.

Грамматика

Повелительное наклонение глагола

Вы уже знаете, как образуются формы повелительного наклонения многих глаголов (Уроки 1, 2, 3).

Повелительное наклонение (*հրամայական եղանակ*) имсет одно лицо (2-е) и 2 числа (ед. и мн.).

Формы ед.числа образуются добавлением окончаний **-իր**, **-ա՛**, **-ու** к основе инфинитива или прошедшего времени.

Основа инфинитива — это инфинитив без суффиксов **-ել**, **-ալ**: գր-ել → գր, խաղ-ալ → խաղ, գտն-ել → գտն, համոզվ-ել → համոզվ.

Основа прошедшего времени образуется следующим образом: у стандартных глаголов I спряжения к основе инфинитива добавляется **-եց**: գր + եց, а II спряжения **-աց**: խաղ + աց, у глаголов с псевдосуффиксами **-ն**, **-չ** основа прошедшего времени образуется их выпадением: գտնել → գտն, բռչել → բռն, у глаголов II спряжения с псевдосуффиксами **-ան-**, **-են-** они заменяются, соответственно, на: **-աց**, **-եց**: զարմանան-ալ → զարմաց-աց,

մոտ-են-ալ → մոտ-եց, у каузативных глаголов ն заменяется на ր: զարմ-ացն-ել → զարմ-ացր.

Глаголы I спряжения образуют формы пов. накл. ед. ч. добавлением -իր (кроме глаголов с псевдосуффиксами ն, չ и каузативных глаголов) к основе инфинитива: գր-ել → գր + իր, համոզել убеждать → համոզ + իր, համոզվ-ել убеждаться → համոզվ + իր.

Глаголы I спряжения с псевдосуффиксами ն, չ образуют форму повелительного наклонения присоединением իր к основе прош. вр.:

գտնել находить → գտիր (ед.ч.) → գտե՛ք (мн.ч.)

թռչել летать, прыгать → թռիր (ед.ч.), → թռե՛ք (мн.ч.)

По этой же модели образуются формы глаголов II спряжения с псевдосуффиксами -ան-, -են-: զարմ-ան-ալ удивляться → զարմ-աց-աш → զարմ-աց-իր, մոտ-են-ալ приближаться, подходить → մոտ-եց-աш → մոտ-եց-իր.

Таким образом, псевдосуффиксы -ն- и -չ- отпадают, а -ան- и -են- заменяются, соответственно, на -աշ, -եց.

Каузативные глаголы образуют формы повелительного наклонения добавлением ու к основе прошедшего вр.: զարմ-ացն-ել удивлять → զարմ-ացր- (основа прошедшего вр.) → զարմ-ացր+ու.

По той же модели — глаголы վերցնել брать → վերցրու, հարցնել спрашивать → հարցյու, լցնել наливать → լցրու, լարձնել превращать → դարձրու, վերադարձնել возвращать → վերադարձրու.

Глаголы II спряжения без псевдосуффиксов образуют формы повелительного накл. присоединением ա к основе инфинитива: խաղ-ալ → խաղ-ա՛, կարդ-ալ → կարդ-ա՛

Формы множественного числа повелительного накл. образуются присоединением -եր к основе прош. вр.: գր-ել → գր-եց → գր-եց + եր, կարդ-ալ → կարդ-աց → կարդ-աց + եր, գտ-ն-ել → գտ-աш → գտ + եր, փախ-չ-ել → փախ-աш → փախ + եր, զարմ-ացն-ել → զարմ-ացր-ի → զարմ-ացր + եր.

В разговорной речи (а в последнее время это приобретает все более нормативный характер) глаголы I спряжения (кроме каузативных и с псевдосуффиксами -ն-, -չ-) образуют формы пов. накл мн.ч. добавлением -եր к основе инфинитива: գր-ել → գր-եր.

Отрицательные формы (или արգելական — запретительные, արգելել запрещать) образуются добавлением частицы մի к положительным формам: մի գրիր, մի գրեր//մի գրեցեր. В функции запретительных форм часто употребляются отр. формы инфинитивас: չնստել не сидеть! չծխել не курить!

Для усиления, подчеркивания над последней гласной повелительных форм ставится знак «՝» (շեղու): կարդա՛. В отрицательных формах этот знак ставится над частицей: մի՛ կարդա՛.

Прочтите и постараитесь выучить наизусть:

Միվա Կապուղիկյան
Խոսք իմ որդուն
(հայրված)

... – Լսի՛ր, որդի՛ս, պատգամ որպես
Սիրող քո մոր խոնքը սրտանց,
Այսօրվանից հանձնում եմ քեզ
Հայոց լեզուն հազարազանձ:

Ու տես, որդի՛ս, ուր էլ լինես,
Այս լուսնի տակ ուր էլ գնաս,
Թե մորդ անզամ մտրից հանես,
Չո մայր լեզուն չմոռանա՞ս:

Новые слова и выражения

պատգամ որպես как завет
այսօրվանից отныне, с сегодняшнего дня
հանձնել сдать, передавать
հազարազանձ *дос* тысячесокровищный (հազար тысяча, զանձ
сокровище)
ուր էլ լինես (գնաս) где бы ты не был (куда бы ты не пошел)
լուսնի տակ под луной
անզամ даже
մտրից համել забыть
չմոռանաши не забывай

Նաիրի Զարյան
Հայերեն
(Մի հայուհու)

Ինչո՞ւ չես խոսում հայերեն...
Ես երգ եմ հյուսում քեզ համար,
Հոնքերը հպարտ ու կանար՝
Իջնում ես հայոց լեռներեն,
Ինչո՞ւ չես խոսում հայերեն:

Ես երգ եմ հյուսում քեզ համար,
Դու չես հասկանում իմ լեզուն:
Ես խորք եմ, օտար քո հոգուն,
Բայց քո տեսիլով խանդավառ՝
Ես երգ եմ հյուսում քեզ համար:

Հոնքերդ հպարտ ու կամար
Հանց վեհ տաճարները հայոց:
Հայացըդ մաղում է ամառ,
Հայկից են աշքերդ քո բոց,
Հոնքերդ հպարտ ու կամար:

Իջնում ես հայոց լեռներեն,
Ինչպես թեքնութ մեր պախրան,
Նազանքըդ այնպես նախրյան,
Հընայքըդ այնպես հայերեն՝
Իջնում ես հայոց լեռներեն:

Ինչո՞ւ չես խոսում հայերեն:
Նորքից ես քըռել դու, իմ լոր,
Զանգուն է երգել քեզ օրոր,
Մասիսն է հսկել վեհորեն,
Ինչո՞ւ չես խոսում հայերեն.

Новые слова и выражения

մի հայուիու одной армянке
հյուսել плести, заплетать, вить
հոնք бровь
կամար арка, свод
հայոց армянский
լեռներեն с гор (-են- окончание *отъ пад* в западноармянском)
տեսիլ вид, зрелище, видение, призрак, греза
խանդավառ восторженный, вдохновенный; восторженно,
вдохновенно
համբ ծալ как, словно
վեհ высокий, возвышенный, величественный
մաղել просеивать, пер моросить, кропить
Հայկ легендарный родоначальник армян
թեքնութ легконогий, быстроногий (թեքն легкий, пипр нога)
պախրա косуля, козуля

Նոր район в Ереване

լոր перепел(ка)

Չանգու река Раздан (Հրազդան)

Սասիна гора Арагат

Վեհորեն высоко, возвыщенно, величественно

Упражнения

*I. Переведите.

1. Դպրոցներն ամռան արձակուրդներին երեխաներին տանում են գազանցոց: 2. Երրորդ ու չորրորդ դասարանները հավաքվել էին ուսուցչանցի մոտ: 3. Նրանց ուսուցչութիւն՝ Սոնա Գրիգորյանը, մեքենա էր պատվիրել, և երեխաները շուտով գազանանցի մոտ էին: 4. Ծանապարին անցնում էր գեղեցիկ ծաղկանցով: 5. Երեխաներից մի քանիսն առաջին անգամ էր լինում գազանանցում և զարմանում ու ուրախանում էր կենդանիների խաղերով:

*II. Переведите.

1. Друзьями (мы) решили поехать (пойти) на дачу. 2. В этом году (мы) хотели отдохнуть вместе. 3. В этой дачной местности была дождливая погода. 4. С другой стороны, нас очень беспокоил холодный ветер. 5. А мы приехали без зонтиков и плащей. 6. В ближайшем магазине все было. 7. Мы купили необходимые вещи, и все уладилось. 8. Конечно, на это дело (мы) потратили несколько тысячных ассигнаций.

*III. Переведите

1. Մենք բնակվում ենք չորսհարկանի (քառահարկ) տան երրորդ հարկում: 2. Մեր բնակարանը մի քանի տարի չէինք նորոգել: 3. Երեք սենյակներում դռներն ու պատուհանները շատ էին հճացել ու պիտանի չէին: 4. Մենք որոշեցիք երկփեղկանի պատուհաններ ու դռներ դմել: 5. Նրանք ավելի ժամանակակից տեսք ունեն: 6. Խսկապես, գեղեցիկ ու հարմարավետ բնակարան ստացվեց:

Ответы

I. 1. Школы на летних каникулах водят детей в зоопарк. 2. Третий и четвертые классы собрались около учительской. 3. Их учительница – Сона Григорян – заказала машину, и дети скоро были у зоопарка. 4. Дорога проходила через красивый цветник. 5. Некоторые из детей в первый раз были в зоопарке, и (они) удивлялись и радовались играм зверей.

II. 1. Ընկերներով որոշեցինք ամառանց զնալ: 2. Ուզում էինք այս տարի միասին հանգստանալ. 3. Ամառանցային այս վայրում անձնային եղանակներ էին: 4. Քամին էլ նյուս կողմից էր մեզ անհանգստացնում: 5. Խսկ մենք եկել

Էինք առանց անձրևանոցների ու թիկնոցների: 6. Մոտակա խանութում ամեն ինչ կար: 7. Իհարկե, այդ գործի համար մի քանի հազարանոց ծախսվեց:

III. 1. Мы проживаем на третьем этаже четырехэтажного дома. 2. Нашу квартиру (мы) несколько лет не ремонтировали. 3. В трех комнатах двери и окна очень потрепались (досл устарели) и были негодными. 4. Мы решили поставить двусторчатые окна и двери. 5. У них (они имеют) более современный вид. 6. Действительно, получилась кривая и удобная (комфортабельная) квартира.

Урок 22

Словообразование

Суффиксы **-ելի**, **-ալի**.

Грамматика

Повелительное наклонение: нестандартные глаголы.

Пунктуация

Интонационные (просодические) знаки.

Знаки «՝» (շեշտ) и «՞» (քաշականչական (նշան)).

Словообразование

Суффиксы **-ելի, **-ալի****

Образованные суффиксами **-ելի**, **-ալի** прилагательные соответствуют действию, обозначенному глаголом *տանել* нести, вести; *везти*; *первыносить* → *տանելի* выносимый, переносимый, *տունել* ненавидеть → *տունելի* ненавистный, *խղճալ* жалеть, сострадать → *խղճալի* жалкий, достойный жалости, *բնակվել* проживать → *բնակելի* жилой, *զարմանալ* удивляться → *զարմանալի* удивительный, *հասկանալ* понимать → *հասկանալի* понятный, *ուսանել* учиться → *ուսանելի* поучительный.

Подобные образования частотны особенно с отрицательным префиксом **ան**: *անցնել* проходить; *переходить* → *անշնունելի* непроходимый, *բուժել* лечить → *անբուժելի* неизлечимый, *դառնալ* вернуться → *անդառնալի* безвозвратный, необратимый, *տանելի* выносимый, переносимый → *անտանելի* невыносимый, *լրել* молчать → *անլրելի* исумолкасмый, *ընդունել* принимать → *անընդունելի* неприемлемый, *իմանալ* знать → *անիմանալի* непознаваемый, непостижимый.

Словосочетания

զարմանալի նարդ удивительный человек
 բազմահարկ բնակելի շենք многоэтажный жилой дом
 անբուժելի հիվանդություն неизлечимая болезнь
 անտանելի վիշտ невыносимое горе (скорбь)

Ասանելի վարք поучительное поведение
անընդունելի առաջարկ неприемлемое предложение
անդառնալի կորուս безвозвратная потеря

Грамматика

Повелительное наклонение нестандартных глаголов

Нестандартные глаголы (անկանոն բայեր) образуют формы повелительного наклонения следующим образом:

Անորոշ դերքայ (инфинитив)	Единст. число	Множ. число
ասել сказать	ասի՛	ասացե՛ք (разг аսե՛ք)
բերել принести; привезти	բե՛ր	բերե՛ք
տեսել видеть	տե՛ս	տեսե՛ք
թողնել оставить, (от)пустить	թողի՛	թողե՛ք
առնել брать; покупать	առի՛	առե՛ք
բացել открывать	բացի՛	բացե՛ք
բանալ <i>уст</i> открывать	բանի՛	բանե՛ք
տանել (у)нести, (у)вести, (у)везти	տարի՛	տարե՛ք
դնել класть, ставить	դի՛ր	դրե՛ք
տալ давать	տուրի՛	տվե՛ք
անել делать	արի՛	արե՛ք
լալ плакать	լացի՛	լացե՛ք
լվանալ мыть, стирать	լվա՛	լվացե՛ք
կենալ ждать, оставаться; <i>уст</i> обитать, жить	կացի՛	կացե՛ք
վեր կենալ вставать, подниматься	վեր կաց	վեր կացեք
դառնալ стать; реже: возвращаться	դարձի՛ր	դարձե՛ք
վերադառնալ возвращаться	վերադարձի՛ր	վերադարձե՛ք
բառնալ грузить	բարձի՛ր	բարձե՛ք
ուտել есть, кушать	կերի՛	կերե՛ք
լինել быть	եղի՛ր	եղե՛ք
գալ приходить	եկ (разг արի)	եկե՛ք
ելնել выходитъ; входитъ; подниматься; взбираться	ելի՛	ելե՛ք

Пунктуация

Интонационные (просодические) знаки Знаки «՝» (ՂԵՂՄ) и «՞»

Знак «՝» (ՂԵՂՄ) ставится:

1. При обращении:

— Կարինե՛, իս արդեն եկել եմ: — Каринс, я ужс пришсл.

Если обращение имеет зависимое слово, то знак ударения переносится на него:

— Սիրելի՛ Կարինե՛, քեզ եմ սպասում: — Дорогая Карине, тебя жду.

— Տիկի՛ն Նվարդ, մենք պատրիարք ենք: — Госпожа Нвард, мы готовы.

Если обращение сильно не выделяется, имеет место не призыв, а скорее просьба и т.п., то знак ударения не ставится.

— Պարբ Վարդանյան, ծանրացեր, խնդրեմ, ուսանողների հետ:

— Господин Варданян, познакомьтесь, пожалуйста, со студентами.

2. В повелительном предложении — над глаголом повелительного наклонения:

Վերադառնե՛ք, արդեն ուշ է: Возвращайтесь, уже поздно.

При отсутствии четко выраженной повелительной интонации знак ударения не ставится.

Если глагол повелительного наклонения — в отрицательной форме, то знак ударения ставится над отрицательной частицей:

Մի՛ կարդ: Не читай!

Если знак ударения стоит над глаголом, то меняется смысл высказывания

Մի՛ կարդ: Прочти-ка!

Если глагол в повелительном наклонении имеет зависимое слово, на котором — логическое ударение, то знак ударения переносится на него:

Ծուն վերադառներ: Быстро (скоро) возвращайтесь!

Արագ քայլեր: Быстро шагайте!

Если глагол в повелительном наклонении — составной, то знак ударения падает на первый компонент.

Ներս մտեր: Заходите!

Դուրս եկեր: Выходите!

Թույլ տվեր: Разрешите!

Վեր կացեր: Вставайте!

Բաց արեր: Откройте!

Զայն տվեր: Откликнитесь! Подайте голос!

Առաջ անցեր: Проходите!

Учтите, что во всех этих случаях, если нет четко выраженной повелительной интонации, знак ударения может не ставиться.

В безличных повелительных предложениях ударение ставится над словом, выражающим призыв:

Ուորի՛: Встать!

Զգանսլ: Смирно!

3. При повторении союза:

Նա չէր ուզում ոչ կարդալ, ոչ գրել: Он не хотел ни читать, ни писать.

4. При логическом выделении:

Բոլորին հրավիրեցե՛ք դահլիճ: Всех пригласите в зал!

Բոլորին հրավիրեցե՛ք դահլիճ: Всех пригласите в зал!

Բոլորին հրավիրեցե՛ք դահլիճ. Всех пригласите в зал!

«՝» (բացականչական նշան) – восклицательный знак ставится над словом, произносимым с восклицательной интонацией, выражющим сильное чувство, эмоцию:

– Ավտու, ավտու, որ չեկար: – Жаль, жаль, что вы не пришли.

Учтите, что восклицательный знак ставится и при обращении, и в повелительных предложениях, если интонация – восклицательная:

Այս, Անոնց, Անոնց, Եղ ի՞նչ ես ասում: – Ах, Ануш, Ануш, что это ты говоришь?

Հեյ, օգնեցե՛ք: – Эй, помогите!

Запомним, что рассмотренные знаки препинания ставятся над ударным (т.е., в большинстве случаев – последним) гласным слова.

Հովհաննես Թումանյան

Ամեն անգամ Ձու տըզածից երբ մի քան ես Դու տանում,

Ամեն անգամ, երբ նայում եմ, թե ինչքա՞ն է դեռ մնում, –

Զարնանում եմ, թե՝ ո՞ւ Կըրայի, ինչքա՞ն շատ ես արվել ինձ,

Ինչքա՞ն շատ եմ դեռ Ձեզ տալու, որ միանանք մենք նորից:

Новые слова

շոայլ щедрый, расточительный
միանալ соединиться, объединиться

Միլվա Կապուդիկյան

Սի՞ մոայլվիր, ի՞ն սիրելի,
Թե հոգնել ես, էլ մի՛ մնա.
Թե գերում են քեզ աշխարհի
Հեռուները, այնտե՛ղ գնա.

Թե դաշտերին ես կարուել
Էլ մի՛ փակվիր դու իմ հովտում,

Թե լեռներն են հեռվից դյութել,
Մի՛ բախծիր այս ստորոտում:

Թե աչքեր կան աչքերիդ մեջ,
Էլ ինձ նայել զուր մի՛ ջանա.
Գնա՞՝, ու թե սերդ է անշեց,
Դու ե՛տ կգաս, չե՞ս մոռանա...

Գիտե արդեն իմ լուս հոգին՝
Նրա համար է աշխարհում
Վանդակը միշտ վանում թռչնին,
Որ դռները փա՞կ են պահում...

Новые слова

մոայլվել мрачность, хмуриться (մոայլ хмурый, угрюмый; пасмурный, сумрачный)

գերել plenить, *тж per*
դաշտ поле, *в разн зн*
հովիտ долина
ստորոտ подножие, подгорье
(ի)զուր зря, напрасно
ջանալ стремиться, стараться
անշեց неугасимый
վանդակ клетка
վանել отталкивать, изгонять

Վահաճ Տերյան

Կարուսել

Պտտվի՛ր, պտտվի՛ր կարուսել,
Ես քո երգը վաղուց եմ լսել...

Հերիաք եր և հմայք և անծիր
Խնդուրյուն մշուշում վարդագույն,
Դու նենզոտ թնրշուրյամբ ժպտացիր
Արևոտ ժըպիտով իմ հոգուն...

Սիրո խոսք և համբույր և խոստում...
— Արքեցե՛ք այս անուշ համերգում,—

Արդյոք մե՞նք, թե՞ խոսքերն են ստում,
Արդյոք մե՞նք, թե՞ աշխարհն է երգում:

Պտտվի՛ր, պտտվի՛ր կարուսել,
Ես քո երգը վաղուց եմ լսել...

Կար հեռու մի երկիր թովշական,
Արև էր ոսկեղեն աշխարհում.
Շողացին, ժպտացին – էլ չըկան,
Էլ չըկան պատրաճքները սիրուն:
Եվ քախիծ, և տրտունջ, և տանջանք,
– Դու՞ ես այն, թե՞ աշխարհն է լացում.–
Խավարիր, խարոսիկ անրջանք,
Հեռավոր օրերի հիացում...

Պտտվի՛ր, պտտվի՛ր կարուսել,
Ես քո երգը վաղուց եմ լսել...

Կար մի երգ հեռավոր աշխարհում,–
Դու այն երգն ես կրկնում հեռավոր –
«Ես սիրում եմ, դու ինձ չես սիրում»,
Եվ հին են քո խոսքները բոլոր...

Եվ այն վալսը – «Անդարձ ժամանակ»,
Ծառուլին ամայի պուրակում,
Եվ գիշեր, և համբույր և լուսնյակ...
Տաղտկալի՛, ծանծրալի պատմություն...

Պտտվի՛ր, պտտվի՛ր կարուսել,
Ես քո երգը վաղուց եմ լսել.

Պարում են խելագար խնջույքում,
– Ով կուզե՝ թող գաղտնիքն իմանա, –
Ոչ վերջ կա, ոչ ըսկիզբ այս երգում, –
Երեկ ես, այսօր դու, վաղը նա...

Պտտվի՛ր, պտտվի՛ր կարուսել,
Ես քո երգը վաղուց եմ լսել...

Новые слова и выражения

Կարուսել карусель
պտտվել крутиться, вертеться, вращаться
վաղուց давно, издавна
հմայր очарование, обаяние
անձիր бескрайний, беспрецедентный
խնդրություն ликование, радость
նենգուր коварный, вероломный
քնքշությանք с нежностью
խոստում обещание
երդվել клясться
արդյոք ли (вопр. частица)
ստել лгать, врать
բովական = բովիչ обворожительный, чарующий, очаровательный
շողալ сверкать, сиять, блестать
պատրաճք иллюзия
քախիծ грусть, тоска
տրտունք ропот, сетование
խավարել темнеть; меркнуть
խարուսիկ обманчивый, иллюзорный
անդամք = անուր греза
հիացում восхищение
անդարձ бесвозвратный
անալի пустой, пустынный
պուրակ сквер; роща
խելագար умалишенный, безумный
խնջույք пир, пиршество
ով կուզե՞ւ кто захочет
բող իմանաш путь знает
գաղտնիք тайна, секрет

Упражнения

*1. Переведите.

- Աստծո գործերն անիմանալի են:
- Պարույր Սևակի «Անլոելի զանգակատուն» ստեղծագործությունը մինչև այժմ էլ ցնցում է շատերին.
- Իմ աշխատանքը ծանր է, բայց տանելի է:
- Երևանում կառուցվում են ժամանակակից բնակելի շենքեր:
- Թեև արագ, բայց հասկանալի է խոսում մեր դասախոսը:
- Մեր ուղեկիցը մեզ տանում էր գրեթե անանցանելի անտառով:
- Զարմանալի

արարած է մարդը: 8. Որքան էլ մեծանում է, շատ հարցեր նրա համար դեռ մնում են անբացատրելի ու անհասկանալի:

*II. Данные в скобках нестандартные глаголы употребите в формах ед. и мн. числа пов. накл. и переведите предложения.

1. Ավելորդ իրերը (տանել) այստեղից: 2. Այս դեղը սեղանին (դնել): 3: Դաստիքն ուշադիր (լինել): 4. Վարժություններդ արագ (անել): 5. – (Վերադառնայ), շատ եմ խնդրում: 6. Աշխատանքից հետո տուն (գալ): 7. Ինձ մի քանի գիրք (տալ) պարապելու համար: 8. Խնդրում եմ, ինձ ծաղկմեր էլ (քերել):

Образец: – Այսօր շոգ է, պատուհանը (քացել):

– Այսօր շոգ է, պատուհանը բաց // քացե՛ք: – Сегодня жарко, открой // откроите окно!

*III. Переведите.

В книжном магазине

– Дайте, мне, пожалуйста, какой-нибудь русско-армянский школьный словарь.

– В нашем книжном магазине такого отдела нет, ищите в каком-нибудь другом магазине.

– Спасибо, а поблизости есть другой магазин?

– Да, сверните налево и увидите большой книжный магазин, имеющий отдел учебников и словарей.

– Большое спасибо.

русско-армянский ուսու-հայերեն
пожалуйста խնդրեմ
отдел քայլին
поблизости մուտակայրում
увидите կտևսներ
свернуть քերպել
налево դեպի ձախ

Ответы

I. 1. Дела Господни неисповедимы. 2. Произведение Паруира Севака “Неумолкаемая колокольня” до сих пор потрясает многих. 3. Моя работа – тяжелая, но выносимая. 4. В Ереване строятся современные жилые здания. 5. Хоть и быстро, но понятно говорит наш лектор. 6. Наш попутчик вел нас по почти непроходимому лесу. 7. Удивительное существо человек. 8. Сколько ни взрослеет, многие вопросы для него все еще остаются небольшими и непонятными.

- II. 1. տար //տարե՛ք. Лишние вещи унеси // унесите отсюда!
 2. դի՛ք / դրե՛ք. Это лекарство положи // положите на стол!
 3. եղի՛ք, եղե՛ք. На уроках будь // будьте внимательны!
 4. արա՛//արե՛ք. Упражнения быстро делай // делайте!
 5. վերադառնի՛ք// վերադառնե՛ք. Возвращайся // возвращайтесь,
 очень прошу!
 6. արի՛//եկե՛ք. После работы домой приди// приидите!
 7. սուր//սվե՛ք. Мне несколько книг дай // дайте для занятий!
 8. մի՛քեր //մի՛քերեք. Мне цветов больше не приноси // не
 приносите!

III.

Գրախանութում

- Տվե՛ք ինձ, խնդրեմ, որևէ ոռուս-հայերեն դպրոցական բառարան:
- Մեր գրախանութում այդպիսի բաժին չկա, վնասը մի ուրիշ խանութում:
 - Ենորհակալություն, իսկ մոտակայքում այլ խանութ կա՞:
 - Այո՛, թեքվե՛ք դեպի ծախությունների ու բառարանների բաժին ունեցող մի ուրիշ խանութ:
 - Չատ շնորհակալ եմ:

Урок 23

Словообразование

Сложные слова.

Грамматика

Безличные формы глагола.

Словообразование

Сложные слова – Բարդ բառեր

Многие сложные существительные (բարդ գոյականներ) образованы сочетанием прилагательного и существительного, причем второй компонент употребляется в своем собственном значении, а прилагательное характеризует его с той или иной точки зрения: բուս собственно + շ + գիր (от գրել писать) → բնագիր оригинал, подлинник, բուս + աշխարհ мир, свет → բնաշխարհ природа, բուս + նկար картина, рисунок → բնանկար живой пейзаж, բրուс кислый, соленый + սեր сливки → բրվասեր сметана, լի полный + լուսին луна, месяц → լիալուսին полнолуние; полнолунный, սև черный + հող земля → սևահող чернозем, հարք ровный + վայր место, местность → հարքավայր равнина, վեր вверх, наверх (վերին верхний) + գիր → վերնագիր заглавие, վեր (վերին) + զգեստ одежда, платье → վերնազգեստ верхняя одежда, մանր мелкий + լուս деньги → մանրալուս мелкая монета, մանր + նկար → մանրանկար миниатюра (живопись), նոր новый + լուսին луна, месяц → նորալուսին новолуние; новолунный, նոր + հարս невестка → նորահարս молодая невестка.

Словосочетания

գրքի վերնագիր заглавие книги

միջնադարյան հայկական մանրանկարներ средневековые армянские миниатюры

կանաչ հարթավայր зеленая долина

սևահողային գրտի черноземный пояс

նոր վերնազգեստ новая верхняя одежда

քարմ քրվասիք свежая сметана
զեղևացիկ բնանկար красивый пейзаж

Грамматика

Безличные формы глагола

Глаголы в армянском языке имеют личные (դիմավոր) и безличные (անդեմ) формы.

Личные формы, помимо общего значения действия, выражают категории наклонения, времени, лица, числа. С некоторыми личными формами вы уже знакомы.

Безличные формы – անդեմ ձևեր – обозначаются термином դերբայ (дербай).

Функции, выполняемые дербаями, в русском языке выполняют глаголы, причастия, деепричастия. Названия разновидностей дербаев переводятся по-русски по-разному, соответствующие термины не всегда точны. Мы будем ориентироваться на армянские термины.

Дербаи подразделяются на две группы: անկախի (независимые) и կախյալ или ձևակամիչ դերբայներ (зависимые, или формообразующие дербаи).

Независимые дербаи употребляются самостоятельно. Из них только հարակատար (результативное причастие) употребляется и самостоятельно, и участвует в образовании личных форм.

Зависимые дербаи в предложении самостоятельно не употребляются: сочетаясь с формами вспомогательного глагола, они образуют личные формы (դիմավոր ձևեր: напр., անցյալ անկախար – см. Урок 4).

Зависимые дербаи

անկախար (причастие несовершенного действия),
վաղակախար (причастие давнопрошедшего действия),
ապահի I (причастие последующего действия I),
ժխտական (отрицательное причастие).

Независимые дербаи

անորոշ (инффинитив), հանակախար (деепричастие сопутствующего действия), ենթակայական (субъектное причастие), հարակատար (результативнос причастис), ապահի II (причастие последующего действия II).

Здесь рассмотрим зависимые дербаи, а независимые – в последующих уроках.

Зависимые дербаи Կախյալ դերբայներ

1. Անկախար դերբայ

Անկախար դերբայ выражает значение совершающего действия. Он образуется от инфинитива заменой суффиксов ել и ալ на ում: գր-ել → գր-

ԱԱԲ, կարդ-ալ → կարդ-պԱԲ. Неправильные глаголы գալ приходить, տալ давать и լալ плакать образуют аնկаштэр դերрայ присоединением -իս: գալ → գալիս, տալ → տալիս, լալ → լալիս.

Անկаштэр դերрայ, соединяясь с формами вспомогательного глагола, образует глаголы настоящего и прошедшего несовершенных времен изъявительного наклонения (см. Урок 4).

2. Վաղակաշտար դերրայ

Վաղակաշտար դերրայ выражает значение совершенного действия. Он образуется присоединением **-ել**.

Глаголы I спряжения (на **-ել**) образуют վաղակաշտար присоединением **-ել** к основе инфинитива: գր-ել → գր-ել. Так же образуются глаголы страдательного залога: գր-վ-ել → գր-վ-ել.

Глаголы I спряжения с наращениями **ն**, **չ** также образуют վաղակաշտար от основы прош. вр., т. е. с выпадением **ն**, **չ**: տես-ն-ել → տես-ել, փախ-չ-ել → փախ-ել.

Примечание. **-ն-** и **-չ-** не всегда являются псевдосуффиксами, они могут быть частью основы (последней буквой) и, естественно, не будут выпадать при формообразовании и словообразовании: ցր հոգինել уставать

> հոգենել (վաղակաշտար), հոգենեց (անցյալ կատարյալ), հոգենատած измученный и усталый, но հազենել → հազել (վաղակաշտար), հազավ (անցյալ կատարյալ, 3 лицо единственное число), հազուստ одежда, т. е., в глаголе հոգենել **ն** – часть основы, а в глаголе հազենել – псевдосуффикс.

ն и **չ** не являются наращениями в словах մատնել предавать, выдавать > մատնիչ – предатель, կանչել – звать, вызывать, հնչել – звучать, կառչել – ухватываться, цепляться, *тж per.*

Каузативные глаголы I спряжения (с суффиксами **-եցն**, **-ացն**, **-ցն**) образуют վաղակաշտար от основы прошедшего времени, т. е. конечное **ն** заменяется на **ր**: հազցն (основа инфинитива) → հազցր (основа прош. вр.): հազցնել одеть кого-то, кому-то → հազցրել, ուրախանալ > ուրախացնել радовать, веселить → ուրախացրել.

Առավոտյան Աշոտիկին արագ հազցրի ու շտապեցի աշխատանքի:

Утром (я) Ашотика быстро одел и поспешил на работу.

Նրա բարձր զնահատականը ինձ շատ ուրախացրեց:

Его высокая отмстка мсня очень обрадовала.

Глаголы II спряжения (на **-ալ**) образуют վաղակաշտար от основы прош. вр.: կարդալ → կարդ-աց → կարդ-աց-ել (см. Урок 14).

Запомним некоторые отклоняющиеся формы: անել делать → արել, դնել класть, ставить → դրել, տալ давать → տվել, տանել унести, отнести →

տարել, լալ պլакать → լացել, դառնալ становиться → դարձել, վերադառնալ возвращаться → վերադարձել.

В отдельных случаях при образовании վաղակատար целиком меняется основа: լինել быть → եղել (Նա երբեք չի եղել Երևանում. Он никогда не был в Ереване), пишել кушать, есть → կերել, գալ приходить → եկել. (ср образуемые от этих глаголов формы 3 л. ед. ч. – т.е. основы – аնցյալ կատարյալ: արեց, դրեց, տվեց, տարավ, լացեց, դարձավ, վերադարձավ, եղավ, կերավ, եկավ)

Հովհաննես Թումանյան

Ինչքան ն ցավ եմ տեսել ես,
Նենգ ու դավ եմ տեսել ես.
Տարել, ներել ու սիրել,
Վատը լավ եմ տեսել ես:

Վաղակատար դերքայ, соединяясь с формами вспомогательного глагола, образует личные формы վաղակատար и аնցյալ վաղակատար (см. Урок 14).

3. Ապանի դերքայ

Ապանի դերքայ выражает значение будущего, последующего действия. Он образуется одинаково для всех глаголов: присоединением к инфинитиву πι: գրել → գրելու, կարդալ → կարդալու.

Այսօր ես գնալու եմ գյուղ: Сего дня я должен (собираюсь) поехать (пойти) в деревню.

Այնուղիւն հանդիպելու եմ իմ մանկության ընկերոջը: Там (я) встречусь с другом моего детства.

Ապանի դերքայ, соединяясь с формами наст. вр. вспомогательного глагола, образует глаголы будущего несов. вр (см. Урок 4), а соединяясь с формами прош. вр. вспомогательного глагола – аնցյալ ապանի будущее в прошедшем. Это время выражает действие, мыслимое как должноствовавшее или могущее быть совершенным в будущем по отношению к определенному моменту в прошлом (по отношению к моменту говорения):

4. Ժիտական դերքայ

Ժիտական դերքայ (ժիտել отрицать) выражает значение отрицаемого будущего действия. Он образуется присоединением к основе инфинитива ի (I спряжение) գր-ել → գր-ի, ա (II спряжение): կարդ-ալ → կարդ-ա.

Запомним образование этого дербая от нестандартных глаголов: լալ давать → լաշ, գալ приходить → գաշ, լալ плакать → լաւ.

Ժիտական դերքայ с добавлением отрицательной формы вспомогательного глагола образует отрицательные формы будущего

времени условного наклонения: չեմ գրի ու նափաշու, չեմ կարդա ու քոշտու, չեմ գա ու գալու.

Կատակ

Մի անգամ Ալբերտ Էյնշտեյնին հարցրին

- Հիմա ինչպես են հայտնագործությունները երևան գալիս:
- Չատ պարզ, - պատասխանեց Էյնշտեյնը, - բոլորը գիտեն, որ հայտնագործություն կատարելը անհնարին է: Պատահմամբ գտնվում է մի անգետ, որն այդ չգիտի: Նա էլ հայտնագործություն է անում:

Новые слова и выражения

մի անգամ один раз, однажды
հայտնագործություն изобретение, открытие
երևան գալ появлятьсяся, обнаруживаться
անհնարին невозможно
պատահմամբ случайно
գտնվում է находится, появляетсяся
անգետ неуч, незнайка
նա էլ и он, именно он; он тоже

Упражнения

*I. Переведите.

1. Իմ մանկության օրերին քեռիս ամեն առավոտ գալիս էր մեր տուն: 2. Սիրում էր նատել պարտեզի փոքրիկ արռողին: 3. Խոսում էր անցած օրվա լուրերի մասին: 4. Իր հետ քերում ու ինձ էր տալիս իմ սիրած հերիաքների գիրքը: 5. Հեռանում էր շատ անսպասելի: 6. Հիմա արդեն հուշ է դարձել իմ մանկությունը:

*II. Переведите.

1. Об аварии вчера написали все газеты. 2. Случай произошел вечером. 3. Все пассажиры погибли. 4. Их родные были безутешны (досл в безутешном состоянии) 5. (Они) не хотели возвращаться домой.

безутешный անսպասելի
возвращаться домой տուն վերադառնալ

*III. Переведите.

1. 1844 թ. սեպտեմբերի 24-ին Պետերբուրգի գեղարվեստի ակադեմիայում բացվելու էր ցուցահանդես: 2. Այսպովսկին մասնակցելու էր չորս նկարներով: 3. Դրանցից հասարակության վրա առանձնապես ուժեղ տպավորություն բռ-

դեցին «Գիշերը ծովի վրա» և «Գիշերը Խաղանիայում» նկարները: 4. «Ավելի լուսավոր պատկերներ չեմ տեսնլ», – հետո գույքու էր այդ նկարներով հիացած մի նկարիչ:

Ответы

I. 1. В дни моего детства мой дядя (по матери) каждое утро приходил к нам домой. 2. (Он) любил сидеть в салу (досл сада) на маленьком стуле. 3. Дядя говорил о вестях прошедшего дня. 4. (Он) приносил с собой и давал мне мою любимую книгу сказок. 5. Уходил очень неожиданно. 6. Теперь уже воспоминанием стало мое детство.

II. 1. Վքարի մասին երեկ գրել էին բոլոր թերթերը: 2. Դեպքը կատարվել էր երեկոյան: 3. Բոլոր ուղևորները գոհվել էին: 4. Նրանց հարազատները անսփոփելի վիճակում էին: 5. Չէին ցանկանում տուն վերադառնալ:

III. 1. 24-го сентября 1844-го года в Академии художеств Петербурга должна была открыться выставка. 2. Айвазовский должен был быть представлен (досл участвовать) четырьмя картинами. 3. Из них на публику особенно сильное впечатление оставили картины “Ночью на море” и “Ночь в Испании”. 4. “Более светлых картин (я) не видел”, – написал (досл должен был писать) потом восхищенный этими картинами художник.

Урок 24

Словообразование

1. Префикс **փոխ(ш)-**
- 2 Сложные слова.

Грамматика

Безличные формы глагола (продолжение).

Словообразование

1. Префикс (**նախածանց**) **փոխ(ш)-**

Префикс **փոխ(ш)-** выражает следующие значения:

1) перемещение: **անցնել** проходить, **переходить** → **փոխանցել** передавать (кому-либо), **դնել** (основа прош. вр.: **դր**) класть, ставить → **փոխադրել** переводить, перевозить,

2) вместо, взаимно: **հասուցել** воздавать, расплачиваться → **փոխհատուցել** возмещать, **շահավետ** выгодный, прибыльный → **փոխշահավետ** взаимовыгодный, **այց** посещение, визит → **փոխայց** ответный визит, **ազգեցույթ** влияние, воздействие → **փոխազգեցույթ** взаимовлияние, **առնել** брать → **փոխառնել** заимствовать, **Վատահույրուն** доверие → **փոխվատահույրուն** взаимное доверие, **պայմանավորվածույրուն** договоренность → **փոխպայմանավորվածույրուն** взаимодоговоренность, **օգնույթ** помощь → **փոխօգնույթ** взаимопомощь,

3) должность, пост, замещение: **նախագահ** председатель, президент → **փոխնախագահ** заместитель председателя, вице-президент, **արք** король → **փոխարք** вице-король, **հյուպատու** консул → **փոխհյուպատու** вице-консул, **նախարար** министр → **փոխնախարար** заместитель министра, **տնօրեն** директор → **փոխտնօրեն** заместитель директора.

Словосочетания

դրամական փոխանցումներ денежные переводы
պաշտոնական փոխայցեր официальные взаимные визиты
փոխշահավետ գործարք взаимовыгодная сделка

գիտության և կրթության փոխնախարար замминистра науки и образования

ինստիտուտի կամ դպրոցի փոխտնօրեն замдиректора института или школы.

2. Сложные слова

По модели инфинитив + существительное образуется много употребительных сложных слов:

գործել действовать + կերպ способ, вид → գործելակերպ способ действий, գրել + ձև форма → գրելածն манера письма, пб стиль → գրելառն стиль письма, մտածել думать + կերպ → մտածելակերպ способ мышления, մտածել + ձև → մտածելածն способ мышления, վարվել вести(себя), поступать + կերպ → վարվելակերպ манера, стиль поведения, վառել жечь, сжигать + փայտ дерево, древесина → վառելափայտ дрова, վառել + նյութ материал, в разн չн → վառելանյութ горючее, щашտմել рассказывать + пб стиль → պատմելառն стиль, манера повествования, рассказа, խոսել + ձև → խոսելածն манера говорить.

Словосочетания

գեղեցիկ խոսելածն красивая манера говорения

պատշաճ վարվելակերպ подобающий стиль поведения

չոր վառելափայտ сухие дрова

ուրույն մտածելակերպ своеобразный стиль мышления

հասկանալի պատմելառн понятная манера повествования, рассказа

Грамматика

Независимые дербани (անկախ դերքայներ)

1. Անորոշ դերքայ (неопределенная форма глагола – инфинитив)

Общее представление об инфинитиве вы уже имеете (Урок 4). Рассмотрим его подробнее.

В современном армянском языке аնորոշ դերքայ не участвует в образовании личных форм, в предложении выступает самостоятельно.

Նա ցանկանում է ապրել զյուղացիների հետ: Он желает жить с крестьянами.

Աշուոր որոշել է մեկնել արտասահման: Ашот решил выехать за границу.

Տիգրանիկը ուզում է խաղալ պարտեզում: Тиграник хочет играть в саду.

Չեմ կարող տանել ուրիշի ցավը: Не могу переносить чужую (досл. чужого) боль.

Անորոշ դերքայ, как существительное, может принимать артикль, что придает ему большую определенность:

Ամռանը ծովում լողալը օգտակար է: Летом в море купаться (купание) полезно.

Ծխելը վնասակար է: Курить (курение) вредно.

Անորոշ դերքայ может принимать и притяжательный artikelъ: Խաղալի = իմ խաղալը, խաղալու = քո խաղալը.

Անորոշ դերքայ склоняется, приобретая тем самым признаки, отличительные для существительного. Значения, выражаемые падежными формами, сходны с падежами существительных (см. Урок 13)

Именительный	կարդալ(ը)
Родительный	կարդալու
Дательный	կարդալու(ն)
Винительный	կարդալ(ը)
Отложительный	կարդալոց
Инструментальный	կարդալով
Местный	կարդալում

Определенный artikelъ инфинитив принимает в именительном, дательном и винительном падежах. Цынрпշ դերքայ (инфинитив) в литературном языке не образует форм множественного числа.

Рассмотрим употребления падежных форм инфинитива.

Местный падеж употребляется крайне редко:

Ես ծովյալ եմ նամակ գրելու: Я ленив в писании писем.

Для выражения этого значения обычно употребляется родительный падеж с послелогом մեջ:

Սովորելու մեջ եա հավասարը չուներ: В учебе он не имел равных.

Падежные формы инфинитива употребляются с послелогами:
զբելու համար чтобы писать,

խաղալու մասին об игре (о том, чтобы играть)

խոսելուց առաջ перед тем, как заговорить

ուտելուց հետո после того, как поел

նկարելուց բացի кроме рисования

սիրելով հանդերձ любя

Родительный падеж употребляется и в функции обстоятельства цели:

զիալ ջուր խմելու համար чтобы пить воду

Եկել էր մեզ տեսնելու: Он пришел, чтобы повидать нас.

Дательный падеж:

Նա սպասում էր դրան բացվելու: Он ждал, чтобы открылась (открыли) дверь. (Ср: Նա սպասում էր ուսուցչին: Он ждал учителя).

Отложительный падеж:

Նա խոսափում էր մեզ հետ հանդիպելու: Он избегал встречаться с нами.

Ծառ աշխատելուց չէր կարողանում քնել: От того, что много работал, он не мог уснуть.

Эта же мысль выражается с помощью формы инструментального падежа слова պատճառ причина с родительным падежом инфинитива Ծառ աշխատելու պատճառով չէր կարողանում քնել: Из-за того (по причине), что много работал, (он) не мог заснуть.

Инструментальный падеж:

Ուսուցչին նկատելով՝ աշակերտը ներս մտավ: Заметив учителя, ученик вошел.

Вместе с зависимыми словами форма инструментального падежа инфинитива образует оборот, который обычно выделяется знаком «» (рпнр), если он — в начале или в конце предложения, и запятыми, если он — в середине:

Զգալով նրա դրույյունը՝ ես դուրս եկա սենյակից: Чувствуя его состояние, я вышел из комнаты.

Ես դուրս եկա սենյակից զգալով նրա դրույյունը:

Ես, զգալով նրա դրույյունը, դուրս եկա սենյակից:

Подобные употребления инструментального падежа инфинитива в функции обстоятельства образа действия, причины, основания, времени весьма распространены.

Վահան Տերյան

Ապրելուց քաղցր է նեռնել քեզ համար

Զգալ, որ դու կաս և լինել հեռու,

Երկրպագել քեզ առանց սիրվելու,

Երագել միշտ քեզ – լինել քեզ օտար...

Ստվերող փնտրել ամեն տեղ, որ խենք

Հոգին կարող է բոփշքով չափել

Անանց կարտառում անվերջ տառապել

Եվ սիրել քեզնից բաժանված հավետ...

Ու գերեզմանում սև հողերի տակ

Զգալ, որ անցար և քեզ չըկանչել

Եվ ոչ մի հուշով սիրտը չըտանջել,

Ու չըխռովել բերկրանքը հստակ...

Новые слова и выражения

Երկրպագել поклоняться, боготворить
ստվեր тень

ամեն տեղ վեզде, վсюду
բոլից թռիչք
կարուտ տоска (по кому-либо)
տառապել սրանակ
քեզնից բաժանված առանձին գոյացություն տեղական հայության հետ առանձին գոյացություն
հավետ հայության հետ առանձին գոյացություն տառապել սրանակ
զկանչել ոչ շատ առանձին գոյացություն տառապել սրանակ
ոչ մի հուշով ոչ մերժակած առանձին գոյացություն տառապել սրանակ
խորոշ առանձին գոյացություն տառապել սրանակ
բերկուանք առանձին գոյացություն տառապել սրանակ
հստակ առանձին գոյացություն տառապել սրանակ

Աֆորիզմներ

Ով չի սիրում իր երկիրը, նա ոչինչ սիրել չի կարող:

Չորջ Բայրոն

Ամենաազատ մարդը նա է, ով կարողանում է ազատ լինել նույնիսկ ստրկության մեջ:

Ֆոնտենել

Սույն առանձին գոյացություններ

*I. Պերևեդում.

1. Գրելու (ստեղծագործելու) համար պետք է ծիրք ունենալ: 2. Խաղալու մասին դասերդ անելուց հետո կխսուենք: 3. Խոսելուց առաջ պետք է մի փոքր մտածել: 4. Ուտելուց առաջ և հետո լվանում են ճեղքերը: 5. Նկարելուց բացի ուրիշ շնորհը չունի: 6. Սիրելով հանդերձ բաժանվեցի նրանից: 7. Զարմանալու հերթն ինձ հասավ:

*II. Պերևեդում.

1. Տարի տարի առաջ, Մոսկվայում ինստիտուտը ավարտելուց և լուրջ մասնագետ դառնալուց հետո Վահանը Վերադարձավ հայրենի տուն: 2. Նրա մասնագիտությունը ճշգրիտ գիտությունների ոլորտից էր: 3 Նա կարող էր մեծ հաջողությունների հասնել ու երջանիկ կյանք վարել այնտեղ, սակայն գերադասեց ապրել հայրենիքում: 4. Այստեղ էլ առանց շատ ջանքեր թափելու Վահանը աշխատանքի անցավ նի շատ կարևոր ճեռնարկությունում: 5. Նա հակիրճ ներկայացրեց իր կենսագրությունը, ապա կարճ գրույց ունեցավ ճեռնարկության դեկապարի հետ: 6. Վահանին անմիջապես նշանակեցին բաժնի վարիչ: 7. Հիմա նա ընտանիք է կազմել և կալառանում և օգնել նաև ծանր վիճակում գտնվող իր ծնողներին:

Новые выражения

Ոնտանիք կազմել создать семью
Կյանք վարել вести жизнь
շատ ջանքեր քափել приложить много усилий
աշխատանքի անցնել приступить к работе

*III. Переведите

1. От чтения еще никто не уставал. 2. Дойдя домой, (я) снял свою шубу. 3. “Нет ничего лучше еды”, – любят шутить подростки. 4. Зайдя в свою комнату, Сона быстро включила телевизор. 5. На улицах Еревана есть много фонтанчиков с питьевой водой. 6. Понимая суть дела, Лина предпочла молчать.

Ответы

I. 1. Для того, чтобы писать (творить) нужно иметь дарование. 2. О том, чтобы поиграть, поговорим после того, как сделаешь уроки. 3. Перед тем, как говорить, нужно немного подумать. 4. Перед и после еды моют руки. 5. Кроме рисования у него нет других дарований. 6. Любя, рассталась с ней. 7. Очаровательная дошла до меня.

II. 1. Десять лет назад, после окончания института в Москве и после того, как стал серьезным специалистом, Ваан вернулся в отчий дом. 2. Его специальность была из сферы точных наук. 3. Он мог достичь больших успехов и жить там счастливой жизнью, однако предпочел жить на родине. 4. Здесь же, не прилагая больших усилий, Ваан приступил к работе в очень важном предприятии. 5. Он кратко представил свою биографию, потом имел недолгую беседу с руководителем предприятия. 6. Ваана сразу же назначили заведующим отделом. 7. Теперь он создал семью и может помогать находящимся в тяжелом положении родителям.

III. 1. Կարդալուց դեռ ոչ ոք չի ճանձրացել: 2. Տուն հասնելով՝ հանեցի մուշտակս: 3. «Ուտնլուց լավ բան չկա», – սիրում են կատակել դեռահասները: 4. Մտնելով իր սենյակը՝ Սոնան շոպավ միացրեց հեռուստացույցը: 5. Երևանի փողոցներում խմելու ջրի շատ ցայտադրյուրներ կան: 6. Հասկանալով գործի էությունը՝ Աննան գերադասեց լրել:

Урок 25

Словообразование

1. Суффикс **-ып.**

2. Производные и сложные слова с основой **ңб//ңр//ңғр.**

Грамматика

Безличные формы глагола (продолжение).

Словообразование

1. Суффикс **-ып**

Суффикс **-ып** образует, в основном, прилагательные от существительных, глаголов и прилагательных. Некоторые из образованных прилагательных могут выступать и в функции наречия или существительного.

1. От названий веществ, материалов и т.п. образуются производные со значением “покрытый, испачканный чем-л., содержащий что-л.”: фәбәржавчина → фәбәржып ржавый, қашұлб мел → қашұлбып покрытый, испачканный мелом, қебіп грязь → қебілтүп грязный, ғұлғұп пыль → ғұлғұптып пыльный, ғеңіп слякоть, грязь → ғеңіптып слякотный, грязный, ыптар копоть, сажа -> ыптып закопченный, жылқ масло (*топленое, техническое*), жир → жылқтып жирный, әңпәр смола, деготь → әңпәртып смолистый, засмоленный

2. От названий явлений природы, растений и под. образуются производные со значением “характеризуемый, изобилующий чем-л.”: шабды дождь → шабдылып дождливый, үзіл туман → үзілтүп туманный, шаш облако → шаштып облачный, риңжищ туча → риңжиштып пасмурный, ған (др ғенбі) гора → ғенбінтып гористый, ғашп скала, утес → ғашптып скалистый, ғарыл холм → ғарылтып холмистый, ғашп камень → ғашптаршып каменистый, башкіл болото → башкып болотистый, шілді тина, ил → илтүп илистый, шашп песок → шашқып песчаный, шашқыр тень → шашқыртып тенистый.

3. От названий частей тела и под. образуются производные со значением “имеющий, характеризуемый, имеющий сверх нормы что-л.”. Қыбып морщина → қыбыптып морщинистый, пер сложный, запутанный (*вопрос, проблема*)), щеңбін веснушка → щеңбінтып веснушчатый, пүңпәр

кость → սկրոտ kostlyavый, kostistый (п//թ), միս мясо → մսոտ
мясистый, մազ волос → մազոտ волосатый

Словосочетания

պեղենուտ դեմք веснушчатое лицо
կնճռուտ ճակատ морщинистый лоб
լեռնուտ երկիր гористая страна
ժանգուտ դանակ ржавый нож
անձրևուտ եղանակ дождливая погода
ցեխուտ փողոց слякотная улица
նշուշուտ լեռներ туманные горы
բլրուտ տեղանք холмистая местность

4. Названия качеств, состояний человека: քախիծ грусть, тоска, քախծել тосковать, грустить → քախծուտ грустный, тоскливый, վիշտ горе, скорбь → վշտուտ горестный, скорбный, քենз затаенная злоба, жажда мести → քենչուտ мстительный, злопамятный, նախանձել зависть, նախանձել завидовать → նախանձուտ завистливый, խանդ ревность, խանդել ревновать → խանդուտ ревнивый, կասկած сомнение, կասկածել сомневаться; подозревать → կասկածուտ сомневающийся; подозрительный, подозревающий, եռանդ энергия, задор → եռանդուտ энергичный, задористый, հիվանդ больной; пациент → հիվանդուտ болезненный, предрасположенный к болезням, ցավ боль → ցավուտ болевой, болезненный, վարանել колебаться, сомневаться; робеть → վարանուտ колеблющийся, сомневающийся; робеющий, боящийся.

Различайте слова с суффиксом *ուտ* и те слова, где *ուտ* – часть корня: ծնուտ челюсть, ծղուտ солома, լակուտ шенок; молокосос, ճիշուտ прут, хворостинка, розга, կարուտ тоска (по ком-л.); стосковавшийся.

հիվանդուտ տեսք болезненный вид
խանդուտ аմուսին ревнивый муж
քենչուտ քնավորություն мстительный характер
ցավուտ տեղ больное место
քախծուտ աչքեր грустные глаза.

2. Ածանցավոր և քարդ քառեր դն//դր//դիր հիմքով Производные и сложные слова с основой դն//դր//դիր

От глагола *դնել* (класть, ставить, вставлять, прикладывать) образуется множество производных и сложных слов.

Приводим наиболее распространенные слова, образованные от основы прошедшего времени դր- (դր + եց) и от основы инфинитива – դի- (դի + ել):

դրածու ставленник, հույսу надежда → հուսադրել обнадеживать, դնովի вставной, приставной, с префиксом արտ-: արտադրել производить, изготавлять → արտադրություն производство, изготовление, արտադրող производитель, с префиксом ներ: ներդնել вкладывать; инвестировать → ներդրում вклад; инвестиция, ներդրող вкладчик; инвестор.

Если основа դր- оказывается в ударном положении (последний компонент сложных слов), то она принимает форму դիր: սահմանի граница → սահմանադիր учредительный, конституционный → սահմանադրություն конституция, գործ дело → գործադիր исполнительный; исполнительная власть, թագ корона → թագադիկ короновать → թագադիր коронующий, возлагающий корону, ուշտ внимание, сознание → ուշտադիր внимательный, внимательно → ուշտադրություն внимание, орենք закон → օրենսդիր законодательный; законодатель → օրենսդրություն законодательство, օրենսդրական законодательный, ուսկը ստ ухо → ուսկնադիր слушатель → ուսկնադիր (внимательно) слушать, լազ козни, интриги → լազադիր заговорщик, интриган; заговорнический → լազադրություն заговор, пропаганда, բարձր → բարձրադիր расположенный высоко, ցածր -> ցածրադիր расположенный низко, плаш плечо → պատադիր погон, приб ստ (каменная) стена → պրմադիր каменщик, кладчик.

Словосочетания

դնովի սանդուղք приставная лестница
ազատ ունկնդիր вольный слушатель
ուշտադիր ուսանող внимательный студент
սահմանադիր կամ օրենսդիր մարմին учредительный или законодательный орган
նոր սահմանադրություն новая конституция
Используя эти словосочетания, составьте предложения.

ակնոց դնել надевать, носить очки
գլխարկ դնել надевать, носить шляпу
ձեռնոց դնել надевать, носить перчатки
հույս դնել возлагать надежды

Афоризм Աֆորիզմ

Օրենսդիր իշխանությունը պետության սիրտն է, գործադիր իշխանությունը՝ նրա ուղեղը.

Ժան Ժակ Ռուստ

Новые слова

օրենսդիր законодательный (о власти)

գործադիր исполнительный (о власти)

ուղեղ мозг

Грамматика

Независимые дербай Անկախ դերբայներ

Причастие сопутствующего действия Համակատար դերբայ

Համակատար դերբայ образуется одинаково для всех глаголов: прибавлением к инфинитиву -իս: գրել → գրելիս, կարդալ → կարդալիս. Համակատար դերբայ обозначает действие, проходящее параллельно с другим действием, обозначенным сказуемым предложения. В предложении этот дербай выполняет функцию обстоятельства времени:

Կարդալիս նա կակազում է: Читая, он заикается

Տուն վերադառնալիս նա տեսավ ուսուցչին: Возвращаясь домой, он увидел учителя.

Аналогичную функцию может выполнять и форма род. пад. инфинитива с послелогом ժամանակ время, во время: Կարդալու ժամանակ նա կակազում է: Во время чтения он заикается.

Рассматриваемый дербай в функции обстоятельства времени близок к одному из употреблений формы инструментального падежа инфинитива.

В определенных случаях эти три формы выражения обстоятельства времени эквивалентны:

1. Այս փողոցով անցնելիս նա հիշում է իր մանկությունը:
2. Այս փողոցով անցնելու ժամանակ նա հիշում է իր մանկությունը:
3. Այս փողոցով անցնելով՝ նա հիշում է իր մանկությունը:

Проходя по этой улице, он вспоминает свое детство.

Մոք ձեռքերը (отрывок)

Այս ձեռքերը՝ մո՛ր ձեռքերը,
Հինավորց ու նոր ձեռքերը...
Ինչե՞ր ասես, որ չեն արել այս ձեռքերը...
Պահպելիս ո՞նց են պարել այս ձեռքերը՝
Ի՞նչ նազանքով,
Երազանքով:

Աֆորիզմ

Ուտելիս շտապես՝ մարմինդ կվնասես, իսկ թև խոսելիս շտապես՝ կողիդ:
(Ժողովրդական)

Упражнения

***I. Переведите.**

1. Վահան Տերյանն իր կարծ կյանքի վերջին տարիներին, ընկերների պատմելով, հիվանդու տեսք ուներ: 2. Դատավորը շատ համառոտ ներկայացրեց գործը: 3. Ասում են, թե հայերի աշքերը թախծուտ են: 5. Մեր երկրում քաղաքական բազմաթիվ կնճռուտ հարցեր դեռ լուծված չեն: 6. Խանդուտ ամուսինները կատարյալ պատիժ են իրենց կանանց համար: 7. Քարերի կամ քարքարոտ երկիր է մեր սիրելի Հայաստանը:

***II. Переведите.**

1. Уезжая в командировку, я целовал своих детей. 2. Во время еды нельзя разговаривать. 3. Когда пела, Гоар Гаспарян волновалась. 4. Рисуя, он словно не видел окружающих себя людей. 5. Творя, многие пьют кофе и курят.

Ответы

I. 1. Ваан Терян в последние годы своей короткой жизни, по словам друзей, выглядел болезненно. 2. Судья очень кратко представил дело. 3. Говорят, что глаза армян грустные. 4. В нашей стране многочисленные политические сложные (запутанные) вопросы еще не решены. 5. Ревнивые мужья — сущее наказание для своих жен. 6. Наша любимая Армения — страна камней или каменистая страна.

II. 1. Գործուղման մեկնելիս ես համբուրում կի երեխաներիս: 2. Ուտելիս չի կարելի խոսել: 3. Երգելիս Գոհար Գասպարյանը հուզվում էր: 4. Նկարելիս նա կարծես թե չէր տեսնում իրեն շրջապատող մարդկանց: 5. Ստեղծագործելիս շատերը սուրճ են խնում ու ծխում են:

Урок 26

Словообразование

1. Суффикс **-ող**.
2. Сложные слова.

Грамматика

Безличные формы глагола (продолжение).

Словообразование

1. Суффикс **-ող**

Суффикс **-ող** образует от глаголов существительные со значением “действующее лицо, наименование специальности, занятия” и т.п. В этом плане он синонимичен суффиксам **-իչ** (**հսկող** = **հսկիչ**), **(ա)վոր** (**հնձող** = **հնձվոր**), **-որդ** (**սահող** = **սահորդ**), **-արար** (**ձևող** = **ձևարար**, **փրկող** = **փրկարար**).

Как словообразовательная единица суффикс **-ող** весьма продуктивен:
գրել писать → **գրող** писатель, ուսանել обучаться → **ուսանող** студент, ծառաց слуга → **ծառայել** служить → **ծառայող** служащий, զողել паять → **զողող** паяльщик, **հերկել** пахать → **հերկող** пахарь, գիծ линия + **գրել** писать → **գծագրել** чертить → **գծագրող** чертежник, **մեքենա** машина, машинка + **գրել** писать → **մեքենագրել** печатать (на машинке) → **մեքենագրող** վաճառել продавать → **վաճառող** продавец, ծնել рож(д)ать → **ծնող** родитель, **ընթերցել** читать → **ընթերցող** читатель, **հեռուստացույց** телевизор + **դիտող** → **հեռուստադիտող** телезритель (*ср. діти телевізор, поспогляд*, **դիտուրդ** наблюдатель), **պարել** танцевать → **պարող** танцор (*ср. танцюристка*, **ընտրել** выбирать, избирать → **ընտրող** избиратель, **մատուցել** подносить, преподносить → **մատուցող** официант, **մեղադրել** обвинять → **մեղադրող** обвинитель, **սիրել** любить → **սիրող** любитель, **ուղղուիրող** радиолюбитель, **կինոսիրող** кинолюбитель.

Словосочетания

հոգատար ծնողներ заботливые родители
կինոսիրողների խմբակ кружок кинолюбителей

մեղադրող կողմ сторона обвинения
պետական ծառայող государственный служащий
քարար կարգի զույգ паяльщик высокой квалификации
ընտրողների ցուցակ список избирателей
անվործ վաճառող неопытный продавец

2. Сложные слова

Сложные слова, образованные сочетанием основ существительного и глагола, обозначают действующее лицо, а также инструмент: բան слово, дело + սեր любовь, սիրել любить → բանասեր филолог, պատմություն история + գրել писать → պատմագիր историк, историограф, քառ (քրեն) + կրել нести → քեռնակիր носильщик, դաս урок + խոսել говорить → դասախոս преподаватель, лектор, հայ армянин + սեր → հայասեր любящий армян, գրել писать (գիր) + գող вор → գրագող плахиатор, հարք ровный (հարքություն плоскость) + չափ мера, размер → հարքաչափ нивелир, ժամ час + ցույց տալ показывать → ժամացույց часы, շրջան период, круг, окружность, район + ավարտ (ավարտել) заканчивать, завершать → շրջանավարտ выпускник, շահ выгода, польза + թեր (թերել) приносить → շահարեր выгодный, прибыльный, аկции мина + լիւտել бросать → ականանել миномет.

Словосочетания

ժեռքի ժամացույց наручные часы
քեռնակիր (քեռնատար) մեքենա грузовая машина
վաստակած դասախոս имеющий много заслуг преподаватель
հմուտ բանասեր ու քարամանիչ многоопытный филолог и переводчик.

Грамматика

Независимые причастия Անկախ դերքայներ

Действительное причастие (Ենքակայական դերքայ)

Ենքակայական դերքայ обозначает действие как признак лица или предмета — его производителя. Он образуется от всех глаголов, сохраняя при этом все глагольные признаки.

От глаголов I спряжения он образуется прибавлением -ող к основе инфинитива: գր-ել → գր-ող, а от глаголов II спряжения прибавлением -ող к основе прошедшего времени: կարդ-ալ → կարդաց → կարդաց-ող

Обратим внимание на то, что глаголы I спряжения сохраняют псевдосуффиксы

-ն- и -շ-: տես-ն-ել → տես-ն-ող, փախ-շ-ել → փախ-շ-ող.

Глаголы II спряжения с псевдосуффиксами -ան- и -են- заменяют их на -աց- и -եց-: ուրախ-ան-ալ → ուրախ-աց-ող, վախ-են-ալ → վախեցող.

Запомним:

դառնալ → դարձող
վերադառնալ → վերադարձող
լալ → լացող
գալ → եկող
տալ → տփող
լինել → լինող, եղող

Рассматриваемый дербай может употребляться и как определение существительного, и отдельно:

Նա տեսավ վազող երկսաներին: Он увидел бегущих детей.

Նա տեսավ վազողներին: Он увидел бегущих.

Употребляясь с существительным, ենթակայական դերքայ, как и другие определения, не склоняется, употребляясь отдельно, склоняется в ед и мн. ч.:

Մենք խոսում էինք վազող երեխայի մասին: Мы говорили о бегущем ребенке.

Մենք խոսում էինք վազողների մասին: Мы говорили о бегущих.

Վազողներից մեկն ընկավ: Один из бегущих упал.

Действительное причастие может обозначать как ситуативный, так и постоянный признак:

Ես տեսա կարդացող երեխային: Я увидел читающего (в данный момент) ребенка.

Ուսուցիչը սիրում է կարդացող երեխաներին: Учитель любит читающих (любящих читать) детей.

Սա ջարդվող բաժակ է: Это — бьющийся стакан.

Սա չջարդվող բաժակ է: Это — небьющийся стакан.

Այս բաժակը ջարդվող է: Этот стакан — бьющийся (может разбиться).

Употребленный с существительным ենթակայական դերքа переводится причастием наст. вр. Նա ուզում էր տեսնել նամակները քերով փոստաշրին: Он хотел увидеть приносящего письма почтальона.

Պարույր Սևակ

Հիշենք նաև նրանց ծնող
Նրանց սմող,
Նրանց զինող
Հայրենիքը հերոսամայր:

Новые слова

հիշենք запомним
ծնող родивший
սնող кормящий
զինող вооружающий

Упражнения

*I. Переведите.

1. Դպրոցի տնօրենն ուզում է տեսնել այդ թեկառությունը գրողին: 2. Նա վնատրում էր իր ձագերը սպանողին: 3. Շատ կարդացողները սովորաբար քարի մարդիկ են: 4. Այօւմ ճաշելիս հարմար է օգտագործել չօքարտվող քաժակներ: 5. Ժողովուրդն ասում է, թե շտապողը ուշ է տեղ հասնում: 6. Մատուցողը անզգուշաբար շրջեց նատուցարանը:

*II. Переведите.

1. В нашей стране уменьшается число служащих. 2. Араик посещает кружок радиолюбителей. 3. Телезрители предпочитают развлекательные программы. 4. Среди абитуриентов (я) увидел своего друга. 5. Чтобы оплатить свою учебу, многие студенты летом работают официантами.

Ответы

I. 1. Директор школы хочет увидеть написавшего этот диктант. 2. Он искал убившего его детенышей (птенцов). 3. Те, кто много читают, обычно добрые люди. 4. Во время обеда в саду удобно употреблять небьющиеся стаканы. 5. В народе говорят, что торопящийся поздно добирается (*до сл* до места). 6. Официант по неосторожности перевернул поднос.

II. 1. Եթե երկրում պակասում է ծառայողների թիվը: 2. Արայիկը հաճախում է ռարդուսիրողների խմբակ: 3. Հեռուստադիսողները գերադասում են զվարճալի ծրագրերը: 4. Դիմորդների մեջ տեսա ընկերուս: 5 Շատ ուսանողներ իրենց ուսման վարձը վճարելու նպատակով ամռանը աշխատում են որպես նատուցողներ:

Урок 27

Грамматика

Безличные формы глагола: результативное причастие.

Грамматика

Безличные формы глагола: результативное причастие (հարակատար գերրայ)

Հարակատար գերրայ выражает результат завершенного действия как длительный или временный признак произведшего или подвергнутого ему лица или предмета.

Հարակատար գերրայ употребляется 1) самостоятельно, 2) соединяясь с формами настоящего и прошедшего времени вспомогательного глагола, образует формы настоящего и прошедшего результативного времен изъявительного наклонения.

Образование результативного причастия

Результативное причастие образуется суффиксом -ած от основы (в зависимости от типа глагола) инфинитива или прошедшего времени. Глаголы I спряжения без наращения (в том числе возвратные и многократные) образуют հարակատար от основы инфинитива, глаголы остальных типов — от основы прошедшего времени.

Инфинитив Основа инфинитива Հարակատար դերրայ

I спряжение, глаголы без псевдосуффикса

գրել	գր	գրած
------	----	------

I спряжение, возвратные глаголы

բացվել	բացվ	բացված
--------	------	--------

I спряжение, многократные глаголы

պոկտել	պոկտ	պոկտած
--------	------	--------

I спряжение, глаголы с псевдосуффиксом ն

գտնել	գտն	գտնած
-------	-----	-------

I спряжение, глаголы с псевдосуффиксом չ

փախչել	փախն	փախած
--------	------	-------

I спряжение, каузативные глаголы

նստեցել	նստեցր	նստեցրած
եռացնել	եռացր	եռացրած
կորցնել	կորցր	կորցրած

II спряжение

կարդալ	կարդաց	կարդացած
--------	--------	----------

II спряжение, глаголы с псеевдосуффиксом ան

ուրախանալ	ուրախաց	ուրախացած
-----------	---------	-----------

II спряжение, глаголы с псеевдосуффиксом են

մոտենալ	մոտեց	մոտեցած
---------	-------	---------

Нестандартные глаголы образуют հարակատար դերքայ следующим образом:

Некоторые простые глаголы I спряжения образуют հարակատար регулярным способом:

ասել → աս → ասած
բերել → բեր → բերած

Регулярно образуют հարակատար դերքայ и нестандартные глаголы I спряжения с наращением -ե-:

բռնել → բռն → բռնած
առնել → առն → առնած
ելնել → ելն → ելնած
տեսնել → տեսն → տեսնած

Ряд простых глаголов I спряжения образует հարակատար դերքայ нерегулярно, т.е. от основы не инфинитива, а прошедшего вр.:

անել → ար → արած
դնել → դր → դրած
տանել → տար → տարած
լինել → լել → լելած

Ряд нестандартных глаголов II спряжения образует հարակատար դերքայ от основы прош. вр.:

գալ → եկլ → եկած
տալ → տվլ → տված
բառնալ → բարձ → բարձած
(վերա)դառնալ → (վերա)դարձ → (վերա)դարձած
(վեր)կենալ → (վեր)կաց → (վեր)կացած

Употребление результативного причастия

В предложении результативное причастие употребляется и с существительным, и, реже, как существительное. Оно выполняет функцию определения, обстоятельства (переводится причастием, деепричастием, наречием):

1) как подлежащее:

Ժամանած դիվանագետ էր прибывший был дипломатом
նկարածն անհաջող էր нарисованное было неудачно
գրած հետաքրքիր էր то, что ты написал, было интересно

2) как определение.

զարգացած երեխա развитой ребенок
կարդացած լսանող начитанный студент
խնած մարդ пьяный человек,
բացված վարդ распустившаяся роза

3) как обстоятельство:

հուզված երգում է поет взволнованно
զայրացած խոսում է говорит разгневанно
լարված աշխատում է работает напряженно
պառկած կարում է читает лежа

Употребляясь с существительным в функции определения, результативное причастие, как и другие определения, не склоняется:
չորացած ճյուղ zasохшая ветка

չորացած ճյուղի zasохшей ветки
չորացած ճյուղից zasохшей веткой

В функции существительного результативное причастие склоняется по типу склонения на -ի:

Քնածն արթնացավ: Спящий проснулся.

Խոսում էին եկածների նախին: (Они) говорили о пришедших.

Մոտեցանք կանգնածներին: (Мы) подошли к стоящим.

Նստածներից ունանք վեր կացան: Некоторые из сидевших встали.

Տերև

Արևոտ, պայծառ օր է:

Արմենը ուղղում է մարմինը. հաճույքից կկոցում աչքերը.

Մի նորանցքում խաղում է մի փոքրիկ տղա:

Արմենին տեսնելով բարձրացնում է փայտե հրացանը և ուրախ ճշում.

— Քեզի՞, ձեռքերդ վե՞ր:

Երեխան դուր է գալիս Արմենին: Նա բարձրացնում է ձեռքերը:

Երեխան, «թըլս, թըլս, թըլս» ասելով, կրակում է և ոգևորված բացական-չում:

— Քենի՛, դու մեռար:

Արմենն ընկնում է: Երեխան ուրախանում է ու երջանիկ զգում իրեն:

Արմենը վեր չի կենում տեղից: Դա էլ ավելի հրճվանք է պատճառում երեխային:

Անցորդները նկատում են ընկած մայստրում, անմիջապես մոտենում են, կոռանում:

Ի՞նչ է պատահել – հարցնում են չորս կողմից:

— Մեռած է, — զարնացած ասում է ինչ-որ մեկը՝ բաց թողնելով Արմենի ափը:

Երեխան ժայռությամբ նրանց նայում: Գետնին ընկած մարդու շորջը հետզին ավելի շատ մարդիկ էին հավաքվում:

Երեխան, մի կողմ քաշված, քմծիծաղ է տալիս

Մարդիկ դեպքի մասին հուզված պատմում են իրար, պատմում են ափասանքով ու ցավով:

Ամբոխն աստիճանաբար ցրվում է:

Երեխան կանգնած է մայրի վրա ու մեկ առ մեկ ուշադիր նայում անցորդներին՝ հայտնագործած, որ բոլորն ել դյուրահավատ են ու ծիծաղելի:

Հայր Պերճ Զեյթոնցյանի

Новые слова

ուշադիր **внимательный; внимательно
հաճույք** удовольствие

կլոցել **шурить**

հրճվանք **удовольствие, восторг**

ներողամտություն **снисходительность**

քմծիծաղ **усмешка**

հետզինություն **постепенно, с течением времени**

հայտնագործել **обнаруживать, открывать**

դյուրահավատ **легковерный (դյուրին легкий, нетрудный հավատ вера)**

ծիծաղելի **смешной (ծիծաղել смехаться)**

Պարույր Սևակ

Մոր ձեռքերը

(отрывок)

Եկեք այսօր մենք համբուրենք որդիաբար՝

Մեզ աշխարհում ծնած-սնած,

Մեզ աշխարհում շահած-պահած,

Սևակից նրբեք չկշտացած,

Փոշի սրբող – լվացք անող,

Անվերջ դասող անվերջ բանող

Այս ձեռքերը,
Թող որ ճաքած ու կոշտացած,
Բայց մեզ համար մետաքսի պես
Խաչ ս ձեռքերը...

Новые слова

որդիաբար по-сыновски
շահած-պահած лелеянный
կշտանալ насыщаться (կուշտ сытый)
լվացք стирка
ճաքել трескаться
կոշտանալ затвердевать
խաչ *нар* тонкий, нежный

Упражнения

*I. Переведите.

1. ճարտարապետ Ալեքսանդր Թամանյանը Երևանի գլխավոր հատակագծի հեղինակն է: 2. Նրա ստեղծած այդ հատակագիծը Երևանի հետագա բոլոր գլխավոր հատակագծերի համար հիմք է ծառայում, քանի որ կանխանշում է ապագա զարգացումը: 3. Ալեքսանդր Թամանյանը պարբերաբար անդրադարձել է իր կատարած այդ աշխատանքին, մշակել ու կատարելագործել է այն: 4. 1934-ին նա սկսել էր նախագծել «Մեծ Երևանի» հատակագիծը, որը, ցավոք սրտի, մնացել է անավարտ: 5. Ռուսաստանում ու Հայաստանում Ալեքսանդր Թամանյանի կառուցած շենքերը սկզբունքորեն տարրերվում են մյուս շենքերից նախ և առաջ ճարտարապետական ազգային ավանդույթներով: 6. Այսօր Երևանում նրա անունը կրող բանգարանում, պահպանվում են իր նախագծած, բայց դեռ չկառուցված շենքերի բազմաթիվ զծագրեր:

կանխանշել предусматривать, намечать

*II. Данные в скобках глаголы употребите в форме հարակատար դերքայ и переведите предложения.

- Սայրը մոտեցավ օրորոցում (քննել) երեխային:
- Գետնին (քափկել) էին աշնան (դեղնել) տերևները:
- Դա իմ (կարդալ) գորերից է:
- Աշուտ շնկատեց բազկարողին (նստել) ընկերոջը.
- Գարրիելը, բազմոցին (պառկել), հեռուստացույց էր նայում:
- Մեր հարեւանը շատ (զարգանալ) մարդ էր:
- Բանակից ընկերս վերադարձավ հասուն տղամարդ (դառնայ):
- Ես չի ճանաչում (գալ) մարդկանցից ոչ մեկին:

9. Կանգառում (կանգնել) մի խումբ մարդիկ սպասում էին տրամվայի:
10. Ընթերցումը (չափարտել)՝ մենք դուք եկանք գրադարանից:
11. Նա հեռացավ ինձանից (նևանալ):
12. Պատուհանի մոտ (կանգնել)՝ Աստղիկը նայում էր անցորդներին:

Ответы

I. 1. Архитектор Александр Таманян – автор генерального плана Еревана. 2. Этот созданный им проект служит основой для всех последующих генеральных планов, так как предусматривает последующее развитие. 3. Александр Таманян периодически возвращался к этой проделанной им работе, обрабатывал и совершенствовал ее. 4. В 1934-м он начал проектировать план “Большого Еревана”, который, к сожалению, остался незавершенным. 5. Построенные Александром Таманяном в России и Армении здания отличаются от других зданий прежде всего национальными традициями. 6. Сегодня в Ереване, в музее, носящем его имя, хранятся многочисленные чертежи спроектированных им, но еще не построенных зданий.

II. 1. բնած. Мать подошла к спящему в колыбели ребенку.
2. քաղցած, դեղնած. На земле были рассыпаны осенние (досл осени) пожелтевшие листья.
3. կարդացած. Это – из прочитанных мною книг.
4. նստած. Ашот не заметил сидящего в кресле друга.
5. պառկած. Габриел, лежа на диване, смотрел телевизор.
6. զարգացած. Наш сосед был очень развитым человеком.
7. դարձած. Из армии мой друг вернулся ставшим зрелым мужчиной.
8. եկած. Я не знал ни одного из пришедших людей.
9. կանգնած. Стоящая на остановке группа людей ждала трамвая.
10. չափարտած. Не окончив чтения, мы вышли из библиотеки.
11. նեղացած. Она удалилась, обиженная на меня.
12. կանգնած. Стоя у окна, Астхик смотрела на прохожих

Урок 28

Словообразование

Суффиксы **-իր**, **-ք**.

Грамматика

Безличные формы глагола (окончание).

Пунктуация

Знак «» (**ստորակետ**).

Словообразование

Суффиксы **-իր**, **-ք**

Суффикс **-իր**, присоединяясь к инфинитиву или основе инфинитива, образует существительные со значением инструмента, предмета, результата, последствия, объекта действия:

զործել действовать, функционировать → զործիր инструмент, գիտենալ знать → գիտելիր знание, կարծել думать, полагать → կարծիր мнение, կեղծել подделывать, фальсифицировать; притворяться, фальшивить → կեղծիր подделка, фальсификация; ложь, притворство, ընթրել ужинать → ընթրիր ужин, ըմպել վաս пить → ըմպելիր напиток, пшել есть, кушать → պշելիր еда, пища, վառել жечь, скжигать → վառելիր топливо, ծխել курить → ծխելիր курево, խաղալ играть → խաղալիր игрушка, հոլ запах → հոլունել нюхать, обнюхивать → հոլունելիր орган обоняния, одանել ստ (соер оды) душить, опрыскивать духами, церк святить, освящать, церк помазывать → օձանելիր духи, парфюмерия.

Суффикс **-ք**, присоединяясь к основе инфинитива, образует существительные со значением действия (отглагольные существительные), а также с более конкретными значениями: աղոքել молиться → աղոքք молитва, անիծել проклинать → անեծք проклятие, առնել брать, покупать → առք купля, արգելել запрещать → արգեք запрет, վաճառել продавать → վաճառք продажа, մտածել думать → միտք мысль, վարել вести, в разн зн → վարք поведение, церк житие.

Словосочетания

առքու վաճառք купля и продажа
հարուստ գիտելիքներ богатые знания
հաճելի օժանելիք приятные духи
պաշտոնական ընթրիք официальный ужин
փափուկ խաղալիք мягкая игрушка
նախընտրական կեղծիքներ предвыборные фальсификации
հանճարեղ միտք гениальная мысль
շահարեր վաճառք выгодная продажа
գեղեցիկ սրվակ красивый флакон (склянка)
սեփական կարծիք собственное мнение

Грамматика

Безличные формы глагола. Независимые дербани Причастие последующего действия Цщашпնի դերքայ

· **Ապանի դերքայ** выражает понятие действия, которое будет совершено в будущем. Оно образуется добавлением -իք к инфинитиву: անել → անել-իք, գնալ → գնալ-իք.

գրելիք նամակ письмо, которое будет написано

անելիք գործ дело, которое будет сделано

կատարելիք այց предстоящий визит

В предложении первичная функция рассматриваемого дербая – определение.

Նրանք խոսում էին **անելիք** գործերի մասին: Они говорили о предстоящих делах (досл. которые будут сделаны, должны быть сделаны).

Այդ մասին խոսելու են քեզ հետ երանց տուն կատարելիք այցից հետո: Об этом я буду говорить с тобой после предстоящего к ним домой визита.

Հեղինակը մտադիք էր այդ նկարը ուղարկել վաղը բացվելիք ցուցահանդեսին: Автор намеревался послать эту картину на выставку, которая откроется завтра.

Рассматриваемое причастие может употребляться и как существительное (*ср* с *հարակատար*), склоняясь при этом в ед. и мн. ч., он может получать притяжательные артикли.

– Ես գիտեմ անելիքս: Я знаю, что я буду делать (должен делать).

– Քեզ հետ խոսելիք ունեմ: У меня есть к тебе разговор.

– Ես ոչինչ չգիտեմ անելիքներիդ մասին: Я ничего не знаю о том (о тех вещах), что ты будешь делать.

Пунктуация

Знак «» ստորակետ

Постановка знака «» в армянской и русской пунктуации во многом совпадает.

I Ես համոզված եմ, որ նա կգա: Я уверен, что он придет.

Если подчинительный союз *որ* отсутствует, то ставится знак «`» (рпнр): Ես համոզված եմ՝ նա կգա:

II Ես գիրք ևմ կարդում, իսկ նա հեռուստացույց է նայում: Я читаю книгу, а он смотрит телевизор.

III Նրանք անհամբեր սպասում էին տնօրենին, և վերջապես նա եկավ: Они с нетерпением ждали директора, и, наконец, он пришел.

IV Մենք, իհարկե, օգնելու ենք մեր դասախոսին: Мы, конечно, будем помогать нашему преподавателю (лектору).

V – Գևորգ, ևր ևս վերադառնալու: – Геворг, когда ты вернешься?

VI Նա աշխատում է թե՛ հիմնարկում, թե՛ տանը: Он работает и в учреждении, и дома.

VII Սավառնակը, ըստ վերջին տվյալների, դեռ վայրէջք չի կատարել: Самолет, по последним данным, еще не совершил посадки.

VIII Վաղը մենք՝ շրջանավարտներս, սկսելու ենք աշխատել: Завтра мы, выпускники, начнем работать.

IX Ավագյանին՝ որպես դասախոսի, ուսանողները բարձր էին գնահատում: Авакяна как преподавателя студенты оценивали высоко.

Աֆորիզմներ

Գալիքը դպրոցական ուսուցչի ձեռքերում է:

Վիկոր Հյուզոն

Փառքը աշխատանքի ձեռքում է:

Լեռնարդո դա Վինչի

Հայոց վիշտը

Հայոց վիշտը անհուն մի ծով,
Խավար մի ծով ահազին,
Են սև ծովուն տառապելով,
Լող է տալիս իմ հոգին.

Մերք զայրացկոտ ծառս է լինում
Մինչև երկինք կապուտակ,
Ու մերք հոգնած սուզվում, իշնում
Դեալի խորքերն անհատակ:

Ոչ հատակն է գտնում անվերջ
Ու ոչ հասնում երկնքին...
Հայոց վշտի մեծ ծովի մեջ
Տառապում է իմ հոգին.

Новые слова и выражения

Վիշտ скорбь, горе
ահազին огромный, громадный
տառապելով страдая (տառապել страдать)
լող է տալիս плывет
մերք...մերք то...то
զայրացկոտ гневный, гневно (զայրանալ злиться, гневаться)
ծառս է լինում встает на дыбы
սուզվել погружатьсяся, нырять
անհատակ бездонный (հատակ дно, пол)

Упражнения

*I. Переведите.

- Երևանի Մաշտոցի պողոտայում կան օճանելիքի ու մանկական խաղալիքների մի քանի խանութներ: 2. Այդ խանութների տեսքը շատ գրավիչ է: 3. Այնտեղ վաճառքը կատարում են հայկական դրամով: 4. Մանկական խանութում փափուկ խաղալիքներ կան: 5. Իսկ օճանելիքի խանութում գեղեցիկ սրբակներ կան: 6. Այսօր թերթում շնորհակալական խոսք կար և դրա մասին են ասացի իմ կարծիքը: 7. Նոր գիտելիքներ ստանալու նպատակով դպրոցների շրջանավարտները համալսարան են ընդունվում:

*II. Переведите.

1. Предстоящий визит Амбарцумяна был отложен. 2. Если не имеешь что сказать, то молчи. 3. Рабочие имеют зарплату, которую должны получить. 4. Взрослые любят по любому поводу предупреждать детей (*досл* маленьких), что это не то, что они должны знать.

Ответы

I. 1. На проспекте Маштоца Еревана есть несколько магазинов парфюмерии и детских игрушек. 2. Вид этих магазинов весьма притягателен. 3. Там продажу ведут в армянских драмах. 4. В детском магазине есть мягкие игрушки. 5. А в магазине парфюмерии есть красивые флаконы. 6. Сегодня в газете было благодарственное слово, и об этом я высказал свое мнение. 7. С целью получения новых знаний выпускники школ поступают в университет.

II. 1. Համբարձումյանի կատարելիք այցը հետաձգվեց: 2. Եթե ասելիք չտնես, ապա լրիր: 3. Բանվորները ստանալիք աշխատավարձ ունեն: 4. Մեծերը սիրում են ամեն առիթով փոքրերին զգուշացնել, որ դա իրենց իմանալիք բանը չէ:

Урок 29

Словообразование

Префикс **шрип(ш)-**.

Грамматика

Изъявительное наклонение: настоящее результативное, прошедшее результативное времена.

Словообразование

Префикс **шрип(ш)-**

Префикс **шрип(ш)-** выражает значения “движение из, вовне”, “нахождение вне”, а также “отличность, несходесть” (шрипшәрбәл переписывать, шрипшәбәл вывозить).

Этот префикс имеет форму **шрип** перед гласным и **шипиш-** перед согласным.

Запомним слова с префиксом **шрип(ш)-**:

шрипшәрбәл артикулировать, произносить, **шрипшәр** эмиграция; исход (қашпә переселение, миграция, исход), **шрипшәрбәл** производить, вырабатывать, **шрипшәрпіржыпін** производство, **шрипшәршабиши** цех, **шрипшәршабәр** продукция, выработка, **шрипшәрфіз мат** множитель, **шрипшәржыл мат** произведение, **шрипшәкшәрд** чрезвычайный; необычный, экстраординарный, **шрипшәсүтбәл** выражать, высказывать, **шрипшәсүтпіржыпін** выражение, **шрипшәсүтфіз** выразительный, **шрипшәбәл** вывозить, экспорттировать (*ср бірмәпілдәл* ввозить, импортировать), **шрипшәмпісіншәкшән** внебрачный (шампісіншәржыпін брак, супружество), **шрипшәжішшәр** внешний мир, **шрипшәбізбәл** выездывать, **шрипшашімшаби** заграница, зарубежье, **шрипшишімшаби** заграничный, зарубежный, **шрипшишімшабігі** иностранец, **шрипшеркіфр** граница, зарубежье, **шрипшеркірж** заграничный, зарубежный, **шрипшеркіршаді** иностранец, **шрипшишілір** непривычный, необычный, **шрипшишілбәл** перепечатывать (шылбәл печатать, издавать).

Различайте этот префикс и слово **шрип** поле, нива, *ср шрипшабәр* хозяин поля, **шрипбәр** край поля.

Словосочетания

արտասահմանցի ուսանող иностранный студент,
студент-иностранец
արտասովոր պատմություն необычная история
արտամուսնական երեխան внебрачный ребенок
հարգանքի արտահայտություն выражение почтения
արտադրանքի արտահանում экспорт продукции
արտագաղթի պայմաններ условия эмиграции
գրքի արտապատճեն перепечатывание книги
Արտակարգ և լիազոր դեսպան Чрезвычайный и полномочный посол

Грамматика

Изъявительное наклонение: наст. резульвативное, прош. резульвативное времена

Սահմանական եղանակ. Եերկա հարակատար, անցյալ հարակատար ժամանակներ

Соединяясь с формами вспомогательного глагола настоящего и прошедшего времен, *հարակատար* դերքայ образует формы настоящего и прошедшего резульвативных времен (*կատարյալ*) изъявительного наклонения (սահմանական եղանակ).

Эти времена отличаются от настоящего и прошедшего несовершенных времен (см. Урок 4) тем, что обозначают скорее не действие, а состояние, положение.

Ср Երեխան նեղանում է ուսուցչից: Երեխան նեղացած է ուսուցչից:

Ребенок обижается на учителя. Ребенок обижен на учителя.

Երեխան նեղանում էր ուսուցչից: Երեխան նեղացած էր ուսուցչից:

Ребенок обижался на учителя. Ребенок был обижен на учителя.

Образование настоящего резульвативного времени

Настоящее резульвативное время образуется: *հարակատար* դերքայ + формы настоящего времени вспомогательного глагола.

	ед.ч.	мн.ч.
1 л.	ես նստած եմ	մենք նստած ենք
2 л.	դու նստած ես	դուք նստած եք
3 л.	նա նստած է	նրանք նստած են

Отрицательные формы

Отрицательные формы резульвативных времен отличаются от других отрицательных временных форм позицией вспомогательного глагола: он стоит после смыслового глагола.

Երական բառեր:

	ед.ч.	мн.ч.
1 л.	Ես նստած չեմ	մենք նստած չենք
2 л.	Դու նստած չես	դուք նստած չեք
3 л.	նա նստած չէ (նա նստած չի)	նրանք նստած չեն

В 3 л., ед.ч. возможны формы и չէ, и չի:

Образование прошедшего результативного времени

Прош. результативное время образуется: *հարակատար դերքայ* + формы прошедшего времени вспомогательного глагола.:

	ед.ч.	мн.ч.
1 л.	Ես նստած էի	մենք նստած էինք
2 л.	Դու նստած էիր	դուք նստած էիք
3 л.	Նա նստած էր	նրանք նստած էին

Отрицательные формы

	ед.ч.	мн.ч.
1 л.	Ես նստած չէի	մենք նստած չէինք
2 л.	Դու նստած չէիր	դուք նստած չէիք
3 л.	Նա նստած չէր	նրանք նստած չէին

Կատակ

Դարվինը հրավիրված էր ճաշի: Սեղանի մոտ նստած էր երիտասարդ գեղեցյալ մի տիկնոջ կողքին:

— Մինսոր Դարվին, — հարցրեց գիտնականին հարևանութիւն, — դուք պնդում եք, որ մարդը առաջացել է կապկից: Մի՞թե այդ պնդումը ինձ էլ է վերաբերում:

— Անպայման, — պատասխանեց գիտնականը, — բայց դուք ոչ թե սովորական կապկից եք առաջացել, այլ հմայիչ:

Новые слова и выражения

հրավիրված էր ճաշի был приглашен на обед

տիկնոջ կողքին рядом с дамой

դուք պնդում եք, որ... вы настаиваете (на том), что...

առաջացել է կապկից возник, произошел от обезьяны

սովորական обычный, обыкновенный

Լուսավորչի կանքեղը
Լампада Просветителя*

(Перевод В. Брюсова)

Կես գիշերին կանքեղը վառ
Կախ է ընկած երկընքից,
Լուսավորչի կանքեղն անմար
Հայոց մըքնած երկընքից:

Կախ է ընկած առանց պարան
Արագածի կատարին,
Ու սեղանից հըսկայական
Լույս է տալիս աշխարհին.

Լույս է տալիս երկար դարեր
Ու վառվում են միշտ անշեղ
Սուրբի մաքուր արցունքները
Յուսի տեղակ նըրա մեջ:

Ոչ մարդկային ծեռ կըհասնի
Են ահավոր բարձունքին,
Եվ ոչ քամին կըհանգըլնի—
Վիշապ-քամին ահազին:

Երբ պատում է մութ լսավարը
Չընաշխարիկ մեր երկրին,
Երբ տիրում է ահն ու վախը
Թույլ, կասկածու սրուտերին,

Ով անմեղ է, լիքը սիրով
Ու հավատով անսասան,
Ով նայում է վառ հոյսերով
Դեպի Հայոց ապագան,

Նա կըտեսնի էն մշտավառ
Զահը կախված երկընքից,
Ասես՝ Աստծո աշքը պայծառ
Հըսկում է ցած երկընքից:

Լампада в полночь, меж светил,
Висит, блестая, в небесах,
Что Просветитель утвердил
В армянских темных небесах.

Хоть без веревки взнесена
Над Арагацем высоко,
С престола вышнего она
Мир озаряет далеко.

И теплится столетий ряд,
Неутасима в смене дней:
Святого слезы в ней горят —
Благоухающий елей.

Руке людей не досягнуть
До той бессметной высоты,
Ее и ветру не задуть,
Бродягे вихрю темноты.

Когда наш дивный край лежит
Под черным мраком без конца,
Когда унылый страх томит
Людские слабые сердца,

Тот, кто невинен, в ком любовь,
Кто твердой верой осиян,
Кто бодро ждет, что вспыхнет вновь
День лучезарный для армян,

Взглянув на небо, видит тот,
Что вечный светоч там повис,
Как око Господа, с высот
Глядящее на землю вниз!

* Легенда рассказывает, что на вершине горы Арагац горит таинственная лампада. возженная Григорием, Просветителем армян. Свет этой лампады зорим только для чистых сердец (Прим. переводчика).

Новые слова и выражения

լուսավորիչ просветитель: լուսավորչական отн. к церкви, канонам, основанным Григорием Просветителем (Գրիգոր Լուսավորիչ)

կանքեղ светильник, лампада
կես գիշերին в полночь
կախէ ը ընկած висит, свисает
անմար негаснуший, негасимый, неутасимый
մքնած потемневший
առանց պարան без веревки
հսկայական огромный, громадный
լույս է տալիս дает свет, освещает
անշեղ неугасимый; неугасимо
յուլի տեղակ вместо масла (лампадного) (տեղակ *нар-разг*, лим: փոխարեն)

կիասնի дойдет, достигнет
ահավոր ужасный, жуткий, страшный
կիանզցնի потушит
վիշապ-քամի смерч, вихрь (վիշապ дракон)
տիրել властвовать, овладевать
կասկածու сомневающийся
անմեղ невинный, невинно
լիքը полный, исполненный
հավատ вера
անսաшиն неколебимый, непоколебимый
դեպի ապագան к будущему, на будущее
մշտավառ вечно горящий
ջահ светильник; факел; люстра
Աստծո *род пад ед և от* Աստված Бог

Упражнение

* Переведите.

- Արտասահմանում այսօր բնակվուն է հայերի մեծ մասը:
- Արտագաղթելու պատճառներ հայերն ունեցել են և ունեն:
- Այսօր Հայաստանը շատ երկրներ և արտահանում իր արտադրանքը:
- Թերթերը հաճախ են գրում արտասպոր պատմությունների մասին:
- Երևանի պետական համալսարանում սովորում են նաև արտասահմանցի ուսանողներ:
- Ուսանողներն իրենց անհրաժեշտ գրքերը արտասպում են:

Ответы

1. За границей сегодня проживает большая часть армян. 2. Причины для эмиграции армяне имели и имеют. 3. Сегодня Армения во многие страны экспортирует свою продукцию. 4. Газеты часто пишут о необычных историях. 5. В Ереванском государственном университете учатся также студенты-иностранцы. 6. Студенты необходимые им книги перепечатывают (ксерокопируют).

Урок 30

Словообразование

Префикс **баш-**.

Грамматика

Взаимно-возвратные местоимения.

Словообразование

Префикс **баш-**

Префикс **баш-** выражает значение предшествования, нахождения перед чем-либо. (*Ср наречие баш – “прежде, сперва, сначала”*):

башниар – предисловие, **башниарен** – авансцена (рѣш сцена), **башниарѣнтиж** – предполлярный (рѣшъ полюс), **башниаша** – председатель, президент, **башниаша** – президиум; председательство; президентство, **башниаша** – проект, **башниаша** – предпосылка, **башниаша** – предчувствовать, **башниаша** – предупреждать, предостерегать, **башниаша** – предупреждение, предостережение, **башниаша** – праязык, язык-основа, **башниаша** – предгорный, **башниаша** – приставка, префикс, **башниаша** – дошкольный, предобразовательный, **башниаша** – дошкольное заведение, **башниаша** – родоначальник, предок, прародитель, **башниаша** – смета, **башниаша** – предпринимать, быть инициатором, **башниаша** – инициатива, **башниаша** – инициатор, инициативная группа, **башниаша** – завтрак, **башниаша** – завтракать, **башниаша** – родоначальница, прародительница, **башниаша** – примета, симптом, предзнаменование, **башниаша** – позапрошлый, **башниаша** – преддверие, порог (շѣх порог), **башниаша** – причина, **башниаша** – приготовлять, подготавливать (պատրաստել готовить), **башниаша** – передняя, прихожая, **башниаша** – первоначало, **башниаша** – вестибюль, фойе (սրահ зал), **башниаша** – предусматривать, предвидеть, учитывать (տեսնել видеть, обратите внимание на выпадение псевдосуффикса -б), **башниаша** – предпраздничный (սուն праздничный), **башниаша** – пролог, прелюдия, увертиора, **башниаша** – предыдущий, предшествующий, *ср* **անախընթաց** – беспрецедентный, **башниаша** – предпочитать, **башниаша** – предвыборный.

(Ср: նախապատերազմյան դօօենից, հետպատերազմյան ուժականացման ժամանակաշրջանը).

Словосочетания

նախընտրական քարոզարշավ предвыборная (пропагандистская) кампания

նախապատրաստական աշխատանքներ подготовительные работы

աննախընթաց զարգացում беспрецедентное развитие

վերջին նախազգուշացում последнее предупреждение

նախակրթական ուսումնական հաստառություն дошкольное учебное заведение

նախագծային ինստիտուտ проектный институт

ժողովի նախագահություն президентский совет

վատ նախազգացում плохое предчувствие

Грамматика

Взаимно-возвратные местоимения

Взаимно-возвратные местоимения (փոխադարձ դերանուններ) միմյանց, իրար, մեկմեկու (մեկ մեկի) обозначают лиц, находящихся во взаимоотношении, взаимной связи. Наряду с իրար употребляется также народно-разговорная форма իրարու.

ընդուածել, զիջել միմյանց идти навстречу, уступать друг другу

հարգել, խնայել մեկմեկու уважать, беречь друг друга

հասկանալ, լսել իրար понимать, слушать друг друга

Ավելիիր Իսահակյան

Վահան Տերյան

(Отрывки из воспоминаний, с сокращениями)

Վահանի եղբայրներին՝ Զավախնեցուն և Արամին, ճանաշում էի վաղուց և զիտեի, որ նրանք եղբայր ունեն Լազարյան ճենարանում, իսկ իրեն՝ Վահանին, առաջին անգամ տեսա Մոսկվայում՝ 1904 թ. մարտ ամսին.

1908 թվին, ամռանը, Թիֆլիսում պատահեցի Վահանին: Իր բանաստեղծությունների առաջին գրքույկը՝ «Մքնշաղի անուրջները», տպելուց առաջ Հովհաննես մոտ կարդացել էր ձեռագիրը, ուզեց ինձ մոտ էլ կարդալ՝ «անկեղծ կարծիք» իմանալու համար:

Երկու տարվա ընթացքում իրաշքը կատարվել էր, Վահանը գտել էր իրեն և արվեստի գաղտնիքը: Մեր քնարերգության մեջ մի նոր էջ բացվեց, նոր մեկնակետ՝ սիմվոլիզմը, որից ծայր առան նոր բանաստեղծներ, որոնք ավելի կամ նվազ շնորհրով սկսեցին նմանվել ու կրկնել այս անգերազանցելի տաղանդին:

Վահանը եածախ գրում էր ինձ Մոսկվայից: Հայտնում լր իր ծրագրերի, իր գրածների և գրելիքների մասին: Գրում էր, որ սկսել է թարգմանել Էրազմ Ուտերդանցու «Հիմարության գովը» նշանավոր գիրը:

1909 թվին, ամառը, Վահանը Ախալքալակ գնալիս կանգ առավ Ալեքպոլս, մի քանի օր ինձ մոտ հյուր մնալով՝ կարդաց իր նոր գրած «Ուսկի հերիաք» ցիկլից: Ես էլ գրել էի «Աբու-լալա-Մահարին», ցույց տվի նրան, հավանեց: Նրա խորիրդով նախերգանքի մեջ՝ Սահարու հակիրծ կենսագրականում փոփոխություն մտցրի, որ մինչև այսօր չգիտեմ լավ արեցի, թե վատ:

Այս տեսակցությունը, դժբախտաբար, վերջինը եղավ. Էլ չտեսանք իրար: Պատերազմի առաջին տարիներին, Ժնևում, մի երկու նամակ ստացա Վահանից: Վերջինը գրված էր 1917 թվին, հունվար-փետրվար ամիսներին (ամսաթիվ չկա): Գրում էր իր չարարաստիկ հիվանդության մասին, սակայն լավատես է, հույս ունի, որ հայրենի սարերը պիտի բուժեն իրեն, ուր ամառը պիտի գնա, այն բարձրագահ սարերը, ուր հովիվները կրակ են անում, ճայնում են իրար հայրենի բարբառով, այն ազատ սարերը, ուր թռչում է անհայտին ավար իր գերի, տանջված հոգին...

Новые слова и выражения

քնարերգություն лирика

մեկնակետ отправная, исходная точка (пункт)

ծայր առնել брать начало

ավելի կամ նվազ больше или меньше

հիմարություն глупость

կանգ առնել осеновиться

հյուր մնալ гостить

(նա) հավանեց ему понравилось

հակիրծ (= համառու) краткий

կենսագրական биографический; биография

փոփոխություն изменение

տեսակցություն свидание

Էլ չտեսանք իրար больше не увиделись

շարարաստիկ злополучный, злосчастный

հույս ունենալ = հոսալ надеяться

պիտի բուժեն вылечат, должны вылечить

բարձրագահ возвышенный, высокий

կրակ ամեն разводить огонь, разжигать костер

ճայնել окликать, подавать голос

բարբառ диалект

ավար добыча

գերի плениный; пленник

*I. Переведите.

1. Սովորաբ գրքերը նախարան են ունենում: 2. Նախագծային ինստիտուտներում մեր քաղաքի նոր շենքերի նախագծեր են ստեղծվում: 3. Հյուրերը հավաքվել էին օպերայի նախարահում: 4. Ուշացած աշխատող վերջին նախագուշացումը ստացավ: 5. Երևանի նախակրթարաններում սովորում են 5-6 տարեկան երեխաները: 6. Ժողովի նախազահությունում նստել էին հյուրերը: 7. Նախատոնական Երևանը սեպտեմբերյան օրերին արտակարգ գեղեցիկ տեսք է ստանում:

*II. Переведите.

1. Они стояли друг перед другом. 2. Сестры всегда были друг с другом (вместе). 3. Арам и Ашот часто помогают друг другу. 4. Учитель и ученики недовольны друг другом. 5. Обычно соседи сплетничают друг о друге. 6. Хорошие друзья гордятся друг другом. 7. Мы не хотим мучить друг друга.

Ответы

I. 1. Обычно книги имеют предисловие. 2. В проектных институтах создаются проекты для новых зданий нашего города. 3. Гости собрались в фойе оперы. 4. Опоздавший работник получил последнее предупреждение. 5. В дошкольных учебных заведениях Еревана учатся дети 5-6 лет. 6. В президиуме собрания сидели гости. 7. Предпраздничный Ереван в сентябрьские дни принимает исключительно красивый вид.

II. 1. Նրանք կանգնած էին իրար դիմաց: 2. Գույրերը միշտ իրար հետ էին: 3. Արամն ու Աշոտը հաճախ օգնում էին միմյանց: 4. Ուսուցիչն ու աշակերտները դժողոհ են միմյանցից: 5. Սովորաբ հարևանները բամբասում են իրարից: 6. Լավ ընկերները հպարտանում են միմյանցով: 7. Մենք չենք ուզում տանջել մեկմեկու:

Урок 31

Словообразование

1. Префикс **հակ(ա)-**.
2. Слова с основой **բույժ//բուժ//բժ.**

Грамматика

Определительные и отрицательные местоимения.

Словообразование

1. Префикс **հակ(ա)-**

Префикс **հակ(ա)-** употребляется обычно с интерфиксом **ա** перед согласными и без интерфикаса – перед гласными. Он выражает значения “против”, “анти-”, “контр-”:

հակաբնական противоестественный, **հակազդող** контратака, **հակադիր** противоположный, **հակառակ** противостоящий, **հակառագիծ** контрастный, **հակադրել** противопоставлять, **հակազդել** противодействовать, **հակաբույժ** противоядие, **հակակրանք** антипатия (*ср* **համակրանք** симпатия), **հակակշիռ** противовес, **հակահետախույզ** контрразведчик (*հետախույզ* разведчик), **հակահետախուզություն** контрразведка, **հակահրդեհային** противопожарный (*հրդեհ* пожар), **հակաճառել** возражать, **հակամարդկային** античеловеческий, **հակահարված** контрудар, **հակաօդային** противовоздушный, **հակազագ** противогаз.

Словосочетания

փոխադարձ **հակակրանք** взаимная антипатия

անսպասելի **հակահարված** неожиданный контрудар

հակահրդեհային мիջոցառումներ противопожарные мероприятия

հակադիր тեսակետներ противоположные точки зрения

ազգային **հակահետախուզություն** национальная контрразведка

համակրանքի аրժանի դերասան достойный симпатии актер

2. Слова с основой **բուժ**//**բուժ**//**բժ**

Բուժել лечить → բուժել лечиться → բուժում лечение, անբուժել неизлечимый, բժիշկ врач, доктор → բժշկուհի женщина-врач, բժշկություն медицина, վերք → վիրարույժ хирург, վիրարություն хирургия, մանուկ ребенок → մանկարույժ педиатр, մանկարություն педиатрия, բուժքույր медсестра, բուժակ фельдшер, штиш зуб → ատամնարույժ стоматолог, հոգի душа → հոգեբույժ психиатр, հոգեբություն психиатрия, ակնարույժ окулист, բուժարան амбулатория, лечебница, ընտանիք семья → ընտանեկան բժշկություն семейная медицина.

Словосочетания

բժշկական հիմնարկություն медицинское учреждение
լիարժեք բուժում полноценное лечение
անբուժելի հիվանդություն неизлечимая болезнь
մանկական բժշկուհի детский врач (женщина)
ընտանեկան բժիշկ семейный врач
բժշկական համալսարան медицинский университет

Грамматика

Определительные местоимения

Определительные местоимения (պրցյալ դերանուններ) указывают количественную целостность (совокупность) предметов или целостность отдельного предмета.

Определительные местоимения подразделяются на три группы.

1) Указывающие количественную целостность, не отмечая отдельно входящих в нее: բոլոր(ը), ամենքը.

Բոլոր մարզիկները պատրաստ էին: Все спортсмены были готовы.

Բոլորը կանայք և աղջիկներ լին: Все они были женщины и девушки.

Ամենքը խոսում էին հոլոված: Все говорили взволнованно.

Эти местоимения могут употребляться с притяжательными артиклями:

— Բոլորու ուրախ ենք, որ դրաք եկաք: Мы все рады, что вы пришли.

Մենք ամենքու հյուր ենք կյանքում: Все мы гости в жизни.

Նա մտածում է բոլորին մասին: Он лумает о всех вас.

2) Указывающие совокупность предметов или их количества, подчеркивая входящие в нее отдельно: ամեն, յուրաքանչյուր, ամեն որ каждый, ամեն ինչ все, ամեն մի. ամեն մեկը, յուրաքանչյուր որ каждый

3) Указывающие целостность отдельного предмета, явления:

Ամբողջ ջոկատը հետևեց նրան: Весь отряд последовал за ним.

Ամրող քաղաքը խոսում էր նոր բժշկի մասին: Весь город говорил о новом враче.

Ամրող օրը սպասում էր եղբորդ: Весь день он ждал твоего брата.

Համայն աշխարհի քախտն եմ սգում: Я скорблю о судьбе всего мира.

Նա ամենայն անկեղծությամբ խոսովանեց իր մեղքը: Он со всей искренностью признал свою вину.

Местоимения шմեն ոք, յուրաքանչյուր ոք не склоняются.

Отрицательные местоимения

Отрицательные местоимения (ԺՄՍՊԱԿԱՆ ՔԵՐԱԲՈՒՅԵՐ) по смыслу соответствуют определительным, отличаясь от них отрицательным значением:

определительные

ամեն ոք

ամեն ինչ

ամեն մի

ամեն մեկը

отрицательные

ոչ ոք

ոչինչ

ոչ մի

ոչ մեկը

Отрицательные местоимения, кроме ոչ մի, склоняются.

Վահան Տերյան

Ցնորք

Ինձ չես սիրում, ուրիշին,
Ուրիշին ես սիրում դու
Եվ անզոր է ու չնշին
Քո դեմ տանջանքն իմ հոգու.

Դու անցնում ես ամեն օր,
Անցնում՝ ինձ չես նկատում –
Եվ դարձել եմ ես սովոր
Քամակրանքիդ անհատնում.

Քեզ խոնարհ, ամեն անզամ
Գլուխ եմ տալիս խոնարհ,
Բայց ես աղքատ եմ այնքան,
Այնքան քշվառ քեզ համար...

Ամենքինն ես, իմը չես,
Ամենքին ես սիրում դու.
Ախ, ոսկով եմ գնում քեզ,
Անհաւ ցնորք իմ հոգու

ցնորք գրեա, մечտա
շնչին հենականա, նեային
սովոր պրивыкши, պրивычны
քամահրաբ պրенебрежение
անհատնում հենսյական, հենշերպան
զլու տալ պոկлониться, կինуть (в знак приветствия)
բշվառ հեշտան, օվерженны
ամենքին են ты “всехня”
ամենքին всех
անհան հեծտիկан, հեծոյаляем

Упражнения

*I. Переведите.

1. Երեխային մորից բաժանելը հակաբնական է: 2. Փոքրիկները հակաբնակել շատ են սիրում: 3. Հակահրդեհային կանոնները գրվել են շատ տարիներ առաջ: 4. Մեր ազգային հակահետախուզությունը լավ է աշխատում: 5. Հակաօդային պաշտպանությունը բանակի առաջնային խնդիրներից է:

*II. Переведите.

1. Врачи работают каждый день. 2. Он хотел забыть всех. 3. Каждый гражданин обязан уважать законы своей страны. 4. Каждый следил за движениями танцовщицы. 5. Ты все знаешь о нем. 6. Каждый ученик имеет свое дело. 7. Каждый читает свою книгу.

*III. Переведите.

1. Ոչ ոք չէր դիմավորել նրան կայարանում: 2. Ես ոչինչ չգիտեմ Պետրոսի հոր մասին: 3. Երկնօրում ոչ մի աստղ չէր երևում: 4. Եվ ոչ մի ուսանող պատրաստ չէր քննությանը: 5. Ոչ մեկը չէր լսում, չէր օգնում ծեր կնոջը: 6. Նա ոչ ոքից նեղացած չէր: 7. Վիրաբույժն ասաց, ոք ոչնչով չի կարող օգնել: 8. Վարդանը ոչ մեկից նամակ չի ստացել:

Ответы

I. 1. Разлучать ребенка с матерью – противоправно. 2. Дети (досл. маленькие) очень любят возражать. 3. Противопожарные правила были написаны много лет назад. 4. Наша национальная контрразведка работает хорошо. 5. Противовоздушная оборона – из первостепенных задач армии.

II. 1. Բժիշկները աշխատում են ամեն օր: 2. Նա ուզում էր մոռանալ ամեն-քին: 3. Յուրաքանչյուր քաղաքացի պարտավոր է հարգել իր երկրի օրենքները: 4. Ամեն ոք (յուրաքանչյուր ոք) հետևում էր պարուիու շարժումներին: 5. Դու ամեն ինչ գիտես երա մասին: 6. Ամեն մի աշակերտ իր գործն ունի: 7. Ամեն մեկը իր գիրքն է կարդում:

III. 1. Никто не встретил его на вокзале. 2. Я ничего не знаю об отце Петроса. 3. В небе не было видно ни одной звезды. 4. И ни один студент не был готов к экзамену. 5. Никто не слушал, не помогал старой женщины. 6. Он ни на кого не был обижен. 7. Хирург сказал, что ничем не может помочь. 8. Вардан ни от кого не получил письма.

Урок 32

Словообразование

1. Отрицательный префикс **դՓ-**.
2. Суффикс **-կուս**.

Грамматика

Неопределенные местоимения.

Словообразование

1. Отрицательный префикс (ԺԱՄՊԱԿԱԲԻ ԱՎԺԱՄՊԱԲԸ) **դՓ-**: քախութեած, счастье, удача, случай → դՓՐԱԽՈՒԹ несчастный, զոհ доволен, доволен → դՓԶՈՒ недоволеный, դՓԳՈՒԵԼ жаловаться, выражать недовольство, դՓԳՈՒԵՐՅՈՒ недовольство, զույն цвет → դՓԶՈՒՅԻ бесцветный, бледный, *так же* *per*, կամենալ желать, хотеть (Կամք воля) → դՓԿԱՄ неохотный; неохотно, недовольно, մտածել думать (միտք мысль) → դՓԲԻՍ злобный, злонамеренный, պատեհ уместный, подходящий → դՓՊԱՏԵՒ неподходящий.

Словосочетания

դՓՋՈՒ այցելու недовольный посетитель
դՓՐԱԽՈՒ սեր несчастная любовь
դՓՎԱՏԵՒ առիթ неподходящий предлог

2. Суффикс **-կուս** от глаголов и существительных образует прилагательные со значением “склонный, способный, предрасположенный к чему-либо”, ծիծաղել смеяться → ծիծաղկուս смешливый, ալարել лениться → ալարկուս ленивый, с ленцой (*ср* ծովլ ленивый → ծովանալ лениться), մոռանալ забывать → մոռացկուս забывчивый, զայրանալ злиться, гневаться → զայրացկուս гневливый, сердитый, բարկանալ сердиться → բարկացկուս сердитый, вспыльчивый.

Обратим внимание на случаи образования производных от основы *քուս* *вр*: զայրանալ → զայրաց, բարկանալ → բարկաց, մոռանալ → մոռաց

Ср վախ страх → վախենալ бояться → վախկուս трусливый, трус.

Словосочетания

մոռացկոտ ծերունի забывчивый старик
վախկոտ նապաստակ трусливый заяц
ծիծաղկոտ օրփորդ смешливая девушка
ալարկոտ տղա ленивый мальчик
ամաչկոտ հարս стыдливая невестка
բարկացկոտ զորանց сердитая теща

Грамматика

Неопределенные местоимения

Неопределенные местоимения (անորդ դերանուններ) указывают неопределенный признак или количество лиц или предметов, действия: ինչ-որ какий-то, ինչ-ինչ какие-то (разные), մեկը кто-то, кто-нибудь, մեկումնեկը кто-нибудь, кто-либо, ոմն некий, некто, այլ другой, иной, отличный от..., прочий, ուրիշ(ը) другой, иной, аյսինչ такий-то (этот), այնինչ такий-то (тот), միքանի несколько, միքանիսը некоторые, միերկու несколько, пара, միերկուսը некоторые, пара, որևէ, որևիցն какий-либо, какой-нибудь, որով определенный, некоторый, известный, երբեւ [յերփեվէ] когда-нибудь, երբիցն [յերփեվիցէ] когда-нибудь, когда-либо.

Некоторые из этих местоимений получают определенный артикль (միքանիսը, միերկուսը). Некоторые могут склоняться (այսինչը, այսինչի, այսինչից...).

Նա ինչ-որ շափով մեղավոր է. Он в какой-то мере виноват.

Ինչ-որ մարդիկ են եկել: Какие-то люди пришли.

Նրանք ինչ-որ իրեր են բերել: Они принесли какие-то вещи.

Запомним: ինչ-որ քան что-то, ինչ-որ քաններ какие-то вещи, ինչ-որ մեկը кто-то (один)

Նա ինչ-որ քան է քարցնում: Он что-то скрывает (прячет).

Ինչ-որ մեկը քեզ էր հարցնում: Кто-то (какой-то человек) гебя спрашивал

Այս հաճճարարությունը ինչ-ինչ պատճառներով չի կատարվել: Это поручение по каким-то причинам не было выполнено.

Ինչ-ինչ նկատառումներով չի եկել: По каким-то соображениям (он) не пришел.

Իհարկե, ամեն ինչ հարք չընթացավ, առաջացան ինչ-ինչ դժվարություններ: Конечно, все гладко не прошло, возникли кое-какие трудности.

Ինչ-ինչ, в отличие от ինչ-որ, употребляется с существительными во множественном числе, причем обычно со словами պատճեն причина, նկատառում соображение, հանգանակ обстоятельство и под., иногда имеет оттенок значения “разные, неизвестные, почему-то неизвестные, известные, но которые не хочется упоминать”.

Ոմանք դեռ չեն հասկանում այս տարրական ճշմարտությունը: Некоторые еще не понимают эту элементарную истину.

Ոմանց համար անհասկանալի բան է կարգապահությունը: Для некоторых (кое для кого) дисциплина — непонятная вещь.

Ուրիշ ելք չկար, պետք էր մեկից պարտը վերցնել: Другого выхода не было, нужно было у кого-нибудь взять (в) долг. (Здесь можно и аյլ ելք.)

Ուրիշ զրիշ տուր: Другую ручку дай.

Ուրիշը քեզ չի հասկանում: Другой тебя не понимает.

Պետք է ուրիշների մասին ել մտածել: Нужно и о других думать.

Պետք էր իիմնավորել, ասել, որ իրաֆարվել ես այսինչ կամ այնինչ պատճառով: Нужно было обосновать, сказать, что ты отказался по той или иной причине.

Պետք էր ասել, որ այսինչին (այնինչին) եք մեղադրում: Нужно было сказать, что обвиняете такого-то.

Նա չէր ուզում որևէ ավելորդ հարց տալ: Он не хотел задать (досл: дать) какого-либо лишнего вопроса.

Որիցեն նորություն կա՞: Есть какие-либо новости?

Որոշ ուսանողներ այսօր էլ պատրաստ չեն: Некоторые студенты и сегодня не готовы.

Որոշ առաջընթաց նկատվում է: Определенный прогресс заметен.

Որոշ հարցերի պատասխանը նա այնպես էլ չստացավ: Ответ на некоторые вопросы он так и не получил.

Դու երբնէ հանդիպե՞լ ես նրան: Ты когда-либо встречал его?

Երբեկց կկարդա՞ս հոդված: (Гы) когда-нибудь прочтешь мою статью?

Աֆորիզմներ

Դժբախտ է այն երկիրը, որը հերոսներ չունի:

Բ. Բրեխտ

Կինը չի կորչի, եթե արտասվի, մեկը կգտնի:

Չասվածի համար խելքն է ափսոսում, ասվածի համար՝ իիմարությունը:

Ֆրեդ Աֆրիկյան

չի կորչի ու պատճեն
եթե արտասավի ելի զայլաշետ
կգտնի հայդետ

Համ Սահյան

Իմ Որոտանին

Ոմանք հեզնում են, ոմանք ափսոսում,
Որ ես քո մասին հաճախ եմ խոսում,
Որ շառաջում եմ քո ջրերի հետ,
Հավիտյան ջահել իմ հայրենի գետ...

... Ինչոք ծայներ են հասնում ականջիս,
Ու ես տարբերել չեմ կարողանում՝
Գետակի կա՞նչն է արձագանք տախիս,
Թե՞ մանկությունս է ձորերում լալիս:

Новые слова и выражения

հեզնել иронизировать
ափսոսալ (со)жалеть
ջահել *нар* молодой
արձագանք տալ отзыватся

Վահան Տերյան

Երկու դժբախտ մանուկ,	Անտառներում խավար,
Երկու երկշոտ ուրու.	Ուղիներում ուղոր.
Նետված ենք մենք անօգ	Սիրտը մեր որր՝ ահից
Երկրում հեռու, հեռու.	Ո՞վ մեր հոգին խոցված
Սուր հողմերին ավար	Պիտի վրկե նահից,
Երկու տերևն մոլոր,	Երբ չըկա աստված...

Новые слова и выражения

երկշոտ робкий, боязливый
ուրու = ուրվական привидение, призрак, фантом
նետված ենք мы (за)брошены
անօգ (обычно: անօգնական) беспомощный; беспомощно
հողմ буря, ураган
մոլոր заблудившийся; заблудший

ոլոր կрутой, извилистый
խոցված пронзенный, *тж per*
պիտի փրկե должен спасти, спасет

Упражнения

*I. Переведите.

1. Արևենը այդ մասին որևէցն մեկին չի պատմել: 2. Մարիանը իր ծնողներից ինչ-որ քանի է քարցնում: 3. Սի քանիսը դասից ուշացան: 4. Մեկնումեկին խնդրիր օգնել քեզ: 5. Քեզ անհրաժեշտ իրերից մի երկուսը վերցրու: 6. Հեռախոսվ նրան այսօր ինչ-որ Աղասի է հարցրել: 7. Ոմն Խաչատրյան է այդ հիմնարկի պետը:

*II. Переведите.

1. Он попросил несколько минут подождать. 2. Учитель сказал, что у него есть несколько хороших учеников. 3. Присутствовали некоторые из друзей Микаэла. 4. Некоторых (нескольких) (я) знал. 5. С некоторыми (несколькими) (я) был знаком. 6. Еще раза два повтори урок! 7. Пришло всего человека два. 8. А еще (примерно) двое опоздали.

*III. Переведите.

1. Սովորագույն թղթի վրա ինչ-որ քանի էր գրված: 2. Հասնելով ինչ-որ շնորհի՝ նա կանգ առավ: 3. Մերենան այլ ուղղությամբ գնաց: 4. Ինչ-որ մեկը այդ ժամին նրան անհանգուացնում է: 5. Սի քանի վայրկյան լուս կանգնելուց հետո հեռացանք. այդուղ այլևս ուրիշ անելիք չունեինք: 6. Անցան ևս մի քանի խաղաղ տարիներ: 7. Ընթրիք ժամանակ նա երբեկցն չի խոսում:

մոտալուս приближающийся

Ответы

I. 1. Арсен об этом не рассказывал кому-либо. 2. Мариам от своих родителей что-то скрывает. 3. Некоторые опоздали на урок. 4. Кого-нибудь попроси помочь тебе. 5. Из необходимых тебе вещей возьми пару (несколько). 6. По телефону его сегодня спрашивал какой-то Агаси. 7. Некто Хачатрян – начальник этого учреждения.

II. 1. Նա խնդրեց մի քանի րոպե սպասել: 2 Ուսուցիչն ասաց, որ մի քանի լավ աշակերտ ունի: 3. Ներկա էին Միքայելի ընկերներից մի քանիսը. 4. Սի քանիսին ճանաչում էի: 5. Սի քանիսի հետ ծանոթ էի: 6. Սի երկու անգամ էլ կրկնի՞ր դասդ: 7. Սի երկու հոգի էին եկել ընդամենը: 8. Սի երկուսն էլ ուշացան:

III. 1. На серой бумаге было что-то написано. 2. Дойдя до какого-то здания, он остановился. 3. Машина отправилась в другом направлении. 4. Кто-то в этот час сго беспокоит. 5. После того, как (мы) несколько секунд молча постояли, (мы) удалились: там уже (нам) нечего было делать. 6. Прошло еще несколько мирных лет. 7. Во время ужина он никогда не разговаривает.

Урок 33

Словообразование

1. Суффикс -(ш)կան.
- 2 Сложные слова.

Грамматика

- Прилагательное.**

Словообразование

1. Суффикс -(ш)կան

Суффикс -(ш)կան продуктивен в образовании прилагательных (см. Урок 8). Он образует и наименования действующего лица, существительные, а также слова, являющиеся и прилагательными, и существительными.

1. **Наименования действующего лица и прилагательные:** զարք исход, переселение → զարքել мигрировать, переселяться → զարքական изгнаник, беженец (*ср* արտագաղք эмиграция, ներգաղք иммиграция), փախչել убегать, сбегать → փախուստ побег → փախստական беглый; беглец, беженец, շեն благоустроенный, обустроенный, поселок, селение → շինական селянин, крестьянин, сельский, деревенский, ազգ нация, род → ազգական родственник; родственный, ազնիվ честный → ազնվական благородный, благородного происхождения; дворянин, քափառել бродить → քափառական бродячий, бродяжнический; бродяга, странник, արսորել ссылать → արսոր ссылка → արսորական ссылочный, *тж* сущ, պահպանել оберегать, хранить, соблюдать → պահպանական консервативный; консерватор,օգնել помочь → օգնական помощник; вспомогательный, подсобный, համալսարան университет → համալսարանական университетский; преподаватель, студент, выпускник университета, Հեղեղել → հեղեղական гегельянский, гегельянец, Կանոն → կանոնական кантианский, кантианец, դպրոց школа → դպրոցական школьный, школьник, վաճառել продавать → վաճառական торговец; торговый, հեղափոխություն революция → հեղափոխական революционный; революционер, կուսակցություն *полит*

партия → կուսակցական партийный; партиец, զինվոր солдат → զինվորական воинский; военный, *тжс* сущ.

2. Существительные: մահախոսական некролог, զիահատել оценивать → զիահատական оценка, отметка, վկա свидетель → վկայել свидетельствовать → վկայական свидетельство, գրավ залог, заклад → գրավական залог, гаранция, а также названия частей речи: գոյական существительное, ածական прилагательное, բական числительное.

3. Существительные и прилагательные: մեղադրել обвинять → մեղադրական обвинительный; обвинительное заключение, գրախոսել рецензировать → գրախոսական рецензия, рецензионный, կենսագրություն биография → կենսագրական биографический; биография, պարբերաբար периодически > պարբերական периодический; периодическое издание, ծննդի рождение → ծննդական родильный; свидетельство о рождении, метрика, ստանալ получать → ստացական расписка (о получении); приобретенный, не природный, գրաм притяжательный (ստացական իոդ притяжательный артикль).

Словосочетания

համալսարանական ընկերություն университетская подруга
պահպանողական կուսակցություն консервативная партия
մտավորական խավ слой интеллигенции
ծննդյան վկայական свидетельство о рождении
մոտիկ ազգական близкий родственник
ազգակցական կապեր родственные связи
քափառական աշուղ бродячий ашуг
դպրոցական ծնողական խորհուրդ школьный родительский совет
հաջողության գրավական гарантia успеха

2. Сложные слова

Запомним сложные слова с интерфиксом (միջածանց) -ш- и со вторым компонентом նկար картина:

բնանկար пейзаж, ծովանկար морской пейзаж, դիմանկար портрет, յուղանկար масло (картина), ջրանկար акварель, լուսանկար'фото(графия), մանրանկար миниатюра.

От них образуются: լուսանկար → լուսանկարիչ фотограф → լուսանկարչություն фотография (занятие), ծովանկար → ծովանկարիչ маринист, մանրանկար → մանրանկարիչ миниатюрист → մանրանկարչություն миниатюра (вид живописи).

Словосочетания

հայկական բնանկարներ армянские пейзажи (картины)
լուսանկարներից ցուցահանդես выставка фотографий
հայտնի ծովանկարիչ известный маринист
միջնադարյան մանրանկարչություն средневековая миниатюра

Грамматика

Прилагательное Ածական

Есть слова, которые указывают на относительно устойчивый признак предмета, напр.: *մեծ* большой, *երկար* длинный, *լուսավոր* светлый, *լեռնային* горный, *մայրական* материнский и т. д. Слова, выражющие подобный признак предмета, понятия и под., — прилагательные. Они выражают этот признак двумя способами: прямо и опосредованно. Прилагательные первого типа — качественные: *գեղեցիկ* красивый, прекрасный, *համեստ* скромный, *հաշարակ* простой, *պարզ* простой, ясный, *հաստ* толстый (но не о человеке), *կոր* круглый и др. Прилагательные второго типа — относительные: *քարե* каменный, *լեռնային* горный, *մայրական* материнский и т. д. Однако, эти два типа в армянском, как и в других языках, не всегда четко разграничены, в особенности, в поэтической речи.

Запомните эти словосочетания и составьте с ними предложения:

մեծ սենյակ большая комната, *լուսավոր դահլիճ* светлый зал, *կայուն վիճակ* устойчивое положение, *միջնադարյան ձեռագիր* средневековая рукопись, *անգլու ծիափոր* всадник без головы, *շոգ եղանակ* жаркая погода, *մեծ նվաճում* значительное (досл. большое) достижение, *քարի հայացք* добрый взгляд.

Образец:

Մենք մեծ հարգանքով ենք վերաբերվում մեր սիրելի ուսուցիչներին:

Мы с большим уважением относимся к нашим любимым учителям.

Կոմիտասը օպերաներ չի գրել, բայց ավելի մեծ գործ է կատարել հայտնագործել է մեր ազգային երգը:

Комитас не писал опер, но сделал большее дело: открыл нашу народную песню.

Ավելիիր Բահականական

Որդիական սեր

Սի մայր ուներ չորս հատ որդի:

Унկը՝ писаծ, *հոչակավոր,*

Ուներ ամբիոն վարժապետի.

Սակայն մյուսը՝ կրտնավոր,
Սի քահանա սրբակենցաղ.
Եվ երրորդը՝ վաճառական,
Լայն ձեռնարկներ, մեծ առուժախ.
Իսկ վերջինը... թափառական,
Կարիքի մեջ՝ աղքատ ու խեղճ:

Երբ մահն եկավ, մայրը Աստծուց
Ընորի խնդրեց – տեսնել շիրմից,
Թե ինչպիսի՞ վերաբերում
Պիտ ունենա որդիներից:
Վարժապետը զրեց ներքո,
Աղոքք կարդաց սուրբ քահանան,
Եվ հարուստը նվիրեց փող.
Բայց իեզ որդին թափառական
Բեկված սիրտը մորը բերեց..

Новые слова

հատ штука (о людях – *հատ – нар-разг*)
ուսած *уст* = письмом образованный, начитанный
հոչակավոր славный, прославленный
խիտ краткая форма от պիտի должен
վարժապետ педагог, наставник
կրտնավոր церковный; церковник
քահանա священник
սրբակենցաղ *ծօլ* святого быта
առուժախ *разг* торговля
կարիք нужда, надобность
ներքոյ ода
հեզ жалкий, бедный, несчастный
բեկված разбитый, *тж* *пер*

Упражнения

*1. Персвездите.

1. Ալպինիզմը սպորտ է, սպորտի ամենադժվարին ձևերից մեկը, ֆիզիկական, տեխնիկական ու հոգևոր բացառիկ տվյալներ պահանջող: 2. Ֆիզիկապես ուժեղ ու ճարպիկ ամեն մի երիտասարդ չի կարող ալպինիստ դառնալ: 3. Ալպինիստի գործելու ձևը սոսկ ֆիզիկական է թվում միայն առաջին հայացքից: 4. Նրա ողջ էությունը հոգեկան է: 5. Այսինքն այս դեպքում որոշիչը հոգևոր

պահանջներն են: 6. Բազմիցս ասել եմ, որ ալպինիզմը չունի հանդիսատես, չունի ծափակարող. ալպինիստի գործած սիրանքի միակ վկան ինքն է:

*II. Переведите.

1. “Венеция” Айвазовского — одно из лучших его произведений. 2. Это — пейзаж с приморским видом, изображениями людей. 3. Три молодых женщины с маленьkim мальчиком подошли к берегу моря, чтобы сесть в лодку. 4. Вдали виднеются очертания зданий, храмов, башен города Венеция. 5. Здесь изображен тихий (мирный), спокойный, с зеркальной поверхностью залив Венеции. 6. Так же спокойно и мирно (тихо) выглядят люди. 7. На первом плане видно древнее и толстоствольное дерево.

Ответы

I. 1. Альпинизм – спорт, один из наитруднейших видов спорта, требующий исключительных физических, технических и духовных данных. 2. (Нс) каждый физически сильный и ловкий молодой человек может стать альпинистом. 3. Способ действия альпиниста сугубо физическим кажется только с первого взгляда. 4. Вся его сущность духовна. 5. В этом случае решающими становятся духовные требования. 6. (Я) не раз (досл многократно) говорил, что у альпинизма нет зрителя, нет аплодирующих: единственным свидетелем совершенного альпинистом подвига является он сам.

II. 1. Այվազովսկու «Վենետիկը» նրա լավագույն ստեղծագործություններից է: 2. Դա բնանկար է՝ ծովափնյա տեսարան, մարդկանց պատկերներով: 3 Երեք երիտասարդ կանայք մի փոքրիկ տղայի հետ մոտեցել են ծովափին՝ նավակ նատելու: 4. Հեռվում երևում են Վենետիկ քաղաքի շենքերի, տաճարների, աշտարակների ուրվագծերը: 5. Այսուհետ պատկերված է Վենետիկի խաղաղ, հանգիստ, հայելապատ մակերեսով ծովածոցը: 6. Նույնքան հանգիստ ու խաղաղ են երևում մարդիկ: 7. Առաջին պլանում երևում է հնամենի ու հաստարուն մի ծառ:

Урок 34

Словообразование

Отрицательный префикс *шщ-*.

Грамматика

Сослагательное наклонение. Будущее время.

Словообразование

Отрицательный префикс *шщ-*

Отрицательный префикс *шщ-* (возможно и с интерфиксом *-ш-*): *шр҃пілір* результат → *шщшр҃пілін* безрезультатный, тщетный, напрасный, *тж нареч*, *շնорիр* дар, дарование, умение, навык → *шщшнорілі* бездарный, неумелый, *օրենք* закон → *шщօրինի* незаконный, противозаконный, *կենտրոն* центр → *կենտրոնացնել* централизовать → *шщակենտրոնացնել* децентрализовать → *шщակենտրոնացում* децентрализация, *ապակենտրոն* децентрализованный, *երախտիք* заслуга → *ապերախտ* неблагодарный, *ազգ* нация → *ազգային* национальный → *ապազգային* антинациональный, чуждый национальному, космополитичный.

Словосочетания

ապազգային քաղաքականություն антинациональная политика
պաշտպանական ուժերի ապակենտրոնացում децентрализация
оборонительных сил

ապարդյուն ջանքեր տщетные усилия
ապաշնորի ու ապերախտ անձնավորություն бездарная и неблагодарная
личность

ապօրինի շինարարության օրինականացում легализация незаконного
строительства.

ապերախտ որդի неблагодарный сын

Грамматика

Сослагательное наклонение. Будущее время

Будущее время сослагательного наклонения (լղձական եղանակ) имеет ряд функций, которые вы усвоите, внимательно ознакомившись с нижеприводимыми примерами. Основная, центральная функция, вокруг которой, в определенном смысле, группируются остальные, — это обозначение действия, которое желательно после момента говорения.

Сослагательное наклонение имеет две временные формы: будущее и прошедшее время.

Будущее время сослагательного наклонения образуется следующими окончаниями:

	ед.ч.	мн.ч.
1 л.	մ	նք
2 л.	ս	ք
3 л.	∅	ն

Эти окончания присоединяются к основе инфинитива и показателю типа спряжения (ե, ա): զրել → զր + ե + մ, կարդալ → կարդ + ա + մ.

у глаголов I спряжения (на ել) в 3 л. ед. ч. ե заменяется на ի:

I спряжение (на ել)

	ед.ч.	мн.ч.
1 л.	զրեմ	զրենք
2 л.	զրես	զրեք
3 л.	զրի	զրեն

II спряжение (на ալ)

	ед.ч.	мн.ч.
1 л.	կարդամ	կարդանք
2 л.	կարդաս	կարդաք
3 л.	կարդի	կարդեն

Отрицательные формы сослагательного наклонения образуются добавлением չ: չզրեմ, չկարդամ.

Приведем типичные случаи употребления сослагательного наклонения:

1) Желательное действие.

Զաղարից գնամ, զյուղու ապրեմ: Я бы хотел уехать из города, жить в деревне. (Уехать бы... Хотелось бы и под.)

Подобное может быть выражено синонимичными фразами: Ուզում եմ (շանկանում եմ желаю) քաղաքից գնալ, զյուղու ապրել:

Для усиления часто употребляются երանի (թէ) хоть бы, միայն թէ только бы:

Միայն թէ ժամանակին գա: Только бы (он) вовремя пришел.

Այս, երանի թէ այնպես մեռնեմ, որ դու ինձ սգա: Ах, хоть бы я так умер, чтоб ты обо мне скорбел(а).

2) Желание или намерение сделать что-л. в ближайшем будущем.

- Ասե՞մ: — Сказать? Чирդш՞ն: Прочесть? Գնիշ՞ն: Уйти? (т.е. Мне следует (вы хотите, чтоб...?)
- Ե՞ր զամ: — Когда (мне) придти?

Ահա պատմեմ ձեզ մի դեպ,
Սի պատմություն, որ երբեք
Հիշատակով տղիւրալի
Սլրտիս հանգիստ չի տալի:

«Եղիանես Թումանյան», из поэмы «Մարտ»

(Вот расскажу вам один случай, одну историю, которая никогда (երբեք) памятю грустной сердцу моему покоя не дает). **տալի** — *нар-разг форма, лит: таլиу.*

3) Цель.

Լուսանկարը բերեցի, որ տեսնես: Фотографию (я) принес, чтоб (ты) увидел.

(Это же значение, если говорящий и субъект действия — одно лицо, может быть выражено формой род.падежа. инфинитива (անորոշ դերքայ):

Եկա, որ ձեզ տեսնեմ: = Եկա ձեզ տեսնելու: (Я) пришел, чтоб вас увидеть (повидать).

Եկան, որ նոր թերթերը կարդան: = Եկան նոր թերթերը կարդալու:
(Они) пришли, чтоб почитать новые газеты).

4) Условие.

Եթե ուշանաս, չեմ սպասի: Если (ты) опоздаешь, я не буду ждать.

Աշրովդ կ տեսնես, չիավատաս: Даже если увидишь своими глазами, — не верь.

5) Побуждение, призыв.

Արագ քայլենք, որ չուշանանք: Давайте быстро шагать, чтоб не опоздать.

В этом значении глагол сосл. накл. употребляется в 1 л., а в 3 л. с глаголом сочетается побудительное слово թող пусть:

Թող զա: Пусть (он) придет.

Թող ինձ չիիշեն, թող ինձ նոռանան: Пусть меня не помнят, пусть меня забудут.

6) Благословение, проклятие.

Աստված լինի քեզ օգնական: Бог тебе в помощь.

(Учтите, что слово Աստված, если речь о христианском Боге, употребляется без определенного артикля).

Անիծվի այն օրը, որ նրան տեսի: Будь проклят тот день, когда я его увидел.

6) Удивление, недовольство, гнев.

Ես աշխատեմ, իսկ դու խաղա՞ս: Я буду работать, а ты играть?

7) При рассказе, в особенности, в разговорной речи, — придание большей наглядности действию, свидетелем которого был говорящий.

Մոտեցա, տեսնեմ՝ մեկն ընկել է: (Я) подхожу и вижу: один упал

Մեկ էլ տեսնեմ՝ մարդ չկա: Вдруг вижу: никого нет.

Այստեղ մարդ չկա: Здесь никого нет.

Сослагательное наклонение широко употребительно в придаточных предложениях:

Հայրը ցանկանում է, որ որդին շատ կարդա: Отец желает, чтобы сын много читал.

Սարենիկն ուզում է, որ Գրիգորը վերապառնա Հայաստան. Сатеник хочет, чтобы Григор вернулся в Армению.

Եթք դու զաս, կխոսենք: Когда ты придешь, мы поговорим.

Եթէ դասագիրքը բերես, միասին կպարագանք. Если ты принесешь свой учебник, (мы) будем заниматься вместе.

Отрицательные формы единственного и множественного числа второго лица сослагательного наклонения употребляются и в побудительной, повелительной функции:

Չհամարձակվե՞ս ինձ վիրապորել: Не смей оскорблять меня.

Հանկարծ չնոռանար ձեր հասցեները բողնել:

Вдруг (случайно) не забудьте оставить ваши адреса.

Ավելիք Բառակյան

Արագի ափին բռստան լինի,

Սալվի ուր տընկեմ, վարդեր ու լալա.

Հով ուտենու տակ քողտիկս լինի,

Օջախիս միջին կրակ բոցկըլտա:

Ու սրտով սիրած Շուշանս լինի,

Օջախիս կողքին գուրզուրենք իրար.—

Արագի ափին բռստան լինի,

Ծով-քրտինք թափեմ Շուշիկիս համար:

Новые слова и выражения

բռստան *нар* бахча, огород (*լոտ*: բանջարանց)

սալվի чинара, платан

սալվի ուր платановая ива

տնկել սажать (растение)
քողովիկ лачуга, шалаш
օջախ очаг, разн зн
միջին нар в (лит: мեջ)
բոցկլսով гореть, разгораться, бушевать, тж per
օջախի կողքին около (рядом) моего очага
գուրզուրել ласкать, лелеять
ծովքըտինք море пота (обратите внимание на то, что существительные в армянском, не меняя формы, могут выполнять функцию прилагательного: քար камень → քար սիրու каменное сердце)

Սիրա Կապուրիկյան

Թե աչքերս քեզ որոնեն,
Ես կփակեմ մուր կոպերով,
Որ աշխարհում քեզ չտեսնեմ:

Թե խենք լեզուս անունդ տա,
Ես կսեղմեն ատամներով,
Որ հնչյուն իսկ չշնջած:

Բայց երբ սիրուս, սիրուս է ուզում
Չայնել ու քեզ տեսնել իր դեմ,
Ինչո՞վ փակեմ սրտիս լեզուն,
Սրտիս աչքը ինչո՞վ փակեմ.

Новые слова

որոնել искать
կոպ веко
խենք сумасшедший, безумный, тж per
սեղմել сжимать, жать, пожимать, нажимать
հնչյուն лингв звук
շնջած [շնչլիճած] шептать
ձայնել подавать голос, окликать

Упражнения

***I. Переведите.**

- Гагик мечтает, чтоб его дети жили в большом городе.
- Чем (мне) закрыть это ведро?
- Открыть дверь? (Ты хочешь, чтоб я открыл дверь?).
- Я очень хочу, чтоб в нашем саду были и большие красные розы.
- Пусть все молодые (люди) живут счастливо.

*II. Переведите.

1. Ամենաերջանիկ աստղագետը Գալիլեո Գալիլեյն է: Նա իր ուսանող ընկերների մեջ զատվում էր բացառիկ ընդունակություններով, հետաքրքրությունների անսովոր լայնությամբ: 3. Բնությունը նրան օժտել էր հանդուգն բնավորությամբ: 4. Նա հակառակում էր ամենքին ու ամեն ինչի՝ սկսած պատանեկան հասակից մինչև իր կյանքի վերջը: 5. Եվ եթե նրա համար դա դժբախտություն դարձավ, ապա նարդկության, գիտության ու ապագա քաղաքակրթությունների համար՝ միայն բարեբախտություն: 6. Տասնինը տարեկան հասակում, դեռ համաստրանը շավարտած, Գալիլեո Գալիլեյը հայտնագործում է ճոճանակի, կամ թելից կախված ծանրոցի շարժման օրենքը:

զատվել выделяться
б�ցառիկ исключительный
լայնопрjтий широта
հանդուգն дерзкий
հակառаkвtл противопоставляться
амեն ինчh(и) всему
սկսаծ начиная с
պատանեկան юношеский
մինչև до
դարձավ դժբախտություն стало несчастьем
апаx то
апаxaq будущий; будущее
քաղաքаկрpтиjтий цивилизация
միаjн только
բaрեbаxխտоуթյоu счастье
դեռ еще
շaվaртaծ не окончив
հaյтнaqорdել отрывать, изобретать
ճoճaնaկ маятник
թeլiց կaխaվaծ привязанный к веревке
ծaнpoց груз

Ответы

I. 1. Գագիկը երազում է, որ իր երեխաները մեծ քաղաքում ապրեն: 2. Ինչո՞վ ծածկեմ այս դրւյլ: 3. Դուքը բացե՞մ: 4. Ես շատ եմ ուզում, որ մեր այգում մեծ կարմիր վարդեր էլ լինեն: 5. Թող բոլոր երիտասարդները երջանիկ ապրեն:

II. 1. Самый счастливый астроном – Галилео Галилей. 2. Он среди своих друзей-студентов выделялся исключительными способностями,

непривычной широтой интересов. 3. Природа одарила его дерзким характером. 4. Он противопоставлялся всем и всему, начиная с юношеского возраста до конца своей жизни. 5. И если для него это стало несчастьем, то для человечества, науки и будущих цивилизаций — только счастьем. 6. В (возрасте) девятнадцать лет, еще не окончив университет, Галилео Галилей открывает закон движения маятника, или привязанного к веревке груза.

Урок 35

Словообразование

Отрицательный префикс **ші-**.

Грамматика

Сослагательное наклонение. Прошедшее время.

Словообразование

Отрицательный префикс **ші-**

Самый распространенный отрицательный префикс — **ші-**, который содержится в более чем трех тысячах слов, это — очень продуктивный префикс, он и сейчас может образовывать новые слова. В окказиональном употреблении он, в частности, может, присоединяясь к любому существительному, образовывать прилагательные с отрицательным значением: ұшаптілшің окно → шішушаптілшің итебішіл комната без окон, լեռնաշատ երկիր изобилующая горами страна → шіләп երկիր безгорная страна.

Префикс **ші-**, присоединяясь к существительным, прилагательным, наречиям, глаголам, образует разнообразные слова: әқшің ухо → шішашқашің безухий, үңгұр хвост → шішпүр безхвостый, шрәптілр результат → шішарәптілр безрезультатный, шіші облако → шішашіш безоблачный, һпілу надежда → шішілпілу безнадежный; безнадежно, әршип порок, изъян, дефект → шішаршип беспорочный, безупречный, լուր весть → шішілр исслыханный, беспрецедентный, піл сила → шіпіл бессильный, қашып воля → шішіш безвольный; безвольно, ғашы страх → шішашы бесстрашный, һілдір основа, основание, фундамент (*др һімбі*) → шішімбі необоснованный, беспочвенный; необоснованно, беспочвенно, նպատակ цель → шішішашы бесцельный; бесцельно, шілдік шум → шілдікшіл шуметь → шішашілпік бессшумный; бесшумно, оғыпшіл польза, оғышақшіл полезный; полезно → шібоғпіш бесполезный, бесполезно, һішарашып возможный → шішіншір невозможный; невозможно, шілдік честный → шішашілдік нечестный, әртәр справедливый; справедливо → шішартшір несправедливый; несправедливо, шілдік стыд → шішашіл бссстыдный; бесстыдно, тіршіл веселый, радостный; весело, радостно → шішілрішіл невеселый; невесело; безрадостный; безрадостно, шішаршыл заканчивать, завершать → шішашыршіл неокончен-

ный, незавершенный, *инци* печатать, издавать → *шынтыш* неопубликованный, *кпсш* сдержанный; сдержанно → *шынкпсш* несдержаный, несдержанно, *пркч* определять, решать → *шынпрк* неопределенный; неопределенно, *фшарк* платить → *шынфшар* бесплатный; бесплатно, *шынрк* лечить, утешать → *шыншып* безутешный; безутешно, *хшорк* побеждать → *шынхшор* непобедимый, *твщ* случай, происшествие → *шынташ* прецедент → *шыншыпташ* беспрецедентный, *инци*, .печатать → *шынтыш* неопубликованный.

Префикс **шб-** может сочетаться с суффиксом **-ի**: **րուժել** лечить → **անրուժելի** неизлечимый, **սպասել** ждать → **անսպասելի** неожиданный, **ասել** сказать → **անասելի** неслыханный (*досл. несказанный*), **հաղթահարել** преодолевать → **անհաղթահարելի** непреодолимый, **հասկանալ** понимать → **անհասկանալի** непонятный.

Словосочетания

Грамматика

Сослагательное наклонение. Прошедшее время

Ընձական եղանակ: Անզլայ ժամանակ

Образование форм пр. вр. сосл. накл. можно представить следующим образом: к основе инфинитива присоединяется окончание, состоящее из показателя типа спр. + собственно окончания (т.е. вместо суффикса инфинитива ставятся следующие окончания):

	I спр.	II спр.			
	ед.ч.	мн.ч.	ед.ч.	мн.ч.	
1 л.	եի	Եինք	1 л.	այի	այինք
2 л.	Եր	Եիք	2 л.	այիր	այիք
3 л.	Եր	Եին	3 л.	ար	ային

Таким образом: I спр.: զր + ե + ի, II спр.: կայր + ա + լ + ի и т.д

Итак, имеем:

I спр.		II спр.			
ед.ч.	мн.ч.	ед.ч.	мн.ч.		
1 л.	գրեի	գրեինք	1 л.	կարդայի	կարդայինք
2 л.	գրեիր	գրեիք	2 л.	կարդայիր	կարդայիք
3 л.	գրեր	գրեին	3 л.	կարդար	կարդային

В глаголах I спр. между показателем типа спряжения и окончанием, начинающимся с гласной (т.е. всех формах, кроме 3 л. ед. ч.), произносится, но не пишется [j]: գրեի [գրեյի]. В глаголах II спр. J пишется и произносится [կարդայի].

Отрицательные формы образуются прибавлением չ: չգրեի [չըգրեյի] չկարդայի и т.д.

Основное значение глаголов прошедшего времени сослагательного наклонения – обозначение действия, желательного в прошлом (но до момента говорения), в будущем по отношению к какому-либо моменту в прошлом.

Рассматриваемое время, в определенной мере, “симметрично” по отношению к будущему времени сослагательного наклонения (см. Урок 32), т.е. выражает некоторые из его функций, но по отношению к прошлому. Но есть и различия.

Ср. Քաղաքից զիամ, զյուլում ապրեմ: Хочу уехать из города, жить в деревне (настоящее время).

Երանի ժամանակին քաղաքից զիայի: Хоть бы я вовремя уехал из города (прошедшее время). (Т.е.: совершил бы действие в прошлом, до момента говорения)

Ср: Ո՞ւմ ասեմ: Кому сказать? (Кому мне следует сказать?)

Ո՞ւմ ասելի: Кому мне следовало сказать?)

Ср: Լուսանկարը բերել է, որ տեսնեմք:

Լուսանկարը բերել էր, որ տեսնեիք: (Он) принес фотографию, чтобы вы увидели (в каком-то моменте в прошлом, до момента говорения).

Ср: Արագ քայլենք: Давайте быстро шагать.

Արագ քայլեինք: Нам следовало быстро шагать.

Рассматриваемое время может выступать и в функции будущего времени сослагательного наклонения, причем при этом может выражать более сильно подчеркнутое желание:

Լիներ, այնպես լիներ, որ ինքը հնձվոր լիներ, նրանց արտը հնձեր, Սոնան հաց բերեր իրեն, շապիկը քրտներ, ու քրտնած նաևներ կողքին: (У. Բակունից)

Новые слова

հնձել косить

հնձվոր косарь

արտ нива

քրտնել потеть

քրտնած վսուեցի
կողքին рядом

Прошедшее время сослагательного наклонения может выражать также “вневременно” желательное действие, иногда действие, явление желательное, но представляющее невозможным, нереальным, несбыточным или крайне маловероятным.

Ср четверостишие:

Հովհաննես Թումանյան

Լինե՞ր իեռու նի անկյուն,
Լինե՞ր մանկան արդար քուն,
Երազի մեջ երջանիկ,
Հաշտ ու խաղաղ մարդկություն:

Новые слова и выражения

անկյուն угол
երազի մեջ во сне (в мечте)
հաշտ мирный, дружный

Прошедшее время сослагательного наклонения, преимущественно в разговорной речи, употребляется как форма вежливой просьбы, пожелания.

- Երե ձեզ նեղություն չէր լինի, ինձ համար մի բան նվազեիք:
- Если бы вас это не затруднило, сыграли бы (исполнили бы) для меня что-нибудь.

Արան, գուցե գնայիր, Աշոտին կանչեիր: Арам, может, (ты) пошел бы, позвал Ашота.

Ավելիիր Խսահակյան

Այս, ինչքան, ինչքան կուզեի լինել
Ջինվոր հասարակ.
Հայության բոլոր ոսոխների դեմ կռվեի անդուլ
Անիի հզոր պարհսպների տակ:
Եվ հուր վրեժով
Զարկեի դարել, զարկեի դարել
Եվ բյուր վերքերով
Ընկնեի վսեմ պարհսպների տակ.
Սիրտս խաղաղվեր, հանգչեի հավերժ
Անիի անմահ լպարհսպների տակ.

Новые слова и выражения

ինչքան կուզեի լինել կաк бы (я) хотел быть
բոլոր սովորների դեմ против всех противников (врагов)
անդու беспрерывно, неустанно
պարիսպ стена, ограда
հոլը пламя
վրեժ месть
զարկել ударять
վերք рана
վսեմ высокий, возвышенный
խաղաղվել успокоиться, умиротвориться
հանգչել погаснуть, угаснуть, *тжк per*
հավերժ вечно, навечно

Գեղամ Մարյան

Մարտիկի երգը
(отрывок из стихотворения)

Թռչեի մտքով տուն,
Ուր իմ մայրն էր արքուն,
Տեսնեի այն առուն,
Կարուտով ես անհուն,
Որ ամեն մի գարուն
Զրերով վարարուն
Կարկաշում է սարերում...

Новые слова

առու ручей
վարարուն обильный, полноводный

Упражнение

Переведите.

- Պարույր Սևակն ապրում էր մի աննախաղեպ ժամանակաշրջանում:
- Նրա գրքերը անհիմն ու անարդար քննադատության էին ենթարկվում:
- Նա ստեղծագործելու անզուսպ ցանկություն ուներ: 4. Որևէ ամբողջի կամ անհաղթահարելի իիվանդություն չուներ նա, նրան անհնար էր հաղթել:
- Սևակին մեզանից իւեց անհասկանալի, անհեթեք պատահարը: 6. Նրա ան-

այսպիսում են հրատարակվելուն, իսկ ընթերցողներս՝ դրանց լրաց տեսնելուն:

Ответы

1. Паруйр Севак жил в беспрецедентную эпоху. 2. Его книги подвергались беспочвенной и несправедливой критике. 3. У него было безудержное желание творить. 4. Какой-либо неизлечимой или непреодолимой болезни у него не было, его невозможно было победить. 5. Севака у нас отняло непонятное, нелепое происшествие. 6. Его неопубликованные материалы еще ждут публикации, а мы, читатели, выхода в свет этих материалов.

Урок 36

Словообразование

Суффикс -ի.

Грамматика

Условное наклонение. Будущее время.

Словообразование

Суффикс -ի

Суффикс -ի имеет несколько функций.

1) Присоединяясь к названиям веществ, материалов и под., образуют прилагательные: արծար серебро → արծարի серебряный, сделанный из серебра, կավ глина → կավի глиняный, պղիճա меди → պղիճի медный, քամրակ хлопок; вата → քամրակի хлопчатобумажный (В этой функции суффикс -ի синонимичен суффиксам -յш, -ե, см. Урок 9).

Ср: երեք (три) + անկյուն → եռանկյունի треугольник, չորս (четыре) + անկյուն → քառանկյունի четырехугольник. (Ср в конце Урока 9).

2) От существительных, прилагательных и глаголов образует слова со значениями “содержащий что-л.”, “характеризуемый чем-л.”, “достойный чего-л.”: կորու сила, духовная и физическая стойкость → կորուի сильный, стойкий, երկու (два) + դեմք лицо; личность → երկումի двуличный, արժել стоить → արժանի достойный; достоен, սիրել любить → սիրելի любимый, *тж* сущ

կարմիր	красный
բաց կարմիր	светло-красный
վազ կարմիր	ярко-красный
մուգ կարմիր	темно-красный
լանաշ	зеленый
կանաչավուն	зеленоватый
վազ կանաչ	ярко-зеленый

դեղին	желтый
վազ դեղին	ярко-желтый
վարդագույն	розовый
բաց վարդագույն	светло-розовый
դեղնավուն	желтоватый
սպիտակին	беловатый
սևին	черноватый

Словосочетания

սիրելի աշակերտուիլի любимая ученица
կորովի նարտիկ стойкий, храбрый воин
երկդիմի վարվելած двуличное поведение
եռանկյունի պատշաճի трехугольный балкон

Грамматика

Условное наклонение. Будущее время

Формы будущего времени условного наклонения (Ենքադրական եղանակ) образуются добавлением կ- к формам будущего времени сослагательного наклонения (Պղձական եղանակ):

կ + գրեմ → կգրեմ, կ + կարդամ → կկարդամ.

I спр.		II спр.	
ед.ч.	мн.ч.	ед.ч.	мн.ч.
1 л.	կգրեմ	կկարդամ	կկարդանք
2 л.	կգրես	կկարդաս	կկարդաք
3 л.	կգրի	կկարդն	կկարդան

Обратим внимание на произношение. Обычно при скоплении трех согласных в начале слова [ր] произносится только после первой (Урок 6). Если же первая согласная կ (образования временных форм) или չ (отрицательная частица), то [ր] произносится и после первой, и после второй согласной: կգրեմ [կըգրեմ], չգրեմ [չըգրեմ].

Отрицательные формы образуются отрицательными формами настоящего времени вспомогательного глагола и отрицательным причастием (Ժխտական դերքայ) смыслового глагола:

կգրեմ → չեմ գրի կկարդամ → չեմ կարդ-ա

I спр.		II спр.	
ед.ч.	мн.ч.	ед.ч.	мн.ч.
1 л. չեմ գրի	չենք գրի	չեմ կարդամ	չենք կարդամ
2 л. չես գրի	չեք գրի	չես կարդաս	չեք կարդաս
3 л. չի գրի	չեն գրի	չի կարդամ	չեն կարդամ

Рассмотрим функции будущего времени условного наклонения

1) Действие, которое, с точки зрения говорящего, обязательно совершится в будущем. Эта функция близка к буд. вр. изъявительного наклонения. Возможно противопоставление в плане завершенности//не-завершенности.

Նամակը ես կկարդամ վաղը: Տvoe письмо я прочту завтра.

Վաղը ես հանգստանալու եմ, քրունելու եմ: Завтра я буду отдохать, гулять.

Վաղը ուսուցիչը կստուգի զրավոր աշխատանքները: Завтра учитель проверит письменные работы.

Այսօր չեմ զա: Сегодня (я) не приду.

2) В формах 2 л. – поручение, указание, слабо выраженный приказ:

Կգնաս այնուեղ, կհարցնես Վարդանին և կտաս նրան այս նամակը:

Пойдешь (пойди) туда, спросишь Вардана и дашь ему это письмо.

3) Обычное, повторяемое, свойственное, характерное для данного человека действие. Эта форма более характерна для народно-разговорного языка.

Վարդուիին ուղիղ կնայի երեսիդ, մուածածը չի թաքցի: Т.е.: Варду (обычно, это ей свойственно) прямо смотрит тебе в лицо, не скрывает, что думает.

Լավ ընկեր չունեցողը մենակ և բույլ կզաք իրեն: Не имеющий хорошего друга одиноким и слабым себя чувствует.

Часто в этой форме глаголы употребляются в пословицах:

Ամռանը հասած տանձը պշուն չի տեսնի: Летом созревшая груша осени не увидит.

4) Указание, то, что следует что-либо делать. Здесь глагол употребляется в 3 л. мн. ч.

Ձուկը զիսից կրոնեն, պոջից չեն բռնի: Рыбу за голову держат, за хвост не держат (т.е. так следует делать).

5) Высокая вероятность чего-либо, выражение того, что что-либо, скорее всего, уже произошло. Глагол ставится во 2-ом или 3-м лице. Эта функция сильно зависит от контекста.

Դու սա լավ կիմանա: Ты это, явно, хорошо знаешь.

Այժմ նա տանը կիմնի: Сейчас он, скорее всего, уже дома.

Այս դահլիճում հազար երեխա կտեղավորվի: В этом зале поместится 1000 детей.

Վերջերս նա չի աշխատում, փողի կարիք կունենա: В последнее время он не работает, наверное (скорее всего), он нуждается в деньгах.

Գ. Գորգադյան

Մի սիրո պատմություն

Հարություն Կալենցի «Կնոջ դիմանկարը» շատ հետաքրքիր է գունային կոմպոզիցիայի տեսակետից: Գրեթե ամբողջովին միագույն, դեմքը և վիզը՝ փոքր-ինչ մասուշակագույն՝ նարնջագույն երանգով, կարմիր ներկած շրունքներ և խիստ կապտավոն մազեր ..

Բայց դեմքի միագունության մեջ կա այնքա՞ն պարզություն, այնքա՞ն գեղեցկություն.

Հաջող է ֆոնը՝ մի կողմից մանուշակագույն, մյուս կողմից՝ բաց դեղնավուն...

Սա կարող է զարդը կազմել աշխարհի ցանկացած պատկերասրահի...

Новые слова и выражения

երանգ оттенок
միագույն одноцветный
խիստ կապտավուն выраженно-синий
պատկերասրահ картинная галерея

* * *

«Դու ով ես կամ ինչ» էլ չեն հարցնում,
Այս տեսակ կանոն չկա նրանցում
Մինչև երեք օր հյուրին կպատվեն,
Հետո այդ բանը նրան կհարցնեն:

Ղազարոս Աղայան

Новые слова

կանոն правило
կպատվեն окажут честь

Упражнения

I. Прочтите и постарайтесь запомнить несколько армянских пословиц (перевод дословный)

Ամեն անգամ գետը գերան չի բերի
Каждый раз река бревно не приносит.
Բարին որ չիներ, չարը աշխարհ կրանդեր.
Если бы не было добра, зло уничтожило бы мир.
Միսն առանց ուկոր չի լինում:
Мясо без костей не бывает.
Երկարը տաք-տաք կծեծեն:
Կуй желеzo, пока горячо.
Աղքատի հալը աղքատը կհասկանա:
Положение бедного поймет бедный.

*II. Переведите.

1. Հայր ու որդի գրուցում էին անցած-զնացած օրերի մասին: 2. Հայրը պատմում էր, որ իր մանկության տարիներին նրանք մի գեղեցիկ այգի են ունե-

ցԵլ: 3. Այնուեղ աճող վարդի հոտը չի կարողանում մոռանալ: 4. Այզին հարուստ էր ծիրանի, սալորի, սերկակիլ ու շատ ուրիշ ծառերով: 5. Սի կատարյալ դրախտ էր այզին գարնանը: 6. Ծաղկած ծառերն աննկարազրելի տեսք ունեին: 7. Իսկ աշնանը, երբ այդ ծառերի ճյուղերը ծանրանում էին հասած մրգերից, այզին այլ գույներով էր գերում: 8. Հիմա են հասկանում, թե Մարտիրոս Սարյանի նկարներում որտեղից են հայտնվել այդ հագեցած ջերմ գույները՝ մուգ կարմիրը, վառ դեղինը, սևին տվող կանաչը: 9. Ամենազարմանալին այն է, որ միևնույն գույնի բոլոր երանգները՝ մուգ կարմիրից բաց վարդագույն, կարող են տեսնել մեկ տերևի վրա:

Новые слова и выражения

անցած-գնացած дօсл прошедший-ушедший
սերկակիլ айва

Ответы

II. 1. Отец и сын беседовали о прошедших днях. 2. Отец рассказывал, что в годы его детства у них был прекрасный сад. 3. Запах растущей там розы (он) не может забыть. 4. Сад был богат абрикосовыми, сливовыми, айвовыми и многими другими деревьями. 5. Весной сад был совершенным раем. 6. Расцветшие деревья имели неописуемый вид. 7. А осенью, когда ветки деревьев тяжелели от созревших фруктов, сад пленял другими цветами. 8. Теперь (я) понимаю, откуда взялись на картинах Мартirosa Сарьянна эти насыщенные теплые цвета: темно-красный, ярко-желтый, черновато-зеленый. 9. Удивительнее всего то, что все оттенки одного цвета — от темно-красного до светло-розового — можешь увидеть на одном листе (дерева).

Урок 37

Словообразование

Суффикс -шыр.

Грамматика

Условное наклонение. Прошедшее время.

Словообразование

Суффикс -шыр

Суффикс **-шыр** образует отглагольные существительные со значением результата, следствия, просто названия действия.

Ажышишыл работать → ажышишыл^р работа, һнүшыл течь, протекать, протечь → һнүшыл^р ток; течение, әрпүшыл гулять → әрпүшыл^р прогулка, орһүшыл благославлять → орһүшыл^р благословение, րашдаш жаждать, мечтать → րашдашыл^р страстное желание, мечта, шибнշал жаждать → шибншыл^р сильное желание, стремление, мәдәштерүл почитать, чествовать → мәдәшарышыл^р почитание, чествование, һарғыл^р уважать → һарғышыл^р уважение, դրվашыл^р хвалить, восхвалять → դրվашыл^р хвала, восхваление, һүрәштүшүл^р поощрять → һүрәштүшүшыл^р поощрение, րашмашыл^р сплетничать → րашмашыл^р сиюетня, шашашыл^р срадать → шашашыл^р страдание, мучение, թәңшүл^р листить, заискивать, → թәңшышыл^р лесть, заискивание, әркү(ү)шүл^р лишить(ся) > әркүшыл^р лишения, һәғдүшүл^р иронизировать → һәғдышыл^р ирония, әрқыншүрүл^р ласкать, лелеять → әрқыншыл^р ласка, ընтэрүл^р выбирать, избирать → ընтэрышыл^р выбор, ср երկընտրышыл^р дилемма, альтернатива, мәңгүлүшүл^р обвинять → мәңгүлүшүшыл^р обвинение, բորզыл^р лепетать → բորզышыл^р лепет.

Словосочетания

һәндөлф^р ажышишыл^р приятная работа
ծանыл^р мәңгүлүшүшыл^р тяжкое обвинение
դրվашыл^р լսուքшыл^р похвальные слова
երեկոյան әрпүшыл^р вечерняя прогулка
մայրական զորգուրшыл^р материнская ласка

ճակատազրի հեզմանը ирония судьбы
հայրական օրինանք отцовское благословение
մանկական բորպահն детский лепет

Грамматика

Условное наклонение. Прошедшее время

Формы прошедшего времени условного наклонения (Ենքադրական եղանակ) образуются прибавлением կ- к глаголам прошедшего времени сослагательного наклонения (Урок 33):

կ + (գր + ել) կ + (կարդ + այի)

I спряжение

ед.ч. мн.ч.

1 л. կգրեի կգրեինք
2 л. կգրեիր կգրեիք
3 л. կգրեր կգրեին

II спряжение

ед.ч. мн.ч.

1 л. կկարդայի կկարդայինք
2 л. կկարդայիր կկարդայիք
3 л. կկարդար կկարդային

Отрицательные формы образуются сочетанием отрицательных форм прошедшего времени вспомогательного глагола с отрицательным причастием (ԺԱՄՊԱԿԱՆ դերքայ).

I спряжение

ед.ч. мн.ч.

1 л. չել գրի չելնք գրի
2 л. չելր գրի չելր գրի
3 л. չեր գրի չելն գրի

II спряжение

ед.ч. мн.ч.

չել կարդա չելնք կարդա
չելր կարդա չելր կարդա
չեր կարդա չելն կարդա

Рассмотрим функции данного времени.

1. Действие возможное, обязательное или желательное в прошлом, в будущем по отношению к какому-то моменту в прошлом, а также после момента говорения, действие, которое зависит от какого-либо условия, о котором сказано или которое предполагается.

Նրա գլուխը այնպես պոտվեց, որ կընկներ, եթե չենվեր պատին: Его голова закружилась так, что (он) упал бы, если б не оперся о стену.

Եթե բանասելդ լինել, գիտե՞՞ս՝ ինչ կգրե՞: Если б я был поэтом, знаешь, что бы (я) написал?

Վաղը ես հաճույքով կգրուեի ճեզ հետ: Завтра я бы с удовольствием побеседовал с вами.

2. Возможность, вероятность, приблизительность чего-либо в прошлом.

Նրա կինը շատ ջահել էր, տեսնողը կասեր՝ սա աղջիկն է, ոչ թե կինը: Его жена была очень молода, видящий мог сказать (вероятно, сказал бы), что это дочь, а не жена (ջահել — нар, лит: երիտասարդ).

Այն ժամանակ ես տասնյոթասնութ տարեկան կլինել: В то время мне было (приблизительно) 17-18 лет.

3. Обычно повторяемое в прошлом, привычное действие.

Կիսուեր իր տեղը, կլորներ հոնի կարմիր մահակին, զլուխը մի կողմի վրա կրեքեր և եթե զրուցընկեր չունենար, ինքն իրեն կխոսեր և քիչ տակ կժպտար: (Он) (обычно) сидел на своем месте, опирался на красную кизиловую палку, голову в сторону склонял и, если не имел собеседника, сам с собой говорил и под нос улыбался.

4. В 1 лице, обычно – в разговорном языке: вежливая просьба, пожелание.

Կիսուդեի, որ անպայման զայ: (Я) попросил бы, чтоб (ты) обязательно пришел.

5. Сочетаясь с союзом մինչև, մինչ (до) совершенное в прошлом действие, в ходе выполнения которого или сразу после которого было совершено еще одно действие.

Փոքր տատանումից հետո ներս մտա և մի պահ կանգնեցի մուտքի մոտ, մինչև աչքերս կսովորեին կիսախավարին: После небольшого колебания (я) вошел и какое-то мгновение стоял у входа, пока мои глаза привыкли к полутьме.

Մինչև վիրավորներին կիշեցնեին մեքենայից, նա վերադարձավ: Пока раненых спустили с машины, он вернулся.

Հովհաննես Թումանյան Թմկաբերդի առումը (отрывок из поэмы)

Են տեսակ կին,
Ես իմ հոգին,
Թե աշուղն էլ ունենար,
Առանց զենքի,
Առանց զորքի
Շահերի դեմ կզնար:

Սիրո հնոց,
Կրակ ու բոց՝
Ենակն աչքեր թե ժղպտան,
Մարդու համար
Օրվա պես վառ
Գիշերները լույս կըտան:

Վարդի թերթեր՝
Ենակն շուրթեր
Թե հաղորդյուն քեզ մաղթեն,

Էլ քեզ ո՞չ շահ,
Ո՞չ ահ ու մահ,
Ո՞չ զենք ու զորք կղիաղքեն:

Новые слова и выражения

առում взятие, захват

թե աշուղն էլ ունենար если бы ашуг имел

շահ шах

հնոց печь, костер

բոց пламя

էնպես աշքեր թև ժպտան если такие глаза улыбнутся
թե հաղթություն քեզ մադրեն если победу тебе пожелают

Упражнение

* Переведите.

1. Հայերս առանձնակի հարգանքով ենք վերաբերվում մեր մեծերին: 2. Ջօնանքի դիմում են բնավորությամբ բույլ մարդիկ: 3. Դպրոցի ավարտական երեկոյին մեծարանքի խոսքեր հնչեցին ուսուցիչների հասցեին: 4. Մարդիկ պետք է այնպես ապրեն, որ ոչ թե անեծքի, այլ օրինանքի արժանանան սերունդների կողմից. 5. Անթիվ զլկանքներ է կրել մեր ժողովուրդը ճակատագրի բերումով: 6. Թատրոնի մուտքի մոտ կանգնած հսկիչը ստուգում էր ներս մտնողների տոմսերը: 7. Աշխատանքի ժամին արգելվում է այլ գործերով զբաղվել: 8. Ուշադրության ու հարգանքի պակաս ունեն ծերանոցի բնակիչները, իսկ մայրական հոգատարության ու քնքշանքի՝ մանկատան սաները:

հայերս мы, армяне, ուսուցիչներս мы, учителя

Ответы

1. 1. Мы, армяне, с особенным уважением относимся к нашим великим (людям). 2. К лести обращаются слабохарактерные люди. 3. На выпускном школьном вечере слова почитания прозвучали в адрес учителей. 4. Люди должны жить так, чтобы не проклятия, а благословения удостоились от поколений. 5. Бесчисленные лишения перенес наш народ по воле судьбы. 6. Стоящий у входа в театр контролер проверял билеты входящих. 7. Во время работы запрещается заниматься другими делами. 8. Жителям дома престарелых не хватает внимания и уважения, а материнской заботы и нежности – воспитанникам детского дома.

Урок 38

Словообразование

Отрицательные префиксы *չ-*, *ան-*.

Грамматика

Долженствовательное наклонение. Будущее время.
Прошедшее время.

Словообразование

Отрицательные префиксы *չ-*, *ան-*

Эти префиксы отрицают значение, выраженное основой, к которой они присоединяются:

չ: բերել приносить (երեխա բերել рожать ребенка) → չբեր бесплодный, կամենալ хотеть, желать → չկամ недоброжелательный, неохотно, առևսել видеть → չունե (мало что в жизни видавший и от невежества и духовной ограниченности всему непомерно удивляющийся и хватающий все без разбора), выскочка, ненасытный, жадный, լինել быть (основа прошедшего времени – եղ-) → չեղյալ недействительный: չեղյալ համարել считать недействительным.

ան: գեղեցիկ красивый, прекрасный, красиво → աղեղ некрасивый, уродливый, уродливо, գիտենալ знать → աղետ невежественный, невежда, համելի приятный; приятно → լիած неприятный, ձև форма, вид → ածն бесформенный, մարդ человек → ամարդի бесчеловечный, կարողանալ мочь → ակար слабый, нездоровый, *тж per.*

Словосочетания

աղեղ երևոյթ уродливое явление

ամարդի արարք бесчеловечный поступок

չկամ հարնակ недоброжелательный сосед

չբեր կին бесплодная женщина

ակար պապիկ больной дед

անհաջողություն неприятная личность

Грамматика

1. Должествовательное наклонение. Будущее время

Հարկադրական եղանակ: Կցանի ժամանակ

Основное, центральное значение единственного наклонения (հարկադրական եղանակ) – обозначение действия или состояния, необходимого (в самом широком смысле) в силу законов природы, принятых в данной среде норм, вследствие определенных обстоятельств, какого-либо условия, для достижения какой-либо цели, а также в силу нравственных или этических норм.

Должествовательное наклонение имеет две временные формы: աշանի будущее и անցյալ, или անցյալի աշանի прошедшее, или будущее в прошедшем.

Формы будущего времени образуются сочетанием форм будущего времени сослагательного наклонения с показателем единственного наклонения: պիտի или պետք է.

Эти показатели, в общем, взаимозаменимы, только պետք է несколько сильнее подчеркивает необходимость.

Формы будущего времени единственного наклонения образуются сочетанием показателя наклонения или с формами будущего времени сослагательного наклонения:

I спряжение		II спряжение			
ед.ч.	мн.ч.	ед.ч.	мн.ч.		
1 л.	պիտի գրեմ	պիտի գրենք	1. л.	պիտի կարդամ	պիտի կարդանք
2 л.	պիտի գրես	պիտի գրեք	2. л.	պիտի կարդաս	պիտի կարդաք
1 л.	պիտի գրի	պիտի գրեն	1. л.	պիտի կարդա	պիտի կարդան

Պիտի во всех формах может быть заменено պետք է:

Отрицательные формы образуются добавлением չ: чанե к показателю наклонения, а при необходимости подчеркивания – к смысловому глаголу: չպիտի գրես, չպետք է գրես, չպիտի կարդան, պիտի չկարդան.

Рассмотрим функции данного времсни.

1. Действие, состояние, которое, по необходимости, будет иметь место в будущем, после момента говорения.

Վաղը Արմենը պիտի դպրոց գնի: Завтра Армен должен пойти в школу.

Վաղվանից հիվանդը պետք է քայլի: С завтрашнего дня больной должен ходить.

2. Действие, которое необходимо совершить в силу определенных обстоятельств, для достижения определенной цели.

Քանի որ արդեն ուշ է, պիտի արագ քայլենք: Так как уже поздно (мы) должны быстро шагать.

Եթե Արտեմը ուզում է համալսարան ընդունվել, պիտի լավ պարապի և պատրաստվի: Если Арсен хочет поступить в университет, (он) должен хорошо заниматься и готовиться.

3. Действие, состояние, которое должно иметь место всегда (вневременный план).

Դաշտավորը պիտի անկաշառ լինի: Судья должен быть неподкупным.

Մրցավարը պետք է անաշառ լինի: Судья (спорт) должен быть беспристрастным.

Աշակերտները պիտի չուշանան դասից: Ученики должны не опаздывать на урок.

4. В вопросительных предложениях – действие, которое происходит в момент говорения, оно может быть нежелательным, говорящий хочет узнать, когда оно завершится.

Մինչև ե՞ր պիտի ուշանա աշխատանքից. До каких пор ты будешь опаздывать на работу?

Դեռ երկա՞ր պետք է սպասեն: (Они) еще долго должны ждать?

5. В определенном контексте – действие или состояние, которое, по мнению говорящего, уже имело место (здесь – синонимично наст. вр. изъявительного накл.)

Հարևան ուղարկը և, պետք է որ ունենայ բառարանը: Мой сосед – учитель, у него, скорее всего, есть этот словарь.

Դու պիտի գիտենասի, որ նա քորմ է եղել: Ты, должно быть, знаешь, что он был жрецом.

6. Чаще в разговорной речи – действие обычное, закономерное – вообще или для определенного субъекта.

Ծովը պիտի կծուի, կատուն պիտի ճանկի, օձը պիտի լաշըի, նա էլ պիտի մարդկանց տակը փորի: Собака (обычно) кусается, кошка царапает, змея жалит, он же подкапывается под людей.

Պիտի в совр. языке самостоятельно употребляется крайне редко, պետք (է) – самостоятельная единица Слово պետք (обычно во мн.ч.) значит “нужда, надобность” պետքերի համար для нужд, պետք է нужно, надо, պետք չէ не надо, не нужно:

Կարմիր գրիչն ինձ պետք է, իսկ կապույտը պետք չէ: Красная ручка мне нужна, а синяя – нет.

Պետք է գրել: Нужно писать.

В народном языке (а вследствии этого – и в художественной литературе – см предисловие) պիտի может заменяться сокращенными формами: պիտ или տի.

ԱՎԵԼԻՔ ԲԱՍԻՆԱԼՅԱԱ

Ի՞նչ պիտ լինեմ կյանքից հետո,
Հարցում արի ես բնության:

– Ինչ որ էիր կյանքից առաջ, –
Այսպես տվեց ինձ պատասխան:

(Кем я буду (мне быть) после жизни, – спросил я природу.
– Чем был до жизни, – так дала мне ответ).

Խորիում ես դու էն մեծ խոսքը, որ տի ասես աշխարհին: Раздумываешь
ты ту большую речь, которую скажешь (должен сказать) миру.

2. Должествовательное наклонение. Прошедшее время **Անցյալ ժամանակ**

Прошедшее время долженствовательного наклонения (հարկադրական եղանակ) обозначает действие, представляемое необходимым в прошлом или в будущем по отношению к какому-либо моменту в прошлом.

Формы прошедшего (будущего в прошедшем) времени долженствовательного наклонения образуются сочетанием показателя наклонения պիտի или պետք է с формами прошедшего времени сослагательного наклонения.

I спряжение

ед.ч.	мн.ч.
1 л. պիտի գրեի	պիտի գրեինք
2 л. պիտի գրեիր	պիտի գրեիք
3 л. պիտի գրեր	պիտի գրեին

II спряжение

ед.ч.	мн.ч.
1 л. պիտի կարդայի	պիտի կարդայինք
2 л. պիտի կարդայիր	պիտի կարդայիք
3 л. պիտի կարդար	պիտի կարդային

Отрицательные формы образуются, как и в долженствовательном прошедшем, добавлением չ- к показателям պետք է, պիտի, а при логическом подчеркивании – к смысловому глаголу

չպետք է գրեմ, չպիտի կարդամ – պետք է չգրեմ, պիտի չկարդամ

Ուսումնական ձևոնարկը **Կարտակ**

Ինքնասպասարկման մթերային խանութի մշտական գնորդը մեղադրվում է մթերքը գողանալու մեջ:

– Ի՞նչ կարող եք ասել ձեզ արդարացնելու համար, – հարցնում է դատավորը:

- Ես այդ կատարել եմ ընթերցանության ազդեցության տակ:
- Քրեակա՞ն գրականության:
- Ոչ, խոհարարական գրքի: Այնուն յուրաքանչյուր էջում գրված է. «Վերցրեք մեկ կգ ալյուր, վերցրեք կես կգ շաքար, վերցրեք մեկ կգ կարագ...».

Новые слова и выражения

ինքնասպասարկում самообслуживание
մթերային продовольственный
մշտական գնորդ постоянный покупатель
մեղադր(վ)ել обвинять(ся)
զողանալու մեջ в воровстве
արդարացնել оправдывать
ընթերցանության ազդեցության տակ под влиянием чтения
քրեական уголовный, криминальный
խոհարարական поваренный (խոհարար повар)
յուրաքանչյուր Լզում գրված է на каждой странице написано
այուր мука

Եղիշե Չարենց

Ամբոխները խեկագարված (отрывок из поэмы)

Պիտի երթան առաջ իիմա, պիտի առնեն քաղաքը մեծ,
Պիտի թափեն նրա վրա հազարամյա մաղձը իրենց:
Քանդեն պիտի ու ավերեն, տեղը փոշի՝ պիտի փռեն,
Հազարամյա քաղաքը այդ քանդեն պիտի ու ավերեն...

Новые слова

մաղձ յշլչъ, *так же*
երթալ զաп идти

Упражнение

* Переведите.

- Դատավորը իր գործընկերոջը պիտի հանձներ բոլոր դատական գործերը:
- Նա մեզ վրա տիհած տպավորություն բողեց:
- Հետո պիտի խմանայինք,
- որ այդ դատավորը գործին անտեղյակ ու տգեստ անձնավորություն է:
- Նրա անարդար ու տմարդի որոշման մասին հաջորդ օրը գրեթե բոլոր թերթերը պիտի գրեին:
- Սակայն բոլորս համոզված էինք, որ ի վերջո պիտի հաղթի արդարությունը:

Ответы

1. Судья своему коллеге должен был сдать все судебные дела. 2. Он произвел (*досл оставил*) на нас неприятное впечатление 3. Потом (мы) должны были узнать, что этот судья не осведомлен о деле и (является) безграмотной личностью. 4. О его несправедливом и бесчеловечном решении на следующий день должны были написать почти все газеты 5. Однако все мы были убеждены, что в конце концов должна победить справедливость.

Урок 39

Словообразование

1. Суффикс **-јаш**.
2. Основа **մերձ** близкий, близ.

Грамматика

Залог глагола.

Словообразование

1. Суффикс **-јаш**

Суффикс **-јаш** образует наименования действующего лица, как правило, “пассивного”. Кроме того, он образует прилагательные и слова, выступающие в функции как существительного, так и прилагательного.

Наименования действующего лица: **առաքել վեց** посыпать → **առաքյալ** апостол, **հեծնել** оседлать, садиться верхом → **հեծյալ** всадник, **ամրատանել** осуждать, обвинять, порицать → **ամրատանյալ** обвиняемый, **մեղադրել** обвинять → **մեղադրյալ** обвиняемый, **դատապարտել** осуждать, приговаривать → **դատապարտյալ** приговоренный, осужденный, **բան** тюрьма, **բանտարկել** арестовать → **բանտարկյալ** заключенный, арестант, **արող** ссылка, **արողել** ссылать > **արորյալ** ссылочный, **հավատ** вера, **հավատալ** верить → **հավատացյալ** верующий, **սիրել** любить → **սիրեցյալ** возлюбленный, **տառապել** страдать → **տառապյալ** измученный, исстрадавшийся; мученик, страдалец, **ընտրել** выбирать, избирать → **ընտրյալ** избранный; избранник, **երդում** клятва, **երդել** клясться → **երդվյալ** поклявшийся; присяжный, **նվեր** подарок, **նվիրել** дарить, **նվիրվել** быть преданным, приверженным → **նվիրյալ** преданный, приверженый, **տյօ** сущ.

Прилагательные: **օճել** опрыскивать; душить; святить, помазывать → **օժյալ** освященный, **անիծել** проклинать, **անեծք** проклятие → **անիծյալ** проклятый, **փոխառել** заимствовать, **փոխառութեն** заимствование → **փոխառյալ** заимствованный, **միացյալ** объединенный, **զառայալ** пожилой, старый, **միջանկյալ** промежуточный, **սառույյալ** ледовый, ледовитый, **հիշյալ** упомянутый, **վերոհիշյալ** вышеупомянутый, **ներքոհիշյալ** нижеупомянутый, **անցյալ** прошлый, **նախանցյալ** позапрошлый.

Слова других частей речи: դարձյալ снова, опять, դիտավորյալ предумышленный, предумышленно, վերաբերյալ относительно, о.

Словосочетания

Սիացյալ ազգերի Կազմակերպություն (ՄԱԿ)

Организация Объединенных Наций (ООН)

Հյուսիային սառուցյալ օվկիանոս Северный Ледовитый океан

միացյալ գիտական խորհուրդ объединенный ученый совет

ազգի նվիրյալ զավակներ преданные сыновья нации

կատարյալ ստեղծագործություն совершенное произведение

երդվյալ ատենականներ присяжные заседатели

լկուի ամբաստանյալ наглый обвиняемый

2. Основа мերձ

С основой **մերձ** (близкий, близ) образуются сложные и производные слова. Основа может быть как первым, так и вторым компонентом:

մերձական близлежащий, близний, **մերձավոր** близкий, близний, **մերձավորություն** близость, родство, **մերձարևադարձային** субтропический, **մերձավճարյան** прибрежный, береговой, **մերձքալքյան** прибалтийский, **մերձքեռուային** приполюсный, приполярный, **մերձլուսնային** окололунный, **մերձքաղաքային** пригородный, **մերձվոլոյան** приволжский, **մերձմուկովյան** подмосковный, **ափամերձ** прибрежный, **կայարանամերձ** привокзальный, **սահմանամերձ** пограничный, приграничный, **քաղաքամերձ** пригородный, **մահամերձ** находящийся при смерти.

Словосочетания

մերձմուկովյան երեկոներ подмосковные вечера

Մերձավոր Արևելք Ближний Восток

մերձական կանգառ ближайшая остановка

կայարանամերձ հրապարակ привокзальная площадь

ափամերձ տարածք прибрежная территория

մերձքաղաքային տրանսպորտ пригородный транспорт

մերձքալքյան պետություններ прибалтийские государства

Грамматика

Залог глагола

По залогу (*սեն*) армянские глаголы подразделяются на три типа: действительный (*ներգործականի*), страдательный (*կրավորականի*) и нейтральный (*չեզոր*).

Глаголы действительного залога требуют прямого дополнения: *զիրք կարդալ* читать книгу.

Глаголы действительного залога могут употребляться и без прямого дополнения: *Նշ կարդում է:* Он читает.

Среди глаголов действительного залога выделяется подгруппа каузативных (причинных) глаголов: *պատճառականի բայեր* (паштакиш причина).

Каузативные глаголы образуются от основы инфинитива или прошедшего времени суффиксами *եցն*, *ացն*, *ցն*. Они всегда оканчиваются на *ել*, т.е. относятся к I спряжению.

Глаголы страдательного залога образуются суффиксом *վ*. От глаголов I спряжения: *գր-ել* → *գր-վ-ել* пишется, т.е. *վ* – между основой инфинитива и показателем спряжения. От глаголов II спряжения: *կարդ-ալ* → *կարդ-աց-վ-ել*, т.е. *վ* – после основы прошедшего времени, при этом страдательный глагол переходит к I спряжению. При образовании страдательного глагола от каузативного *-ն* заменяется на *վ*: *սպիտակել* → *սպիտակեցնել* → *սպիտակեցվել*.

Страдательные глаголы обозначают действие, для которого необходимы и субъект, и объект. *Ծը Ձանին շարժում է ծառի ճյուղերը*: Ветер движет ветки дерева. *Ծառի ճյուղերը շարժվում են քամոց*: Ветки дерева движутся от ветра.

Субъект действия, обозначенного страдательным глаголом, имсет форму отл. падежа, *ըր քաշ-ոց*, *անձրև-ից* и под. В официальном, канцелярском стилях, когда логический объект действия – лицо или группа лиц, употребляется слово *կողմ* (сторона) в отл. п. – *կողմից*:

Այս դրույթն ընթանական է նախագահի (խորհրդարանի) կողմից:

Это решение было принято президентом (парламентом).

Глаголы действительного залога, принимая суффикс *վ*, не всегда выражают значение страдательности. Можно сказать, что большая часть глаголов с *վ* может употребляться как нейтральные глаголы

1. Действие, в котором объект отсутствует (только субъект): *աղջիկը շփորչեց* девочка растерялась, *ծաղիկները բացվեցին* цветы раскрылись.

2. Действие, обращенное на объект: *երեխան հագնեց* ребенок оделся, *լվացվեց* умылся, *կոճկվեց* застегнулся.

3. Взаимное действие: *համրուրվել* целоваться, *տեսնվել* видеться.

4. Действие, производимое несколькими (многими) субъектами: հավաքվել собиратьсяся, կուտակվել накопляться.

В ряде случаев глаголы с Վ не имеют параллельной формы без Վ: բնակվել проживать, հարձակվել нападать, սիրահարվել влюбляться, զրադվել заниматься чем-л., но не учить уроки и под., վսալվել ошибатьсяся, գծվել сходить с ума, համարձակվել осмелиться.

Глаголы нейтрального залога не требуют прямого дополнения: քայլել шагать, վագել бежать.

Իրավաբանը Կասկած

Մի նշանավոր իրավաբան հռչակվել էր նրանով, որ կարողանում էր ամեն մի դատական գործ անվերջ ճգնաժամկեր: Մի անգամ նրա մոտ է զայխս մի այցելու դատական շատ բարդ ու անհուսալի գործով: Իրավաբանն ստանձնում է այդ գործը:

Ի՞նչ եք կարծում, – հարցնում է այցելուն, – ես տանու՞լ կտամ այդ գործը.

– Դուք՝ ոչ, – հաճախուացնուն է նրան իրավաբանը, – բայց ձեր բոռը՝ անկասկած:

Новые слова и выражения

իրավաբան юрист
նշանավոր видный, известный
հռչակվել прославиться
դատական գործ судебное дело
ճգնաժամկեր растягивать, затягивать
ստանձնել брать(ся) за
անհուսալի безнадежный
տանուլ тщет проиграть
անկասկած несомненно

Համո Սահյան

Ի՞նչ է ասում

Ի՞նչ է ասում անցորդներին
Հալված-մաշված այս կածանը,
Ժամանակին հազար ու մի
Քայլեր հաշված այս կածանը,
Անցող-դարձող քարավանի
Ծանր ու դանդաղ ոտքերի տակ

Սեղքը կոտրած, կուրծքը պատռած,
Հոգնած-տանջված այս կածանը,
Մնձ աշխարհի մեծաժլոր
Ծանապարհից հեռու քաշված,
Հիսուսի պես, ապառաժի
Կողին խաչված այս կածանը:

Новые слова

պատռել րвать
կаծան тропинка
խաչված распятый

Упражнения

*I. Переведите.

1. Ներքոիշյալ ուսանողները մինչև տարեվերջ պետք է հանձնեն պարտքը: 2. Միջանկյալ քննություններից դրական գնահատական ստացածները ազատվում են հարցումներից: 3. Դիտավորյալ դասը խանգարողները հեռացվում են համալսարանից: 4. Երդվյալ ատենակալները պաշտոնավարում են ցմահ: 5. Մեր երկրում գնալով մեծանում է հավատացյալների թիվը: 6. Հայ Առաքելական եկեղեցին իր շուրջն է հավաքել ու հավաքում իր տարագիր զավակներին: 7. Ամբաստանյալը պետք է պատասխաններ իրեն ուղղված բոլոր հարցերին: 8. Բանտարկյալներին պարերաբար ներում է շնորհկում: 9 Հեծյալ գնդեր ժամանակակից բանակներից քերն ունեն:

Новые слова и выражения

գնալով со временем, с течением времени
միջանկյալ промежуточный
դրական գնահատական положительная оценка
պաշտոնավարում исполнение должностных обязанностей
տարագիր живущий на чужбине
ներում է շնորհкում предоставляется амнистия

*II. Переведите

1. Маленьких (детей) нельзя пугать сказочными чудовищами. 2. Их радует то, что добро побеждает в сказках. 3. Чтению книг детей надо учить с маленького возраста. 4. В этом возрасте они часто творят и мечтают. 5. Любят и присваивать “подвиги” других. 6. Они мысленно одеваются, как герои, и осмеливаются нападать на чудовищ и побеждать их. 7. Эти поступки их очень радуют.

Ответы

I. 1. Нижеупомянутые студенты до конца года должны сдать долги. 2. Получившие на промежуточных экзаменах положительную оценку освобождаются от опроса. 3. Нарочно мешающие (проводению) урока исключаются из университета. 4. Присяжные заседатели остаются в должности посмертно. 5. Армянская Апостольская Церковь собирала и собирает вокруг себя своих живущих на чужбине сынов. 7. Обвиняемый должен был ответить на все направленные ему вопросы. 8. Арестованным время от времени предоставляется амнистия. 9. Конные полки имеют немногие из современных армий.

II. 1. Фոքրիկներին չի կարելի վախեցնել հերիաքային հրեշներով: 2. Նրանց ուրախացնում է այն, որ բարին է հաղըում հերիաքում: 3. Գիրք կարդալը երեխաներին պետք է սովորեցնել վորք հասակից: 4. Այդ տարիքում նրանք հաճախ են ստեղծագործում ու երազում: 5. Սիրում են նաև սեփականացնել ուրիշների «սիրանքները»: 6. Նրանք մտովի հազնվում են հերոսների պես, համարձակվում են հարձակվել հրեշների վրա ու հաղթել նրանց: 7. Այդ արարդները նրանց շատ են ուրախացնում:

Урок 40

Словообразование

Суффиксы **-піб**, **-јпіб**.

Грамматика

Вопросительные и относительные местоимения.

Словообразование

Суффиксы **-піб**, **-јпіб**

Суффикс **-піб** от глаголов (редко – от существительных) образует прилагательные со значением “обладающий, характеризуемый соответствующим признаком: *фашл блеск, тж per* → *фашлбіл блестеть* → *фашлпіб блестящий, ғардбіл действовать, работать, функционировать* → *ғардпіб действенный, активный, қашығбіл встать, стоять* → *қашығпіб стоячий, стойкий, шалшыл крепиться, выдерживать, проявлять стойкость* → *шылпіб стойкий, выносливый, неколебимый, шашбіл скользить* → *шашпіб скользящий, плавный, ровный, тж per, даһлікбіл цвести, расцветать* → *даһлікпіб цветущий, тж per, һашнібіл дойти, достичь* → *һашпіб спелый, зрелый, ғұрғыпір pena > ғұрғырбіл пениться, per разъяряться* → *ғұрғырпіб пенистый, ғылғып улыбка* → *ғылғышпіл улыбаться* → *ғылғышпіб улыбчивый; улыбчиво, երшәп сон, сновидение* → *երшәпбіл мечтать* → *երшәппіб мечтательный, եռանդ энергия, рвение* → *եռանդпіб энергичный, рьяный.*

Образуются и существительные: *բոյել летать* → *բոյпіб птица, մայել блеять* → *մայпіб блеяние.*

Некоторые производные являются и существительными, и прилагательными: *իմաստ смысл* → *իմաստпіб мудрый, мудрец, սղալ ползти* → *սղпіб ползучий, пресмыкающееся.*

Суффикс **-јпіб** образует отглагольные существительные, в частности, от звукоподражательных глаголов: *պայթել взрываться, лопаться, պայթեցնել взрывать* → *պայթյпіб, պատնել прыгать, скакать* → *պայթյпіб прыжок, скакок, տրտնջալ роптать, сетовать* → *տրտնջյпіб = տրտնջոց = տրտпібք роптание, сетование, շշնջալ шептать* → *շշնջյпіб = շշնջոց = շշпібք шепот, փոնչալ фыркать* → *փոնչյпіб = փոնչոց фырканье, խշալ*

шуршать, шуметь → խշյուն = խշոց шуршанье, шум, дарданашել трещать, потрескивать → ճարճադյուն = ճարճատոց треск, потрескивание, սոսակել шелестеть, шуршать → սոսակյուն = սոսակի шелест, шуршание, մլավել мяукать → մլավյուն = մլավոց мяуканье, բառաջել мычать → բառայուն = բառաչոց = барахолы мычание, խրինջալ (= վրնջալ) ржать → խրինջյուն = խրինջոց = խրինինջ (= վրնջյուն = վրնջոց = վրինջ) ржание.

Будьте внимательны! Не путайте суффиксы **-յուն** и **-ուն**. *Cp:* հնչել звучать, раздаваться → հնչյուն звук, но հնչուն звучный, звонкий, շառաչել рокотать, реветь → շառայուն = շառաչ рокот, рев, но շառաչուն рокочущий, ревущий, բարախել биться, колотиться → բարախյուն биение, но բարախուն бьющийся, *пер* взволнованный, խոխոջալ журчать → խոխոյուն журчание, но խոխողուն журчащий, կարկաչել журчать, *пер* щебетать → կարկայուն журчание, *пер* щебет, но կարկաչուն журчащий, *пер* щебечущий, ճովողել щебетать, чирикать → ճովոյուն щебетанье, чириканье, но ճովողուն щебечущий, чирикающий.

Словосочетания

հնչուն ծիծաղ звонкий смех
սրտի բարախյուն биение сердца
հնամյա կանգուն վանք древний неразрушенный (*досл:* стоящий)
монастырь

սահուն ելույթ плавное выступление
ինաստուն խոսք мудрая речь
փայլուն հաղթանակ блестящая победа
եռանդուն քաղաքական գործիչ энергичный политический деятель
քամու սոսակյուն шуршание ветра
զինով լեցուն բաժակ полный вина стакан

Грамматика

Вопросительные и относительные местоимения Հարցական և հարաբերական դերանուններ

Вопросительные и относительные местоимения указывают предмет, признак в абсолютно неопределенном виде. Они отличаются многообразием значений, функций, некоторые из них входят в состав многих устойчивых выражений.

Вопросительные местоимения: *ո՞վ* кто, *ի՞նչ* что, как *ինչպե՞ս*, *ո՞նց* раз, *ինչպիսի՞ն*, *որպիսի՞ն* какой, *ինչո՞ւ* почему, *ե՞րբ* когда, *ո՞ւր* куда, *որտե՞ղ* где (*տեղ* место), *ո՞ր* который (подчинительный союз), *քանի՞ն* сколько, *քանի՞երորդ*, *ո՞րերորդ* который (по счету), *ինչքա՞ն*, *որքա՞ն* сколько,

насколько, ինչշա՞վի, քշա՞վի как, в какой мере. Относительные местоимения по форме совпадают с вопросительными однако выражают не вопрос, а различными отношениями связывают главное и придаточное предложения.

Большинство вопросительных и относительных местоимений склоняется.

В предложении вопросительные и относительные местоимения выступают следующим образом.

В вопросительном предложении — вопросительное слово.

- Ի՞նչ ես կորցրել: — Что ты потерял?
- Ինչի՞ց ես վախենում: — Чего ты боишься?
- Ինչո՞վ ես գրելու: — Чем ты будешь писать?
- Ի՞նչ հույսեր ունես: — Какие у тебя надежды?
- Ո՞ր նատիտով ես նկարելու: — Которым карандашом ты будешь рисовать?
- Ինչո՞ւ ես ուշացել: — Почему ты опоздал?

В восклицательном предложении — восклицательное слово.

Ի՞նչ հնարքներ, ի՞նչ վայր բաներ է սովորել: Каким выдумкам, каким плохим вещам (он) научился.

Ի՞նչ դեղ ասես, որ չիմ գործածել հերիմները: Какие только лекарства не употребляли знахари.

3) В сложноподчиненном предложении — союзное слово.

Հարզում են նրան, ով աշխատում է: Уважают того, кто работает.

Ինչ ուզում են, այն էլ տվեր իրենց: Что хотят, то и дайте им.

Բերեցին այն, ինչ պատվիրել էինք: (Они) принесли то, что (мы) заказали.

4) В придаточном предложении относительное местоимение может быть членом предложения.

Ես չգիտեմ, թե ինչ են ուզում նրանք: Я не знаю, чего они хотят.

Ես չգիտեմ, ինչպիսի ծաղիկներ ես դու սիրում: Я не знаю, какие цветы ты любишь.

5) При риторическом вопросе или логическом выделении относительные местоимения могут выделяться знаком ' (շեշտ).

Ո՞վ չի ճանաչում տաղանդավոր կոմպոզիտոր և դիրիժոր Արամ Խաչատրյանի: Кто не знает талантливого композитора и дирижера Арама Хачатуриана.

Հիմա տեսա՞ր՝ ինչ տղամարդ եմ: Теперь (ты) увидел(а), какой я мужчина.

Ի՞նչ է ուզում չգիտեմ: Чего хочет — не знаю.

Լավ ժամանակներ Կայրակ

Բեռնարդ Շոուին հարցրին, թե ո՞ր ժամանակներում կուզենար ապրել, եթե ապրելիս չիներ այժմ:

– Ֆրանսիայում, Նապոլեոն Բոնապարտի ժամանակներում, – պատասխանում է Շոուն:

– Ինչո՞ւ, – զարմանում է հարց տվողը:

– Որովհետև այն ժամանակ միայն մի մարդ էր իրեն Նապոլեոն համարում.

Упражнение

Переведите.

1. Հեռվից լսվում էր ջրի ճողփյունը. 2. Դրան ձայնակցում էր կրեխաների հնչուն ծիծաղը: 3. Ամբողջ խումբը հավաքվել էր անտառի բացատում՝ վրկուն գետի ափին 4. Ուսանողները որոշել էին արշավի գնալ: 5. Նախ պետք էր հանգստանալ, խորովածը վայելել և ապա շարունակել ճանապարհը: 6. Բոլորը մեծ հաճույքով գնացին փայտ հավաքելու: 7. Շուտով լսվեց վառվող փայտերի ճարճատյունը: 8. Ուրախությունից երեխաները պար էին բռնել վառվող կրակի շորջը: 9. Առաջին անգամ էին տեսնում այդպիսի մեծ խարույկ:

արշավի գնալ пойти в поход
վայելել откушать, отведать
պար բռնել (за)танцевать
ձայնակցել зд быть созвучным

Ответы

1. Издали слышался всплеск воды. 2. Ему был созвучен звонкий смех детей. 3. Вся группа собралась на опушке леса на берегу пенистой реки. 4. Студенты решили пойти в поход. 5. Сначала нужно было отдохнуть, отведать шашлыка и потом продолжить путь. 6. Все с большим удовольствием пошли собирать дрова. 7. Скоро стало слышно потрескивание горящих дров. 8. От радости дети стали танцевать у горящего огня. 9. Впервые (они) видели такой большой костер.

Урок 41

Словообразование

Префиксы **ներ-**, **գեր(ш)-**.

Грамматика

Вопросительные и относительные местоимения
(продолжение).

Словообразование

Префикс **ներ-**

Префикс **ներ-** выражает значение “внутри, внутрь, вовнутрь”: **ազդել** – влиять, действовать → **ներազդել** – воздействовать, **ներազդեցուրյուն** – воздействие, **մուծել** – уплачивать → **ներմուծել** – ввозить, импортировать, **ամփոփել** – обобщать, заключать → **ներամփոփի** – замкнутый, необщительный, **անձ** (*Ճ* аնձն) → **ներանձն** – замкнутый, скрытный, **աշխարհ** – мир, свет → **ներաշխարհ** – внутренний мир, **առել** – брат; покупать → **ներառել** – включать, охватывать → **ներառյալ** – включительно, включая, **շնչել** – дышать → **ներշնչել** – вдыхать; вдохновлять, внушать → **ներշնչանք** – вдохновение, **ուժ** – сила → **ներուժ** – внутренняя сила, потенциал, **քաշել** – тянуть → **ներքաշել** – втягивать, вовлекать, **գաղթ** – исход, эмиграция → **ներգաղթ** – иммиграция, **րեպարատ** – репатриация, **երակ** – вена → **ներերակային** – внутривенный, **ներարկել** – впрыскивать, инъекционировать, **լեր** – внушать → **ներարկիչ** – шприц.

Словосочетания

ներամփոփի անձնավորություն – замкнутая личность

բանաստեղծական ներշնչանք – поэтическое вдохновение

ներառյալ հավելվածները – включая приложения-

մեծ չափերի հասնող ներգաղթ – доходящая до больших объемов иммиграция

մտավոր ներուժ – умственный потенциал

Префикс գեր(ա)-

Префикс գեր(ա)- выражает значение “сверх-”, “супер-”: գնահատել оценивать, ценить → գերազահատել переоценивать, դասել причислять, относить → գերադասել предпочтить, կատարել выполнять, исполнять → գերակատարել пересыпать, հզոր мощный, могучий → գերիզոր сверхмощный, մեծ рост, увеличение → գերած перерост, гипертрофия, ամուր твердый, прочный → գերամուր сверхтврдый, сверхпрочный, արագ быстрый; быстро → գերարագ сверхбыстрый, сверхскоростной, բնական естественный, натуральный → գերբնական сверхъестественный, զգայուն чувствительный → գերզգայուն сверхчувствительный, կարճ короткий → գերկարճ ультракороткий, հոգնածություն усталость, утомление → գերիոգնածություն переутомление, մարդ человек → գերմարդ сверхчеловек, супермен, գերմարդկային сверхчеловеческий, շահույթ прибыль → գերշահույթ сверхприбыль, մեջ кормить → գերսել перекармливать, սմունք → գերսունք усиленное питание.

Словосочетания

տնտեսական գերած экономическая гипертрофия
գերարագ զարգացուն сверхбыстрое развитие
գերբնական ջանքեր сверхчестственные усилия
գերիզոր տեխնիկա сверхмощная техника
գերզգայուն մարդ (անձնավորություն) сверхчувствительный человек
(личность)
պլանների գերակատարուն перевыполнение планов
գերիոգնածության զգացողություն чувство переутомления
ուժերի գերազահատուն переоценка сил

Грамматика

Вопросительные и относительные местоимения (продолжение)

Հարցական և հարաբերական դերանուններ

Местоимения ով при склонении в косвенных падежах меняет основу: ով//ում.

Склонение местоимения ով:

им.	ով
род., дат., вин.	ում
отл.	ումից
инстр.	ումով

Значение местного падежа образуется сочетанием с предлогами մեջ (в), ում մեջ – в ком?

Форма множественного числа (*Ովեր*) не имеет падежных форм.

- Ո՞վ է եկել: – Кто пришел?
- Ովե՞ր են եկել: – Кто (мн.ч.) пришел?
- Ու՞մ մասին եք խոսում: – О ком разговариваете?
- Ումի՞ց իմանանք: – У кого узнаем?
- Ումո՞վ եք հպատակում: – Кем гордитесь?

Местоимение *որ* в единственном числе склоняется, как существительные, по типу склонения на *-ի*, а во множественном числе – по типу склонения на *-ց*:

	ед. ч.	мн. ч.
им.	որ	որնք
род.	որի	որնց
дат.	որի(ն)	որնց
вин.	որ/որը	որնց
отл.	որից	որնցից
инстр.	որով	որնցով
мест.	որում	որնցում

Местоимения *ինչու*, *ուր*, *ինչպես*, *разг ոնց* не склоняются.

Местоимение *երբ* имеет особые формы склонения (см. Урок 42).

Остальные вопросительные и относительные местоимения склоняются, как существительные, по типу склонения на *-ի*.

Приведем примеры употребления вопросительных и относительных местоимений:

Ում

- Ո՞մ մատիտներով ես նկարում: – Чьими карандашами рисуешь?
- Մա ո՞մ մոլորն է: – Это чей молот(ок)?
- Մա ո՞մն է: – Это чье?

Ով употребляется во многих устойчивых сочетаниях:

- Ո՞վ է: – Кто там? (при стуке в дверь)

ով ասես всякий, кому не лень

ով գիտի (գիտե) кто (его) знает?!

ով էլ լինի, ով ուզում է լինի кто бы ни был

ես ով, որու ով между нами ничего общего

ո՞մ ինչ գործն է кому какое дело

Выражения с местоимением **ինչ**

- Ի՞նչ է պատահել: – Что случилось?
- Ի՞նչ ես ակնարկում: – На что намекаешь?
- Ի՞նչի՞մ մասին եք մտածում: – О чем думаете?

- Ինչի՞ն եք հավատում: – Чему верите?
- Ի՞նչ տեսար: – Что (ты) увидел?
- Ինչի՞ց սկսենք: – С чего начнем?
- Զեր վեճն ինչո՞վ վերջացավ: – Чем кончился ваш спор?
- Ինչե՞ր են պատմում ձեր մասին: – Что (какие вещи) рассказывают о вас?

- Ինչ լավ է, որ եկար: – Как хорошо, что (вы) пришли!
- Ի՞նչ ես լալիս: – Почему плачешь?
- Ի՞նչ արժի (արժե) սերկափլը: – Сколько стоит айва?
- Местоименное ինչ употребляется и в функции подчинительного союза.
Գրեց այն, ինչ թելադրել էր ուսուցիչը: (Он) написал то, что продиктовал учитель.

Հիմք տարի է, ինչ չեմ տեսել նրան: (Уже) пять лет, как я его не видел.

Ինչ употребляется во многих устойчивых сочетаниях:

- Ի՞նչ անենք: – Что нам дслать? Как нам быть?
- Ինչ զնով ուզում է լինի... – Любой ценой... Чего бы это не стоило...
- Ինչ էլ լինի... – Что бы ни было...
- Ի՞նչ իմանա: – Как знать? Откуда знать?
- Ի՞նչ միտք ունի: – Какой смысл, для чего?
- Ի՞նչ կա որ: – Ну и что ж? Что тут такого?
- Ի՞նձ (քեզ) ի՞նչ: – Мне-то (тебе-то) что.
- Ի՞նչ կա-չկա: (разг) – Что новеньского? (Как дела?)
- Ի՞նչ կիմի... – Пожалуйста, будьте добры...
- Հետո ի՞նչ: – Ну и что ж...
- Ինձ ինչի՞ տեղ եք դրել: – За кого меня принимаете?

- Ի՞նչ է ձեր անունը (ազգանունը): – Как ваше имя (фамилия)?

Ինչու почему

Ինչու՞ ուշացար: – Почему (ты) опоздал?

Ինչու՞ ես եկել: – Зачем (ты) пришел?

Հովհաննես Թումանյան

Հազար տարվավ, հազար դարով առաջ թե ես, ի՞նչ կա որ.
Ես եղել եմ, կա՞մ, կը իմենմ հար ու հավետ, ի՞նչ կա որ,
Հազար էսպես ձևեր փոխեմ, ձևը խաղ է անցավոր,
Ես, միշտ հոգի, տիեզերքի մեծ հոգու հետ, ի՞նչ կա որ.

(На тысячи лет, на тысячи веков вперед или назад — ну и что ж: я был, есмь и буду всегда и вечно — ну и что ж, тысячи так форм поменяю, форма — игра преходящая, я всегда душа, с большой душой вселенной — ну и что ж).

Ավելիք Իսահակյան

Որտե՞ղ է ընկած
Այն քարը հիմի,
Որ հողիս վրա
Շիրիմ պիտ լինի:
Իմ քափառ կյանքում,
Մարդ ի՞նչ իմանա,
Չե՞մ նատել, քախծել
Այդ քարի վրա...

Անգիր, և անհայտ, և անհիշատակ՝
Անայի դաշտում մի գերեզման կա.—
Ո՞վ է հոդ դաստիմ այդ լուս քարի տակ,
Ո՞վ է լաց եղել այդ քարի վրա:

Համըր քայլերով դարերն են անցնում,
Արտույտն երգում է իր գովքը զարնան,
Շուրջը ուկեղեն արտերն են ծփում,—
Ո՞վ է երազել և սիրել նրան.

Новые слова и выражения

հիմի *har* = *լուտ* հիմա сейчас, теперь
քափառ бродяжнический (քափառել бролить, странствовать)
մարդ ի՞նչ իմանա как знать? (досл человеку что знать?)
քախծել грустить
ամայի пустой, пустынныи, безлюдный
արտույտ жаворонок
ծփալ волноваться, плескаться, колыхаться

Упражнение

* Переведите.

- Գերազույն դատարանը ճիշտ որոշում ընդունեց: 2. Գերմանդկային ջանքեր են հարկավոր բնուրյան արհավիրքները հաղթահարելու համար: 3 Գայանեն գերզգայուն է, նրան ներարկումները հակացուցված են: 4. Ցուցակը ներառում է միայն խիստ կարիքավորներին: 5 Արտարժույթի կուրսի կտրուկ

անկումից որոշ ձեռներեցներ գերշահույթ ստացան: 6. Գերիոզնածության պատճառով Գուրգենը չկարողացավ մասնակցել մրցումների հաջորդ փուլին: 7. Արամին շիածողվեց ներքաշել ընկերոջը իր կազմակերպած մի գործարքի մեջ:

Новые слова и выражения

բնություն природа
մասնակցել մրցումների հաջորդ փուլին принять участие в следующем
этапе соревнований
пропуск решение
артишарժույթ инвалид
ձեռներեց предприниматель
արհավիրքները հաղթահարել преодолевать стихийные бедствия

Ответы

1. Верховный суд принял правильное решение. 2. Сверхчеловеческие усилия нужны, чтобы преодолеть стихийные бедствия. 3. Гаяне сверхчувствительна, ей противопоказаны прививки. 4. Список включает только крайне нуждающихся. 5. После резкого падения курса инвалиды некоторые предприниматели получили сверхприбыли. 6. Из-за сверхусталости Гурген не смог принять участия в следующем этапе соревнований. 7. Араму не удалось вовлечь друга в одну организованную им сделку.

Урок 42

Словообразование

Префиксы **վեր(ш)-**, **ստոր(ш)-**.

Грамматика

Вопросительные и относительные местоимения
(окончание).

Словообразование

Префикс **վեր(ш)-**

Префикс **վեր-** происходит от слова **վեր** “вверх, наверх, (с)выше, сверх”: **վեր նայել** смотреть вверх, **վեր ելնել** (ршրձրանալ) подниматься наверх, **փողոցվ վեր գնալ** идти вверх по улице, **վեր կենալ** (**վերկենալ**) вставать, подниматься (*ср* **վեր կացնել** поднимать, будить), **վեր հանել** (**վերհանել**) выявлять, вскрывать, обнаруживать, **ւաշ ին ուժերից վեր է**. Это сверх моих сил.

Префикс **վեր(ш)-** употребляется без интерфикса перед гласным и с интерфиксом **-ш-** — перед согласными.

Վեր(ш)- употребляется в следующих значениях.

1. Движение вверх или сверху, нахождение наверху или сверху, *тж* *որ:* **ելնել** вставать, подниматься → **վերելը** подъем, восхождение, **վերելակ** лифт, **հսկել** следить, контролировать → **վերահսկել** контролировать, надзирать, **վերահսկիչ** контролер, надзиратель; контролльный, **վերահսկողական** контролирующий, контролльный, **հանել** дойти, достичь → **վերահան** (неожиданно, внезапно) надвигающийся, наступающий, **դաշել** причислять, относить → **վերադաշնական** вышестоящий, **գետին** земля; пол → **վերգետնիք** надземный (*ср* **ստորգետնիք** подземный), **ազգային** → **վերազգային** наднациональный, транснациональный, **արկ** (*Ժ* аրկանել бросать, набрасывать, одевать, налевать) → **վերարկու** пальто.

2. Повторение действия или совершение его по-новому: **դառնալ** становиться, оборачиваться → **վերադառնալ** возвращаться, **վերադարձ** возвращение, **բաշխ(վ)ել** распределять(ся) → **վերաբաշխ(վ)ել** перераспределять(ся), **զին(վ)ել** вооружать(ся) → **վերազին(վ)ել** перевооружать(ся), **վերազինում** перевооружение, **կենդանի** живой →

վերակենդանանալ оживать; воскресать, возрождаться; реанимироваться
→ վերակենդանացնել оживлять, реанимировать → վերակենդանացում оживление, воскрешение, возрождение; реанимация, рնակվել проживать, поселяться → Վերաբնակվել переселяться, Վերաբնակեցնել переселять, Վերաբնակիչ переселенец, Վերաբնակչուիչ переселенка, Վերաբնակույրյուն переселение, бնրոգել ремонтировать, чинить, обновлять → վերաբնրոգել ремонтировать, նայել смотреть → վերանայել пересматривать, նկարահանել снимать (камерой) → վերանկարահանել переснимать, ընել рассматривать, изучать; экзаменовать → վերաբնել переэкзаменовывать, վերաբնույրյուն переэкзаменовка, հրատարակել издавать, публиковать → վերահրատարակել переиздавать, գնահատել оценивать, ценить → վերագնահատել переоценивать, վերագնահատուն переоценка, իմաստավորել осмысливать → վերափնաստավորել переосмысливать, գտնել находить → վերագտնել вновь обретать, находить заново, ընտրել выбирать, избирать → վերընտրել персизбирать, վաճառել продавать → վերավաճառել перепродавать, կառուցել строить → վերակառուցել перестраивать, реорганизовывать, վերակառուցուն перестройка, реорганизация, խաղարկել разыгрывать → վերախաղարկել переигрывать, разыгрывать заново, քվեարկել голосовать → վերաքվեարկել переголосовать (при голосовании голос — քվե).

3. Направленность действия на кого-л., что-л.:

բեր(վ)ել приносить(ся) → վերաբերել относиться, касаться, վերաբերվել относиться, обращаться, վերաբերմունք отношение, գրել писать → վերագրել пер приписывать, относить.

Словосочетания

վերահսկիչ հանձնաժողով контрольная комиссия
մարդկային վերաբերմունք человечное отношение
իին ու մաշված վերարկու старое и потрепанное пальто
արժեքների վերագնահատուն переоценка ценностей
փախստականների վերաբնակեցուն переселение беженцев
հասարակական վերահսկուն общественный контроль
դատական գործի վերանայուն пересмотр судебного дела
ուժերի վերաբաշխուն перераспределение сил
վիճակախաղի տոմսերի վերախաղարկուն переигровка лотерейных билетов
վերահսկողական ծառայուրյուն контролирующая служба
վերադաս մարմին вышестоящий орган
վերադաս ատյան вышестоящая инстанция
Դա ձեզ չի վերաբերում: Это вас не касается (к вам не относится).

Префикс **ստոր(ա)-**

Префикс **ստոր(ա)-** обычно употребляется без интерфикса в прилагательных и с интерфиксом **-ի-** – в существительных и глаголах.

Он связан с корнем **ստոր:** **ստոր** – низкий, подлый; нижний, низкий, низовой, **ստորին** нижний, низкий, низовой; **ստորին պատա** нижняя палата, **ստորանալ** уничтожаться, **ստորացնել** унижать, **ստորոյնին** подлость, низость, **ստորարշը** подло, низко, **ստորացնից** унизительный.

Префикс **ստոր(ա)-** употребляется в значении “нижний, низкий, находящийся ниже, под чем-л.”:

ստորոտ подножье, подошва (горы) (**ոտք (ծր ոտք)** нога), **ստորջրյան** подводный, **ստործված** находящийся под водой, на дне моря, **ստորգետնյան** подземный, **ստորադաշտ** нижестоящий, подчиненный (**ստորադաշտական** вышестоящий), **ստորադաշտել** подчинять, ставить ниже, **ստորաբաժանել** подразделяться, **ստորաբաժնություն** подразделение, **ստորագրել** (подписывать(ся)), ставить подпись, расписываться, **ստորակես** запятая.

Словосочетания

ստործված ուսումնասիրություններ подводные морские исследования
խնադիտունի ստորաբաժնություններ подразделения института
անընթեռնելի ստորագրություն неразборчивая подпись
ստորջրյան հոսանք подводное течение
ստորջրյան խորեր подводные рифы
ստորգետնյան անցում подземный переход
ստորև բերվում է ниже приводится
ստորև ստորագրյալներս мы, нижеподписавшиеся

Грамматика

Вопросительные и относительные местоимения (окончание) *Հարցական և հարաբերական դերանուններ*

Երբ когда

Ե՞րբ ես զալու: – Когда ты придешь?

Նա եկավ, երբ բոլորն արդեն գնացել էին: Он пришел, когда все уже ушли.

Չգիտեմ, թե ե՞րբ կգա: Не знаю, когда он придет.

Մինչև ե՞րբ до каких пор

Երբ имеет падежные формы родительного (երրվաշ) и отложительного (երրվանից) падежей:

- Երրվաշ համար է: – На какое время (какой срок) это?
- Երրվաշ հաց է: – Какого дня этот хлеб?
- Երրվանից է հիվանդ: – С каких пор (он) болен?

Ուր куда, где

В значении “где” имеет несколько более “официальный” синоним – որտեղ.

Ո՞ր ես զիւմ: Куда идешь?

Ո՞ր է քղացանակ: Где твоя папка?

Также в значении “почему”:

Էլ ո՞ր ես զույն, ո՞ր ես մեծ-մեծ խոսում: Чего же кричишь, высокопарно говоришь?

А также:

Ուր որ է կամ: (Он) вот-вот придет.

Հայրը ուր, պրյին ուր: Далеко сыну до отца.

Ուր էլ լինեմ, չեմ նոռանաք: Где бы я не был, не забуду тебя.

Ուր մնաց (որ)... Тем более (подавно, не говоря о...)

Որտեղ где

Որտեղ են բառարանները: Где словари?

Սա որտեղի արտադրանք է: Это чье производство (где произведено)?

Որտեղից ես վերադարձել. Откуда ты вернулся?

Որտեղով է անցնում սահմանը: Где проходит граница?

– Որտեղացի՞ ես: – Откуда ты родом?

Որ который

Ո՞ր կողմից է գալու: С какой стороны придет?

Ո՞րը վերցնեմ: Который (мне) взять?

Որ՞ն կարելու: Которым будешь рисовать?

Որոնցից ընտրեցիր: Из которых (ты) выбрал?

Քանի сколько

Мест. քանի употребляется обычно, когда ожидается ответ в числе.

– Քանի՞ ուսանող ուներ: – Сколько у вас студентов?

– Քանինից: – Двадцать пять.

При склонении в им. падеже добавляется и и определенный artikelъ, а в косвенных падежах – и и падежные окончания:

– Քանի՞որ հաջող հանձնեցին: – Сколько успешно сдали?

— Քանիսի՞ց եք զոհ, քանիսի՞ց եք դժոհ: — Сколькоими вы довольны, сколькоими вы недовольны?

— Քանիսի՞վ զնեցին: — За сколько купили?

Ինչպես (разг письм) как

Ինչպե՞ս եք: Как вы? (Как ваши дела?) — Ո՞նց ես: — Как ты?

Ինչպե՞ս տեղ հասար: Как вы добрались (до места)?

Ինչպիսի, որպիսի какой

Ինչպիսի՞ աշխատող ես ուզում: Какого ты хочешь работника?

Քանիերորդ, որերորդ который (по счету)

— Քանի՞երորդ անգամն է (пр)... — В который раз...?

(Обратите внимание на ударение и произношение:

քանիերորդ [քանի՛յերօրդ], որերորդ [Վօ՛յերօրդ]).

Ինչքան, որքան сколько, насколько

Выражают вопрос о количественном признаке предметов или качественном признаке действия.

Ինչքա՞ն սուն է կառուցվել: Сколько было построено домов?

Ինչքա՞ն կարելի է սպասել: Сколько можно ждать?

Ա также:

ինչքան ուզես *разг сколько* хочешь

որքան հայտնի է насколько известно

ինչքան գիտեմ *разг* насколько я знаю

Ինչշափ, որչափ сколько, в какой мере

— Ինչշափո՞վ են ճշգրիտ ձեր հաշվումները: — Насколько точны ваши расчеты?

Հովհաննես Թումանյան

Ո՞ր աշխարհը ունեմ շատ բան. միտք եմ անում՝ է՞ս, թե էն.

Սեղտեղ կանգնած՝ միտք եմ անում, չեմ խմանում՝ է՞ս, թե էն.

Աստված ինքն էլ տարակրասած, չի հասկանում՝ ինչ անի.

Տանի՛, թողնի՛, — որն է բարին, ո՞ր սահմանում, է՞ս, թե էն:

Новые слова и выражения

միտք անել = мутаծել лумать, размышлять

տարակրասած в сомнении, сомневаясь

ո՞րն է բարին которое к лучшему (к добру)?

Упражнение

* Переведите.

1. Անարդար ընտրություններից հետո վերընտրություններ տեղի ունեցան:
2. Մեր շենքի վերելակը հաճախ է փշանում: 3. Ամեն նոր դար իր հետ բերում է արժեքների վերագնահատում: 4. Գիրքը մեծ պահանջարկ ունեցավ, և հեղինակները վերահրատարակեցին այն: 5. Զաղարի բոլոր հիվանդանոցներն ունեն վերակենդանացման բաժանմունքներ: 6. Նա այդպես էլ չկարողացավ վերազտնել իրեն: 7. Ֆիլմի նկարահանման ընթացքում մի քանի տեսարաններ անհաջող ստացվեցին, ու ոնքիսորը որոշեց վերանկարահանել դրանք: 8. Հանձնաժողովը ֆիլմն ընդունեց մեծ վերապահությամբ:

պահանջարկ спрос

բաժանմունք отдельение (административная единица)

վերապահություն оговорка

Ответы

1. После несправедливых выборов прошли перевыборы. 2. Лифт нашего здания часто портится. 3. Каждый новый век приносит с собой переоценку ценностей. 4. Книга имела большой спрос, и авторы переиздали ее. 5. Все больницы города имеют реанимационные отделения. 6. Он так и не смог вновь обрести себя. 7. Во время съемок фильма несколько сцен вышли неудачно, и режиссер решил переснять их. 8. Контрольная комиссия приняла фильм с большими оговорками.

Урок 43

Словообразование

- Суффикс -шршр.
- Сложные слова.

Грамматика

Предлог — послелог.

Словообразование

1. Суффикс -шршр

Суффикс -шршр образует существительные, прилагательные и слова, выступающие в функции и существительного, и прилагательного:

1 Существительные со значением действующего лица: շինել строить → շինարшр строитель, հավարել собирать; убирать, прибирать → հավարարшр уборщик, уборщица, ներկ краска, ներկել красить → ներկարшр красильщик, маляр, հուշել подсказывать > հուշարшр суфлер, фрир опыт, в разн эн → փրճարшр экспериментатор, գյուտ изобретение → գյուտարшр изобретатель, ցույց демонстрация → ցուցարшр демонстрант, խոհ ծր еда, пища → խոհարшр повар.

Если производящее слово оканчивается на ի, то суффикс -шршр принимает форму -երшр: քարի добрый → քարերшр благодетель, благотворитель, благотворительный; благотворный.

2 Прилагательные: կյանք (ծր կյանք) → կենարшр (կենարшр) животворный, животворящий, առողջ здоровый → առողջարшр оздоровительный, целебный, սննդի пища → սննդարшр питательный, կործանել губить, разрушать → կործանարшр губительный.

3 Слова, выступающие в функции и существительного, и прилагательного: նոր новый, նորույր новизна → նորարшр новатор(ский), ստեղծել создавать → ստեղծարшр созидатель(ный), փրկել спасать → փրկարшр спасатель; спасательный, հաշտեցնել примирять → հաշտարшр примиритель, миротворец, примирительный, миротворный, հիմնել основывать, создавать → հիմնարшр основоположник, создатель; основополагающий, фундаментальный, ջարդել → ջարդարшр погромщик; погромный, կովել → կովարшр драчун, задира; драчливый, задиристый,

կեղծել → կեղծարար фальсификатор; фальсификаторский, խոպվորյուն бунт, мятеж → խոպվարаш мятежник, бунтарь; мятежный, бунтарский.

2. Сложные слова

ցույց տալ показывать + փեղկ створка, косяк → ցուցափեղկ витрина, ցույց տալ + մոլի неистовый, рьяный → ցուցանոլ показушник;

հուշել напоминать, подсказывать + մատյան журнал (в школе), др книга → հուշամատյան мемориал (книга), раритет добрый + խիզб совесть → рарեխիզб добросовестный.

Словосочетания

հիմնարար հետազոտություններ фундаментальные исследования

փրկարար ջոկատ спасательный отряд

փրկարաբների ջոկատ отряд спасателей

քարերար ազդեցություն благотворное влияние

ստեղծարար աշխատանք созидательный труд

կործանարար քայլ губительный шаг

քարեխիզբ հավաքարаш добросовестная уборщица

կարպետ կեղծարար искусный фальсификатор

կենարար օդ живительный воздух

գյուտարարների խորհուրդ совет изобретателей

Грамматика

Предлог, послелог Чաш

Предлоги и послелоги – связующие слова, выражающие различные отношения между словами.

Предлогов в армянском языке значительно меньше, чем послелогов. Некоторые из них могут употребляться и в постпозиции.

Запомним сначала предлоги:

առ к, до, по, о, в том, առանց без, դեպի по направлению к, դառ по, согласно, ի во, от, կ, իբրև как, в качестве, ինչպես как, որպես как, в качестве, համաձնւ в лице, հանուն во имя, հօգուտ в пользу, на благо, մինչև (մինչ) до, по, նախքան прежде чем, до того как, չնայած несмотря на.

Приведем типичные употребления предлогов:

առ

առ այսօր по сей день

սրված է առ այն дана в том, что...

առ Աստված (к) Богу

առանց

ապրել առանց քեզ житьъ бcz тсбя
աշխատել առանց հոգնելու работать без устали

դեպի

ուղղվել դեպի հարավ идти по направлению к югу

ըստ

ըստ վերջին տվյալների по последним данным
ըստ ամենայնի судя по всему
ըստ ցանկության по желанию
ըստ իրանանի согласно приказу
ըստ ձեզ по-вашему, по вашему мнению
ըստ երևույթին по-видимому
ըստ էության в сущности, по существу

ի

ի բնե от природы
ի ծնե от рождения
ի գիտություն к сведению
ի կատարումն իրանանի во исполнение приказа
ի կատար ածել привести в исполнение
ի դեպ кстати
ի լրումն ասվածի в дополнение к сказанному
ի նշան քարեկամության в знак (в доказательство) дружбы
ի սրտե ցանկանալ от души (от всего сердца) желать
ի սեր Աստծո ради (из любви) Бога
ի փառս Հայրենիքի во славу Родины
ի վնաս ժողովրդի во вред народу

իբրև

իբրև հերոս մեռնել умереть как герой
իբրև ճարտարագետ աշխատել работать инженером

ինչպես

ինչպես մրրիկ бурей, как буря
ինչպես տեսիլը как виденье

որպես

որպես քարեկամ как друг
որպես ուսուցիչ աշխատել работать учителем

հանձին նրա в его лице

հանձինս ձեզ в вашем лице

հանուն

հանուն ազատության во имя свободы

հանուն արդարության во имя справедливости

հօգուտ քեզ в твою пользу, тебе на благо

մինչև

մինչև ուշ գիշեր до поздней ночи

մինչև տուն до дома

նախքան

նախքան սկսելը прежде чем начать

նախքան գրելը прежде чем//перед тем, как писать

չնայած

չնայած անձրևին несмотря на дождь

չնայած հոգնածությանը несмотря на усталость

Некоторые могут употребляться и в препозиции, и в постпозиции:
անկախ

անկախ այդ հանգամանքներից

այդ հանգամանքներից անկախ независимо от этих обстоятельств

բացի

բացի ուսանողներից

ուսանողներից բացի кроме студентов

ընդդեմ

ընդդեմ պատերազմի

պատերազմին ընդդեմ против войны

հակառակ

հակառակ ցանկությանը

ցանկությանը հակառակ вопреки желанию

համաձայն

համաձայն տեղեկությունների

տեղեկությունների համաձայն по (согласно) сведениям

համապատասխան

համապատասխան այդ որոշմանը

այդ որոշմանը համապատասխան в соответствии с этим решением

Հնորիխ

Հնորիխվ աշխատանքի

աշխատանքի Հնորիխվ благодаря труду

Ակսած

Ակսած 5-րդ դարից

5-րդ դարից ակսած начиная с V века

Упражнения

***I. Переведите.**

1. Հայ երիտասարդները մեկնեցին Իրաք՝ փրկարարական աշխատանքներ կատարելու: 2. Խոռվարաբները Փարիզում շատ արժեքներ ոչնչացրին, այրեցին հարյուրավոր մերենաներ, ջարդեցին խանութներ, մեծ խանութների շքեղ ցուցահեղկեր: 3. Դիլիջանի մաքուր օղլ Արսենի վրա բարերար ազդեցություն ունեցավ: 4. Հուշարարների գերը բատրոններում թեև աննկատելի է, բայց անշափ կարևոր է: 5. Ծխելը մարդկանց համար կործանարար է: 6. Այսօր Հայաստանում շինարարական հսկայածավալ ախատանքներ են կատարվում: 7. Հիմնարար հետազոտություններով գրադարձ գիտական հիմնարկները անմիտրար վիճակում են հայտնվել: 8. Դրանց գործունեությունը բարեկավելու համար անհրաժեշտ է գործարարների օգնությունը:

Դիլիջան город в Армении

***II. Переведите.**

1.-2. Вместо того, чтобы высказать свою точку зрения, директор раскритиковал других. 3.-4. В честь высокоуважаемых гостей состоялся пышный концерт. 5.-6. Свою лиру он посвятил (досл озвучил) любви к народу. 7.-8. Ради бога, останься у меня.

III. В данном тексте найдите предлоги и послелоги и переведите.

Մենք անշափ հարզում ենք մեր առաջին ուսուցչուն ու միշտ խոնարհվում ենք նրա վաստակի առջև: Չնայած վատառողջությանն ու առաջացած տարիքին՝ նա միշտ ժամանակ է գտել գրադարձ մեզանով: Ի պատիվ նրա՝ պետք է խոստովանենք, որ նա իր անձնական կյանքը գրիաբերել է հանուն իր աշակերտների: Չնորիխվ մեր սիրելի ուսուցչուն՝ մեզանից ամեն մեկն այսօր գտել է իր տեղը կյանքում: Այդ է պատճառը, որ մենք անկախ հանգամանքնե-

րից ամեն առիթով նրան հիշում, այցելում ու քարենադրանքներ ենք հղում:
Նա մեզ ընդունում է որպես ամենաքանի հյուրերի ու մինչև ուշ գիշեր զրուցում
է մեզ հետ:

Ответы

I. 1. Молодые армяне отправились в Ирак – проводить спасательные работы. 2. Бунтовщики в Париже уничтожили много ценностей: сожгли сотни машин, разбили магазины, роскошные витрины больших магазинов. 3. Чистый воздух Диличана оказал благоприятное влияние на Арсена. 4. Роль суплеров в театре хотя и незаметна, но чрезвычайно важна. 5. Курение губительно для людей. 6. Сегодня в Армении проводятся широкомасштабные строительные работы. 7. Научные учреждения, занимающиеся фундаментальными исследованиями, оказались в плачевном (досл. безутешном) состоянии. 8. Для улучшения их деятельности требуется помочь предпринимателей.

II. 1. Փոխանակ իր տեսակետը հայտնելու՝ տնօրենն ուրիշներին քննադատեց: 2. Իր տեսակետը հայտնելու փոխարեն՝ ուրիշներին քննադատեց: 3. Ի պատիվ մեծարգու հյուրերի՝ շքեղ համերգ տեղի ունեցավ: 4. Մեծարգու հյուրերի պատվին շքեղ համերգ տեղի ունեցավ: 5. Նա իր քնարը հնչեցրեց ի սեր ժողովրդի: 6. Նա իր քնարը ժողովրդի սիրուն հնչեցրեց: 7. Ի սեր աստծու, մնա ինձ մոտ: 8. Աստծու սիրուն, մի՛ հեռացիր:

Урок 44

Словообразование

Суффикс **-шկ**.

Грамматика

Предлог — послелог (продолжение).

Словообразование

Суффикс **-шк**

Суффикс **-шк** образует: 1) наименования действующего лица, 2) существительные, 3) уменьшительные и ласкательные существительные, 4) прилагательные.

Наименования действующего лица: պահել держать; хранить → պահակ сторож, բուժել лечить → բուժակ фельдшер, սուզվել погружатьсяся, нырять → սուզակ водолаз, նյրալիչик, պատվիրել заказывать; поручать, велеть → պատվիրակ делегат, посланник.

Существительные: ազդել влиять, воздействовать → ազդակ стимул, հարք ровный, гладкий → հարքակ площадка, կայծ искра → կայծակ молния, դեմք лицо, личность → դիմակ маска, աղյուս кирпич → աղյուսակ таблица, ցույց տալ показывать → ցուցակ список, բռել держать, ловить → բռնակ ручка (двери и под.), ներքին внутренний, нижний → ներքնակ тюфяк, матрац, ամպир крепкий, прочный → ամբակ скрепка, գունդ шар → գնդակ мяч, նոր (ժր նորն) гранат → նոնակ граната, ձեռք сосать → ձեռքակ соска, դիտել смотреть, наблюдать → դիտակ зрительная (подзорная) труба, հեռադիտակ бинокль, աստղադիտակ телескоп (аштар звезда), փուչ пустой → փշակ дупло, վեր ելնել подниматься → վերելակ лифт, ավերել разрушать, разорять → ավերակ развалины, руины, սավառել реять, парить → սավառնակ самолет, лайнер, հենվել опираться → հենակ костыль; опора, подпорка, երան стая, вереница → երանակ табун, է бытие → էակ существо, тварь, оң круг, кружок → օնակ круг, кольцо (но не на пальце!), լուծ ярмо; иго → լծակ рычаг.

Уменьшительные, ласкательные существительные: առող ручей, канава → առվակ ручеек, կամուրջ мост → կամբակ мостик, գեղ река → գեղակ речка, լիճ озеро → լճակ озерце, բլուх холм → բլրակ холмик, ձոր ущелье

→ ձորակ ущелье, овраг, տուն лом → տնակ домик, каша колокол; звонок → զանգակ колокольчик, звоночек, бубенчик, զյուղ деревня, село → զյուղակ деревенька, деревушка, սյուն колонна → սյունակ колонка; столбик, шар телега → սայլակ тележка, повозка + մանուկ ребенок, дитя → մանկաшияլակ детская коляска, խոնց группа → խմբակ группа, секция, кружок, քոչուն птица → քոչնակ птичка, վեպ роман → վիպակ повесть.

Если слово, от которого образовано существительное, оканчивается на -ի, то суффикс принимает форму -յակ: հոգի душа → հոգյակ душечка, որդի сын → որդյակ сынок, պատանի юноша, юношеский → պատանյակ юноша, юнец, կղզի остров → կղզյակ островок, аղավնի голубь → աղավնյակ голубка.

Есть и уничтожительные существительные. գրի ручка → գրչակ писака, իմաստակ *per* софист, невежда, прикидывающийся знающим.

Прилагательные: ընդունել принимать → ընդունակ способный, ձախողել провалить → ձախողակ неудачливый, գիտենալ знать → գիտակ знающий, сведупий, հաջող удачный, удачно → հաջողակ удачливый.

Словосочетания

նաքուր հարթակ чистая площадка
հասարակության հարմար ձեռնաշայլակ простая и удобная тележка.
ուղիղության համբակ կружок радиолюбителей
ընդունակ ուսանող спосорбый студент
մեծ հեռադիտակ большой бинокль

Грамматика

Предлог, послелог կազմ

В предыдущем уроке вы ознакомились с предлогами, которые употребляются препозитивно. Некоторые из них употребляются и препозитивно, и постпозитивно (т.е. и предлоги, и послелоги). Собственно послелогов значительно больше.

Послелоги разделяются на следующие смысловые группы.

Пространственные послелоги:

առաջ, առջև перед, դիմաց (на)против, взамен, за, դուրս за пределами, вне, ի վեր вверх, ի վար вниз, մեջ в, միջն между, մոտ у, к, ներքո под, в, ներքին подо, ниже, շուրջ вокруг, վեր выше, над, վերև над, выше, վրա на, տակ под, քով зап у, рядом.

Կանգնած էի ձեր տան առաջ. Я стоял перед вашим домом.

Հեծյալը կանգնեց զրավարի առջև: Всадник остановился перед военачальником.

Մենք սպասում էինք քատրոնի դիմաց: Мы ждали напротив театра.

ամրոցից դուրս вне крепости
սարն ի վեր вверх в гору
հոսանքն ի վար вниз по течению
ոսապարկի մեջ в рюкзаке
նստել հյուրերի միջև сидеть между гостями
նստել վառարանի մոտ сидеть (садиться) у печки
արկի ճառագայթների ներք под лучами солнца
պատուհանից ներք под окном, ниже окна
պտտվել զահի շուրջ кружиться вокруг люстры
սարերից վեր выше гор, над горами
տնից վերн под домом, выше дома
բազմոցի վրա на диване
բազկարողի տակ под креслом

Послелоги времени:

անց спустя, аռաջ перед, до, ընթացքում в течение,ժամանակ во время, ի վեր начиная, с, հետո после, միջոցին во время, պես как только, в момент, оправ во время, при:

Երեք տարի անց три года спустя
դասից առաջ до урока, перед уроком
դասախոսության ընթացքում в течение лекции
դպրոցում սովորելու ժամանակ во время учебы в школе
5-րդ դարից ի վեր начиная с V века
ներկայացումից հետո после представления
իրաժեշտի միջոցին во время прощания

Սենյակ մտնելուն պես նա հանեց գլխարկը Войдя в комнату (как только), он снял шапку.

Տիգրան Մեծի օրոք Հայաստանը հասել է իր փառքի գագարին: Во время Тиграна Великого Армения достигла вершины своей славы.

Համալսարանում սովորելու ընթացքում ծանոթացած հայտնի գրողներից շատերի հետ: В течение учебы в университете (я) познакомился со многими из известных писателей.

Դասերից հետո բարդուն գնացինք: После уроков (мы) пошли в театр.

Послелоги отношения

մասին օ, նկատմամբ по отношению к, վերաբերյալ относительно, по, о, համբեպ по отношению к, շուրջ օ, կ, по.

Նա պատմում է հերոսի մասին: Он рассказывает о герое.

Կանանց նկատմամբ պետք է ներողամիտ լինել: По отношению к женщинам нужно быть снисходительным.

Պետք է բացատրություն պահանջել այդ գործի վերաբերյալ։ Հյուս պոտենտատը պահանջել այդ գործի վերաբերյալ։ Հյուս պոտենտատը պահանջել այդ գործի վերաբերյալ։

Այդ հարցի շուրջ հետաքրքիր քննարկում եղավ։ Պոտենտատը պահանջել այդ գործի վերաբերյալ առաջին անգամ եղավ։ Վերաբերյալ պահանջել այդ գործի վերաբերյալ առաջին անգամ եղավ։ Վերաբերյալ պահանջել այդ գործի վերաբերյալ առաջին անգամ եղավ։

Նա անողոք էր թշնամիների հանդեպ։ Օհ եղանակ անողոք էր թշնամիների հանդեպ։ Օհ եղանակ անողոք էր թշնամիների հանդեպ։ Օհ եղանակ անողոք էր թշնամիների հանդեպ։

Ավելիիր Իսահակյան

Չարենցի հետ Վենետիկում
(որպեսու աշխատանք)

Մեծատաղանդ բանաստեղծ Եղիշե Չարենցին առաջին անգամ եղանակ անողոք էր թշնամիների հանդեպ։ Չարենցը եկել էր Հայաստանից Եվրոպա՝ ճանապարհորդելու։ Ինձ մոտ եկավ նա Հռոմից։ ... Մնաց մի ամբողջ ամիս Վենետիկում, և մենք շատ և շատ խորին կերպով բարեկամացանք, մտերմացանք։ Ամրող օրը միասին էինք։ Առավոտը կանուխ գալիս էր հյուրանոցից, մնում էր մինչև ուշ գիշեր մեր տանը։ Թափառում էինք հրաշալի Վենետիկում ջրանցքներով, գոնդոլներով, գնում էինք ծովափ, հետո գնում էինք Ալիքարյանների վանքը՝ Սովոր Ղազար։

Новые слова

մեծատաղանդ многоталанный
ճանապարհորդել путешествовать
բարեկամանալ подружиться
նոտերմանալ сблизиться, сродниться
կանուխ рано, в раннее время
բափառել бродить
ջրանցք канал

Упражнение

* Переведите.

- Հաջողակ մարդ է Վահան։ 2. Դեռ պատանի էր, երբ ռադիոսիրողների խմբակում մոդելներ էր ստեղծում ու փորձարկում։ 3. Այդ ասպարեզում նա այնպիսի ընդունակություններ դրսեւուց, որ խմբակի անդամների մեջ առաջինը դարձավ։ 4. Պատանի մարզիկների պատվիրակության հետ նա մնկնեց արտասահման։ 5. Այստեղ ևս հայքանակի հասավ։ 6. Վահանը հասել է իր նայատակին։ 7. Այժմ աստղագետ է ու իր հեռադիտակով կապուտակ երկնքի աստղերն է ուսումնասիրում։ 8. Նրա կողմից ստացված արդյունքները գիտակ գործնկերները շատ բարձր են գնահատում։

Ответы

1. Удачливый человек Ваан. 2. Он был еще юношой, когда в кружке радиолюбителей создавал и испытывал модели. 3. В этой области он проявил такие способности, что стал первым среди членов кружка. 4. С делегацией юных спортсменов он отправился за границу. 5. Здесь также достиг победы. 6. Ваан достиг своей цели. 7. Теперь он астроном и своим телескопом изучает звезды лазурного неба. 8. Полученные им результаты его сведущие коллеги оценивают очень высоко.

Урок 45

Словообразование

Префиксы **һір(ш)-**, **һаш(ш)-**.

Грамматика

Предлог — послелог.

Словообразование

Префиксы **һір(ш)-**, **һаш(ш)-**

Префикс **һір(ш)-** выражает значение, близкое значению, выражаемому русскими префиксами под-, суб- (обычно употребляется с интерфиксом ш, а без ш — иногда перед гласными):

рәмжін оғдел → **һіршамжін** подотдел, подраздел, өфітшампіржін сознание → **һіршамжісташқын** подсознание, **һіршамжісташқаршар** подсознательно, ғлтнің раздел → **һіршамжілік** подраздел, **һіршамжілік** предполагать, **һіршамжілік** предположение, рәмш тема → **һіршамжімш** подтема, ғлғпі язық → **һіршамжіғпі** подъязычный нерв, подъязык, жупидр группа → **һіршамжіпімдік** подгруппа, дінпіл членство → **һіршамжінпіл** → **һіршамжінпітшайхін** подчелюстной, қаяжан станция → **һіршамжікүйе** подстанция, қетпін пункт → **һіршамжікетпін** подпункт, құмжисте комитет → **һіршамжікомитет** подкомитет, **һашамжісторнұқ** комиссия → **һіршамжінадіштірнұқ** подкомиссия, әшш офицер → **һіршамжіш** унтер-офицер, үңесашқ вид → **һіршамжінешашқ** подвид, үңесашқ текст → **һіршамжінешашқ** подтекст

Словосочетания

Ақындерің тәсілі բағытташылған һіршамжіндер разнообразные подвиды класса рыб

һіршамжінпітшайхін үйнешілік подчелюстное повреждение

жұрағпірдікшілдік һіршамжісторнұқ реализованное предположение
қарақашан բաинашқи һіршамжіш унтер-офицер царской армии
һіршамжісташқаршар ըндирилік подсознательно принять

Префикс **համ(ա)-**

Префикс **համ(ա)** употребляется с интерфиксом перед согласными (**համախոն** единомышленник) и без интерфикса – перед гласными (**համերգ** концерт). Он выражает следующие значения.

1) **Совместность, близость, сходство:** **համազյուղացի** односельчанин, **համադրել** синтезировать, **համազոր** равносильный, равнозначный, **համաժամանակյա** синхронный, **համախոն** единомышленник (խոն дума, мысль), **համակերպել** сообразовывать, приспособливать, **համակերպվել** сообразовываться, приспособливаться, **համակիր** симпатизирующий, сочувствующий, **համակրել** симпатизировать, **համակրելի** симпатичный, **համակրաբը** симпатия, **համակորսէցի** однокурсник, **համահեղինակ** соавтор (հեղինակ автор), **համահանչ**озвучный, сходный (հնչել звучать), **համաձայն** согласный, **համաձայնվել** соглашаться, **համաձայնուրյուն** согласие, соглашение, **համամանական** пропорциональный, **համամանուրյուն** пропорция, пропорциональность, **համամանորեն** пропорционально, **համամիտ** согласный, одинаково мыслящий, **համանման** аналогичный, сходный, **համանուն** одноименный, омоним, **համաշափ** соразмерный, пропорциональный, **համատեղ** совместный, совместно, **համարժեք** эквивалентный, эквивалент, **համարդարքացի** земляк, согражданин, **համընկնել** совпадать, **համուլը** ансамбль (здесь нет корня).

2) **Общность, всеобщность:** **համահայկական** общеармянский, **համագային** общегенациональный, **համագօնստ** форма (одежда), **համակարգ** система (կարգ ряд, порядок, категория), **համակողմանի** всесторонний, **համաշխարհային** всемирный, **համաեվրոպական** общеевропейский, **համընդհանուր** всеобщий, универсальный (ընդհանուր общий, совместный), **համամարդկային** общечеловеческий, **համալսարան** университет (լսել слушать,լսարան аудитория)

Словосочетания

ֆուտբոլային թիմի **համակիրների** рանшակ армия поклонников футболистской команды

համանման аստղային երևույթներ аналогичные звездные явления

համակողմանի տնտեսական համաձայնուրյուն всестороннее экономическое соглашение

լեզվի համաժամանակյա քննուրյուն синхронное рассмотрение языка
քաղաքական կուսակցության համախոնների խումբ группа единомышленников политической партии

իրավիճակին **համակերպվել** приспособиться к ситуации

գրքի համահեղինակներ соавторы книги

Грамматика

Послелоги исключения и уступительные

Զատ кроме, помимо, **հանդերձ** несмотря на, вопреки, **տեղ** вместо, **որտեղակ** (то же значение) (1-е значение слова **տեղ** “место”).

Այսուղի տաճարներից զատ կային նաև դրյակներ: Там, кроме храмов, были и замки.

Ընդունակ լինելով հանդերձ՝ վատ էր սովորում: Будучи способным (вопреки), он плохо учился.

Հոնքը շտկելու տեղ աչքն եք հանում (поговорка): Вместо того, чтоб бровь подправить, глаз выбиваете.

Послелоги основания и причины

Առիվ по поводу, в связи (առիվ повод, սր պատճառ причина, պատրվակ повод, предлог, отговорка), **երեսից** из-за, **հետևանքով** вследствие, в результате (հետևանք следствие, последствие, հետևարք следовательно), **հիմամբ**, **հիման** վրա на основании, **ձեռից** из-за, **պատճառով** из-за, по причине, **կապակցությամբ** в связи

Предлог **շնորհիվ** употребляется, когда событие оценивается положительно, а **պատճառով** – отрицательно.

Նրանք հավաքվել էին սոնի առիվ: Они собирались по поводу праздника.

Բոլորը սուժել էին նրա երեսից (ձեռքից): Все пострадали из-за него.

Ուստիշները ծրագրի փոփոխման կապակցությամբ կազմակերպել էին քննարկում: Учителя организовали обсуждение в связи с изменением программы.

Զրիեղեղի հետևանքով վատրարացել էր երկրի տնտեսական վիճակը: Вследствие наводнения ухудшилось экономическое состояние страны

Առաջ ձան պատճառով խախտվել էր հաղորդակցությունը քաղաքների միջև: Из-за обильного снега нарушилось сообщение (коммуникация) между городами.

Послелоги цели

Համար для (того чтобы), **նպատակով** с целью (նպատակ цель)

Չեղին տիկնիկ էր բերել զարմուհու համար: Для (по матери) принес куклу для племянницы.

Ժպտաց Վասակը՝ սխուր մտքերի բերից ազատվելու համար: Васак улыбнулся, чтоб освободиться от ноши грустных мыслей.

Ծինարարությունը արագ ավարտելու նպատակով նրանք աշխատում էին թե՝ ցերեկը, թե՝ գիշերը: С целью быстро закончить строительство они работали и в днем, и ночью.

Послелоги сравнения

Համեմատ по сравнению, նման подобно, похоже, как, պես как, подобно.

Արմենը եղբոր համեմատ շատ է կարդում: Армен по сравнению со своим братом много читает.

Ծիծաղում էիր ինձ նման: Вы смеялись, как я.

Լալիս էր երեխայի պես. (Он) плакал как ребенок.

Послелоги противопоставления

Դեմ против, հանդիման против.

Նրան հարցրին, թե ուն դեմ է ելույթ ունենալու: Его спросили, против кого он будет выступать

Բազմահազարանոց զորքի հանդիման կանգնել էին վեց հարյուր քաջեր. Против многотысячного войска стояли 600 смельчиков.

Послелоги соединения

Հետ, հանդերձ (вместе) с.

Արամը Լիլիթի հետ կիսոն գնաց: Арам пошел в кино с Лилит.

Արսենը պարապում է ընկերների հետ. Арсен занимается с товарищами. Ես նրա հետ չեմ խոսում: Я с ним не разговариваю.

Для разговорной речи характерно соединение послелога с определенным или притяжательными артиклями (вместо местоимения).

Հետը չեմ խոսում: С ним не разговариваю.

Կզա՞ն իետս: Ты придешь со мной?

Հետո չեմ խոսում: Я с тобой не разговариваю.

Տնօրենին ընտանյոր հանդերձ հարսանիրի էին հրավիրել: Директора с семьей (они) пригласили на свадьбу.

Послелог воздействия

Կողմից со стороны (кем) (կողմ сторона). Этот послелог особенно характерен для официального, канцелярского стиля.

Նախագիծը ստորագրվել է գլխավոր ճարտարագետի կողմից: Проект был подписан главным инженером.

**Հովհաննես Թումանյան
(отрывки из воспоминаний)**

Նա հարբեցնում էր խնջույքներին ո՛չ թե զինով, այլ իր հումորով, իր կախարդիչ լեզվով, մտքի, խոսքի, ճաշակի հմայիչ գյուտերով: Թվում էր, թե Օհաննեսը իրեն բախտավոր պիտի զգար՝ ունենալով հասարակության հարգանքը, կանանց սերը, գրասեր երիտասարդության պաշտամունքը և փառք ու համբավ: Սակայն դժգոհ էր նա իրենից, իր վարած կյանքից: Նա ուզում էր գրել ստեղծագործել և ուզում: Ինչ որ տվել լր, համալում էր քոյլ, թերի նախափորձ՝ ո՛չ իրեն հոգին բովանդակ արտահայտող: Բայց գրելու համար ժամանակ էր պետք, իսկ նա ժամանակ չուներ և արդեն ժամանակի մասին գաղափար էլ չուներ: Ժամացույց չէր սիրում և չէր ուզում գործածել: Չէր սիրում չափված ժամանակով շարժվել: Երեխայի պես հավերժական ինքնազգացում ուներ և, ներկան միշտ ներկա, իսկ ինքը շռայլում էր քանի ժամանակը և նրա հետ ավյուն, եռանդ, քափ ու կորով:

Ամենայն ճշտությամբ Հովհ. Թումանյանը կարող էր ասել Օսկար Ուայլիի պես. «Ես իմ տաղանդը գործ դրի գրականության մեջ, իսկ համճարս շռայլեցի կյանքիս մեջ»:

Ծատ տարիներ հետո, տասնվեց տարի անց, երբ արտասահմանից Վերադարձա հայրենիք, ավա՞ղ, չկար Օհաննեսը: Հազար կյանքով ապրող այդ հոյակապ մարդու վոհսարեն տեսա մի անշուք հողակույտ և մի մեծ լոռություն:

Новые слова

հարբեցնել пьянить, опьянить, *тж per*
պաշտամունք почтение, преклонение; культ
համբակ слава, известность
բովանդակ весь, целиком, целый
գաղափար идея, представление
չափված измеренный; размеренный
հավերժական вечный
ինքնազգացում самооощущение
շռայլել расточать, тратить
ավյուն пыл, вдохновение
եռանդ энергия, сила
քափ размах, порыв
կորով (физическая и умственная) сила, мощь
հողակույտ земляная куча, могильный холм

Упражнение

* Переведите.

1 Հայաստանում արդեն մի քանի տարի է, ինչ համահայկական, համագային գիտաժողովներ են կազմակերպվում: 2. Մասնակիցները ենթահանձնաժողովներում համակողմանի քննության են ենթարկում ազգային, այլև համագային ամենատարբեր հարցերն ու գալիս համաձայնության. 3. Նրանց նպատակն է Հայաստանն ընդգրկել համաեվրոպական տարրեր կառույցներում: 4. Համաժողովի նախակիցները նաև քազմարիվ հանդիպումներ են ունենում համալսարանների ուսանողների հետ: 5. Ցանկանում են հասարակության տարրեր խավերի հոգսերն իմանալ: 6. Երեկոյան ժամերին տարրեր հանույթների ելույթներ են դիտում. 7. Հայրենիքից մեկնում են նոր հանդիպման սպասումով:

Ответы

1 В Армении уже несколько лет, как организуются общеармянские, общенациональные научные конференции. 2. Участники в подкомиссиях подвергают всестороннему рассмотрению национальные, а также общенациональные самые различные вопросы и приходят к согласию. 3. Их цель — ввести Армению в различные общеевропейские структуры. 4. Участники конференции также проводят много встреч со студентами университетов. 5. Желают узнать заботы различных слоев общественности. 6. В вечерние часы (они) смотрят выступления различных ансамблей. 7. С Родины отправляются с ожиданием новой встречи.

Урок 46

Словообразование

Суффикс -իկ.

Грамматика

Наречие.

Словообразование

Суффикс -իկ

Суффикс -իկ образует:

1. Существительные со значением действующего лица: մարտ бой, битва → մարտիկ боец, воин, ազատմարտ борьба за свободу и независимость → ազատմարտիկ воин, борец за свободу, մենամարտ поединок → մենամարտիկ единоборец, дуэлянт, հիգամարտ пятиборье → հիգամարտիկ пятиборец, ցլամարտ бой быков (гюл бык) → ցլամարտիկ тореадор, матадор, ըմբշամարտ спорт борьба → ըմբշամարտիկ спорт борец, рингшвашарти бокс (рингшвир кулак) → ըմբշամարտիկ боксер, пишմ ստ бой, битва → пишմիկ воин, боец, մարդ(վ)ել тренировать(ся) → մարդիկ спортсмен, մարմնամարդիկ гимнаст (մարմին тело), կոչել называть, призывать → նորակոչիկ новобранец, զինակոչիկ призывник, նուրալ попрошайничать, выпрашивать → նուրացիկ = նուրացկան нищий, просящий подаяние, *тж прил.*

В народно-разговорном языке и в словах, вошедших из него в литературный, возможно լ перед -իկ: աջիկ правша (աջ правый, направо), ձախիկ левша (ձախ левый, налево).

2. Существительные: դրույ [դրըւու] тыква → դրմիկ [դրմիկ] кабачок, քաց открытый → քացիկ открытка, փայտ дерево, древесина, փորել копать → փայտփորիկ дятел, զարմ ստ родич, род, потомок → զարմիկ племянник (*ср* զարմынիк племянница), օր день + պահել содержать, хранить → օրապահիկ паек, супочные.

3. Уменьшительные и ласкательные существительные: աստղ звезда → աստղիկ звездочка (Աստղիկ – женское имя), հայր отец → հայրիկ папа, մայր мать → մայրիկ мама, պապ дед → պապիկ дедушка, տատ бабушка → տատիկ бабушка, бабуля, դուստр дочь → դուտրիկ доченька, քո (др

բոն) внуկ → բոնիկ внучек, внучка (բոնուիк внучка), рпцр сестра → քոյրիկ сестричка, քիр нос → քիկ носик, ձուկ (ծր ձուկն) рыба → ձկնիկ рыбка, մուկ (ծր մուկն) мышь → մկնիկ мышка զար (ծր զарն) ягненок, барашек → զարնիկ (чаще զարնուկ) ягненочек, барашек.

Ср имена: мужские: Գառնիկ, Հովհաննիկ, женские: Աստղիկ, Արևիկ, Քենարիկ (քնար лира), Լուսիկ (լուս свет).

4. Прилагательные: շրջիկ передвижной, разъездной, կանչիկ наличный, ապառիկ (в) кредит, աշխարհիկ светский, мирской, տոհմիկ знатный, родовитый; племенной, породистый (տոհմ род), դիքնիկ ритмичный, բացառիկ исключительный, уникальный (բացառել исключать), պայրութիկ взрывчатый, разрывной, взрывчатка (պայրել взрываться), ազգեցիկ влиятельный, впечатляющий (ազգել влиять, воздействовать), երգեցիկ певческий, певчий, ընթացիկ текущий, проходящий, нынешний, վաշիկ стремительный, быстрый, стремительно; стройный, устремленный верх (վանակ мчаться, нестись, устремляться, уноситься; взмывать), անառիկ неприступный, փաղամեռիկ рано/преждевременно скончавшийся, բափանիկ прозрачный, проницаемый (բափանել проникать, просачиваться, пронизывать). սրտաճմիկ душераздирающий, жалобный, трогательный (սրտը сердце, ճմել мять, давить, щемить), գիշերօրիկ пансионерский, интернатский.

5. Уменьшительные и ласкательные прилагательные: փոքրիկ от փոքր маленький, մանրիկ от մանք мелкий; мелочь, լավիկ хорошенчик, красивенчик, սիրունիկ красивенчик, смазливый, նիհարիկ худенький (նիհար худой).

Возможно լ перед իկ: հաստիկ толстенький, չաղիկ полненький (չաղ разг. = лит զեր, մարմեղ), толстый, полный, կարճիկ коротенький, շեկիկ рыхженчик.

Учтите, что -իկ в конце слова — не всегда суффикс, это может быть и часть корня: երշիկ колбаса, նրբերշիկ сосиска, կոշիկ туфля, туфли, շապիկ рубашка, сорочка, մրիկ буря, ураган, ծաղիկ цветок; оспа, լոկիկ помидор, վլունիկ проститутка

Словосочетания

գիշերօրիկ դպրոց школа-интернат
սլացիկ օրիորդ стройная (грациозная) девушка
սլացիկ բարդիկ устремленный ввысь тополь
երգեցիկ բոշուն певчая птица
հերու ազատամարտիկ герой (боец за свободу)
բափանիկ ընտրություններ прозрачные выборы
անառիկ անրոց неприступная крепость

Վաղամետիկ բանաստեղծ преждевременно скончавшийся поэт
ազդեցիկ ելույթ впечатляющее выступление
շրջիկ բասերախտմբ бродячая труппа
շնորհավորական բացիկ поздравительная открытка
քաջ ցլանարտիկ храбрый матадор.

Грамматика

Наречие Մակրայ

Наречия синтаксически зависят от глагола, характеризуя обозначенное им действие с точки зрения способа, меры выполнения, времени и места.

Наречия по форме могут совпадать с прилагательными:

хороший լավ, хорошо լավ, плохой վալի, плохо վալի, длинный երկար, длино երկար, короткий կարճ, коротко կարճ, сильный ուժեղ, сильно ուժեղ, слабый քույլ, слабо քույլ.

Возможны и параллельные формы:

արագ = արագորեն быстро

միշտ = մշտապես всегда, постоянно

քերել = քերենորեն легко

ստույգ = ստույգորեն точно, достоверно

При наличии параллельных форм в живой речи преобладают первые формы:

говорить быстро արագ խոսել

ответить грубо կռպիտ պատասխանել

всегда верить միշտ հավատալ

От слов других частей речи наречия образуются, в основном, суффиксами -որեն, -քար, -պես, -գին.

Наречия, образованные ими, имеют, как правило, параллельные формы:

быстро

արագ, արագորեն

жадно

ազակ, ազահարար, ազահորեն

интуитивно

բնագորորեն, բնագորար

вероятно

հավանորեն, հավանարար

значительно

զգալիորեն, զգալապես

исключительно

բացարձակորեն, բացարձակապես

решительно

վճռականորեն, վճռականապես

непосредственно

անմիջարար, անմիջապես

точно, наверняка

հաստատարար, հաստատապես

мгновенно

վայրկենարար, վայրկենապես

Примеры с этими и другими суффиксами:

- գին**: տիրագին печально, пղրագին скорбно, ջերմագին горячо, հիվանդագին болезненно, նոլեգին рьяно, քախանձագին милостивейше
- ուստ**: վերպւստ свыше, аրտաքրուստ внешне, ներքրուստ внутренне
- ովին**: լիովին целиком, ամբողջովին полностью, հիմնովին основательно, կամովիн добровольно, բոլորովիн абсолютно.

Словосочетания

ներքրուստ հոգված, բայց արտաքրուստ հանգիստ внутренне взволнованный, но внешне спокойный
ամբողջովին թքզվել до нитки (досл целиком) промокнуть
վճռականապես դեմ լինել бытъ решительно против
հիմնովին վերակառուցել основательно перестроить
զգալիորեն առաջադիմել заметно преуспеть (досл продвинуться вперед)
վայրկենապես փոխել տեսակետը мгновенно изменить точку зрения
բացարձակապես չհանաձայնվել абсолютно не согласиться
բախանձագին խնդրել настоятельно просить
ազահարար ուտել жадно кушать
խորանանկորեն ժպտալ хитро улыбаться

Պարույր Սևակ

Պատահարար են պատահում կյանքում

Միշտ էլ սիրածին պատահարար են հանդիպում կյանքում

Ու հրաժեշտ են տալիս սիրածին անհրաժեշտարար ...

Թե կուգես՝ լրի:

Թե կուգես՝ ոռնա՛,

Թե կուգես՝ ծամիր սեփական լեզու,

Թե կուգես՝ խցիր բերանդ բարձով,

Թե կուգես՝ ուրքով հարվածիր բարձին.

Հավատացյալ ես՝ հայիոյիր աստծուն.

Հավատացյալ չես՝ աստծուն հավատա.

Թե կուգես՝ ուզիր էլ չուզել – իզու՛ր,

Թե կուգես՝ ուզիր էլ չապրել – իզուր.

Ու, եթե կուգես, ապրելն այս է հենց,

Եվ սերն իսկական հենց այս է որ կա.

Պատահարար ես պատահում կյանքում,

Անհրաժեշտարար հրաժեշտ տալիս ...

Новые слова

պատահարքը по неожиданности
պատահել случатьсяся
իրաժեշտ տալ прощаться
ուզնալ быть
ծամել жевать
խցել затыкать
հայիոյել ругаться, выругаться

Упражнение

* Переведите

1. Քնարիկն ու Լուսիկը աշխատում են նույն ինստիտուտում: 2. Մեկը մի քիչ հաստիկ ու շատ սիրունիկ է, իսկ մյուսը նիհարիկ, բայց սլաքիկ կին է: 3. Երկուսն էլ բարեկեցիկ կյանքով են ապրում: 4. Քնարիկի ամուսինը հայտնի բռնցքամարտիկ է: 6. Լուսիկի ամուսինը շատ ազդեցիկ ու ներկայանալի անձնավորություն է: 7. Անցյալ տարի Լուսիկը ապառիկ գնումներ արեց: 8. Իր դստրիկի համար դաշնամուր գնեց, իսկ Քնարիկը իր տղային երգեցիկ բոշուն նվիրեց:

Ответы

1. Кнарик и Лусик работают в одном и том же институте. 2. Одна — немножко полненькая и очень хорошененькая, а другая — худенькая, но стройная женщина. 3. Обе живут обеспеченной жизнью. 4. Муж Кнарик — известный боксер. 6. Муж Лусик — очень влиятельная и представительная личность. 7. В прошлом году Лусик сделала покупки в рассрочку. 8. Для своей дочурки она купила пианино, а Кнарик подарила своему сыну певчую птицу.

Урок 47

Словообразование

Суффикс -шы.

Грамматика

1. Многократные глаголы.
 2. Нестандартные глаголы.
-

Словообразование

Суффикс -шы

Суффикс -шы образует:

1. Наименования действующего лица: һұжың - властововать → һұжышын
владыка, владелин; князь, қыр роль, шыңың сказать, говорить → қыршишын
актер, әңгаш роман → әңгашшишын романист, баштишы красноречивый,
искусный → баштишышын красноречивый человек, оратор, ғыңың хвалить
→ ғыңышшишын хвалитель, үшін шыңың говорить неправду → үшіншишын лжец,
врун, *тж прил.*

2. Существительные: әңдең тянуть, натягивать, растягивать → әңдешын
тетива, курок, приводной ремень, ғиалыңың закрывать → ғиалышын клапан;
запор; засов, әшапұйғарыңың заказывать; поручать, велеть → әшапұйғарышын
заповедь, завет, қарылыштың штопать, латать → қарылышшишын заплата, латка,
әпірә вокруг > әрәшын круг; район; период, эпоха, әшапиәшшарыңың
приютиться, укрываться → әшапиәшшарышын кров, приют, убежище.

3. Прилагательные: құбың кусать → құышын кусающий, кусачий, бұшың
кричать, визжать, білік крик, визг, вопль → бұшын крикливый, визгливый,
хиперішшы пылать, разгораться, һипер выс огонь → һиперішшын огненный,
пылающий.

Словосочетания

ілеопашып әрәшын отдаленный район
шаштабиәшүп әңгашшишын талантливый романист
әйріқшад қыршишын любимый актер
құышын әпін кусачая собака

հրացանի ձգան կորկ ружъя
հայտնի սուսանի известный врун

Грамматика

1. Многократные глаголы

Многократные глаголы (քազմապատկանի քայեր) обозначают произведенное одним или несколькими субъектами многократное или часто повторяемое действие, произведенное по отношению к одному или многим объектам, в одном или многих местах. Они образуются, в основном, суффиксами -пп-, -шп-, -и-:

պոկել оторвать → պոկուտել поотрывать (напр., արագ պոկուտել ծաղկի թերթիկները быстро поотрывать лепестки цветка), շատկել прыгать → շատկուտել долго подпрыгивать, ջարդել ломать → ջարդուտել наломать, կոտրել сломать, разбить → կոտրատել разбить на мелкие куски, կորել резать → կորատել понарезать, разрезать на много кусков, փշրել разбить, размельчить → փշրուտել размельчить на множество кусков, փնտրել искать размельчить → փնտրուտել искать, выискивать.

Словосочетания

ցատկուտող երեխան подпрыгивающий ребенок
փնտրուտող բնավորություն лытливый характер
պոկուտելու սովորություն привычка (все) отрывать
ծառերը կորատելու արվեստ навык обрезки деревьев

2. Нестандартные глаголы

Обычно нестандартность в образовании форм проявляют самые частые, употребительные глаголы: ուտել есть, кушать, լինել быть, տալ давать, у которых, в частности, основа прошедшего времени отличается от основы инфинитива: ուտել → կեր-, լինել → եղ-, տալ → տվ-.

Ասել сказать.

Нестандартность глагола ասել заключается в том, что основа прошедшего совершенного времени образуется не с помощью -եց, (как у стандартных глаголов, например, գրել (գրեց)), а с помощью -աց.

Прошедшее совершенное время образуется следующим образом:

	ед ч	мн ч
1 л	ասացի	ասացինք
2 л	ասացիր	ասացիրք
3 л	ասաց	ասացին

Մեզ ասացին, որ վաղը տոն է, և դաս չի լինելու: Нам сказали, что завтра праздник и уроков не будет.

Повелительное наклонение: ասի՛, ասացե՛ք.

Остальные формы образуются стандартно, как у глаголов I спряжения.

Գալ приходить

Основа прошедшего времени – եկ.

Прошедшее совершенное время образуется следующим образом:

	ед ч	мн ч
1 л	եկա	եկանք
2 л	եկար	եկար
3 л	եկավ	եկան

Այս տարի գարունը շուտ եկավ: В этом году весна пришла рано.

Повелительное наклонение: եկ, եկե՛ք, давпрошедшее I: եկել եմ, եկել ես, եկել է, եկել ենք, եկել եք, եկել են, давнопрошедшее II: եկել էի, եկել էիր, եկել էր, եկել էինք, եկել էիք, եկել էին.

Դառնալ становиться

Основа прошедшего времени образуется чередованием դն//րձ|ց]: դարձա, դարձար и т.д. Повелительное наклонение: դարձի՛ք, դարձե՛ք.

	ед ч	мн ч
1 л	դարձա	դարձանք
2 л	դարձար	դարձար
3 л	դարձավ	դարձան

Ուտել есть: от глагола ուտել прошедшее совершенное время образуется следующим образом:

	ед ч	мн ч
1 л	կերա	կերանք
2 л	կերար	կերար
3 л	կերավ	կերան

Արամիկը ճաշը կերավ ու նստեց դասերը սովորելու: Арамик пообедал и сел учить уроки

Повелительное наклонение: կեր, կերե՛ք, давнопрошедшее I: կերել եմ, կերել ես, կերել է, կերել ենք, կերել եք, կերել են: давнопрошедшее II: կերել էի, կերել էիր, կերել էր, կերել էինք, կերել էիք, կերել էին, причастие длительного действия: կերած.

Տանել (от)вести: основа прошедшего времени – տար-

Прошедшее совершенное время образуется следующим образом:

	ед ч	мн ч
1 л	տարա	տարանք
2 л	տարար	տարաք
3 л	տարավ	տարան

Դասերից հետո ուսուցիչը աշակերտներին թարոն տարավ: После уроков учитель отвел учеников в театр.

Повелительное наклонение: **տա՛ր**, **տարե՛ք**, давнопрошедшее I: **տարել** եմ, **տարել ես**, **տարել է**, **տարել ենք**, **տարել եք**, **տարել են**, давнопрошедшее II: **տարել էի**, **տարել էիր**, **տարել էր**, **տարել էինք**, **տարել էիր**, **տարել էին**, причастие длительного действия **տարած**.

Բացադրություն

Կալուկ

Մի հոգևորական հարցնում է անգլիացի հոչակավոր գերասան Լորենս Օլիվյեին, թե ինչու, երբ նա հանդես է գալիս, դահլիճները լեփ-լեցուն են լինում, այնինչ հոգևորականները շատ անգամ ստիպված են իրենց քարոզները կարդալ կիսով շափ դատարկ դահլիճներում:

Օլիվյեն պատասխանում է.

— Բանն այն է, որ ես բեմից իմ խոսքերն արտասանում եմ այնպես, որպես թէ հավատացած եմ դրանց, իսկ դուք ձեր քարոզներն այնպես եք ասում, կարծես ինքններդ էլ ձեր խոսքին չեք հավատում:

Новые слова и выражения

հոգևորական духовный; священник
 հոչակավոր прославленный (հոչակ слава, известность)
 հանդես գալ выступать
 լեփ-լեցուն переполненный (լցնել наливать, заполнять)
 այնինչ между тем как
 ստիպված вынужденный; вынужденно
 քարոզ проповедь, нравоучение, назидание
 կիսով շափ наполовину
 դատարկ пустой
 բանն այն է, որ... дело в том, что...
 արտասանել произносить
 այնպես, որպես թէ так, как будто
 հավատացած եմ դրանց уверен, верю в них
 այնպես, կարծես ինքններդ էլ так, словно и вы сами
 անգլիացի դերասան английский актер

Упражнение

* Переведите

1. Հոռմում փիլիսոփաները նաև հայտնի ճարտասաններ էին:
2. Աստծո պատվիրանները պետք է կատարել:
3. Պատերազմի ժամանակ նարդիկ ոմբակությունից պաշտպանվում են սպատակարաններում:
4. Կայարանում դիմավորեցի հեռավոր շրջանից ժամանած ընկերոջս:
5. Տանը սովորաբար կծան շներ չեն պահում:
6. Հրացանի ձգանի հետ պետք է զգույշ լինել:
6. Հայտնի դերասաններին ժողովուրդը միշտ էլ մեծարել է, քանի որ նրանք, չնայելով դժվարություններին, հասել են մեր երկրի հեռավոր շրջանները՝ իրենց արվեստը հասնելի դարձնելով հեռավոր զյուղերի բնակչությանը.

Ответы

1. В Риме философы были и известными ораторами.
2. Божьи заповеди надо исполнять.
3. Во время войны люди защищались от бомбёжек в убежищах.
4. На вокзале (я) встретил моего друга, прибывшего из отдаленного района.
5. Дома обычно не держат кусачих собак.
6. С курком ружья надо быть осторожным.
6. Известных актеров народ всегда почитал, так как они, несмотря на трудности, добирались до отдаленных районов нашей страны, делая свое искусство доступным для населения дальних деревень.

Урок 48

Словообразование

Суффикс) -пı.

Грамматика

Модальные слова.

Пунктуация

Разделяющие знаки.

Словообразование

Суффикс -пı

Суффикс **-пı** образует прилагательные, существительные и слова, являющиеся и существительным, и прилагательным.

Суффикс **-пı** реже образует производные от простых основ, чаще – со сложными основами, вторая из которых – глагольная.

Цjгебéлпı посещать → шjгебéлпı посетитель, шағрéл вliaять, воздействовать → шағрпı волнующий, впечатляющий, внушительный, веский; внушительно, впечатляюще, ғшардáл nанимать → ғшардпı наемный, қdtыл kусать → қdtпı острый (по вкусу и *нер*), hаштéл уст rезать, разрезать; amputировать; пересекать, делить → hаштпı острый.

В ряде производных вторая основа – **-шп-** (от глагола *шпбéр*): ғpжaқшаппı пенсионер ғpжaқ пенсия, стипендия (пенсия тж қебиншарғaқ), б2шбашаппı наводчик, стрелок (б2шбi знак, мишень), қашшaшаппı откупщик, подрядчик (қашшaл подряд, откуп, аренда).

Образуются и прилагательные: ғpрдшаппı опытный (ғpрд опыт, попытка, репетиция), шқбашаппı значительный, видный, примечательный.

С основой **-шpк-** (от *dr* шpкaнбéл бросать, кидать; одевать, надевать) образованы следующие слова: ғипшшаркпı сырщик; ищейка; сыскной, ғшибашаркпı наушник, интриган, ғпплпршаркпı жалующийся, апеллирующий, үшшишаркпı обслуживающий, служебный; (*уст*) слуга; официант: үшшишаркпı шабdышыздык обслугивающий персонал (состав), үшши2 ғшapбr служебные слова, шhаркпı грозный, устрашающий, ғбершаркпı пальто.

Ряд слов образуется с основой **-шð-** (от глагола *ðр* шðбы́ вести, провести, *ср* ի կаштапр шðбы́ — привести в исполнение, ման ածել прогуливать), **ձեզնածու** фокусник, **ձայրածու** шут, клоун, паяц (ձայր насмешка), **կաշտարածու յօր** исполнитель; марионетка, исполнитель чужой воли, **թեզնածու** кандидат.

Второй компонент **шð** может быть и суффиксом причастия: **հավաքածու** коллекция, **սեպականածու** сборник, **ժինածու** сборник, **հինգածու** надуманный, неестественный, притворный, искусственный (**շինց** строить, **շինած** построенный, с выпадением **ш**).

Словосочетания

ոչխարների բրդասու ցեղատեսակ шерстконосная порода овец
պատասխանատու աշխատաբք ответственная работа
նախագահի խորհրդասու консультант президента
մանրանկարչության երկրպագու поклонник миниатюры
դպրոցի վերակացու смотритель школы
դիպուկ նշանառու меткий стрелок
փորձառու նանկավարժ опытный педагог
վարձու բանակ наемная армия
նշտական այցելու постоянный посетитель

Грамматика

Модальные слова

Модальные слова (*եղանակավորող քառեր*) выражают объективное или субъективное отношение говорящего к событию, явлению и не связаны синтаксически с каким-либо определенным членом предложения. Они выражают разные значения.

Приведем наиболее важные и употребительные из них.

1. Сомнение, колебание: **Երկի** видимо, наверное, **թերևս** впрочем, пожалуй, **ասես** словно, **կարծես** словно, казалось бы, **կարծես թե** кажется, казалось бы, **գուցե** может, **միգուցե** может быть, **արդյոք** ли, **մի՞թե** неужели и др.

Այնտեղ, **երևի,** **մարդիկ են** аպրում. Там, видимо, люди живут.

Գրիգորին, **որը թերևս ավելի շատ իրավունք ուներ,** щаһում էին ստվերի **մեջ:** Григора, который, впрочем, имел больше прав, держали в тени.

Դարավոր կաղնին ասես ինչ-որ երգ էր երգում: Вековой дуб словно какую-то песню пел.

Մի՞թե բժիշկները կարող էին սխալվել: Неужели врачи могли ошибиться?

Մի՞թե վերջին պոետն եմ ես. Неужели я последний поэт?

Գուցե վա՞ղը գաս. Может завтра придет?

2. Утверждение: իհարկե конечно, անշուշտ конечно, бесспорно, անպատճառ неизменно, անտարակույս несомненно, обязательно, անկանած несомненно, իսկապես действительно, իրոք действительно, բարեբախտաբար к счастью, դժբախտաբար к несчастью, ցավոք, ցավոք սրчанію.

Անշուշտ, մի լուրջ պատճառ կա: Конечно, есть серьезная причина.

Աննան կգա, անպատճառ կգա: Анна придет, обязательно придет.

Միքայելը, իհարկե, կարող է քեզ կործանել: Микаел, конечно, может тебя погубить.

Քնարիկը, իսկապես, տաղանդավոր աղջիկ է: Кнарик, действительно, талантливая девушка.

Մեզ գրեթե ոչինչ չի հասել հերանուական գրականությունից, որն անտարակույս գոյություն է ունեցել: До нас почти ничего не дошло от языковой литературы, которая, несомненно, существовала.

3. Желательность: երանի, երանի թե хоть бы, если бы, միայն թե, միայն только бы, գոնեւ хотя бы и др.

Երանի աշունը ուշանա մի քի: Хоть бы осень опоздала немножко.

Երենեկ այսպես՝ անվերջ քեզ հետ լինեմ: Если бы так: бесконечно с тобой (я) бы!

Ամեն ինչ կանեմ, միայն թե ննաս: Все сделаю, только бы (ты) осталась.

4. Уступительные: ինչեւ, ինչկիցե впрочем, ну, համենայն դեպի во всяком случае, այսուամենայնիվ, այնուամենայնիվ вместе с тем, тем не менее, ինչ էլ լինի как бы ни было и др.:

Ինչնիցե, ինացեք, որ ձեզ համար ենք եկել: Впрочем, знайте что (мы) ради вас пришли.

Նա, այնուամենայնիվ, դասարանի լավագույն աշակերտն է Он, несмотря ни на что, лучший ученик класса.

Пунктуация

Разделяющие знаки

Разделяющие знаки (սրուհության նշաններ) указывают на паузы в речи.

Здесь подробно рассмотрим знак «..» միջակետ:

Знак «..» ставится в следующих случаях.

1. Между предложениями — компонентами сложносочиненного предложения, если между ними нет союза, они имеют значительную самостоятельность и произносятся с заметной паузой.

Դադարեց անձրևը. լուսինը վար նայեց սպիտակ լեռների կապույտ ձորերին. անտառապահի աղջիկը բռրքեց կրակը: Прекратился дождь, луна взглянула вниз на голубые ущелья белых гор, дочь лесника раздула огонь.

2. Между предложениями, не связанными союзом или относительным словом, если одно из них – комментарий, объясняет другого.

Նրա իդքը կատարվեց. ազատվեց սիրելի երկիրը: Его (ее) чаяние исполнилось: была освобождена любимая страна.

3. Перед прямой речью или цитатой, после авторских слов:

Մայրի ինձ աշաց. Моя мать мне сказала:

– Արիեսու սովորիք: – Обучайся ремеслу!

4. Преимущественно в заглавиях, между теми словами и словосочетаниями, одно из которых уточняет, обобщает, дополняет другое.

Հայոց լեզու. շարակագործություն – Армянский язык. Синтаксис.

5. После слов, словосочетаний или предложений, выражающих наименование, призыв, постановку вопроса, перечисление, за которыми следует непосредственно с ними связанное мнение, оценка, вывод.

Ո՞րն է ելքը. սա է մեր մտահոգությունը: Каков выход – вот наша озабоченность.

Թումանյան, Բնահակյան, Տերյան, Վարուժան, Մեծարենց. սրանք են իմ սիրած դասական բանաստեղծները: Туманян, Исаакян, Терян, Варужан, Меццаренц – они мои любимые поэты-классики.

6. После правил, определений, обобщающих слов, мыслей, если за ними следует перечисление.

Տեղի պարագան կարող է արտահայտվել հետևյալ հոլովներով. տրական, բացառական, գործիական, ներգոյական: Обстоятельство места может быть выражено следующими падежами: дательный, отложительный, инструментальный, месинный.

7. После сокращенного написания слов:

պրոֆեսոր Մանուկ Արելյան – պրոֆ. Մ. Արելյան

Запомните! Сокращенные названия единиц измерения մ (մետр), սմ (սանտիմետր), կգ (կիլոգրամ) пишутся без знака «.».

Գրիգոր Գուրզադյան

Ամեն անգամ, երբ արվեստի այս կամ այն բնագավառում երևում են մոդայիկ հոսանքներ կամ ուղղություններ (կուրիզմ, ֆորմալիզմ, արստրակցիոնիզմ, սյուրբեալիզմ և այլն), դրանք դառնում են փորորկության հարձակումների օրենքություններին հերթին հենց իրենց՝ արվեստագետների կողմից: Մինչդեռ գիտնականները հաճախ ցուցաբերում են անսրող հետաքրքրություն արվեստի բնագավառի ամեն մի նոր, անակնկալ երևույթի հանդեպ Պատճառը թերևս այն է,

нр նման դեպքերում նրանք տեսնում են նախ և առաջ երևակայության թոփշք, նոր լեզվով խոսելու միտում, աշխարհի մասին պատկերացումների ընդլայնման ակնհայտ փորձ. այս ամենը գիտնականը, իրոք, կարող է հասկանալ ու գնահատել: **Անշուշտ**, չպետք է խրախոսել Սալվադոր Դալիի սյուրուելիզմը, այն տարածում չի կարող գտնել, բայց գիտնականի տեսանկյունից չընդունել Դալիի խիստ ընդգծված անհատականությունը, նրա անզուսաց երևակայությունը, դժվար է: **Համենայնդեպս**, Դալիի ամեն մի նոր նկարը գիտնականի տեսանկյունից նշանակում է հանդիպում մի նոր անակնկալի հետ...

Новые слова

բնագավառ область (деятельности, знания)

մոդայիկ модный

ուղղություն направление *тж per*

փոքրություն бурный, *тж per*

հարձակում нападение, нападки

առաջին հերքին в первую очередь

անսրող нескрываемый

ցուցաբերել проявлять

անակնկալ неожиданный; неожиданно; *нсожиданность*

երևակայություն фантазия, воображение

միտում тенденция, направленность

պատկերացում представление

ընդլայնում расширение

ակնհայտ очевидный

խրախոսել поощрять

տարածում գտնել распространяться

տեսանկյունից с точки зрения

խիստ ընդգծված отчетливо подчеркнутый

անհատականություն индивидуальность (անհատ личность, индивидуум)

անզուսաց несдержанный

նշանակել означать, обозначать

Упражнения

*I. Переведите.

- Նվիրատումների ներդրումների շնորհիվ Հայաստանում վերանորոգվեցին քանօքարաններն ու մի շարք դպրոցներ: 2. Մեր քաղաքամերձ այգում շատ պատղատու ծառեր կան: 3. Պատասխանատու մասնագիտություններ կան, որոնցով զբաղվուները պետք է շատ լուրջ վերաբերվեն իրենց գործին: 4. Մեր հայտնի քնարերգու Ավետիք Խահակյանը նաև մեծ փիլիսոփա ու քաղաքական գործիշ

Եր. 5 Մենք փայփայանքով ենք վերաբերվում մեր տանը պահվող նրա երկերի ժողովածուներին: 6. Նրա թուռ՝ Ավիկ Իսահակյանը, փորձառու գրականագետ է: 7. Նա պարբերաբար լույս է ընծայում պապի անտիպ նյութերը:

*II. Переведите.

1. Վաղն անպայման կինո կգնանք, միայն թե անձրև չգա: 2. Կարծես թե դիմում չեն մերթել, վաղը հաստատ կիմանամ: 3. Ցավոք սրտի մեզ շահօղվեց մեկնել ժամանակին, բայց բարերախտաբար հասանք գիտաժողովի բացնան արարողությանը: 4. – Գուցե այսօր տա՞նը մնաս, ջերմություն ունես, – խոր-հուրդ տվեցի քրոջս: 5. Ինչ էլ լինի, ես հասնելու եմ իմ նպատակին: 6. – Ցավոք սրտի տարիքս չի ներում մասնակցելու այդ նրգույթին, – Վշտացած ասաց Շուշանը: 7. Կարծես թե աշունն այս տարի չի ուզում իր տեղը գիշել ճմռան:

Ответы

I. 1. Благодаря вкладам благотворителей (досл. дающих подарки) в Армении были восстановлены музеи и ряд школ. 2. В нашем пригородном саду много плодоносящих деревьев. 3. Есть ответственные специальности, занимающиеся которыми должны очень серьезно относиться к своему делу. 4. Наш известный лирик Аветик Исаакян был также и философом, и политическим деятелем. 5. Мы бережно относимся к хранящимся у нас дома собраниям его сочинений. 6. Его внук – Авик Исаакян – опытный литературовед. 7. Он периодически издает неизданные материалы деда.

II. 1. Завтра обязательно пойдем в кино, только бы дождь не пошел. 2. Кажется, мое заявление не отвергли, завтра точно узнаю. 3. К сожалению, нам не удалось выехать вовремя, но к счастью, мы успели к церемонии открытия научной конференции. 4. – Может, сегодня дома останешься, у тебя температура, – посоветовал я моей сестре. 5. Что бы ни было, я добьюсь своей цели. 6. – К сожалению, мой возраст не позволяет (досл. не прощает) принять участие в этом конкурсе, – огорченно сказала Шушан 7 Кажется, осень в этом году не хочет уступить свое место зиме

Урок 49

Словообразование

Префикс **թեր(ш)-**,

Суффикс **- (ш)գործ.**

Грамматика

Междометие.

Пунктуация

Разделяющие знаки (окончание).

Словообразование

Префикс **թեր(ш)-**

Префикс **թեր(ш)-** выражает значение недостаточности, неполноты, половинчатости. Этот префикс присоединяется к основам глаголов, а также прилагательных и существительных, образуя глаголы, прилагательные и существительные. Если за этим префиксом следует согласная, то перед ней, как правило, добавляется инверфикс **ш.** **թեր + ш** → **թերш** (исключение: խաշել (про)варить, тушить → **թերխաշ** недоваренный): **լւսում** учеба → **թերլւս** неодоучившийся, недоучка, **եփել** варить → **թերեփ** недоваренный, **կղզի** остров → **թերակղզի** полуостров, **կատարել** выполнять, исполнять → **թերակատարել** недовыполнять, **հավատալ** верить → **թերահավատ** недоверчивый, **գնահատել** оценивать → **թերագնահատել** недооценивать, **շճել** расти, вырастать → **թերաճ** недоразвитый, **մարսել** переваривать(пищу) → **թերամարսել** не переваривать, **լըբռնել** понять, постичь → **թերըբռնել** недопонять, **կշռել** взвешивать → **թերակշռել** недовешивать, **այրել** (с)жечь → **թերայրել** недожечь.

Словосочетания

թերահավատ պատանի недоверчивый юноша
թերխաշ ձու недоваренное яйцо (яйцо всмятку)
ոժերի թերագնահատում недоценка сил
ապրանքի թերակղզում недовес товара

զազի թերայրուն неполное сгорание газа
թերпս մարդ недоучившийся человек
պլանների թերակատպուն недовыполнение планов
Սևանի թերակզի полуостров Севан

Суффикс -(ա)գործ, -(ե)գործ

Суффикс -(ա)գործ от основ существительных образует слова, обозначающие специалиста в какой-либо области:

քանդակագործ скульптор, խեցեգործ гончар, լամպագործ ламповщик, аրձաքագործ серебряных дел мастер, հրուշակագործ кондитер, բետոնագործ бетонщик, քիմիագործ химик, работник химической промышленности, տեքստիլագործ текстильщик, գորգագործ ковродел, մետաղագործ металлург, պղողագործ сталевар, գինեգործ винодел, գարեջրագործ пивовар, ատաղագործ плотник, փայտագործ плотник, ծխախոտագործ табаковод, փականագործ слесарь, տակառագործ бондарь, ժամագործ часовщик, նավագործ судостроитель.

Словосочетания

հնուտ հրուշակագործ опытный кондитер
անվանի խեցեգործ именитый мастер керамики
հայտնի արձաքագործ известный серебряных дел мастер
վաստակաշատ գորգագործ заслуженный ковродел
բարձր կարգի փականագործ слесарь высокой квалификации
իր գործին քաջ տիրապետող տակառագործ хорошо владеющий своим делом бондарь

Грамматика

Междометие

Междометия (ծայնարկուրյուն) не обозначают или называют, а непосредственно выражают душевные переживания, эмоции, чувства и волю человека. На письме междометия обычно выделяются восклицательным знаком (՝).

Междометия подразделяются на две большие группы: положительные и отрицательные

Положительные выражают радость, восхищение, ликование, воодушевление, ласку, удивление, гордость, удивление: այս, ջանան, այս ջանան, ինչ ջանան, ուստի յանան, օֆան յանան, բան հանան, պահանան, օհան, ունան, ունան ֆան и др.

Отрицательные выражают боль, мучение, горе, негодование, ненависть, отвращение, страх, угрозу, отчаяние, сочувствие: ինչ, էն, ընչ, այսինչ, վանինչ, վունչ, վայ-վանչ, անհ, օնին, ունին, աման, օնին, էնին, պահոն,

պահ, պահ-պահ, իայ-իայ, օհն, ավաղ, վաշ, վաշշ, վաշ-վաշ, վուշ-վուշ, յախկ, քյու, ի, իա:

Часто одно междометие выражает различные ощущения, так, например, վայ может выражать и радость, и удивление, и боль, и страх, и отвращение:

Վայ, գաղտնի նամակը սա՞է: Ах, тайное письмо — это! (удивление)
Վայ, ո՞ւրս: Ой, моя нога! (боль)

Վայ, քանաք չկա: Ой, чернил нет! (сожаление)

Վայ, Արմեն ջան, դու եկա՞ր: Ах, Армен дорогой, ты пришел? (радость)

Վայ, ինչքան շատ թռչուն կա այսեն: Ах, как много здесь птиц!

Օհն, աշքերդ կարմրեցին: Ай, твои глаза покраснели!

Օ՛, սուզալի վայր է սա: О, это — ужасное место!

Եհ, Արմեն, Արմեն, անհասկանալի մարդ ես դու: Эх, Армен, Армен, непонятный ты человек!

Ավաղ, արդեն ոչինչ չի կարելի փոխել: Увы, уже ничего нельзя изменить!

Օյ, ինչ լավիկն է: Ой, какая (она) хорошенькая!

Հովհաննես Թումանյան

Այս, երանի քե լիներ մի հնար —
Այդ ժայիտը միշտ քո դեմքին մնար.

Ես վախենում եմ մի ժամից հետո
Անցնի խնջույքը, և կյանքից դժգոհ
Մտածնունքներով դարձյալ դու տիրես.
Այս, երանի քե մնայիր այդպես...

Новые слова и выражения

հնար средство, прием, возможность

խնջույք пир, кутеж

կյանքից недовольный жизнью

մտածնունք дума, раздумье, забота

Пунктуация Կետադրություն

Мы уже рассматривали разделительные знаки препинания, здесь подробнее остановимся на знаке «» րոր.

Знак «» (րոր) ставится в следующих случаях.

1. Между поясняемым словом и собственно приложением:
Ճարտարապետը՝ Վարդան Սարգսյանը, նոր նախագիծ էր ներկայացրել:
Архитектор, Вардан Саргсян, представил новый проект.

2. После причастного оборота, стоящего в начале предложения, и перед причастным оборотом в конце предложения.

Ավարտելով օրվա աշխատանքը՝ ճարտարագետները հանրակացարան
էին վերադառնում: Закончив дневную работу, инженеры возвращались в
общежитие.

3. Перед определением, выраженным словосочетанием, которое стоит после определяемого слова.

Նա վերադարձել էր՝ հոգմած ու հիասթափված: Он вернулся — уставший
и розочарованный.

**4. После и перед обстоятельствами (основания и уступительных),
стоящими в начале и конце предложения с предлогами и послелогами**
ըստ (по, согласно), նայած (смотря), չնայած (несмотря на),
համապատասխան (в соответствии), հակառակ (наперекор, вопреки),
հանդերձ (вместе с).

Հստ վերջին տվյալների՝ հանրային գրադարանի բացումը հետաձգվելու է:
По последним данным, открытие публичной библиотеки будет отложено.
Հանրագիտարանի խնբագիրը համաձայնել էր՝ իր հանողմունքներին
հակառակ: Редактор энциклопедии согласился — вопреки своим
убеждениям.

5. Перед однородными подлежащими (без определенного артикля).

Հայաստանի Հանրապետության մեծ քաղաքներն են՝ Երևան, Գյումրի,
Վանաձոր: Большие города Республики Армения — Ереван, Гюмри,
Ванадзор.

**6. После первого из двух слов, стоящих рядом, но синтаксически не
связанных — во избежание смысловой путаницы, недоразумения (первое
из этих слов является дополнением, а отдаленное — дополняемым).**

Մերուց Մաշտոցի՝ Օշական զյուղուն գլուխող համեստ շիրինը հայ
ժողովրդի սրբություն սրբոց է: Находящаяся в деревне (селе) Ошакан
скромная могила Месропа Маштоца — святая святых армянского народа.
(Մաշտոցի — дополнение, շիրինը — дополняемое).

(Без знака «՝» (рпнр) может быть понято: в деревне Месропа Маштоца
Ошакан...)

Հակոբը պատմում էր իր՝ հիվանդին այցելելու մասին: Акоп рассказывал
о посещении им больного (пациента).

(Без данного знака может быть понято, что речь идет о больном (пациенте) Акопа, т.е. что Акоп – врач).

7. После обобщающих слов: **այսպես** (так), **այսպիսով** (таким образом, итак), **այն է** (а именно), **այսինքն** (то есть), **որոնք են** (каковыми являются), **օրինակ** (например).

Առեղծված է մեր սիրով, այսինքն՝ մեր զգացմունքների մեջ ու խորության աշխարհը: Загадка – наше сердце, то есть большой и глубинный мир наших чувств.

Когда обобщающие слова типа **այսպիսով**, **օրինակ**, **որեմն** (значит) – в середине предложения, они могут восприниматься как вводные слова и выделяться запятыми.

Թոլոր ելույթ ունեցողները, այսպիսով, հանգեցին նույն եզրակացությանը:

Все выступавшие, таким образом, пришли к одному и тому же заключению.

8. Вместо редуцированного члена предложения или подчинительного союза.

Սարգսին աշխատում է արիեստանցում, իսկ Համբարձում՝ արվեստանցում Սարգис работает в мастерской (ремесленника), а Амбарцум – в мастерской (художника, скульптора).

Կարծում եմ՝ ամեն ինչ բարեհաջող կվերջանա: Полагаю, что все окончится благополучно.

(Здесь редуцирован подчинительный союз **որ** (что): Կարծում եմ, որ ամեն ինչ բարեհաջող կվերջանա:

9. Перед короткой (преимущественно, состоящей из одного слова) прямой речью (которая, в данном случае, не берется в кавычки и не выделяется тире).

Վարդուիին ասում էր՝ մեա, քայց ես չկարողաց կատարել երա խնդրանքը. Вардуи говорила “останься”, но я не смог выполнить ее просьбу.

10. В выражениях справочного типа, употребленных вне связной речи, после слова или словосочетания, требующих пояснения, уточнения

Տօնեն՝ Ա. Հակոբյան Директор – А. Акопян

Խմբագիր՝ Լ. Վարդանյան Редактор – Л. Варданян

Ավելացնեան ժամը 20:00-ին Начало – в 20.00

Մուտքը՝ բակլից Вход со двора.

Տիեզերքում աստվածային մի ճամփորդ է իմ հոգին.
Երկրից անցվոր, երկրի փառքին անհաղորդ է իմ հոգին.
Հեռացել է ու վերացել մինչ աստղերը հեռավոր,
Վար մնացած մարդու համար արդեն խորք է իմ հոգին:

Новые слова

տիեզերք космос, вселенная
անցվոր проходящий; прохожий, путник
անհաղորդ непричастный, замкнутый, необщительный
վերանալ подниматься, возноситься, исчезать
վար вниз, внизу

Ամենամեծ նավը *Կապակ*

Երեք նավաստի՝ ֆրանսիացի, ամերիկացի և անգլիացի, վիճում են այն մասին, թե ո՞՞ն նավատորմի նավերն են մեծ:

- Մեր նավատորմում, — ասում է ֆրանսիացին, — այնպիսի մի նավ են կառուցել, որ նավապետը մի ծայրից մյուսը գնում է ավտոմեքենայով:
- Հետո ինչ, — առարկում է ամերիկացին, — մեր նավում, եթե նավապետն ուզում է հրանան տալ նավի մյուս ծայրին, ինքնարիոռով է գնում այնտեղ:
- Մեզ մոտ էլ են մեծ նավ կառուցել, — հառաջանքով ասում է անգլիացին,
— բայց երբ նավապետն ուզում է հրանան արձակել, գնում է Վաշինգտոն:

Новые слова

նավաստի моряк, матрос
վիճել спорить
նավատորմ флот
նավապետ командир корабля
ծայր край, кончик

Աֆորիզմներ

Խելոքների մոտ հիմար լինելն ավելի ապահով է, քան տգետների մեջ խելոք երևալը:

Սարդկանց մեծ մասը խելոք է, մեծագույն մասը՝ խորամանկ:
Ֆրեդ Աֆորիզյան

Упражнение

* Переведите.

1. Դանիելյանը մեր քաղաքում հայտնի քանդակագործ է: 2. Արամն իր աշխատանքների հաջողությանը երբեք թերահավաստորեն չի վերաբերվում: 3. Հայերը հմուտ գորգագործներ են եղել ու են: 4. Հմուտ նավագործների ու փայտագործների աշխատանքի արդյունքը դարձավ այժմ արդեն աշխարհի շատ նավահանգիստներում հանգլվանող մեր «Կիլիկիա» առազաստանավը: 5. Մեծ քիմիայի զարգացման գործընթացում իրենց զգալի կշիռն ունեն հայ քիմիագործները: 6. Հայաստանի արդյունաբերության հսկաներից էր «Լուսատեխնիկական» գործարանը, որի կազմում գործող ուսումնարանը ամեն տարի գործարանին անհրաժեշտ մասնագետ-շրջանավարտներ էր տալիս՝ փականագործներ, ատաղձագործներ, լամպագործներ:

Ответы

1. Даниелян – известный в нашем городе скульптор. 2. Арам никогда не относится с недоверием к успеху своих работ. 3. Армяне были и есть искусными ковроделами. 4. Результатом труда опытных судостроителей и плотников стало уже причаливающее во многих портах мира наше парусное судно “Киликия” 5. В процессе развития большой химии свое значительное место (*вес*) имеют армянские работники химической промышленности. 6. (Одним) из гигантов промышленности Армении был завод “Светотехнический”, действующее в составе которого училище каждый год давало заводу необходимых специалистов-выпускников: слесарей, столяров, ламповщиков.

Урок 50

Словообразование

Суффиксы -піш, -піյр, ~~-пішпіш~~

Грамматика

Союз.

Словообразование

Суффиксы -піш, -пійр, -пішпіш

Суффикс **-піш** (*ðr -p̥iʃ*) от глагольных основ образует существительные, обозначающие действия: *арқեңең* запрещать → *арқыпіш* запрещение, *діспең* отрицать → *жүспіш*, *хөрпіш* опровергать → *хөрпіш* опровержение, *дағең* происходить, брать начало → *дағпіш* происхождение, генезис, *қашаптәң* выполнять, исполнять → *қашаптіш* выполнение; исполнение, *бішабең* завоевывать, достигать → *бішаптіш* завоевание, достижение, *շарғең* двигать → *жарғпіш* движение, *шіршаншың* укрепляться → *шіршаптіш* укрепление, *рардышаншың* подниматься, повышаться → *рардышаптіш* поднятие, повышение, *хіешаншың* удаляться, отдаляться → *хіешаптіш* отдаление, удаление; *увольнение*, *пәнжаншың* уничтожаться → *пәнжаптіш* уничтожение.

Словосочетания

ніжинанжұғаð үлшабанбірі қашаптіш выполнение намеченных планов

хамаңдағајін շарғпіш общенациональное движение

әжіншашаптішін амбіншың рардышаптіш незначительное повышение зарплаты

амбіншашаптіш үлшабпіш беспрецедентное достижение

рեрқаð ғиасиңеңірі һөрпіш опровержение приведенных фактов

երկրաշарժың նաшиմр քаңїпқаð յеңеңеңірі шіршаптіш укрепление частично разрушенных от землетрясения зданий

Суффикс **-пійр** от глаголов и существительных образует существительные с различными значениями: *шебең* сказать, говорить →

шашып изречение, афоризм, դնել ставить, класть → դրույթ положение, тезис, ելնել вставать, подниматься → եկույթ выступление (речь), հասնել достичь, добраться → հաշույթ доход, прибыль, երևալ виднеться, появляться → երևույթ явление, факт, հավաքվել собираться → հափառույթ сбор, сборище, շահել выгадывать, выигрывать → շահույթ прибыль, մշակել обрабатывать, разрабатывать → մշակույթ культура, ձանձրանալ скучать, тяготиться → ձանձրույթ скуча, սովորել учиться, привыкать → սովորույթ привычка, обычай, երեկո вечер → երեկույթ, вечер, вечеринка, ավանդել передавать, завещать → ավանդույթ традиция, նոր новый → նորույթ новизна, новинка.

Словосочетания

ազգային ավանդույթ национальная традиция
հետաքրքիր ելույթ интересное выступление
սուրօրինակ երևույթ странное явление
ձանձրույթ պատճենող հաղորդում передача, наводящая (досл причиняющая) скучу

մշակույթի նախարարույթն министрство культуры
անսահմանի շահույթ неожиданная прибыль
դպրոցական հավաքույթ школьный сбор

Суффикс **-ուներ** образует существительные с различными значениями: ակն исток → ակուներ исток, источник, ршэрծ высокий → բարձուներ высота, вершина, իրավ действительно → իրավուներ право, իմունе основа, фундамент → հիմուներ основание, начало, մաս часть → մասուներ реликвия, мозги, սկիզբ начало → սկզբուներ принцип, համեմել приправлять, сдобрять → համեմուներ приправа, специя, ծաղիկ цветок → ծաղկուներ цветение, расцвет.

Словосочетания

ազգային ակունքներ национальные истоки
սրբազն մասունքներ священные реликвии
արևելյան համեմունքներ восточные приправы
անհասանելի բարձուներ недостижимая высота
անսահման սկզբունքների տեր автабашփորույթն личность с неколебимыми принципами

Грамматика

Союз

Союз (շաղկապ) связывает слова или целые предложения. Например, Գիրքը և տեսորը դարձկում են: Книга и тетрадь — в ящике. Արամը ներ մտավ, և բոլորը ուրախացան: Арам вошел, и все обрадовались.

В первом предложении союз և связывает члены предложения, а во втором — предложения. По выполняемой функции союзы подразделяются на две группы: сочинительные и подчинительные. Сочинительные связывают слова или предложения — компоненты сложносочиненного предложения, а подчинительные союзы — главное предложение с придаточным.

Приведем наиболее употребительные из этих союзов.

Сочинительные (համադաշական) союзы: և, ու и, իսկ а, բայց ո, սակայն однако, կամ или, նաև (а) также, մինչդեռ между тем как, ել и, այլ а, но, այլեւ также, но и, а также, նույնիսկ, անզամ даже, ուրեմն значит, այսինքն то есть, այնինչ же, тогда как, в то время как, այլապես иначе, а то, ապա потом, затем, значит, следовательно, մանավանդ тем более, հետևապես, հետևարար следовательно, բայց և ո և и, սակայն և однако и, ինչպես և կամ ել или же, կամ թե или же, և ...և и ...и, թե ...թե и и, ոչ միայն не только:

Различия между և и ու наглядно проявляются при употреблении в одном сложном предложении:

Մարդի հոգու իր բոլոր շարժումներով ու բնավորության դրսարրումներով կանգնում է Պարույր Սևակ-բանաստեղծի քննախույզ հայացքի առջև, և նա տեսնում, ունկնդրում է ամեն բան, չափում ամեն ինչի իմաստն ու խորհուրդը, մերժում ստորև ու արգահատելին, վեհացնում ազնիվն ու գեղեցիկը, կասկածում է ու տարակուսում, բայց և հայրանակում վիլխովիայական հավատով: Человек со всеми движениями его души и проявлениями характера встает перед зорким взглядом Паруйра Севака-поэта, и он видит, слушает все, мерит значение и сокровенный смысл всего, отвергает низкое и ненавистное, возвышает честное и прекрасное, сомневается и колеблется, но и побеждает философским верованием

Приведем примеры с другими сочинительными союзами:

Աշոտը կարլում և, իսկ Հասմիկը դաշնամուր է նվազում: Ашот читает, а Асмик играет на пианино.

Ամիջում եր, բայց բարի սիրու ուներ: (Он) проклинал, но имел доброе сердце.

Մենք տանջվեցինք, այնինչ նրանք վայելում են մեր աշխատանքի պտուղները: Мы настрадались, они же пожинают плоды нашего труда.

Արամի աշխատանքը շատ ծանր է, հետևարար նա հանգստի կարիք ունի. Работа Арама — очень тяжелая, следовательно он нуждается в отдыхе

Подчинительные (ստորադասական) союзы: **որ** что, чтобы, **քեզ** что, же, **եթէ** когда, **եթէ ելի** если, **քանի** **որ** потому что, так как, **որպեսզի** чтобы, для того, чтобы, **մինչև** до, **մինչեւ** между тем, как, **քեւս** хотя и, **թեկուց** хотя бы, **թեպէս** хотя и, **հենց** **որ** как только, **քանի** **որ** так как, **քանի** **ուն** пока еще, **չնայած** несмотря на то, **նախքան** перед тем как, **չեղակաց** **որ** не так ли, ведь, **մանավանդ** **որ** тем более, что.

Отметим некоторые различия в употреблении синонимичных союзов **որ** и **քեզ**.

Первый употребляется, когда говорится о достоверных событиях:

Մանեն աշաց, **որ** անպայման կցի: Мане сказала, что обязательно придет.

Союз **քեզ** выражает сомнения, колебания:

Նարեկն թվաց, **քեզ** ինչ-որ ձայներ է լսում: Наре показалась, что она слышит какие-то голоса.

Приведем примеры с другими подчинительными союзами.

Եթէ մեծանասի, ինձ կհասկանա՞ս: Когда вырастешь, меня поймешь.

Եթէ առաջարկում են, չպեսոք է մերժել: Если предлагаю, нельзя отказываться.

Աշուոք գրուսանքից շուտ վերադարձավ, **որպեսզի** դասերը պատրաստի: Ашот рано вернулся с прогулки, чтобы приготовить уроки.

Հենց **որ** զանգահարեմ, անմիջապես լուրս կցի: Как только позвоню, сразу выйдешь.

Ընկերոջ մերժեց, **քեւս** չեր կամենում: Товаришу (другу) (он) отказал, хотя и не желал (того).

Վահագն Դավթյան

Ազգերի վիթխարի խառնարանում՝ Ամերիկայում, Վիլյամ Սարոյանը շապագայնացավ, որովհետև լարի ահեղ աղմուկները, մետաղի շոփնդն ու հսկա քաղաքների ժխտը նրա մեջ չկարողացան խլացնել արյան ձայնը, հողի ու նախնիների կանչը:

Չապագայնացավ նաև մի այլ, առավել խոր ու հիմնավոր պատճառով. նա ծնվել էր իրքն մեծ արվեստագետ, իսկ որքան մեծ է արվեստագետը, այնքան ավելի անդավաճան և իր ակունքներին, իր արյանն ու ոգուն, **քանի** **որ** մեծ արվեստը ամենից առաջ արյան ու ոգուն արտահայտությունն է...

Новые слова

Վիթխարի **огромный, грандиозный**
խառնарашն **кратер; жерло; место слияния (вод)**

ապազգայնանալ դենационализоваться (апаզգային դենационализованный, антинациональный)

շոխնդ ցրոտ, լազ
ժխոր գալճեջ, ցալթ
խլացնել զալւածած
նախնի պրեօք
կանչ զօք, կլիչ, կրիկ, վոզգլաս
հիմնավոր օստավունական հեղափառական հեղափառական

Աֆորիզմներ

Ով իրեն լավ է հասկանում՝ կես իմաստուն է:
Ինաստուն մտքեր շատերը կասեն, եթե չստեն:

Ֆրեդ Աֆրիկյան

Упражнение

* Переведите.

1. Պարոյը Սևակը նաև բանասեր-հայագետ էր: 2. Մի հանգամանք, որ առանձնահատուկ նշանակություն է ատանում նրա անհատական կարողություններուն, հայոց լեզվի հնուտ իմացությունն է: 3. Նա գիտեր մայրենի լեզուն ո՞չ միայն գեղարվեստորեն, այլև գիտականորեն, գիտեր նրա պատմությունը, կառուցվածքը, զարգացնան օրենքներն ու օրինաչափությունները: 4. Դասական գրաբարին, միջին հայերենին, արևելահայ ու արևմտահայ գրական լեզուներին նա տիրապետում էր կատարելապես, որը նրան հնարավորություն էր տալիս անդրադառնալու հայագիտության ամենատարրեր հարցերի, տեսակետներ առաջարկելու ամենատարրեր խնդիրների վերաբերյալ:

Ответы

1. Паруйр Севак был также филологом-арменоведом. 2. Обстоятельство, которое приобретает особое значение в его индивидуальных способностях – это глубокое знание армянского языка. 3. Он знал родной язык не только художественно, но и научно, знал его историю, структуру, законы и закономерности развития. 4. Он в совершенстве владел классическим грабаром, среднеармянским, восточноармянским и западноармянским литературными языками, что давало ему возможность обращаться к самым разнообразным вопросам арменоведения, высказывать взгляды относительно самых разнообразных проблем.

ТЕКСТЫ ДЛЯ ЧТЕНИЯ

ՏԵՐԱՍԵՐ ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ

1.

A. С. Пушкин

Зимний вечер

Ձմեռվա իրիկունք

Перевод Ов. Туманяна

Буря мглою небо кроет,
Вихри снежные крутя,
То, как зверь, она завоет,
То заплачет, как дитя,
То по кровле обветшалой
Вдруг соломой зашумит,
То, как путник запоздалый,
К нам в окошко застучит.

Наша ветхая лачужка
И печальна и темна.
Что же ты, моя старушка,
Приумолкла у окна?
Или бури завываньем
Ты, мой друг, утомлена,
Или дремлешь под жужожаньем
Своего веретена?

Выпьем, добрая подружка
Бедной юности моей,
Выпьем с горя: где же кружка?
Сердцу станет веселей.
Спой мне песню, как синица
Тихо за морем жила:
Спой мне песню, как девица
За водой поутру шла.

Հողմը մեզով երկինքն առնում,
Գալարում է բուքը ձյան,
Մին մանկան պես լաց է լինում,
Մին ոռնում է զերթ գազան.
Մին վայրենի սովում պես-պես,
Աղմրկում է տանիքում,
Մին ուշացած ճամփորդ, ասես,
Լուսամուտն և նա քակում:

Մեր խրբճիթը աղքատ ու հին,
Եվ մըքին է, և տըխուր.
— Ի՞նչ ես նըստել պատի տակին,
Իմ պառավըս, էղպես լրտ:
Հոգնե՞լ ես դու փորբորիկի
Ունցներից խելազար,
Թե՞ նիրիում ես քո իիլկի
Ողջոցի տակ միալար

Արի խըմենք, քարի բնկեր
Իմ սև, ջահել օրերի,
Խըմենք դարդից, քաժակըդ բե՛ր,
Սիրտներըս բաց կինի:
Երգի՛ր, ո՞նց էր ապրում խաղաղ
Հավը ծովի էն ափին,
Երգի՛ր, ո՞նց էր աղջիկը վաղ
Զուրը զնում մինչ արփին:

Буря мглою небо кроет,
Вихри снежные крутя,
То, как зверь, она завоет,
То заплачет, как дитя,
Выпьем, добрая подружка
Бедной юности моей,
Выпьем с горя: где же кружка?
Сердцу станет веселей.

Հողմը մեզով երկինքն առնում,
Գալարում է բուքը ծյան,
Մին մանկան պես լաց է լինում,
Մին ոռնում է գերք գազան.
— Արի խըմենք, բարի ընկեր
Իմ սև, ջահել օրերի,
Խըմենք դարդից, բաժակը բեր,
Սիրտներս բաց կլինի:

Новые слова

հողմ буря, ураган
մեզ мгла, туман
զալարել закручивать, виться
բուք метель, выюга, пурга
ոռնալ выть
գերք հար как, словно
պառավ разг старая; старушка
արփի ուժութ солнце
մին...մին հար то ..то
հավը հար птица

2.

Մարտիրոս Մարյան

Անկարելի է Մարտիրոս Մարյանին զատել Հայաստանից:

Սովորաբար Հայաստանի մասին ասում են «արևային», և այս լեռնաստանը չտեսած մարդք շփոքում է Հայաստանը Յալբայի հետ: Հայաստանում, անշուշտ, չափազանց հաճախ չորային ամառ ու ցուրտ ձմեռ է լինում: Դաժան երկրանաս է: Լեռներ, քարեր, դարձյալ քարեր: Վիթխարի աշխատանք է պետք այս ժայռերի վրա խաղողի տունկ աճեցնելու համար:

Հայաստանի պատմությունը պատմություն է ոքքան վաղնջական, առավել եղերական: Դարերն այստեղ չեն հաշվի մանկական քվարանությամբ Այստեղ են խաչաձև վել հյուսիս ու հարավը, արևելքն ու արևմուտքը. Ահավասիկ Գառնու հերանոսական տաճարը: Գառնին հիշում է մեր քվարկության առաջին դարը: Ահավասիկ Օշականի եկեղեցին, որտեղ իր անմահությունն է ապրում «Օշականի սուրբը»՝ Մեսրոպ Մաշտոցը: Ահավասիկ Եջմիածինը՝ սրբազն քաղաքը հայոց. Փլատակները 7-րդ դարի տաճարի. Զվարթնոց՝ ճարտարապետական արվեստի գլուխգործոցներից մեկը:

Թե՛ Սարյան մարդը, թե՛ նկարիչը անբաժանելի են Հայաստանից: Նա ամեն օր տեսնում էր Հայաստանը և ամեն օր խորհում իր ժողովովի բախտի մասին: Նրա գեղանկարչության մեջ ապրում է այն առեղծվածը, որ կոչվում է հայ ժողովորդ, շնչում է այն քարակերտ գեղեցկությունը, որի անունն է հայոց բնություն՝ իր հարուցած կրակոտ երևակայությամբ, գույների վայրագությամբ, ժամանակների ու ցեղերի ողբերգությամբ:

Հայոց Իշխան Էրեմարտրդի

Новые слова

զատել отделять, обособлять, отличать
լեռնաստան горная страна
շփոթել пугать
նրաշուտ засуха, засушливый
երկլանման край
վիրխարի огромный, гигантский, грандиозный, колоссальный
ժայռ скала, утес
սունկ саженец; посадка
վաղնջական древний, стародавний
եղերական трагический, трагичный
բվարանություն арифметика
խաշածել скрещиваться
ահավասիկ вот
թվարկություն летосчисление
սրբազն священный; святейший (обращение к епископу)
վլատակ развалина
գուխսգործոց шедевр
առեղծված загадка
քարակերտ созданный (построенный) из камня
հարուցել вызывать, зарождать; յօր возбуждать (дело)
վայրագություն лютость, свирепость, буйство, грубость
ցեղ род; племя; раса; порода
ողբերգություն трагедия

3.

Հայկական խաչքարեր

Հայաստանի մշակույթի հուշարձանների մեջ ուրույն տեղ են գրավում խաչքարը: Խաչքարը պարզապես քարե խաչ չէ, այն հայերի գեղարվեստական խորհրդանշիչն է: Նրանում արտացոլվում է հայերի դեկորատիվ ճաշակը, գեղեցիկի նույն ընթացումը, որոշ չափով նաև ժողովով պատճերյանը:

Հմուտ վարպետները վերցնում են քարն ու այն վերածում ժանյակի, գորդի, այգու, երգի: Կենտրոնում փորագրվում է կենսատու սուրբ խաչը, խաչի շուրջը՝ խոտ, ծաղիկներ, մրգեր, մարդիկ, գազաններ, թռչուններ, տարրեր դրվագներ ու անվանագրեր: Չափերը, ինչպես նաև փորագրերը տարրեր են: Տարրեր են նաև կիրառությունները:

Մեծ ելուստի օգնությամբ քարն ամրացվամ է տապանաքարի՛ իբրև կյանքի ուղղահայաց խորհրդանիշ: Խաչքարը կարող է դրվել նաև ճանապարհների խաչմերուկում կամ որևէ այլ տեղ՝ վկայելով կարևոր իրադարձության, տարեքվի մասին, կամ էլ պարզապես իբրև զարդ: Քարը համասեռ է ու բավականին հաստ՝ 10, 15 կամ 20 սմ: Որպես կանոն՝ վարպետը փորագրում է խաչը շրջանակի մեջ:

Հատկապես ապշեցնում է այն, թե ինչպիսի վարպետությամբ են հայերը հասնում համահնչության՝ երբեւ: Հյուկներով անզամ աննշան մանրությունը:

Քանի՞ խաչքար կա Հայաստանում:

Անշափ շատ: Մի մասր գտնվում է այնտեղ, որ եղել է սկզբում՝ 5 կամ 10 դար առաջ՝ մասսամբ կանգնած, մասսամբ էլ պառկած:

Երջանկահիշատակ Վազգեն Առաջին ամենայն հւյոց կաթողիկոսը հավաքել է խաչքարերի մի քանի լավագույն ննուշներ: Իր արողության վայրում՝ Էջմիածնում, ընդարձակ մի հարքակի վրա դրված է 12-րդ դարի մի խաչքար. Հայտնի է նկարչի անունը. դա վարպետ Սոմիկն է՝ հանրահայտ իր կառուցած եկեղեցիներով: Մեկ այլ խաչքար՝ 13-րդ դարի, գտնվում է Երևանի պատմության բանգարանում. Մրանք գրուխագործոցներ են: Այդ խաչքարերից մեկն իսկ տեսնելով կարելի է զգալ, թե ինչ բարձունքի է հասնել քարի մշակումը՝ հար ու նման փայտի հրաշալի փորագրությանը:

Ի՞նչ տարիք ունի այս արվեստը:

Ասում են՝ այն ծագել է 9-10-րդ դարերից ոչ շուտ: Դարեր առաջ այստեղ են եկել արաբները՝ իրենց մշակույթով, զարմանահրաշ դեկորատիվ արվեստով: Բայց խաչքարը գրու հայկական ֆենոմեն է: Այն նման չէ արաբանախշին ո՛չ տեխնիկայով, ո՛չ արտաքին տեսքով, ո՛չ մտահղացմամբ:

Հայր Վ. Ա. Գորսկու

Новые слова и выражения

Խաչքար камень с резным изображением креста, надгробный камень с крестом (խաչ քрест, քար камень)

Խուշաբան памятник (культуры, письменный)

ուրույն особый, своеобразный

տեղ գրավել занимать место

Խորհրդանիշ символ

արտացոլվել отражаться, отображаться

ըմբռնում понимание, осознание

վերածել превращать, преобразовывать
ժանյակ кружево
գորգ ковер
փորագրել гравировать, высекать
կենաչող жизнетворный, животворящий
դրվագ отделка, орнамент; часть, отрывок
անվանագիր вензель
ելուստ выступ
կիրառություն применение
ամրացվել укрепляться, закрепляться
տապանաքար надгробная плита, камень
ուղղահայաց вертикальный
խաչմերուկ перекресток
վկայել свидетельствовать
իրադարձություն событие
տարեթիվ дата
համասնու однородный
բավականին довольно, достаточно
հատկապես особенно, в особенности
ապշեցնել поражать, ошеломлять
ինչպիսի վարպետությամբ с каким мастерством
համահնություն звучность, гармония
մանրուր мелочь, деталь
երջանկահիշատակ блаженной памяти
Ամենայն հայոց կարողիկոս Католикос всех армян
նմուշ образец
արքանիան первопрестольный
ընդարձակ просторный, обширный
հարթակ площадка, платформа
հանրահայտ общеизвестный, популярный
գոլիգործոց шедевр
մեկն իսկ тեսնելով увидев хотя бы один (из них)
քարի մշակումք обработка камня
հար ու նման очень схожий, близкий
ծագել произойти, возникнуть
զարմանահրաշչ чудесный, потрясающий
գրւտ исключительно, чисто
մտահղացում замысел, задумка

Արդյոք մի բան հասկանու՞մ եք հայից: Որքա՞ն տարօրինակ, հանելուկային արարած, որքա՞ն խարուսիկ: Երևոյըք, ոչ ինքը: Բայց և ի՞նչ է ինքը, իր նկարագիրը: Չուր աշխատանք: Որոնում ես իր ինքնությունը, գտնում, բայց և խկրոյն տեսնում ես, որ դա էլ նորից երևոյը էր: Անհանգիստ դեմք ունի, չի բռնում նկարես: Թվով գրեթե ամենափոքրն է, տառապանքով՝ ամենամեծը: Ժամանակով ամենահինն է, վիճակով՝ ամենից անփոփխը: Ամենից աննպատճ իր երկրի դիրքն է, ինքը ամենից համառ կառչեց նրան: Որքա՞ն անհույս է թվում իր ապագան, բայց և որքա՞ն հուսացող է նա: Իր կյանքում նա երկու բան չտեսավ. մեկ՝ բախտ, մեկ էլ՝ հուսահատություն: Ինչպե՞ս ճանաչես նրան, ինչպե՞ս չափես: Իր չափը չափազանցն է. զարմանալի՝ հավասարակշռություն, որ ժայրահեղության մեջ է:

Ահա նայիր այս բերնակրին: Ի՞նչ է սա: Մեջքին մի սար քեռ՝ ճկվում է, մեջքը կտրում: Որքա՞ն ուժ, որքա՞ն աշխատասիրություն: Ինչ է քեզ մի փոքրիկ գումար հավաքի, զնա, խանութ բաց անի: Մարդն իր հացի և իր գործի տերն է ուզում լինել և ոչ քեզ սրա-նրա ծառան: Եվ արդեն հայ՝ նշանակում է տեր:

Տեսե՞լ եք նրա բնակարանը. խորդի ծակուռ: Բայց անցիր նրա երկրով ... Ի՞նչ հիմաքանչ վաճերեր, հոյակապ աշտարակներ, գողտրիկ խաչքարեր: Հավատալ կարելի՞ է, քեզ ինքն է շինել այդ բռլորը: Լցրել է իր երկիրը եկեղեցիներով, բայց տարին մի անգամ չի մտնում աղոքելու, աղօքք չի անում առօրյա կյանքում, բայց այս շաղոթող ցեղի Նարեկացու շորքերից քուավ աղոքքի ամենարարձի քոչչքն առ Աստված:

Տանել չի կարողանում ծես, ծես, աստիճան, քաղաքավարություն: Ռամիկ է գերազանցապես: Քաղաքականության մեջ մի բանում է շատ հոգածու՝ անկեղծ լինել: Այնքա՞ն անկեղծ է ու միամիտ, որ անկասկածնի խորանանկի և կեղծավորի տպավորություն է թօղնում:

Խենք ու խոնարի է իր Սասունցի ‘Խավթի նման և նրա պես անսպասելի ըմբռուտ, հարվածող: Երբ վրա է հասնում գերազույն վտանգը, հերոսանում է հանկարծ և ծառանում վիշապի նման: Բարի է առհասարակ, շոյիր, և կկողոպտվի, բայց և առհասարակ ինքն է բարեկամ քեզ, իսկ քո բարեկամությունը վանում է: Տաղանդ է՝ իր դեմ ատելություն ստեղծելու: Ուրիշի հաջողության մեջ նախանձուտ է: Եթե գծովեց մեկի հետ, ոխակալ է, ինչպես ուղու: Ամեն հայ մի հայ ունի, որի հետ քշնամի է մինչև մահ: Սա նրա անհրաժեշտությունն է: Անկարգ է և անիշխանական քե՛ հասարակության, քե՛ պետության, քե՛ զաղափարների մեջ:

Հայի ամենամեծ առաքինությունն ես ուզում. ամենաներողամիտ ցեղը աշխարհիս վրա: Չի ուզում, որ իրեն դիպաշեն, մոտենան, սիրեն թեկուց: Նա մեկուսի է, բարի և ազատասեր...

«Ոչինչ չեմ ուզում ձեզնից, – ասում է նա իր նեղիշներին, – ձեզ լինի ձեր լուծը, ձեզ լինի ձեր երջանկությունը, գնացեք, ապրեցեք խաղաղ և երջանիկ: Եթե դուք սիրում եք կյանքը, ես սիրում եմ կյանքից ավելի բանկ բանը՝ Ազատությունը»:

Հայր Դերենիկ Դեմիրճյանի

Новые слова и выражения

արդյոք մի քանի հասկանո՞ւն եք հայից что-нибудь понимаете в армянине?
հանելուկային загадочный
արարած существо, создание
խարուսիկ обманчивый
նկարագիր характер, облик
ինքնություն сущность, своеобычность
իսկույն сразу, тотчас
չի քողնում նկարն не дает, чтобы рисовал (его)
անփոփոխ неизменный
աննպաստ неблагоприятный
կառշել держаться, хвататься, *тж per*
հուսացող надеющийся, не теряющий надежды
հուսահատություն отчаяние
ճանաչել узнать, познать
չափազանց слишком, чрезмерно
հավասարակշռություն уравновешенность
ծայրահեղություն крайность, экстремизм
բեռնակիր носильщик
ճկվել гнуться, выгибаться
աշխատափություն трудолюбие
գումար сумма
սրա-նրա того-другого, всякого
ճառա слуга
խլուրդ крот
ճակուլ дыал хибара; нора, щель
անցի՛ր баш երկրով пройди(сь) по его стране!
հիմարանչ восхитительный, изумительный
հոյական великолепный
աշտարակ башня
գողտրիկ изящный, приятный, уютный
աղոքք չի անում не молится
առօրյա повседневный, будничный
առ Աստված (к) Богу

տանել չի կարողանում терпеть не может
ծես обряд, ритуал
աստիճան ступень; степень; градус; чин
քաղաքավարություն вежливость, учтивость, корректность
ռամիկ мужик, простолюдин
զերազանցապես преимущественно
հոգածու заботливый
անկեղծ искренний
նիամիտ наивный
խորամանկ хитрый
տպավորություն է քողնում оставляет впечатление
լիրոսատ строптивый, непокорный
իերոսանում է հանկարծ внезапно становится героем
ատելություն ненависть
նախանձու зависимый
ոխակալ злопамятный, мстительный
անկարգ недисциплинированный
անիշխանական анархичный
առաքինություն добродетель, честность
ամենաներողամիտ самый прощающий
աշխարհիս վրա на этом свете
մեկուսի үединившийся, одинокий
ազատասեր свободолюбивый
օնդիչ обидчик
լուծ յармо; гнет, иго

5.

**Булат Окуджава. Молитва Франсуа Вийона
Բուլատ Օկուջավա. Թրանսլացիա Վիյոնի աղոքը**
Перевод Р. Папаяна

Пока Земля еще вертится,
пока еще ярок свет,
Гоподи, дай же Ты каждому
Чего у него нет:
мудрому лай голову,
трусливому дай коня,
дай счастливому денег...
и не забудь про меня.

Пока Земля еще вертится,
Господи, — Твоя власть!—
дай рвущемуся к власти
навластвоваться властъ,
дай передышку щедрому
хоть до исхода дня,
Каину дай раскаянье...
и не забудь про меня.

Я знаю: Ты все умеешь,
я верую в мудрость Твою,
как верит солдат убитый,
что он проживает в раю,
как верит каждое ухо
тихим речам Твоим,
как веруем и мы сами,
но всдая, что творим!

Господи, мой Боже,
зеленоглазый мой!
Пока Земля еще вертится,
и это сй странно со мной,
пока ей еще хватает
времени и огня.
дай же Ты всем понемногу...
и не забудь про меня.

Զանի պատվում է Երկիրը,
քանի աշխարհամ դեռ կա լույս,
Տե՛ր Աստված, տուր ամենքին այն,
ինչ կորցրել է անհույս.
Խելք քող ստանա իմաստունը,
նժույզ տուր մարդուն քուլասիրտ,
թե բախտավոր է՝ դրամ տուր...
Եվ մի՛ մոռանա ին մասին:

Զանի պատվում է Երկիրը,
ամենագր՝ Տե՛ր Աստված,
քող, որ իշխել ցանկացողը
լինի իշխելուց հազեցած,
առատաձեռն է՝ դադա՛ր տուր,
մինչ օրվա վերջը հասնի,
Կայենին ապաշխարանք տուր...
Եվ մի՛ մոռանա ին մասին:

Գիտեմ, Նու ամեն ինչ կարող ես,
իմաստությունդ եմ տեսնում,
ինչպես սպանված զինվորը
տեսնում է իրեն դրախտում,
ինչպես իմաստուն խոսքերին Քո
անհուն հավատում ենք մենք,
ինչպես հավատում ենք ամենքս,
քայլ ինչ ենք անում՝ չգիտենք:

Տե՛ր իմ Աստված, լսո՞՞ն ես,
կանաչաշյա ին Տե՛ր,
քանի զարմանում է Երկիրը,
որ պատվում է դեռ,
քանի ժամանակն ու հուրը
կապրեն նրա ենտ միասին,
տուր ամենքին մի փոքր...
Եվ մի՛ մոռանա ին մասին:

Новые слова

քանի (դեռ) пока (еще)
իմաստուն мудрый; мудрец
իմաստույթուն мудрость
քուլասիրութь слабодушный
մի՛ նոռանա *уст* = մի՛ նոռացիր не забудь
ամենազոր всемогущий всесильный
իշխել властствовать
հազենալ насыщаться удовлетворяться
առատաձեռն լուлый
Կայեն Кайн
ապաշխարանք покаяние, раскаяние

6. Փարիզի համար

Ռոբերի հայրը եղել էր գործարանատեր ու մանկուց նրան սովորեցրել էր, որ բոլորի հետ «դուք»-ով պիտի խոսել: Եվ հենց այդ «դուք»-ն էր, որ նրան խանգարել էր ամբողջ կյանքում: ‘Կա նրան հնարավորություն չէր տվել որևէ մեկի հետ մտերմանալու, մտերին ընկերներ ունենալու: Նա մանկուց ամեն բանի վրա նայել էր, այսպես ասած, «դուք»-ով: Նա կյանքում միայն մի անգամ կարողացավ մեկին «դու» ասել: Կա բարձրահասակ, խարտյաշ մազերով մի աղջիկ էր՝ Զիլդան: Ու հենց նրան էլ սիրեց Ռոբերը: Հայրը դեմ էր նրանց անուսությանը, որովհետև Զիլդան ուսուցչի աղջիկ էր: Ռոբերը մի վերջին անգամ էլ պայքարել էր ինքն իր հետ, որպեսզի ամեն ինչ նրա համար դառնար նտուիկ, հարազատ, որպեսզի աշխարհում ոչ մի քան չմնար, որին Ռոբերը «դուք» ասեր: Իսկ դրա համար հարկավոր էր հեռանալ հայրիկից, հարկավոր էր ընդմիշտ հրաժարվել գործարանից ու հարատությունից և Զիլդային սիրել այնպես, ինչպես որ նա կար: Ռոբերը արեց այդ: Ու այդ օրվանից, չնայած իր հին սովորությանը, բոլորին, նույնիսկ իր սիրած աղջկան, ասում էր «դուք», քայլ գուցե աշխարհում ամենահիսկական «դուն» էր արդին:

Ռոբերն ու Զիլդան շատ դժվար օրեր տեսան, մի ամբողջ տարի ապրեցին տանիքի տակ. Իսկ միակ ուրախ օրը եղավ այն, որ պատերազմի ամենածանր ժամանակ Ռոբերը նպարեղենի խանություն լավ գործ գտավ: Չնայած այն բանին, որ գերմանական ինքնարիոները ոմքակոծում էին քաղաքի արվարձանները, նա ուրախությունից չկարողացավ իրեն զապել դուրս եկավ փողոց, վազեց տուն: Վազում էր ինչքան ուժ ուներ, ու նրան թվում էր, որ դա ոչ թե ոմքակոծություն է, այլ Հուլիսի 14-ի առթիվ հրետանային համազարկեր: Նա կարծես նորից առաջվա Փարիզի արվարձաններում էր, նրանց մեծ փողոցներում: Նա հասավ իրենց շենքին, ուրախությունից ուզեց իինարություն անել, ներքնից

գոռալ Զիլւային, բայց... Նա սարսափած վեր նայեց: Տանիքը քանդված էր... Ծենքի մոտ հավաքվել էին անծանոթ մարդիկ և ինչ-որ բան էին անում: Ո-որերը շնչակուուր բարձրացավ վեր, մտավ իրենց ծեղնահարկը և անօգնական կանգ առավ: Սենյակի մի մասում ոչինչ չէր պատահել, ամեն ինչ կրկիկ էր, մաքուր, ծեռք առնելու չափ կանոնավոր: Իսկ մյուս կեսում թափվել էին տանիքի կտորները, ամեն ինչ շուր լր եկել: Զիլւան ընկել էր սենյակի մյուս, շվամաված, մաքուր ու կրկիկ մասում ու դրանով շատ ավելի զգալի էր, որ նա մնուած է... Նրա ծեռքին, ափի մեջ, կար լուցկու մի տուփ, երևի պատրաստվել էր նավքայրիշը վառել:

Ո-մրակոծության ժամանակ նա երբեք չէր հեռանում տնից ու ծիծաղում էր, որ Ո-որերը վախենում ու ուզում էր նրա հետ ապաստարան գնալ: Նրա ծիծաղը աստիճանաբար հանգստացնում էր նաև Ո-որերին ու այլս ոչինչ սարսափելի չէր թվում:

Հայր Պերճ Զեյրումայանի

Новые слова и выражения

գործարանատեր владелец завода

մանկուց (=մանկությունից) с детства

խանգարել мешать

հնարավորություն возможность

մտերին задушевный

այսպես ասած так сказать

խարտյաշ русый, светловолосый

վեն լր ամուսնությանը был против жснитьбы

նպարեղին бакалейные товары

ոմրակոծել бомбить

արվարձան пригород

հրետանային համազարկեր артиллерийские залпы

առաջվա Փարիզի прежнего Парижа

սարսափած վեր նայեց ужаснувшись, посмотрел наверх

շնչակուուր задыхаясь

ծեղնահարկ мансарда, чердак (ծեղուն ստ кровля, крыша)

պատահել случаться, произойти

ծեռք առնելու չափ будто в насмешку

կանոնավոր аккуратный, регулярный, систематичный, правильный

նրա ծեռքին, аփի մեջ в ее руке, в ладони

լուցկու սուփ коробок спичек

նավքայրիչ керосинка

ոմրակոծության ժամանակ во время бомбежки

աստիճանաբար հանգստացնել постепенно успокаивать

7. Ակսել Բակունց

Ակսել Բակունցը՝ իայ գեղարվեստական խոսքի նշանավոր վարպետը, բազմազան հետաքրքրությունների և լայն իմացությունների տեր գրող էր: Ժամանակակիցների վկայությամբ նա հմուտ էր գիտելիքների բազմաթիվ ճյուղերի մեջ. զբաղմունքով զյուղատնտես, նա անցյալ դարի 20-ական թվականներին հանրաճատչելի զբուցներ էր հրատարակում դաշտավարության և սերմնաբուծության մասին. այնքան լավ էր ուսումնասիրել քիմիան, որ Հայաստանի քիմիկոսների ընկերության ժողովներից մեկում դասախոսություն կարդալով Հայաստանի միջնադպրյամ քիմիայի մասին, ունկնդիրների վրա այնպիսի տպավորություն է թռնում, թե ամբիոնի առաջ ոչ թե գրող է կանգնած, այլ քիմիկոս:

Նա այնքան էր տեղյակ հայկական հիմն և միջնադպրյամ ճարտարապետությանը, որ ակտիվորեն նաև կցում էր ճարտարապետության նոր ոճի ստեղծման վերաբերյալ բուան վեճերին ու ասուլիսներին: Դատելով նրա ստեղծագործության նմուշներից՝ Բակունցը փայլուն ազգագրագետ էր:

Հայր Սուլեյման Աղարարյանի

Новые слова и выражения

գեղարվեստական խոսք художественная речь
բազմազան հետաքրքրություններ разнообразные интересы
ժամանակակիցների վկայությամբ по свидетельству современников
զյուղատնտես агроном
հանրաճատչելի популярный, общеупотребительный
հրատարակել публиковать
դաշտավարություն полеводство
սերմնաբուծություն семеноводство (սերմ, ծը սերմն семя)
ունկնդիր слушатель
տեղյակ осведомленный
ազգագրագետ этнограф

8.

Ակսել Բակունց Ալպիական մանուշակ (отрывок из рассказа)

Առաջին ձիավորը հնագետն էր, երկրորդը՝ նկարիչ: Կաքավաբերդի քարերն ասես կենդանացել ու խոսում էին հնագետի հետ: Նա քարձր կանչեց, երբ քարի վրա տեսավ փորագիր խոսքեր:

Երրորդ ձիավորը հնագետի կանչից վեր քոավ: Նրան քվաց, թե օձը խայթեց ակնոցավոր մարդուն:

Վրաններից մի ճարդ, մանգաղը գոտու մեջ խրած, գլուխը փաթաքած կեղտոտ թաշկինակով, ճահակին հենվելով քարձրացավ բերդի քարափով և մոտեցավ ձիերի մոտ նստած պահակին: Մարդը տեսավ ակնոցավորին մի քար տեղահան անելիս: Եվ երբ պահակին հարցրեց, թե ովքեր են եկվորները, ինչ են փնտրում բերդի ավերակներում, պահակը նախ համկարծակի եկավ և պատախանեց, որ գրքերում զրած է, թե Կաքավաբերդի գլխին կարասի մեջ թաղված են ոսկե գանձեր:

Հնձվորը միտք արեց, ուսը քորեց և դարձավ դեայի ձորը՝ հնձելու կորեկի արտը: Ու գնում էր ինքն իրեն խոսելով: Ի՞նչ կլիներ, եթե ինքը գտներ գանձը: Քանի անգամ է նա նստել հենց այն քարի վրա, որ տեղահան արեց ակնոցավորը: Եթե իմանար, ապա զանձերը կլինեին նրա արխալուղի գրապանում: Քանի՝ կով կառներ...

Միտք էր անում հնձվորը, երբ նկատեց, որ կորեկի արտի կողքին է: Նա չուխան շպրտեց, չուխայի հետ էլ ավելորդ մտքերը, մանգաղով զարկեց մի կապ կորեկ ու կտրեց:

Բերդի քարերի մոտ րուսել էր ալպիական մանուշակը, ծաղիկը ծիրանի գույն:

Новые слова и выражения

ալպիական ալպийский

Կաքավաբերդ топоним (буквально: Крепость куропатки)

կենդանանալ оживать

վեր քոչել подпрыгивать

խայթել жалить

վրան палатка, шатер

մանգաղ серп

խրել втыкать, вонзать

փաթաքել оборачивать, завертывать

քարափ скалистый берег, скала

տեղահան անել сдвигать с места

ավերակ րուինա, քառական
հանկարծակի զալ սպասարկ բարձրացնելու առաջնական
կարագ կամաց
քորեկ տառապ
կորեկ պատճեն
արխալուկ (деревенская одежда, мужская и женская,
доходящая до колен, застегивающаяся спереди)
չուխա չուխ (тонкая шерстяная ворсистая пряжа и сшитая из нее
длинная накидка, пальто)
շպրտեկ տառապարագ, տառապարագ
բուսնեկ բուս բարձրացնել

9.

Երեվանյան օրերի խրոնիկա (որպեսուն)

Անահիտն ու Արմենը մտնում են սրճարան: Արմենը սուրճ ու կոնյակ է պատվիրում:

Երկուսն էլ դեռ չեն խոսում և գողունի զննում են իրար: Գալիս է մի մարդ ու, առանց թույլտվության խնդրելու, նստամ նրանց մոտ, նույն սեղանին: Մուտենում է մատուցողը: Մարդը հանում է ծոցատետրը, պոկում մի էջ, ինչոր բան գրում ու տախս նրան: Մատուցողը վերցնում է թուղթը և գլխով անում: Բերում է սուրճ և կոնյակը:

Արմենը և Անահիտը հասկանում են, որ անձանոթը համը է:

Մարդը նոր էջի վրա ինչոր բան է գրում ու տախս նրանց:

«Հո չնեղացա՞ր, որ նոյն բանը պատվիրեցի», – զրված էր թորի վրա:

– Ամենին, – շփորփում է Արմենը:

Մարդը մեկնում է երկրորդ թուղթը:

– «Ամուսիննե՞ր եք»:

– Ոչ: Դպրոցական ընկերներ ենք:

Էլի մի գրության:

– «Ձեր կենացը».

– Ձեր կենացը, – պատասխանում են Արմենն ու Անահիտը:

– Ու՞ն հետ ես ամուսնանում, – հանկարծ հարցնում է Արմենը:

– Նո այդպիսի բա՞ն ասացի:

– Այո:

Մարդը դարձյալ մի էջ է մեկնում նրանց:

– «Հո չե՞ն խանգարում»:

– Քողորովին:

Ապա դառնում է Անահիտին:

– Ու՞ն հետ ես ամուսնանում:

– Մի շատ լավ տղայի:

- Նրա՞: Իսկ ինչո՞ւ ես տխրությամբ ասում:
 - Տիո՞ք: Երկի թվաց քեզ: Նա իրոք լավ տղա է:
 - Դու գիտես, չ՞:
 - որ մենք այսօր կարող եինք չհանդիպել:
 - Իհարկե, գիտեմ:
 - Կարող եինք ընդհանրապես շհանդիպել.
 - «Յտեսություն», – ամեն մեկին առանձին-առանձին գրում է մարդը ու վեր կենում:
 - Յտեսություն, – ասում են նրանք և նույնիսկ ափսոսում: Զգիտես ինչու, թվում է, թե նրա ներկայությունը հիմա շատ է անհրաժեշտ:
- Սարդը դրամը թողնում է սեղանին:
- Ապա, բաց վիճակում, երկու մատով թոնում ծոցատետրը և բափ տալիս:
- Այսինքն, թուղթ այլս չի մնացկի:
- Ես այսօր շատ ուրախ եմ, – մեղավոր ասում է նա:
 - Ու գնում: Իր ուրախությունից ազատված:
- Անահիտն ու Արմենը շշնած նայում են նրա ետևից և հանկարծ փոքրկում:
- Հասկանում են, որ այլս թուղթ չէր մնացել մարդու մոտ, և նա արդեն ստիպված էր, ստիպված էր խոսել:

Հայր Պերճ Զեյթունցյանի

Новые слова и выражения

պատվիրել заказывать
 գողունի тайком, воровски, исподтишка
 զննել (тищательно) осматривать
 թույլտվություն разрешение
 ին մեջծ լի, неужто
 ամենակին совсем, вовсе не
 շփորչել растеряться, смущаться
 ամուսիններ супруги (ամուսին муж)
 ձեր կենացը досл тост, ваше здоровье!
 ամուսնանալ жениться, выходить замуж
 խանգարել мешать
 բոլորվին совсем, абсолютно
 ընդհանրապես вообще
 ներկայություն присутствие
 անհրաժեշտ необходимый, необходимо
 շշմել опешить, ошеломиться
 փոքրալ прыскать, фыркать

10. Մարտիրոս Սարյան

Մարտիրոս Սարյանը, ի վերջո, հասավ համընդիանուր ճանաշման:

Հորելյանական ցուցահանդեսի այցելուները առաջին անգամ տեսան երիտասարդ Սարյանի շատ կտավներ, որ երկար ժամանակ թաքնված էին Երևանի, Մոսկվայի և այլ քաղաքների թանգարանային պահոցներում: Այդ կտավները խնդրություն են բերում մարդկանց: Սարյանը ուսուցանում է սիրել կյանքը:

Մարտիրոս Սարյանը խորիում է անցյալի մասին և ապագայի: Այսօր նա սկսել է ևս մի կտավ ... Ցուրտ, քամու օր: Ծերուկ մարդ՝ ներշնչված, անհաշտ: Ինչքան երջանկություն է նա տվել մարդկանց՝ գոյների կրակներով, սրտի կրակով: Նրա վրձինը խոր հետք է բողել երկրի վրա:

Հայր Իյա Էրեմորորդի

Новые слова и выражения

համընդիանուր всеобщий, универсальный
հորելյանական յոбилейный (հորելյան յубилей)
թաքնվել прятатьсяся (թաքցնել прятать, скрывать)
պահոց хранилище, архив
խնդրություն радость, ликование
առասպել легенда
անհազ неутолимый
ծարավ жажда
ծերուկ старый, старик (о мужчине)
ներշնչված вдохновленный
անհաշտ непримиримый
խոր հետք է բողել оставила глубокий след

11.

Булат Окуджава. Полночный троллейбус Բուլատ Օկուջավա. Կեսօնի երային տրոլեյբուս Перевод Р. Папаяна

Когда мне невмочь пересилить
беду,
когда подступает отчаянье,
я в синий троллейбус сажусь на
ходу,
в последний,

в случайный.

Последний троллейбус, по улицам
мчи,
верши по бульварам круженье,
чтоб всех подобрать, потерпевших
в ночи
摧毁еніе,

摧毁еніе.

Последний троллейбус, мне дверь
отвори!

Я знаю, как в зябкую полночь
твои пассажиры, матросы твои
приходят

на помощь.

Я с ними не раз уходил от беды,
я к ним прикасался плечами...

Как много, представьте себе,
доброты
в молчанье,

в молчанье.

Последний троллейбус плывет по
Москве,
Москва, как река, затухает,
и боль, что скворчиком стучала в
виске,
стихает,

стихает.

Երբ չի մնում ուժ՝ դիմանալ
փորձանքին,
երբ ես հուսահատ ու անզոր եմ,
կապույտ տրոլեյբուսն եմ ցատկում
ընթացքից,
վերջինը,
մոլորդ:

Վերջին տրոլեյբուս, սլացի՛ր
փողոցով,
անցի՛ր անհնջուն պուրակներն ու
բուլվարը,
վերցրո՛ք բոլորին, ում դիպավ գիշերով
վրարը,

վրարը:

Վերջին տրոլեյբուս, դուռդ բաց
վերստին,
գիտեմ, որ խոնավ գիշերում էլ
քո ուղևորները՝ դարձած նավաստի
հասնում են,

օգնում են:

Հաճախ նրանց հետ եմ գտել փրկություն,
ուսերն եմ զգացել ամենուր էլ...

Գիտե՞ք, թե որքա՞ն է սփռած
բարություն,
երբ շուրջդ

դեռ լուս է:

Վերջին տրոլեյբուսն է սահում
անհնջուն,
փողոցն էլ՝ մի գետ, որ հանգչում է,
ու ցավն էլ՝ քոմքիդ հարվածող մի
թոշուն՝
հալչում է,

հալչում է:

Новые слова

հուսահաս потерявший надежду (հույս надежда)
ցատկել прыгать
ընթացքից на ходу
մոլոր заблудший
սլանալ мчаться
վրար авария
վերստին снова, опять

12. Վարդան Այգեկցի Առյուծը, աղվեսը և արջը

Հզոր առյուծը տկարացել քաշվել էր իր որջը և ցավից ծանր հառաչում էր: Բոլոր կենդանիները գալիս, խոնարի հավաքվում էին նրա շորջը, ողջուն տալիս կենդանիների արքային:

Ամենավերջինը երևաց աղվեսը և երկյուտից ամբողջ մարմնով դրդաց: Դեռ նոր էր մոտեցել որջի մուտքին, երբ հանկարծ լսեց, թե ինչպես արջը չարախտում էր իրեն: Խորամանկ աղվեսն անօրինակ հնտությամբ անմիջապես ծրագրեց իր անելիքը և, ներս մտնելով, խոնարհեց առյուծի առաջ:

— Բարի ժամի չեկար, գարշեի: Ասա, որտե՞՞ն էիր մինչև հիմա, ինչո՞ւ ուշացար: Աղվեսը լրջացավ և անմիջապես վրա բերեց.
— Մի՛ հուզվիր, տեր թագավոր: Երդվում եմ զյսովս, որ ուշք ու միտքս միայն քո առողջությունն է: Այդ պատճառով այցելեցի շատ բժշկապետների, շատ չարարանք ու տանջանք քաշեցի, բայց վերջիվերջո իմացա քո բժշկության միջոցը:

Առյուծն որդախացավ և, բարի դեմք ընդունելով, ասաց.

— Բարի եկար, իմաստուն կենդանի, քո ողջամիտ լինելու ինձ վաղուց է հայտնի: Ասա, ո՞րն է այդ դեղը:

Աղվեսն աշքի տակով նայեց արջին, և մինչդեռ վերջինս անմեղ ծեանալով քաշվել էր մի անկյուն ու չէր էլ նախազգում, թե ինչ դժբախտություն է գալու իր զիսին, ասաց առյուծին.

— Տեր արքա, բժշկապետներն ինձ ասացին, որ եքս արջի մորթին տաք-տաք գցեք հիվանդի վրա, իսկույն նրա ցավը կչքանա, և հիվանդն անմիջապես կառողանա:

Արջը դեռ չէր հասկացել, թե ինչպես կարելի էր իր մորթին տաք-տաք գցել առյուծի վրա, երբ նրան բռնեցին և քերբելով սկսեցին մորթին հանել:

Խեղճ արջը, զղջալով իր արածը, արցունք էր թափում, աղաչում էր խնայել իրեն, հառաջում էր ցավից, խոստանում անմիջապես նվեր բերել առյուծին գեր եղջերու, արջառ և այլ կենդանիներ, բայց նրան լսող չկար:

Աղվեսը միայն նրան լսելի ճայնով ասաց.

— Այդպես է պետք քեզ և բոլոր նրանց, ովքեր կշարախուեն ու կգրպարտեն ուրիշներին:

Новые слова и выражения

տկարանալ заболеть
քաշվել уединиться
որչ берлога
ողջույն տալ приветствовать
նոր էր նոտեցել только что подошла
շարախուել злословить
անօրինակ հնտուրյամբ с беспримерной опытностью
ծրագրել запланировать
զարշել отвратительный
տեր թագավոր царь-владыка
ուշը ու միտք все мои мысли
բժշկական врач, врачеватель
շարշարամբ ու տանջամբ քաշեցի перенесла много мук и страданий
բժշկուրյան միջոց средство лечения
ողջամիտ здравомыслящий
աշքի տակով исподлобья
անմեղ ձևանալ притворяться невинным
նախազգալ предчувствовать
զալու իր զլիքին свалится ему на голову
տաք-տաք тепленъким, свеженъким
չքանալ исчезнуть
քերել дратъ, сдирать
զղալով իր արածը сожалея о содеянном
արցունք էր թափում проливал слезы
նվեր բերել принести (в) подарок
արջառ бычок
լսելի слышимый
գրպարտել клеветать.

13.

Հայկական որդան կարմիրը

Հայաստանը հնուց ի վեր հայտնի է եղել իր երփներանգ ներկերով, որոնց պարծանքն է հոչակավոր որդան կարմիրը: Այս ներկն օժտված է պայծառ, գեղեցիկ երանգով և ունի շնամբնալու հատկություն: Նրանով նկարագարդված

հնամյա նատյանները մինչև այսօր էլ աչք են շլացնում իրենց թարմ, շքեղ գոյներով: Սակայն Արարատյան դաշտի այդ հազվագյուտ զարդը վաղուց ի վեր անհետացել է, և այժմ արվում է ամեն ինչ՝ փնտրելու և գտնելու նրա անհետացած օջախները:

Հայտնի է, որ որդան կարմիրը պատկանում է միջատների դասին: Նրա էգերը անթե են, իսկ արուները ունեն մեկ գոյգ թւ: Էգերը, ձվերն ու թրթուրները ունեն կարմիր գոյցն: Որդան կարմիրը ապրում է Արարատյան դաշտի աղուտ, անօգտագործելի հողերում աճող սեզի և եղեգնի կոճղարմատների վրա: Հողում ձմեռած որդան կարմիր ձվերից գարնանը դուրս են գալիս թրթուրները, որոնք կայչում են բույսերի արմատներին ու պատեմավորվում: Պատյանից նրանք դուրս են հանում միայն իրենց կնճիթները, որոնց օգնությամբ բույսից սնունդ են ստանում: Այդպես մնում են մինչև օգոստոս-սեպտեմբեր ամիսները, որից հետո մի քանի օրվա ընթացքում վաղ առավոտյան դուրս են գալիս հողի մակերես՝ թեղմնավորնան համար: Ականատեսները պատմում են, որ այդ ժամանակ գետինը նմանվում է կարմիր, շարժուն գորգի: Հենց այս ժամանակ էլ հավաքում են որդան կարմիրը ու դրանից հեշտ եղանակով ստանում են հոշակված ներկը: Որդան կարմիր մի քանի օջախներ այժմ հայտնաբերված են մեր հանրապետությունում: Այս դարավոր անցյալ ունեցող միջատը պահպանելու և ուսումնասիրելու համար արդեն ստեղծվել են մի քանի արգելանցներ:

Հայր Ս. Ա Գալապյանի, Գ. Լ. Գարեգինյանի

Новые слова и выражения

որդան կարմիր կոշենիլ, червец (որդ червь)
երփներանգ պестрый, многоцветный, переливчатый
պարծանք гордость
օժտել снабжать, наделять
խամրել блекнуть, линять
հատկություն свойство
նկարազրդել иллюстрировать, украшать
հնամյա древний, старинный (հին старый, ամ ծր год)
շլացնել ослеплять, поражать
Արարատյան դաշտ Աрагатская долина
հազվագյուտ редкий, редкостный
անհետանալ исчезать
պատկանել принадлежать, относиться
արու самец, мужского пола
գոյց пара
թրթուր личинка, гусеница
աղուտ солончак(овый)
անօգտագործելի неиспользуемый

иңең бот пырей

бөлбөгүн камыш, тростник

կոճղարмаш корневище (կոճղի пень, обрубок, шрմашы корень)
ձմեռել зимовать

պատենավորվել покрыться оболочкой, скорлупой

պատյան ножны; кобура; оболочка; футляр; скорлупа
կնճիք хобот(ок)

որից հետո после чего

մի քանի օրվա ղնիքացրուի в течение нескольких дней
թեղմնավորնան համար для оплодотворения

ականատես свидетель

նմանվել походить, уподобляться

շարժուն подвижный

հենց այս ժամանակի էլ и именно в это время

հեշտ եղանակով легким способом

արգելանոց заповедник (արգելել запрещать)

14.

Բուլատ Օկուդջավա

Перевод Р. Папаяна

* * *

Не бродяги, не пропойцы,
за столом семи морей
вы пропойте, вы пропойте
славу женщины моей.

Вы в глаза ее взгляните,
Как в спасение свое,
вы сравните, вы сравните
с близким берегом ее.

Мы земных земней. И вовсе
к черту сказки о богах!
Просто мы на крыльяхносим
то, что носят на руках.

Просто нужно очень верить
этим синим маякам,
и тогда нежданный берег
из тумана выйдет к нам.

Не бродяги, не пропойцы
за столом семи морей
вы пропойте, вы пропойте
славу женщины моей.

Ծրջմպի՛կ չենք, հարբեցո՛ղ չենք:
Յոր ծովի սեղանն է քաց:
Իմ հոգու երազ կնոջը
գովերգե՛ք մինչ լուսաբաց:

Նայեցե՛ք դուք աշքերի՛ն իր՝
հանց նայեք ձեր փրկության,
ու կարծես լինի այդ կինը
մոտակա ավիի ննան:

Երկրային ենք մենք: Եվ ո՞՞ն է
պետք հերիարն աստվածային:
Թների վրա տանում ենք՝
ինչ վայել է ձեռքերին:

Ու եքն լինի հավատը
այս կապույտ փարոսներին,
կերևս հեռու այն ափը՝
ճեղքելով մշուշը հին:

Ծրջմոլի՛կ չենք, հարբեցո՛ղ չենք:
Յոր ծովի սեղանն է քաց:
Իմ հոգու երազ կնոջը
գովերգե՛ք մինչ լուսաբաց:

Новые слова

Հրջմոլիկ скиталец, бродяга
գովերգել воспевать
հանց *въс как*, словно
մոտակաш близкий, ближайший
Երկրային земной
վայել пристойный, подобающий; пристойно, подобающее
ճեղքել рассекать

15.

Փարիզի համար

(отрывок)

Դատուարկ ու ամայի քաղաք՝ Զադաք, որ մի ժամանակ կոչվել է Փարիզ: Քաղաք, որ այս մի քանի օրվա մեջ հոգնեց ու ծերացավ: Ծենքեր, որոնք խոր լուրջան մեջ կարծես անհարմար են զգում իրենց անհնաստ քարձորությունից:

Անայուրյունն ու լրությունը քաղաքին այնպիսի տեսք էին տվել, որ կարծես այն կառուցված լիներ ստվարաբորից և, եթե փշեիր, փուլ կգար:

Փողոցները ամայության պատճառով սովորականից ավելի երկար էին թվում, իսկ հատ ու կենտ անցորդները, որ վախեցած ինչ-որ տեղ էին շտապում, չգիտես ինչու, հաճախ նոլորվում էին քաղաքում, որն այնքան ծանոթ էր իրենց:

Բոլորից ավելի անօգնական էին արձանները, որոնք կուչ էին եկել ու կարծես ուզում էին ասել, որ այլս չկան հանճարներ, չկա մեծություն, չկա քաղաք: Որ իրենք այս օրերին անհմաստ են ու նույնիսկ ծիծաղելի: Էյֆելյան աշտարակը զարմացած նայում էր քարձունքից, թե ինչո՞ւ ոչ ոք չէր հիանում իրենով և զգում էր, որ ինքն էլ քաղաքի հետ հոգնել է ու ծերացել:

Ամեն որ կարծում էր, թե այս քաղաքում ապրում էր միայն ինքը, միայն իր ընտանիքը: Սարդիկ հազվադեպ էին հանդիպում միմյանց: Ու բոլորն էլ սարսափած նտածում էին, որ աշխարհի երեսին Փարիզը գուցե բոլորովին էլ գոյություն չի ունեցել, որ դա եղել է երազ, ցնորք:

Այսպես սկսվեց պատերազմը Փարիզի համար:

Հայր Պերճ Զեյրունացյան

Новые слова и выражения

կոչվել называться
անայուրյուն пустота

կարծես կառուցված լիներ словно был построен
ստվարաբուք картон

փշել дуть
փուլ овал разрушиться, развалиться

սովորականից аվելի երկար էին թվում казались длиннее обычного
հատ ու կենտ редкие, малочисленные

մոլորվել заблудиться
կուչ էին եկել съежились, скжались

այլս отныне, впредь

Էյֆելյան аշտարակ Эйфелева башня
հազվադեպ редко

սարսափած ужасаясь
աշխարհի еրեսին на свете

բոլորովին էլ և առաջ
գոյություն չի ունեցել և ուժակ առաջական

16.

Булат Окуджава Թուղար Օկուջավա Перевод Р. Папаяна

* * *

Эта женщина!	Ո՞հ, այդ կինը...
Увижу и немею.	Հենց տեսնում եմ պապանձվում եմ,
Потому—то, понимаешь, не гляжу.	և ուստի այլև չեմ նայում վաղուց:
Ни кукушкам, ни ромашкам я не	Երիցուկն էլ, բութակներն էլ հա՛
верю	ասում են,
и к цыганам, понимаешь, не хожу.	ու հոգնել եմ գնչուելուն այցելելուց:
Набормочут:	Մրնջում են.
“Не люби ее такую!”	— Ախ, գիտե՞ս, նա ինչպիսին է
Напророчат:	Հուսադրում են, կռահում են, գուշակում,
“До рассвета заживет!”	կախարդում են, կոկում են,
Наколдуют, нагадают, накукуют...	իսկ այդ կինը...
А она на нашей улице живет.	Ես գիտեմ ին՝ նա ապրում է մեր քակում:

Новые слова

պապանձվել օհութ, замолчать
երիցուկ ромашка
գնչուիի ցыганка
հուսադրել обнадеживать
կռահել догадываться
գուշակել предсказывать, прорицать
կախարդել колдовать, околовывать
կոկուալ каркать

17.

Մարտիրոս Սարյան

Մարտիրոս Սարյանն իր զգացմունքներն արտահայտում էր գույների լեզվով: Կյանքը սիրելով հեշտ գործ չէ, դրա մեջ մտնում է նաև ողբերգությունը. Կան մոայլ բնանկարներ, որ արտահայտում են հոգեկան խոռվը Կան շատ դիմանելարներ՝ ծանր ճակատագիր ունեցող մարդկանց. Դրանցից մի մասին չեն հասկանում, ինչպես չեն հասկանում իրեն՝ Մ. Սարյանին:

Ծանր ժամանակներ էին: 1948 թվականին Սարյանին անվանում են «գաղափարազուրկ», «ժողովրդից կտրված» նկարիչ: Մարտիրոս Սարյանը մոտ էր յորանատանին: Նրան հալածում էին արհեստավորները, որ իրենց ներկայացնում էին իբրև արվեստաբաններ: Սարյանը տաճագին ապրեց այդ ամբողջ իրողությունը:

Նա ապրել է այն ամենը, ինչ ապրել են իր շատ բնորդներ՝ ինքնահոշուում, պարապանը և արվեստանոցի պատերի դատարկ մեխեր, որոնցից կտավներ էին կախված մի ժամանակ...

Հայր Իսյա Էրեմուրովի

Новые слова

խոռվք возмущение, волнение
զաղախարազուրկ безыдейный
հալածել преследовать, травить
իրողություն реальность, событие

18.

Ննջասենյակում կիսախավար էր: Ուսկանը երկար ժամանակ պառկած էր անշարժ՝ հայացքը հառած մրտու առաստաղին, կեղտու պատերին, փոշոտ դաշնանուրին: Խառը մտքերը հանգիստ չէին տալիս նրան: Լուսամուտի գոգին, արծաթյա մոնակալի մեջ, բրբում էր մոմի բույլ բոցը: Այդ աղոտ լույսն ասես խաղաղեցնում էր Ուսկանի խոռված կողին:

Հանկարծ ուժեղ մի դրդ անցավ նրա մարմնով: Նա վեր կացավ, նատեց գլաւուղանի մոտ՝ թախծու աշքերը հառած մոմի կայծկլտացող լույսին: Աշքերը պղտորվեցին, և մշուշված հայացքի դմմ պատկերացան գալիք դժվարությունները:

Վերջապես իրավունք էր ստացել ֆրանսիական հողի վրա տպարան հիմնելու: Զգում էր, թե ինչպես իրեն համակած մտատանջության խավարը հետզհետեւ ցրվում էր: Ուսկանը հավաքում էր ցրված մտքերը: Փետուրե գրիշը տենդուտ սահում էր թղթի վրայով:

Թղթին հանձնած տողերը պատմում էին նրա թափառական, արկածներով լի կյանքի մասին: Պատուհանի անցքից փշող հոսանքից մոմի բույլ բոցը, բարակ ծուխ դարձած, թերվեց դեպի Ուսկանը:

Հայր Հովհ. Ղուկասյանի

Новые слова и выражения

մոնակալ подсвечник
ասես словно, казалось бы
դող անցավ նրա մարմնով дрожь прошла по его телу
կայծկլտալ искриться, сверкать

գալիք 前途注定的，预兆

բակառական скиталец, странник; странствующий, страннический
արկած приключение

19.

Արման Կորիկյանին ծանոթացա Երևանում:

Սշխարիի անցուղարձին լավատեղյակ, կոկիկ հագնված, զինեգույն բաշկինակը կրծքագրպանից ցցած, չափված շարժումնով, անելիքը րոպեների ճշտուրյամբ իմացող և կարգավորող անձնավորություն: Որևէ հավաքից գնալիս մեկնումնելին համոզում, հետք տանում էր, որ ճեմելով, գրուցելով, տեղ-տեղ կանգնելով անցնի ճանապարհը՝ մարդկանց ժպտադեմ հայացքների ներքը:

Պետք էր տեսնել Արման Կորիկյանի գոհունակ ժայիտն ու աչքերի խորամանկ փայլը, երբ Ժան Էլյյանը պատմում էր, թե ինչպես Սունդուկյանի անվան քատրոնի մուկովյան 1956 թվականի հյուրախաղերի առաջին օրը Արմանի հետ Կրեմլի Համագումարների պալատից հյուրանոց վերադառնալիս Արման Կորիկյանը կանգնեցրել է իրեն, թե՝

— Մեկ վայրկյան, կաճապարե՞ս:

— Ի՞նչ կա, չգնա՞նք ճաշենք, հանգստանանք, գանք ներկայացման:

— Կեցիր, դուն կկարծես, թե Կրեմլին դոներն ամեն ատենը բա՞ց եղած են, եկած ենք, իշտե անգամ մը ֆռունք:

— Ի՞նչ ֆռունք:

— Բակին մեջը տեսարժան բաներ կան, տեսնանք:

Գնացինք: «Յար պուշկայի» մոտ ժողովուրդ էր հավաքված,՝ շարունակում էր Ժան Էլյյանը.

— Ի՞նչ է ասիկա,՝ հարցրեց Արման Կորիկյանը:

— Ռուսական առաջին բնդանորն է:

— Ունիկում բան է, մոտենանք.

Սոստեցանք, էքսկուրսավարին ենք ունկնդրում, մեկ էլ Արմանը՝

— Դուն ոտաերեն գիտե՞ս:

— Ինչի՞ համար ես հարցնում:

— Կարճ, զիտես նե մեյ մը իմացիր՝ երբեւ կրակած կա՞ սա հրանոքը:

Հարցրի. էքսկուրսավարը շատ հեռվից՝ հազար վեց հարյուր թվականներից մանրամասն պատմությունը, մինչ Արմանը անհամբեր կտրեց՝

— Կարճ, զիտես նե մեյ մը իմացիր՝ երբեւ կրակած կա՞ սա հրանոքը: Երբանք, բավ է:

— Սպասիր, չառանք հարցի պատասխանը:

— Երբանք, չի զիտեր:

— Ի՞նչ իմացար:

— Այս շափ երկարցուց նե, ուրեմն չզիտե:

Հայր Լևոն Էլոյանի

Западноармянские выражения и их восточноармянские эквиваленты

Մեկ վայրկյան, կաճապարե՞ս = Մեկ րոպէ, շտապո՞ն ես

Կեցիր, դուն կկարծես, թե Կրեմլին դոներն ամեն ատենը բա՞ց եղած են, եկած ենք, իշտե անգամ մը ֆռունը = Սպասիր, դու կարծում ես, թե Կրեմլի դոները միշտ բա՞ց են լինում, եկել ենք, արի մի անգամ շրջենք:

Բակին մեջը տեսարժան բաներ կան, տեսնանք = Բակի մեջ (բակում) տեսարժան բաներ կան, արի տեսնենք:

Ի՞նչ է ասիկա = Սա ի՞նչ է:

Դուն = Դու

Կարճ, գիտես նե մեյ մը իմացիր՝ երբեւ կրակած կա՞ սա հրանորը = Կարճ, երեւ գիտես, ապա իմացիր՝ երբեւ կրակե՞լ է այս հրանորը:

Երրանք, չի գիտեք = Գնանք, չի իմանում:

Այս չափ երկարցուց նե, ուրեմն չգիտե = Երեւ այսքան երկարացրեց, ուրեմն չգիտե:

20.

Բարի հսկան

(հարված)

Ես առհասարակ Վկյամ Սարոյանին հարցեր չեմ տալիս, թեն շատ բաներ մասին կորեի հարցնել: Եվ ահա, մի քանի օր է՛ Երևանում էր, ու ես շատ էի ուզում իմանալ, թե սարոյանական հայացքը վարսուն թվից հետո ի՞նչ փոփոխություններ, ի՞նչ տարրերություններ է նկատում: Գիտեի, հարցու սովորական է, պարզունակ ու շարլոն, բայց գիտեի նաև՝ պատասխանը ոչ սովորական է լինելու, ոչ շաբլոն: Ու տվի այդ հարցը:

— Ամերիկա պատվական բարեկամ մը ունիմ՝ Համբարձում Ջելեկյան, նշանավոր ոսկրաբան է, գրականությամբ ալ կզրադի: Ըսենք, դուն անոր լավ կճանանաս...

Թվաց, թե հարցու շրջանցել ուզեց և այլ բանի մասին է խոսակցություն սկսում:

— Օր մը Համբարձում Ջելեկյան ըսավ ինձի. այս ամերիկացի ժողովուրդին մեջ դուն հայերը կրնա՞ս զանազանել... Ոչ, ըսի, հույներ, ասորիներ, իսպանացիներ, ուրիշ ազգեր ալ կան, որ հայերուն ննան են, ինչպե՞ս զանազանեմ. Ես կրնամ, ըսավ... ինչպե՞ս... Աշքերևն, ըսավ, աշքերեն կզանազանեմ, հայու աշքեր տիսուր են, մելամաղձոտ Հիշեցի բիթլիսցիներու, իմ ծանոթ մշեցիներու, վանեցիներու աշքեր և տեսա, որ մարդ ճիշտ կըսեր... Իրավ, հայու աշքեր շատ տիսուր են... Հինա հարց կուտաս ինձի՝ ի՞նչ փոփոխություն նկատեցի... Ամեն մեծ փոփոխություն այն է, որ հայուն աշքերուն մեջ պակսած է այդ տիսուրյուն, այդ բախիծ, շատ է պակսած...

Տիրություն, բախիծ:

Ու Տերյանի տողերն էի հիշում.

*Ո՞ր երկրի սրբում քափիծ կա այսքան,
Ու այսքան ներում ո՞ր երկրի սրբում...*

Հիշում էի այդ տողերն ու մտածում, որ ահա մեզ մոտ ավտոմեքենայով գնում է մի հայ, մի մարդ, որ թերևս անձանոք է այս տողերին, բայց ինքն է, որ ամենց լավ է անձնավորում այդ տողերը...

Այս հայը, այս մարդը, որ հոգեկան ծանր պահերին մեկ անգամ չէ, որ հարցրել է ինքն իրեն. «Ի՞նչ անել: Ես ի՞նչ պիտի անեմ: Ի՞նչ կարող եմ ասել: Ինչպես պիտի ապրի մարդը: Որտեղ մեկին կարելի՞ է սիրել»...

Ոլդերգորեն բախծախի հարցեր, որոնց սակայն իննց ինքը այսպես է պատասխանել. «Սերը անմահ է և անմահություն է տալիս այն ամենին, ինչ շրջապատում է մեզ: Իսկ ատելությունը մեռնում է ամեն վայրկյան»:

Վիլյամ Սարոյանը մեր բախիծն է ու մեր ներումը:

Ոչ միայն մեր, աշխարհի, մարդկության ներումն է նա:

Հայոց Վահագն Դավթյանի

Западноармянские выражения и их восточноармянские эквиваленты

Ամերիկա պատվական բարեկամ մը ունիմ՝ Համբարձում Քելեկյան, նշանավոր ոսկրաբան է, գրականությամբ ալ կըրադի = Ամերիկայուն նի հարգարժան բարեկամ ունիմ՝ Համբարձում Ջելեկյան անունվ, հայտնի ոսկրաբան է, գրականությամբ էլ է գրադպում:

Ըսենք, դուն անոր լավ կճանշնաս = Ասենք, դու նրան լավ գիտես

Օր մը Համբարձում Քելեկյան ըսավ ինձի. = Մի օր Համբարձում Քելեկյանն ինձ հարցրենց

այս ամերիկացի ժողովուրդին մեջ դուն հայերը կրնա՞ս զանազանել = այս ամերիկացի ժողովրդի մեջ դու կարո՞՞ն ես հայերին տարրերել...

Ոչ, ըսի, հույներ, ասորիներ, իսպանացիներ, ուրիշ ազգեր ալ կան, որ հայերուն նման են, ինչպես զանազանեմ = Ո՛չ, ասացի, հույներ, ասորիներ, իսպանացիներ, ուրիշ ազգեր էլ կան, որ հայերին նման են, ինչպես տարրերեն

Ես կրնամ, ըսավ = Ես կարող եմ, ասաց...

Աչքերեն, ըսավ, աչքերեն կզանազանեմ, հայու աչքեր տխուր են, մելամաղձուտ = Աչքերով, ասաց, աչքերով եմ տարրերում, հայերի աչքերը տխուր են, նելամաղձուտ...

Հիշեցի բիթլսցիներու, իմ ծանոք մշեցիներու, վանեցիներու աչքեր և տեսա, որ մարդ ճիշտ կըսեր = Հիշեցի բիթլսցիների, ինձ ծանոք մշեցիների, վանեցիների աչքերը ու հասկացա, որ մարդը ճիշտ է ասում.

Իրավ, հայու աշքեր շատ տիսուր են = իրոք, հայերի աշքերը շատ տիսուր են...
Հիմա հարց կուտաս ինձի՝ ի՞նչ փոփոխություն նկատեցի = Հիմա հարց ես
տախս ինձ՝ ի՞նչ փոփոխություն եմ նկատում...

Ամենեն մեծ փոփոխություն այն է, որ հայուն աշքերուն մեջ պակասած է
այդ տիսրություն, այդ բախիծ, շատ է պակասած = Ամենամեծ փոփոխությունն
այն է, որ հայերի աշքերում պակասել է այդ տիսրությունը, այդ բախիծը, շատ
է պակասել ...

21.

Մեծ երաժշտագետը

Կոմիտասի անունը հայտնի է ոչ միայն Հայաստանում, այլև աշխարհի բոլոր
կղզմերում, ուր երգ ու երաժշտություն կա: Նրա շնորհիվ հայ ժողովրդական
երգն ու երաժշտությունը տարածվեց աշխարհով մեկ, ընդհանուր ճանաշում
գտավ:

Ո՞վ չի լսել նրա սքանչելի երգերն ու պարերգերը, ո՞վ չի հուզվել նրա քաղցրահնչուն երգերով ու նվագով: Ու՞մ հոգու խարքը չեն քափանել նրա «Կաքավիկը», «Հորովելը», «Կոռունկը»:

Դառն ու շարքաշ է եղել Կոմիտասի մանկությունը:

Տանը նրան կոչում էին Սողոմոն: Փոքրիկ Սողոմոնը մեծացավ առանց մոր
գուրգուրանքի: Մի տարեկան էր նա, երք մայրը մահացավ: Հայրը՝ կոչկակար
Գևորգ Սողոմոնյանը, շատ սրտաբաց և ուրախ մարդ էր, սիրում էր երգել և
նույնը ատկրեցնում էր փոքրիկ Սողոմոնին:

Փոքրիկ, աշխատյժ Սողոմոնն իր զվարք ու զանգակի պես զրնօքուն ձայնով
ամեն երեկո կենդանացնում էր իրենց մոր ու խոնավ բնակարանը, ուր հավաքվում
էին հար ընկերներն ու հարևանները՝ ուստա Գևորգի ու նրա որդու սքանչելի երգերը լսելու:

Փոքրիկ Սողոմոնը շուտով զրկվեց նաև հորից՝ մնալով ծեր տատի ինամբին: Բարեկամներն ու բարի մարդիկ, աւեսնելով Սողոմոնի սովորելու ձգտումն
ու սերը, նրան բերեցին Եջմիածին և ընդունել տվեցին Գևորգյան ծենարանը:

Սողոմոնը շատ էր սիրում երգն ու երաժշտությունը, ուստի մեծ եռանդրով
ուսումնասիրում էր դրանք. Ազատ ժամերին նա շրջում էր զյուղից զյուղ և հանույքով լսում հայ զյուղացու երգերն ու պարերգերը, հավաքում ու գրի առնում
դրանք՝ հետագայում մշակելու և կատարելագործելու համար:

Շնմարանն ավարտելուց հետո Սողոմոնը մնկնեց Եվրոպա՝ սովորելու: Ուսումնը վերջացնելուց հետո նա վերադարձավ Հայաստան՝ իր սիրելի ժողովրդին
ծառայելու, իր ուժն ու եռանդը նրան նվիրաբերելու:

Հայր Ա. Ա. Գալակյանի, Գ. Լ. Գարեգինյանի

Новые слова и выражения

պարերգ պլасовая песня
դասն ու շարքաշ горький и многострадальный
կոշկակար сапожник (կոշկի туфля; обувь, կարել шить)
սրուարաց с открытым сердцем
զբնգուն ճայն звонкий голос
Գևորգյան մեմարտին Геворкяновский лицей, училище
հետազայտմ մշակելու և կատարելազորելու համար для того, чтобы в
дальнейшем обрабатывать и совершенствовать
մեկնել протягивать; уезжать, убывать; комментировать, толковать
նվիրաբերել дарить, посвящать

22.

Պարույր Մևսկ

Նորից չեն սիրում,
Սիրում են կրկին

Այդ ո՞վ է ասել՝ նորից են սիրում:
Նորից չեն սիրում, սիրում են կրկին...

Ու երբ մինչևխակ ալյուրից (դեռ տա՞ք)
Դու նույն մարմինն ես հիշում քնազդով,
Երբ հոտն էլ սուրճի նրան հիշեցնում
Եվ քո գունազարդ քնի փոխարեն
Անքնությունն է փոռում սպիտակ.
Երբ աստղերն իրենց կտրակ սանրով
Մազերդ են սանրում, իսկ դու վերստին
Շոյանքի սպվոր քո մազերի մեջ
Նույն հանգստարար մատներն ես զգում.
Երբ օտար մեկի շարժումի, դեմքի
Նմանությունը հեռու- մոտավոր
Ոտներդ է ասես դնում գիպսի մեջ,
Իսկ միտքդ քեկում այնպես կտրական,
Ինչպես լույսերի վետվետումներից
Երկարգծերն են կարծես ջարդուտվում.
Երբ անձրևներից հողն ասես թթվում
Եվ ստիպում է ունիգո՞վ էլ զգալ,
Որ մենակ ես դու իբրև մի... իգրեկ,
Իսկ ինչ-ոք մի տեղ կամ հենց քո կողքին՝
Կա մի իքս ուրիշ, առանց որի դու

Խնդիր չե՞ս կազմի, ոչ էլ կլուծես,—
Սիշտ, ամե՞ն անգամ պաշարում է քեզ
Նույն զգացումը անձեռը ու անդուռ,
Եվ հասկանում ես, որ մարդն, ի վերջո,
Նորից չի սիրում, սիրում է կրկի՞ն,
Քանզի կա մքին մի կախյալություն
Չղի և արյան, հոգու և կրքի.
Քանզի նշանը հանման-գումարման
Այդ մե՞նք չենք դնում լուծվելիք խնդրում.
Քայց բախտը,
Քախտը,
Քախտն է մեզ ընտրում...

Ուստի մինչեխսկ սիրառատ հոգին
Նորից չի սիրում, սիրում է կրկի՞ն...

Новые слова

նորից снова
կրկին опять, вновь
բնազր инстинкт
շոյանք ласка
հանգուարար успокаивающий
կտրական решительный
վետվետում колыханье, колебание
երկարօդ железная дорога
բրվել киснуть
ուղինք ноздря
պաշարել осаждать, окружать
կախյալություն зависимость
ջիղ нерв, жила
կիրք страсть
սիրառատ любвеобильный

23. Վահան Տերյան

Կարծես թե դարձել եմ ես տուն,
Բոլորն առաջվանն է կրկին.
Նորից դր հին տեղը նատում,
Շարժում ես իլիկը մեր հին.
Մանում ու հերքիար ես ասում,

Մանում ես անվերջ ու արագ.
Սիրում եմ պարզկա քո լեզուն,
Ձևոներդ մաշված ու բարակ:
Նայում եմ, մինչև որ անզոր
Գլուխը ծնկիդ է թեքվում.
Նորից ես մանուկ եմ այսօր,
Դրախտ է նորից իմ հոգում:
Արել հանգում է հեռվում,
Գետից բարձրանում է մշուշ,
Հեքիաքրդ անվերջ օրորում,
Իլիկը խտում է անուշ...

Новые слова и выражения

կարծես թե словно, казалось бы
առաջվանն է как прежде, раньше
ոու իին տեղը նստում (ես) ты на прежнем (старом) месте сидишь
իլիկ веретено
մանել прясть
պարզկա ясный, чистый, простой
մինչև որ до тех пор, как
զլուխս ծնկիդ է թեքվում моя голова склоняется к тебе на колено

24.

Եղիշև Չարենց

Այս շենքի վրա ամպերն են թառել

Այս շենքի վրա: ամպերն են թառել,
Քնել է քամին:
Մեկը սենյակում կրակ է վառել
Իրիկնաժամին.

Կրակ է վառել, իսկ ինքը չկա
Դատարկ սենյակում
Կախված է պատկերն օտար աղջկա:
Լույսը չի հանգում:

Քնել է քամին: Ու ծառերը մունջ
Նիրիել են մուժում:
Իսկ կրակը դեռ վառվում է անխոնջ
Ներսը՝ մշուշում:

Новые слова

քառել садиться, восседать
իրիկնաժամ вечср
մուճ молча
նիրիել дрематъ
մուժ мгла, туман, дымка
անխոճ неутомимый
մշուշ туман, пелена

25.

Հովհաննես Թումանյան Քառյակներ

* * *

Խայամն ասավ իր սիրուեռն. «Ոտքը ըզգույշ դիր հողին,
Ով իմանա՝ որ սիրունի բիրն ես կոխում դու իմի...»
Հեյ, ջա՞ն, մենք էլ ըզգույշ անցնենք, ով իմանա, թե իմի
Լն սիրուեռ բի՞րն ենք կոխում, թե հուր լեզուն Խայամի:

* * *

Հեյ ճամփաներ, ճամփաներ,
Անդարձ ու իմն ճամփաներ,
Ովքե՞ր անցան ծեզանով,
Ու՞ր գնացին ճամփաներ:

Новые слова и выражения

ասավ *ձևալ* = *լիտ* ашиш
սիրուի *լիօնօնիցա*; *ստ* *возлюбленная, влюбленная*
ոտքը *հար* = *լիտ* *ոտքը* *твоя нога*
դիր *հողին* *ставь на землю*
ով *իմանա* *кто знает, как знать*
կոխել *наступать; совать, вонзать*
իմի *հար* = *լիտ* *իմս* *сейчас, теперь*
հուր *վաշ* *огонь, зд:* *огненный, пламенный*

ՀԱՅ-ՌՈՒՍԵՐԵՆ ԲԱԼԱՐԱՆ

Ա

ազի жадный; жадно
ազիարш = ազիորեն жадно
ազиш ворона
ազиш свободный; свободно, ազиш
ունկնդիր вольнослушатель
ազишшибի знать, дворянство
ազишшибир вольнолюбивый
ազишել освобождать
ազд нация
ազգագրազնэт этнограф
ազգական родственник
ազգակցական родственный
ազգային национальный
ազышկ стимул
ազել влиять, воздействовать
ազնեցորյան влияние, воздействие
ազդи волнующий, впечатляющий
ազիվ честный
ազվական благородного
происхождения; дворянин
արոս стул
արռանձիալ первопрестольный
ալ алый, ярко-красный
ալашրել лениться
ալашրկու ленивый, с ленцой
ալպիական альпийский
ալիր волна
ախոյան выс противник
ածական грам прилагательнос
ածել нести (яйца)
ակ драгоценный камень; исток,
колесо
ական мина
ականանет миномет
ականапеи свидетель
ականչ ухо
ակն исток; драгоценный камень;
уст око
ակնшти значительный, видный,
примечательный
ակնհյու очевидный; очевидно
ակունք исток, источник, тж per

ակ страх, ужас
ահազին огромный, громадный
ահափփիկ вот
ահափու ужасный, страшный,
жуткий
ահարկու ужасающий, грозный
ահեղ грозный, страшный
աղ соль
աղավել голубь
աղբ мусор
աղբանց мусорная свалка
աղեղ лук (оружие)
աղմկել шуметь
աղմուկ шум
աղյուս кирпич
աղյուսակ таблица
աղոքել молиться
աղոքр молитва
աղջիկ левочка
աղվել лис(а)
աղուս солончак(овый)
աճ рост, увеличение
աճել расти, вырастать;
увеличиваясь
ամ ժր год
ամայի пустой, пустынный,
бездонный
ամայորյան пустота
աման посудина, миска, тарелка
ամաչել стесняться
ամաշկու стыдливый,
стеснительный
ամаш лето
ամашյին листний
ամբառանել осуждать, обвинять,
порицать
ամբառանյալ обвиняемый
ամբխի кафедра
ամբողը весь
ամբողջովին полностью
ամենի каждый, всякий
ամենաերկար самый длинный
ամենազգրուсомогущий, всесильный
ամենակատար самый дешевый

шմենашերшпашիн **самый**
прощающий
шмебишифртін **самый красивый**
шмебиши **совсем, вовсе не**
шмхи **месяц**
шмнр **стыд**
шмнръл **лечить, врачевать; утешать**
шмш **облако, ы шмш туча**
шмшпш **облачный**
шмшыл **скрепка**
шмшылтін **крепкий, несокрушимый**
шмшыл **укрепляться**
шмшыл **укрепляться,**
закрепляться
шмшылтін **укрепление, закрепление**
шмшыл **муж, супруг**
шмшылшанш **жениться, выходить замуж**
шмшылтін **брак, супружество**
шмш **крепкий, прочный, твердый**
шмшыл **обобщать, заключать**
шмштіншарш **букварь, азбука**
шмштін **алфавит**
шмш **сад**
шм **этот, тот**
шм **другой, иной,**
шмшылтін **иносказание,**
аллегория
шмшылшанш **иноверный; иноверец**
шмшыл **прил другой национальности**
шмшыл **иноязычный**
шмшыл **инакомыслящий;**
диссидент
шмшылтінш **инакомыслие,**
диссидентство
шмшыл **иначе, а то, в противном случае**
шмшылтін **альтернатива**
шмшылтіншарш **инопланетный;**
инопланетянин
шм **также, но и, а также**
шмшыл **разные, различные**
шмши **отныне, впредь**
шм **коза**

шм **тот, та, то**
шм **между тем как, же, тогда как**
шмшыл **так**
шмшылшанш **вместе с тем, тем не менее**
шмшыл **такой-то**
шмшыл **то есть**
шмшыл **так, шмшыл шишт так сказать**
шмшылшанш **таким образом, итак**
шмшор **сегодня**
шмшыл **(с)жечь**
шм **посещение, визит**
шмшыл **посещать**
шмшыл **посетитель**
шмш **олово**
шмшылтін **беспощадный, жестокий**
шмшылшанш **нечестный**
шмшылшанш **безухий**
шмшылшанш **неожиданный; неожиданность**
шмшылтін **бесшумный; бесшумно**
шмшыл **бесстыдный; бесстыдно**
шмшыл **безутешный; безутешно**
шмш **безоблачный**
шмшылшанш **непроходимый**
шмшылшанш **безымянный**
шмшыл **неоконченный, незавершенный**
шмшыл **беззубый**
шмшыл **беспорочный, безупречный**
шмшылтін **несправедливый, несправедливо**
шмшылтін **безрезульятный**
шмшыл **не имеющий корня**
шмшылтін **неизлечимый**
шмш **раз; даже**
шмшыл **бесцветный**
шмшылшанш **невозвратимый, необратимый**
шмшылшанш **верный, не предающий**
шмшыл **безвозвратный**

аңыңаң беспрерывно, неустанно
аңың делать
аңың проклятие
аңың тесть
аңыңиң несдержанный;
 Несдержанно
аңыңиң несущественный
аңыңиңиңи неприемлимый
аңыңың проклинаять
аңыңың проклятый
аңыңиңиңи непознаваемый,
 непостижимый
аңыңиң бессмысленный
аңыңиңиңи анархист
аңыңиңиңи несправедливый;
 Несправедливо
аңыңыңи неумолкаемый
аңыңиң несмолкаемый; несмолкаемо
аңыңиң неслыханный,
 бесprecedентный
аңыңиңи незнакомый
аңыңиң бескрайний, беспредельный
аңыңиңи независимо от;
 независимый
аңыңиң безвольный; безвольно
аңыңиң бессвязный; бессвязно
аңыңиңиад несомненно
аңыңиңи недисциплинированный
аңыңиңд искренний; искренне
аңыңиңи угол
аңыңиңи постель
аңыңиң неутолимый; неутолимо
аңыңиңи испобедимый
аңыңиңиңи непричастный;
 необщительный
аңыңиңиңи нетерпеливый;
 нетерпеливо
аңыңиңи непримиримый;
 непримиримо
аңыңи недостижимый,
 недосягаемый
аңыңи личность, индивид
аңыңиңиңи бездонный
аңыңиңиңи бесконечный
 индивидуальность

аңыңиңиңи неиссякаемый,
 неисчерпаемый
аңыңиңиңи недальнovidный
аңыңиңиңи исчезать
аңыңиңи необоснованный;
 несобоснованно
аңыңиңиңи необходимый;
 необходимо
аңыңиңиңи необходимость
аңыңиңи безнадежный; безнадежно
аңыңиңи безбрежный, безграничный
аңыңиңиңи безнадежный;
 безнадежно
аңыңи лице, личность
аңыңи дождь
аңыңиңи зонтик (от дождя);
 дождевик
аңыңиңи дождливый
аңыңиңи прил без должного
 уровня
аңыңи негаснущий, негасимый
аңыңиңи невинный; невинно
аңыңиңиңи – аңыңиңи сразу,
 немедленно
аңыңиңиңи бесprecedентный
аңыңиңиңи небывалый
аңыңиңиңи неблагоприятный
аңыңиңиңи бесцельный; бесцельно
аңыңиңиңи неугасимый; неугасимо
аңыңиңиңи конечно, бесспорно
аңыңи сосуд
аңыңи зап голодный, натощак
аңыңиңи некачественный
аңыңиңи неопределенный;
 неопределенно
аңыңиңиңи несомненно,
 обязательно
аңыңиңиңи негодный; противный;
 негодник
аңыңиңи бесхвостый
аңыңиңиңи неколебимый,
 непоколебимый
аңыңиңи нескрываемый
аңыңиңи бесстрашный; бесстрашно
аңыңиңи бесконечный; бесконечно

ամվերքոյմի бесконечность
ամձար бесплатный; бесплатно
անտա лес
անտարկոյ несомненно,
 обязательно
անտիц неопубликованный
անտոն бездомный
անդամ = անդր греза
անցյալ прошлый
անցնել проходить; переходить
անցվոր проходящий; сущ прохожий
անուժ бессильный; бессильно
անուն имя
անուշ милый, сладостный;
 сладостно
անուրիս невеселый; невесело
անփոր неопытный
անփոփոխ неизменный
անօգ беспомощный; беспомощно
անօնական беспомощный;
 беспомощно
անօգագործելի неупотребляемый
անօգուտ бесполезный; бесполезно
անօրինակ беспримерный
աշակերտ ученик
աշակերտական ученический
աշխատամբ работа
աշխատափրայուն трудолюбие
աշխատավարձ зарплата
աշխատել работать; стараться
աշխատող работник
աշխարհ мир, свет, աշխարհի երեսին
 на свете, աշխարհին վրա на этом
 свете
աշտարակ башня
աշուն осень
աշը глаз, աշի տակով исподлобья,
 аշից ընկնել потерять чье-либо
 расположение
ապա то; потом; значит,
 следовательно
ապագա будущий; будущее
ապազային антинациональный,
 космополитичный

ապազայնանալ
 денационализироваться
ապարագ апостроф
ապակե стеклянный
ապակեղեն сделанный из стекла;
 изделия из стекла
ապակենարդ децентрализованный
ապակենարդացնել
 децентрализовать
ապակենարդացում десентрализация
ապակի стекло
ապակյա стеклянный
ապաշխարհ покаянис, раскаяние
ապաշխորի бездарный, неумелый
ապարդյուն безрезультатный,
 тщетный
ապերախիս неблагодарный
ապեցնել поражать, ошеломлять
ապրել жить
ապրիլ апрель
ապրուս житье
ապոր суп
ապօրինի незаконный,
 противозаконный
առ правый; направо
աջիկ правша
առ к, до; по; о, в том
առ аյօր по сей день
առ Աստված (к) Богу
առած пословица
առածանի сборник пословиц
առակ басня, притча
առականի сборник басен, притч
առանց без
առաջ вперед, раньше, прежде, до,
 перед
առաջին первый, առաջին անգամ в
 первый раз, առաջին հերթին в
 первую очередь
առաջնորդ лидер, вождь
առասպել легенда
առաստաղ потолок
առավոտ утро
առավայան утром; утренний
առատ обильный, богатый

ашпашашадելնի щедрый
ашпирել выс посыпать
ашпирելашկан апостольский
ашпирինոյրյи добродетель,
честность
ашпирյцл апостол
ашпեղծված загадка
ашբել братъ, покупать
ашпող здоровый
ашпողանալ выздоравливать
ашпողարան здравница, санаторий
ашпողարар оздоровительный,
целебный
ашпողուրյան здоровье
ашքь перед
ашոռ ручсй, канава
ашпидшю разг торговля
ашпти взятие, захват
ашյուծ лев
ашорյш повседневный, будничный
ашեկ сказать, говорить, шиен
словно, казалось бы
ашտիճան ступень, степень; градус
ашտիլ звезда
ашտղագեստ астроном
ашտղադիտашկ телескоп
Աստիճան Бог, Աստու պիրուի ради
Бога
аштиյр изречение, афоризм
ашվաց старший; староста
ашվազին знать, вельможи,
старейшины
ашվազ песок
ашվազե песчаный, из песка
ашվազու песчаный, изобилующий
песком
ашվանդшտո вкладчик
ашվանդել передавать, завещать
ашվանդրյ традиция
ашվար добыча
ашվարել заканчивать, завершать
ашվել болыше, более
ашվեր разоренный
ашվերшк развалины, руины;
разоренный

ашվեր(վ)ել разрушать(ся),
разорять(ся)
ашпաղծագործ плотник
ашпаш 3уб
аштեл ненавидеть
аштելի հенавистный
аштելորյшն ненависть
ашոյш инстанция
шриգ быстрый, быстро
шриգորեն быстро
шриш Порок, изъян, дефект
шришад существо, создание, тварь
шришад пер опьяненный
шրգашинц бульон
шրգելашկ запретительный
шրգելашնց заповедник
шրգելել запрещать
шրգելուն запрещение
шրգելը запрет
шրդյар справедливый; справедливо
шրդյаршնել оправдывать
шրդյарոյրմ справедливость
шրդյар ли (*вопр частца*)
шրդյունք результат
шрըռոն бодрствующий
шրիшашинц мужаться
шրիшашուր архалук (деревенская
одежда)
шրձար серебро
шրձարшօրդ серебряных дел мастер
шրձարելնի сделанный из серебра;
серебряные изделия
шրիձարի серебряный, сделанный из
серебра
шրձիւ орел
шրկած приключение
шրիшավիր бедствие
шրիեստ ремесло
шրիեստանց мастерская
(ремесленника)
шրիեստավոր ремесленник
шրձակ свободный, просторный;
проза
шրձակագիր прозаик

արձակել освобождать; отпускать;
расстегивать
արձակուրդ отпуск
արմаш корень, в разн зн
արջ медведь
արջուկ медвежонок
արջող бычок
արվարձան пригород
արվեստ искусство
արվեստանց мастерская
(художника)
արփ нива
արտաքրել артикулировать
արտագաղբ эмиграция, исход
արտագրել переписывать
արտադրանши цех
արտադրանք продукция, выработка
արտադրել производить, изготавлять
արտադրիչ мат множитель
արտադրյալ мат произведение
արտադրող производитель
արտադրություն производство,
изготовление
արտակարգ чрезвычайный,
необычный
արտահայտել выражать,
высказывать
արտահայտիչ выражительный
արտահայուրյուն выражение
արտահանել вывозить,
экспортировать
արտանունական внебрачный
արտաշխային внешний мир
արտաշնչել выдыхать
արտասահման заграница, зарубежье
արտասահմանային заграничный,
зарубежный
արտասահմանցի иностранец
արտասահնել произносить
արտասպորտ необыкновенный,
необычный
արտատեր хозяин поля, угодий
արտատպել перепечатывать
արտաժույր инвалюта

արտացոլվել отражаться,
отображаться
արտաքուստ внешне
արտեզոր край поля
արտերկիր заграница, зарубежье
արտերկրացի иностранец
արտերկրյալ заграничный,
зарубежный
արտույս жаворонок
արտու самец; прил мужского пола
արք король
ափ берег; ладонь
ափաներձ прибрежный
ափուտ жаль
ափուտալ жалеть
արտոր ссылка
արտրական ссылочный, тж сущ
արտրել ссылать
արտրյալ сущ ссылочный

Բ

բարձիւել биться, колотиться
բարձյուն биснес
բարձյունի бьющийся, *пер*
взволнованный
բադ утка, селезень
բադիկ уточка
բազմական многоточие
բաժանունք отделение
(административная единица)
բաժնուրդ подписчик, абонент
բաժնուրդագրվել подписываться
բաժին отдел
բաց вишня
բալենի вишневое дерево
բալոս счастье, удача, случай
բախտավոր счастливый
բակ двор
բակ лопата
բաղճակ жаждать, мечтать
բաղճան страстное желание, мечта
բամբակ хлопок; вата
բամբակեղեն хлопчатобумажный;
хлопчатобумажные изделия
բամբակի хлопчатобумажный

рашмршыңш = рашмршың
 хлопчатобумажный
 рашмршишбәр сплетня
 рашмршишбәл сплетничать
 рашје но
 рашн дело; вещь; др слово, рашн шың
 т, вр... дело в том, что...
 рашншл уст открывать
 рашншл армия
 рашншишбәр физиолог
 рашншваршың огород
 рашншаркын наушник, интриган
 рашнш тюрьма
 рашншашркыл арестовывать
 рашншашркыл заключенный, арестант
 рашжын(ж)ыл распределять(ся)
 рашп слово
 рашпш мычание
 рашпашыл мычать
 рашпашылб = рашпашың = рашпаш
 мычание
 рашпашын словарь
 рашпашл грузить
 рашвашыңжын довольно, достаточно
 рашраш тонкий; тонко
 рашрашыңш тонкостанный
 рашрафа диалект
 рашрафаш варвар
 рашрафашл осложниться,
 усложняться
 рашрафиришт сложность
 рашрафашыншарш к счастью
 рашрафашынштиришт счастье, удача
 рашриш здорваться
 рашреңжылб добросовестный
 рашреңкаш приятель, родственник
 рашреңкесхыл общий, обеспеченный,
 состоятельный, благополучный
 рашреңкесхылб благосостояние,
 благополучие
 рашреңкесхын симпатичный
 рашреңшар благотворитель;
 благотворительный;
 благотворный
 рашшаш стакан

рашрж лобрый
 рашркышл сердиться
 рашркышынш сердитый, вспыльчивый
 рашрд подушка
 рашрд высокий
 рашрдрышш возвышенный, высокий
 рашрдрышшл расположенный высоко
 рашрдрышшл подниматься,
 повышаться
 рашрдрышшл поднятие, повышение
 рашрдтиришт высота
 рашрдтишт высота, вершина
 рашрш здравствуй!
 рашшашыл исключительный
 рашшаштыл объяснять
 рашшаштиришт объяснение
 рашшардышшлб = рашшардышшлбрн
 исключительно
 рашшыл открывать
 рашшыл кроме
 рашшыл разбить, тж per
 рашш сцена
 рашш груз, ноша
 рашшашылб носильщик
 рашшашшар грузовой; грузовик
 рашшашшарш бетонщик
 рашш крепость
 рашшл принести; привезти
 рашшылб отрада, восторг,
 ликование
 рашшылб приноситься
 рашш урожай
 рашшашыл врач, врачеватель
 рашш зрачок
 рашш холмистый
 рашш холм
 рашшаш область (деятельности,
 знания)
 рашшашл оригинал, подлинник
 рашшашш текстолог
 рашшашшарш = рашшашшарш
 инстинктивно, интуитивно
 рашшаш естественный, натуральный
 рашшашш квартира
 рашшашл жилой

բնակիչ житель, жилец
բնակել проживать, поселяться
բնանկար иск пейзаж
բնաշխарх природа
բոլորվին совсем, абсолютно
բոլոր Протест
բոլորфրկո жалующийся,
апеллирующий
բուսաբանар бахча, огород
բոյզ пламя
բոյզ пламенный
բոյզտաղ гореть, разгораться,
бушевать, *тж per*
բոйзк ручка (двери и под.)
բոյզл держать; ловить
բոյզտа дающий шерсть
բոյզեն шерстяной; изделия из
шерсти
բոյյш = բոյի шерстяной
բոյնд рис
բոյս гончар
բոյտանց սүщ гончарная
րու сова
բոյժակ фельдшер
բոյժու лечение
բոյժել лечить
բոյլу растение
բոյն собственno
բոյակեր вегетарианец
բոյնել цвести
բոյրդ пирамида
բոյրդ шерсть
բոյն полюс

Գ.

գազ газ
գազош зверь
գազանց зоопарк
գալ приходить
գալիք предстоящее, грядущее
գալош приход, пришествие
գախ трон, престол
գաղափар идя
գաղը исход, эмиграция,
переселение

գաղրական изгнаник, беженец
գաղտնի тайком; тайный
գաղտնիք тайна, секрет
գայլ волк
գаш ягненок, барашек
գարեջրագործ пивовар
գարեջուր пиво
գարշնի отвратительный
գարпин весна
գեղագիտ эстетик
գեղարվեստական художественный
գեղեցիկ красивый, прекрасный;
красиво, прекрасно
գել река
գետին земля, почва
գեր толстый, полный (о человеке)
գերազանшишել переоценивать
գերադասել предпочитать
գերашանց отлично; отличный
գերашашնашվи преимущественно
գերашашարել перевыполнять
գերаш перерост, гипертрофия
գերашոյр сверхтвердый,
сверхпрочный
գերашц сверхбыстрый,
сверхскоростной
գերբական сверхъестественный
գերեզմан могила
գերել пленить, *тж per*
գերգայուն сверхчувствительный
գերի плленный; пленик
գերկարб ультракороткий
գերհզոր сверхмощный
գերիղմանադրյան переутомление
գերմարդ сверхчеловек, супермен
գերմարդկային сверхчеловеческий
գերշանչյр сверхприбыль
գերսնել перекармливать
գերսոնі усиленное питание
գիճ сумасшедший, безумный
գժիկ сходить с ума
գիծ линия
գին цена
գինը серьга
գինեգործ винодел

զինի вино	գորդ ковер
զիշեր ночь	գործազործ ковродел
զիշերашնց начальная рубашка	գործ дело, работа
զիշերօրիկ пансионерский,	գործադիր исполнительный;
интернатский	исполнительная власть
զիտելիք знание	գործարանատեր владелец завода
զիտենալ знать	գործառ сделка
զիրանալ толстеть, полнеть	գործել действовать,
զիրк книга	функционировать; взять
զլու голова, զլու щахыл	գործելъяկърш способ действий
уклоняться от работы, զլու шашл	գործիչ деятель
поклониться, кивнуть головой	գործիք инструмент
(в знак приветствия)	գործանիй действенный, активный
զլուզործոց шедевр	գորշ серый
զծազել чертить	զլուլ ягушка
զծազրտ чертежник	զլուհիկ вульгарный, пошлый
զլուզտնին сельскохозяйственный	զլունել находить
զլուш изобретение	զրագոր плагиатор
զլուտարшр изобретатель	զրախոսական рецензия
զնալ идти; ехать	զրավական залог, гарантия
զնալով со временем, с течением	զրել писать
времени	զրելած манера письма
զնահատական оценка, отмстка	զրելած стиль письма
զնահատել оценивать; ценить	զրիչ ручка (для письма)
զնդակ мяч	զրոյ писатель
զնել покупать	զոլота чулки
զնորդ покупатель	զոմар сумма
զնշու цыган	զոյб цвет
զնշուի цыганка	զոնափр цветной
զոզ колени и бедра (когда человек	զոնե шар
сидит)	զուշակել предсказывать, прорицать
զոզնց фартук	զորգափр ласка
զոհ доволныи, доволен	զորգուլ ласкать, лелеять
զոլ вор	զուցել может (быть)
զորиашалял воровать	
զորиарիк изящный, приятный,	
уютный	
զոյшկան gram существительное	
զոնе хотя бы	
զովարашեл хвалить, расхваливать,	
воставлять	
զովшиаш хвалитель	
զովել хвалить	
զովերգել восхвалять	
զովը (по)хвальба, хвала	
	գ-
	զագաղ гроб
	զակել Компостировать
	զակիչ Компостер
	զահիճ зал
	զաղձ мята
	զանակ нож
	զանդра медленный; медленно
	զաշնամոր пианино, рояль,
	фортельяно

դաշտ поле
դաշտավարպիտն полеводство
դասեալ становиться; реже:
 возвращаться
դаш урок; сословие, класс
դաшախոս преподаватель, лектор
դաшատու разг учитель(ница)
դաшарան класс (школьный)
դашել причислять, относить
դашընկեր однокашник
դավ козни, интриги
դավադիր заговорщик,
 заговорщический
դավադրյուն заговор, проказы
դավանաբ вера, верование
դаш суд (процесс)
դашտական судебный
դашտապարտել осуждать,
 приговаривать
դашտապարյաց приговоренный,
 осужденный
դашտավոր судья
դашտарան суд (инстанция)
դашտарկ пустой
դашել судить
դար век
դարակ полка; ящик (стола)
դարբին кузнец
դարբնց кузница
դարդ горе, кручина, забота
դարձյալ снова, опять
դարձնել превращать
դարչին корица
դարչնագոյն коричневый,
 каштановый
դեկտեմբեր декабрь
դեղ лекарство
դեղատուն аптека
դեղին желтый
դեղձ персик
դեղձենի персиковое дерево
դեմք лицо; личность
դես по направлению к
դեմք случай, происшествие
դեռ еще, пока

դեսպան посол
դեսպանատուն посольство
դեր роль
դերասան актер
դերձակ портной
դժբախտ несчастный
դժբախտարք к несчастью
դժգոհ недовольный
դժգոհել жаловаться, выражать
 недовольство
դժգոհություն недовольство
դժգույն бледный, *тж per*
դժկան неохотный; неохотно,
 недовольно
դժմիտ злобный, злонамеренный
դժպատեհ неподходящий
դժվար трудный
դիմակ маска
դիմանկար портрет
դիմել обращаться
դիմող обращающийся, заявитель
դիմորդ абитурент
դիտակ подзорная труба
դիտափոյալ предумышленный;
 предумышленно
դիտել смотреть, посмотреть
դիտորդ наблюдатель
դյուքական чарующий, колдовской
դնել класть, ставить
դնովի вставной, приставной, դնովի
 шаберդով приставная лестница
դպիր дъяк; псаломщик; писец;
 книжник
դպուց школа
դպուցական школьный; школьник
դրած ставленник
դրամ деньги, название нац. валюты
 РА
դրվագ отделка, орнамент; часть,
 отрывок
դրվանաբ хвала, восхваление
դրվատեհ хвалить, восхвалять
դրոյք положение, тезис
դրու ты
դրուց дверь

դուր, в сочетаниях: դուր զալ
нравиться, դուր չզալ не
нравиться
դպրи вне, вовне, դպրи զալ выходить
դուր вы

Ե

երե если
ելակ клубника
ելնել выходить; всходить,
подниматься
ելնել вставать, подниматься
ելույթ выступление (речь)
եկեղեցի церковь
եղանակ погода; время года; способ;
мелодия; грам наклонение
եղեգի камыш, тростник
եղերական трагический, трагичный
եղալ кипеть
եղանգ энергия, рвение
եղանгарий энергичный, задористый
եղանгарий энергичный, рьяный
եղանկյունի треугольник
եղոտանի трехножный, треножник
ես я
երազ сон, сновидение
երազыл мечтать
երազын мечтательный
երաժիշտ музыкант
երաժշտական музикальный
երաժշտություն музика
երախտիք заслуга
երակ вена
երամ стая, вереница
երամակ табун
երանգ оттенок
երանի, երանի թե хоть бы
երաշտ засуха; засушливый
երբ когда
երբեմն иногда
երբեւ когда-нибудь
երբիցն什么时候, когда-либо
երգ песня
երգարան песенник (книга)
երգել петь

երդվել клясться
երդվյալ поклявшийся; присяжный
երդում клятва
երեխա ребенок
երեխա ребята рожать ребенка
երեկ вчера
երեկոп вечер
երեկոյան вечером; вечерний
երեկոյան вечер, вечеринка
երև лицо
երեսուն тридцать
երեք три
երրազ զայт идти
երսի видимо, наверное
երիտասարդ молодой; молодой
человек
երիտասարդություն молодежь;
молодость
երիցուկ ромашка
երկ произведение
երկար железо
երկարյա = еրկարъ железный
երկար длиний
երկդեմ двуличный
երկդրանան с двумя дверьми
երկերեսանի двуличный
երկլընտրանбр дилемма, альтернатива
երկիր страна, земля
երկողում двусторонний
երկոչու робкий, боязливый
երկրամաши край
երկրային земной
երկրազել поклоняться,
боготворить
երկու два
երշիկ колбаса
երշիկանին колбасные изделия
երջանիկ счастливый; счастливо
երջանկահիշտակ блаженной
памяти, приснопамятный
երջանկություն счастье
երփներան пестрый,
многоцветный, переливчатый
երևակայություն фантазия,
воображение

երևայր явление, факт
երևալ виднеться, появляться
նկալ варить

Զ
զայրանալ злиться, гневаться
զայրացկուլ гневный; гневно;
гневливый
զառայալ пожилой, старый
զատկа отделять, обособлять,
отличать

զատվել выделяться
զարդ украшение
զարդարել украшать
զարդեղն ювелирные
изделия

զարկել ударять
զարմանալ удивляться
զարմանալ удивительный
զարմանալրաչ чудесный,
потрясающий
զարմացնել удивлять
զարդած занятой, занят
զարդվել заниматься, заниматься
чем-л.

զբանաբը прогулка
զբանել гулять
զգալ чувствовать
զգալապես = զգալիքъ значительно
զգայուն чувствительный
զգեստ одежда, платье
զեկուցել локладывать, читать доклад
զեկուցող докладчик
զենք оружие
զինանց оружейный склад, арсенал
զին(վ)ել вооружать(ся)
զինվորական воинский, военный,
тж сущ
զիօն уступать
զննել (тщательно) осматривать
զոլել пасть, сваривать
զոլոտ сварщик, паяльщик
զորակոչիկ призывник
զորանց казарма
զորք войско

զայնել сдерживать
զրկանье лишения
զրկ(վ)ել лишить(ся)
զրաշրտել клеветать
զրոյց беседа
զրուցарիք разговорник, сборник
бесед
զրուցել беседовать
զոյզ пара
զուռ только, исключительно

Է
էակ существо, тварь
էական существенный, значимый
էօ самка; *որի* женского пола
էժան дешевый
էժանանալ дешеветь
էլ и; тоже, также; а
էշ осел
էջ страница
էլոն обрезка веток

Ը
ըմբիչ *sport* борец
ըմբշանարկ *sport* борьба
ըմբուս строгий, непокорный
ըմբռնել понять, постичь
ըմբռնում понимание, осознание
ըմպել *ես* пить
ըմպելիք напиток
ընդարձակ просторный, обширный
ընդարձակություն широта
ընդդեմ против
ընդլայնում расширение
ընդհանրացն вообще
ընդունել принимать
ընթացք ход, течение, движение
ընթացքից на ходу, с ходу
ընթերցարիք книга для чтения
ընթերցել *ես* читать
ընթերցող читатель
ընթրել ужинать
ընթրիք ужин
ընկեր друг, товарищ

ընկերություն дружба; общество,
компания
ընկոյզ орех
ընտիր отборный
ընտրաբը выбор
ընտրել выбирать, избирать
ընտրյալ избранный, избранник
ընտրդիչ избиратель
ըստ по, согласно
ըստ ամենայի судя по всему
ըստ երևույթի по-видимому
ըստ էության в сущности, по
существу
ըստ իրամանի согласно приказу
ըստ ձեզ по-вашему, по вашему
мнению
ըստ վերջին տվյալների по последним
данным
ըստ ցանկության по желанию

Թ

թագ корона
թագավոր коронующий,
возлагающий корону
թագավորել короновать
թագավոր царь, король
թախանձագիւ настоятельно
թախիծ грусть, тоска
թախւծել тосковать, грустить
թախւուտ грустный, тосклиwyй
թանգարանային музейный
թանձր густой, плотный
թաշկինակ платок
թառ тар (струнный музыкальный
инструмент)
թատրոն театр
թարգմանել переводить
թարգմանիչ переводчик
թարգմանություն перевод
թարմ свежий
թաց мокрый
թափանցել проникать,
просачиваться, пронизывать
թափանցիկ прозрачный,
проницаемый

թափանց бродяжнический
թափանցկան бродяга, странник;
бродячий
թափանցկան աշուղ бродячий ашуг
թափանցել бродить, странствовать
թափնել прятаться
թափնել прятать, скрывать
թե что, же
թե՛ թե՛ и ... и
թերև легкий
թերևորեն легко
թերևոտ легконогий, быстроногий
թեր հитка; веревка
թեկնածու кандидат
թեկուց хотя бы
թեյ чай
թեյարան сущ чайная
թեպետ хоть и
թերակատարել недовыполнять
թերակղզի полуостров
թերակղզել недовешивать
թերահավասար недоверчивый
թերաբ недоразвитый
թերամարսել не переваривать
թերայրել недожечь
թերենի недоваренный
թերութքնել недопонять
թերք лист (бумаги), газета
թերի неполный, недостаточный
թերխաշ недоваренный
թերևս впрочем, пожалуй
թերուս недоучившийся, недоучка
թերվել свернуть
թեն хотя и
թթվասեր сметана
թիթոն бабочка
թիկնել широкоплечий
թիկնոց плаш, накидка, манто
թիկոնք спина; тыл
թիմ команда
թիվ число, номер
թխապոտ пасмурный
թոք, թվյաш бумажный
թնդալ грохотать
թշնամի враг

թշվան несчастный, отверженный
թո՛ղ пусты, (от)пусти!
թորվանք лепет
թորվել лепетать
թողնել оставить, (от)пускать
թոշակ пенсия; стипендия
թոշակառի пенсионер
թոռ внуկ, внучка
թովիզ обворожительный, чарующий
թովշական обворожительный,
чарующий

թոից полет
թոշել летать, прыгать
թոշոն птица
թվարանուրյուն арифметика
թվական числительное
թվարկուրյուն летосчисление
թրորի личинка, гусеница
թրիկալ шлепнуться, трахнуться
թրիկոց стук, бряканье, шлепанье
թորակ попугай
թուման слабеть
թուրափրսи слабодушный
թուխ туча
թուղբ бумага
թույլ слабый
թույլ տալ разрешать
թույլատրել разрешать
թույլտվուրյուն разрешение
թույն яд
թունափր ядовитый
թուրմ настойка
թու рука; крыло
թուափր крылатый

Ժ

ժամ час
ժամագործ часовщик
ժամանակակից современник;
современный
ժամացոյց часы
ժայռ скала, утес
ժայռոտ скалистый
ժանդր жавчина
ժանգոտ ржавый

ժանյակ кружево
ժիր бойкий, резвый
ժյուր галдеж, гвалт
ժյուել отрицатель
ժյուում отрицание
ժյուվան сборник
ժյիխ улыбка
ժյուալ улыбаться
ժյուուն улыбчивый; улыбчиво

Ի

ի во, от, к
ի թեն от природы
ի գիտություն к сведению
ի դեպ кстати
ի լրումն ասվածի в дополнение к
сказанному
ի ծնե от рождения
ի կատար ածել привести в
исполнение
ի կատարումն իրամանի во
исполнение приказа
ի նշան բարեկամուրյան в знак
дружбы
ի սեր Ասսոն (Ասսոն) ради Бога
ի սրտե ցանկանալ от души (от всего
сердца) желать
ի վերօն в конце концов
իզուր зря, напрасно
իրը как, в качестве
իիկ веретено
իհարկե конечно
իմանալ знать
իմաստ смысл
իմաստավորել осмысливать
իմաստուրյուն мудрость
իմաստուն мудрый; мудрец
ինչ что, ինչ էլ ինի как бы не было
ինչ-ինչ какие-то (разные)
ինչ-որ какой-то
ինչշափ в какой мере
ինչպես как
ինչպես и как и
ինչպիսի какой
ինչու почему

ինչքան сколько, насколько
ինչեւ, ինչկցի впрочем, ну
ինքնապաшарկում
самообслуживание
իнքնորյուն сущность,
своеобычность
իշխаб владыка, властелин, князь
իշխել властвовать
իդցնել спускать, опускать
իջնել спускаться, опускаться
իսկ а
իսկашիи действительно
իսկոյն сразу, тотчас
իրադրություն событие
իրավ действительно
իրավарий юрист
իրավունք право
իրաք действительно

L

լալ плакать
լակոտ щенок; *тж пер* молокосос
լամպօպրդ ламповщик
լազ хороший, хороши
լազագոյն лучший
լափառն оптимист
լափի хорошенъкий, красивенький
լար струна; провод, проволока
լարային струнный
լացել плакать
լեզոյ язык
լեհ поляк
լեհերեն польский язык
լոռ гора
լեռային горный
լեռնատան горная страна
լեռնոտ гористый
լեփ-լեցուն переполненный
լի полныи
լիալтифн полнолуние;
 полнолунный
լիճ озеро
լինել быть
լուվին целиком
լիտр литр

լիորանց литровый
լիքр полный, исполненный
լծակ рычаг
լոլիկ помидор
լող плавание
լողալ плыть
լողանալ купаться, мыться
լողանենյակ ванная (комната)
լողարաբ ванная
լողորդ пловец
լոր перепел(ка)
լորտո уж
լուել молчать
լուցնել заставить замолчать
լուիկ молча, тихо
լашրան аудитория
լսել слушать
լսելի слышимый
լվանալ мыть, стирать
լվացարիй раковина, умывальник
լվացվն умываясь
լցնել наливать, заполнять
լուծ ярмо; иго, гнет
լուծել решать (задачу и т.п.)
լուծում решение (чего-либо)
լույս свет
լուռ молча
լուսանկար фотография
լուսանկարիչ фотограф
լուսանկարչություն фотография
 (занятие)
լուսավոր светлый
լուսավորիչ просветитель
լուսին луна, месяц
լուր весть
լուրջ серьезный, серьезно

Iu

լսարուսիկ обманчивый,
 иллюзорный
լսաղ игра
լսաղ անել играть
լսաղալ играть
լսաղալիք игрушка
լսաղալ тихий, мирный

խաղաղի успокоится,
умиротвориться
խաղանյակ комната для игр
խաղալոն казино
խաղալի разыгрывать
խաղացող играющий, игрок
խաղող виноград
խամբ блекнуть, линять
խայրել жалить
խանգարել мешать
խань ревность
խանդակ вдохновенный;
вдохновенно
խանդել ревновать
խանդու ревнивый
խանուր магазин
խаш суп из голья, рубца
խաշարան сущ хашная (где подают
хаш)
խашել (про)варить, туширь
խаш крест
խашадык скрещиваться
խашմերտկ перекресток
խашքар камень с резным
изображением креста,
надгробный камень с крестом
խашնարան кратер; жерло; место
слияния (вод)
խашնվել смешаться, спутаться,
перемешаться
խашքар мрак, тьма; мрачный,
темный
խашքарել темнеть, меркнуть
խашոյաչ русый, светловолосый
խելազар умалишенный, безумный
խելաշի умный
խելք ум
խեցեգործ гончар
խեցեղեն керамический, глиняный;
керамика
խեցի ракушка, черепок; панцирь
животных
խիզիս храбрый
խիզախոյուն храбрость
խխիս совесть

խիսս строгий; строго
խիսս ընդգծված отчетливо
подчеркнутый
խլացնել заглушать
խլորդ крот
խղճալ жалеть, сострадать
խղճակի достойный жалости
խնդիր задача
խնդրանք просьба
խնդրեն пожалуйста
խնդրոյուն ликование, радость
խնձոր яблоко
խնջույք пир
խշխչալ шуршать, шелестеть
խշխչոց шелест, шуршание
խշալ шуршагъ, шелестеть, шуметь
խշյուն = խշոց шелест, шуршание,
шум
խտլացալ журчать
խտլացյուն журчание
խոխլացայի журчащий
խոհ дума, раздумье, мысль
խոհանոց кухня
խոհարար повар
խոհարարական поваренный,
кулинарный
խոնավ влажный, сырой
խոնարի смиренный, покорный
խոսել говорить
խոսելած манера говорить
խոսուում обещание
խոսք речь, слово
խոտ трава
խորանան хитрый
խորիրդական советник
խորմրդանիշ символ
խորիրդատու консультант
խորոված жареный; шашлык
խորովածանց сущ шашлычная
խորովել жарить
խորովիկ закуска
խորտկարան сущ закусочная
խորք глубина
խոզված пронзенный, *тж per*

խոռվարար **мятежник**, бунтарь;
мятежный, бунтарский
խոռվել **волновать**, тревожить;
скориться, обижаться
խոռվորյան **бунт**, мятеж
խրախусиаабр **поощрение**
խրախусиаел **поощрять**
խրել **втыкать**, вонзать
խրիմզալ **ржать**
խրիմջուն = խրիմցոց = խրիմնյա
ржание
խրմիք **изба**
խոռվարկու **сыщик**, ищёйка;
сыскной
խույս **տալ** = խուսափել **избегать**

б

ծագել **происходить**, братъ начало
ծագմ **происхождение**, генезис
ծախել **разг** продавать
ծակուն **диал** хибара, нора, щель
ծաղկվ **цветок**, оспа
ծաղկանց **цветник**
ծաղկել **цвести**, расцветать
ծաղկնփոնց **букет** цветов
ծաղկուն **цветущий**, *тж per*
ծաղկուбр **цветение**, расцвет
ծաղրածու **шут**, клоун, паяц
ծաղրալ **высмеивать**, подтрунивать,
иронизировать
ծամել **жевать**
ծամն **жвачка**
ծայր **край**, кончик
ծայր **առնել** братъ начало
ծայրահեղորյուն **крайность**,
экстремизм
ծանոք **знакомый**
ծանոքանալ **знакомиться**
ծանոքորյուն **знакомство**;
примечание, сноска
ծանը **тяжелый**, тяжело
ծանոց **багаж**, груз
ծառ **дерево**
ծառշ **слуга**
ծառայել **служить**

ծառայող **служащий**
ծառու լինել **вставать на дыбы**
ծառութի **аллея**
ծավալվել **распространяться**,
расширяться, развертываться
ծարավ **жажды**; испытывающий
жажду *тж per*
ծես **обряд**, ритуал
ծեր **старый** (о человеке)
ծերություն **старость**
ծերուկ **старик**
ծերումի **старик**, старый (о мужчине)
ծիածան **радуга**
ծիծաղ **смех**
ծիծաղել **смеяться**
ծիծաղկու **смешливый**
ծիծոնակ **ласточка**
ծիրան **абрикос**
ծիրանենի **абрикосовое дерево**
ծիսախոտագործ **табаковод**
ծիսարան **комната для курения**
ծիսել **куриТЬ**
ծիսեիք **курево**
ծծակ **соска**
ծծել **сосать**
ծղուն **солома**
ծնել **рожать; порождать**
ծննդական **родильный**;
свидетельство о рождении
ծնող **родитель**
ծնուն **челюсть**
ծնունդ **рождение**
ծոծրակ **затылок**
ծով **море**
ծովակալ **адмирал**
ծովանկար **морской пейзаж**
ծովանկարիչ **маринист**
ծոց **пазуха; залив**
ծովածոց **морской залив**
ծոցանունոր **блокнот**
ծրագիր **программа**
ծրագրել **планировать**
ծրաք **конверт**
ծույանակ **лениться**
ծուլություն **лень**

ծույլ լенивый
ծունկ колено
ծփալ волноваться, плескаться,
колыхаться

Կ

կար молоко
կարիլ капля
կարենալ дающий молоко
կարենեն молочные продукты
կախ ընկնել висеть, свисать
կախարան вешалка
կախարդել колдовать, околдовывать
կախել вешать
կակաչ мак
կաղնի дуб
կամ или, либо
կամ էլ или же
կամ թե или же
կամավոր добровольно
կամар арка, свод
կամենալ хотеть, желагъ
կամпін добровольно
կампір мост
կампір воля
կայарашнанերа привокзальный
կայժ искра
կայծակ молния
կայծկլսալ искриться, сверкать
կանաչ зеленый
կանգնել встать; стоять
կаңқыні стоячий, сгойкий,
неразрушенный
կаңберң светильник, лампада, *пер*
свет, просвещение
կашбнавфар регулярный,
систематичный, правильный
կашоз зов, клич, крик, возглас
կашнзել звать, вызвать
կашнտакаш кантинский; кантианец
կашшапшар взяточник
կашшаштп взяткодатель
կашшակ сорока
կашш связь
կашш подряд, откуп, аренда

կашшаштп откупщик, подрядчик
կашшпин синий
կашшել ухватываться, цепляться, *тж*
пер
կашшնել держаться, хвататься, *тж*
пер
կашшпигել строить
կашшкад сомнение
կашшкадել сомневаться, подозревать
կашшкадаш сомневающийся,
подозревающий
կашш глина
կашш глиняный
կашшб мел
կашшбаш покрытый, испачканный
мелом
կашшак шутка
կашшараштп юр исполнитель
կашшарել выполнять, исполнять
կашшаршц выполнение; исполнение
կашш кот, кошка
կашш шов, шитье
կашш лебедь
կашш кувшин
կашшп читать
կашшել шить
կашшիр нужда, надобность
կашшել думать, полагать
կашшեն словно, казалось бы
կашшեն թե словно, казалось бы
կашшիр мнение
կашшкашել журчать, *пер* щебетать
կашшкаштп журчание, *пер* щебет
կашшкаштп журчащий, *пер*
щебечущий
կашшкаштп заплата, латка
կашшкашել штопать, латать
կашш короткий
կашшңիկ коротенький
կашшմիр красный
կашшпашаш мочь
կашш тоска (по ком-л.),
стосковавшийся
կашш ишել карусель
կашш куропатка

կեղծավոր	притворщик; притворный
կեղծարար	фальсификатор;
фальсификаторский	
կեղծել	подделывать,
фальсифицировать,	
притворяться	
կեղիք	подделка, фальшивка, ложь,
притворство	
կեղու	грязь
կեղուս	грязный
կենաց	уст обитать, жить
կենարար	животворный,
животворящий	
կենամանալ	оживать
կենդանի	живой, животное
կենագրական	биографический;
биография	
կենագրություն	биография
կենաչուն	жизнетворный,
животворящий	
կենտրոն	животворный,
животворящий	
կենտրոնական	центр
կենտրոնացնել	централизовать
կեռան	черешня
կեռասենի	черешневое дерево
կեռ	пол, половина
կերպիչերին	в полночь
կերտ	точка; пункт; кит
կերպ	способ, вид
կեցցե՞ւ	да здравствует!
կենացին	женщина; жена
կենախրող	кинолюбитель
կեսան	половинный, половинчатый
կիսել	делить
կիսով	半个 наполовину
կիրառություն	применение
կլոր	круглый
կծան	кусающий, кусачий
կծել	кусать
կծու	острый, горький (по вкусу и пер)
կղզի	остров
կյանք	жизнь
կմաճիք	хобот(ок)
կմբիլ	морщина
կմնուս	моршинистый
կշուկ	взвешивать
կոխել	наступать; совать, вонзать
կոկորդ	горло
կոհակ	волна
կողակ	кохак (рыба)
կողմնացույց	компас
կողքին	рядом
կոմկվել	застегнуться
կոճի	пень, обрубок
կոճարմաս	корневище
կոշիկ	обувь, туфли
կոշկենին	соб обувь
կոչ(վ)ել	называть(ся)
կոռիլ	грубый
կով	корова
կոտրատել	разбить на мелкие куски
կոտրել	сломать, разбить
կորեկ	просо
կործանարար	губительный
կործանել	губить, разрушать
կորուս	сила, духовная и физическая стойкость
կորուսի	сильный, стойкий
կորցնել	терять
կորուսիլ	потерять
կոշիկել	догадываться
կոկորդ	каркатъ
կովարար	дракун, задира;
	дракливый, задиристый
կովել	сражаться, драться
կորատել	онарезать, разрезать на много кусков
կորեկ	резать
կորուկ	резкий
կրակ	огонь
կրել	нести
կրոնավոր	церковный; церковник
կրտսեր	младший
կույր	слепой
կուչագալ	съеживаться, сжиматься
կուսակցական	партийный; партиец
կուտակվել	накопляться
կործք	грудь

հագեցակ насыщаться,
 удовлетворяться
 հագել одевать, надевать
 հազել одевать (кого-либо)
 հազиши одежда
 հազվազուր редкий, редкостный
 հազվադեш редко
 հակարբական противостоятельный
 հակագազ противогаз
 հակագրու контратака
 հակադիր противоположный,
 противостоящий
 հակադրել противопоставлять
 հակադրվել противопоставляться
 հակադրել противодействовать
 հակադրյան противоядие
 հակակշխ Противовес
 հակակրանь антипатия
 հակահարված контрудар
 հակահետախուզություն
 контрразведка
 հակահետախուզ контрразведчик
 հակահրդեհյին противопожарный
 հակածուել возражать
 հակամարդկային античеловеческий
 հակառակ наперекор, вопреки
 հակիրք краткий
 հաղարջ смородина
 հաղարջենի куст смородины
 հաղթել побеждать
 հաճեի приятный; приятно
 հաճույր удовольствие
 համ вкус (пиши)
 համալսարանական университетский
 համակրանք симпатия
 համահնչարյուն созвучность,
 гармония
 համաձայն по, согласно
 համապատասխան соответственный;
 в соответствии с
 համառ упорный, упрямый
 համառուր краткий; кратко
 համատը однородный

համար для, ради; номер
 համարձակ смелый
 համարձակվել осмелиться
 համբուր поцелуй
 համբուրել целовать
 համբուրվել целоваться
 համել вкусный
 համենել приправлять, сдобрять
 համենուր приправа, специя
 համենայն դեպу во всяком случае
 համեստ скромный
 համբոնիանուր всеобщий,
 универсальный
 համոզել убеждать
 համոզվել убеждаться
 համբ немой
 հայ армянин; армянский, հայերу
 мы, армяне
 հայասեր любящий армян
 Հայաստան Армения
 հայերեն армянский язык; по-
 армянски
 հայոց армян, армянский
 հայոց լեզու армянский язык
 հայտնապործել открывать,
 изобретать
 հայսմի известный
 հայր отец
 հանգամանք обстоятельство
 հանգչել погасать, угасать, *тж per*
 հանգցել гасить
 հանդար тихо, спокойно, ровно
 հանդեպ по отношению к
 հանդես представление, праздник
 հանդես գալ выступать
 հանդերձ вмете
 հանդիպում встреча
 հանդիսաւել зритель
 հանդուզ лерзкий
 հանելուկ загадка
 հաներկային загадочный
 հանկարծ внезапно
 հանկարծակի գալ удивляться, быть
 застигнутым врасплох
 հանձին в лице

հանձինս ձեզ в вашем лице
հաբրահայտ известный,
общеизвестный
հաբրահայտ общеизвестный,
популярный
հաբրամաշելի популярный,
общедоступный
հանց ձև как, словно
հանոն во имя
հաշու мирный, дружный
հաշուարք примиритель,
миротворец; примирительный,
миротворный
հաշացնել примирять
հաջող удачный; удачно
հաջաղություն удача, успех
հաջորդ следующий
հառաչել стонать
հասարակ простой
հասարակություն общество
հասկ колос
հասկանալ понимать
հասկանալի понятный
հասել дойти, добратьсяся, достичь
հասա толстый (но не о человеке)
հասատարք = հասատապես
точно, наверняка
հասպիկ толстенький
հաшոյ доход, прибыль
հաшու спелый, зрелый
հավ курица
հավանարք = հավանություն вероятно
հավանել понравиться
հավասարակառություն
уравновешенность
հավասաра вера
հավատալ верить
հավատացյալ верующий
հավարձություն коллекция, сборник,
собрание
հավարքарք уборщик, уборщица
հավարել собирать; убирать,
прибирать
հավարվել собираться
հավարոյ сбор, сборище

հավել навсегда
հավերժ вечно, навечно
հավ штука
հավու լեն редкие,
малочисленные
հատել ստрезгать, разрезать,
отделять; пересекать
հատկանիособенно, в
особенности
հատկություն свойство
հատոր том
հատու острый
հատուցել воздавагъ, расплачиваться
հար ու նախ очень схожий, близкий
հարցույց парадигма
հարքել пьянеть
հարգանքуважение
հարգելуважать
հարք ровный, гладкий
հարքակ площадка, платформа
հարքափ нивелир
հարքավայր равнина
հարքություն плоскость
հարկ налог; этаж
հարկատո налогоплательщик
հարձակել нападать
հարձակություն нападение
հարս невестка
հարց вопрос
հարցնել спрашивать
հարուցել вызывать, зарождать; юր
возбуждать (дело)
հաց хлеб
հարևան сосед; соседний
հեղ жалкий, бедный, несчастный
հեղեղական гегельянский; гегельянец
հեղնանք ирония
հեղնել иронизировать
հեծյալ всадник
հնձնել оседлать, садиться верхом
հեղափոխական революционный;
революционер
հենակ костьль; опора, подпорка
հենվել опираться
հենց именно

հիշալ упомянутый
հիվանդ больной; пациент
հիվանդազին болезненно
հիվանդանալ (за)болеть
հիվանդանց больница
հիվանդութ болезненный,
предрасположенный к болезням
հմայել очаровывать
հմայր очарование, обаяние
հմուտ умелый, опытный
հյուսիսային северный
հյուք СОК
հյուքեղ сочный
հյուզ хибара
հյուզակ хибарка
հյուպատոս консул
հյուսել плести, заплетать, вить
հյուսին столяр
հյուք гость, հյուք մնալ оставаться в
гостях
հյուրախաղ гастроль
հյուրանց гостиница, отель
հնագետ археолог
հնամյաց древний, старинный
հնար средство, прием, возможность
հնարափրոյրութ возможность
հնձել косить
հնձվոր косарь
հնոց печь
հնչել звучать, раздаваться
հնչուն звук
Լնջան звучный, звонкий
հնուցի վեր издавна
հոյայս ли, неужто
հորելյան юбилей
հորելյանական юбилейный
հոգ տանել заботиться
հոգալ заботиться
հոգածու заботливый
հոգեբան психолог
հոգի լուռ
հոգնած уставший, устало
հոգնածություն усталость, утомление
հոգութական священнослужитель
հոկտեմբեր октябрь

հաղ земля, почва	հունի русло
հողմ буря, ураган	հունիрեն греческий язык; по-
հոյսկաш великолепный	гречески
հոնք бровь	հունի июнь
հոսանք течение, <i>тж per</i>	հունվար январь
հոսել течь	հուշանշայի мемориал (книга)
հոսք течение	հուշարձր суплер
հով прохладный, прохладно	հուշարձակ памятник (культуры,
հովանց зонтик (от солнца)	письменный)
հովեկ дачник	հուշել напоминать, подсказывать
հովիլ долина	հուսադրել обнадеживать
հուս запах	հուսալ надеяться
հոտութել нюхать, обнюхивать	հուսահաս потерявший надежду
հոտութելք орган обоняния	հուսահափառյան отчаяние
հորашել бурить	հուր <i>въс</i> огонь; пламенный
հորашող бурильщик	հուրիք пылать, гореть;
հորքայլ тетя (по отцу)	разгораться; сверкать
հորիզոն горизонт	հուրիքи огненный, пылающий
հոչակ слава, известность	հօգութ в пользу, на благо, հօգութ քեզ в твою пользу, тебе на благо
հոչակավոր славный,	
прославленный	
հոչակվել прославиться	
հակայական огромный, громадный	
հակել контролировать,	
присматривать, следить	
հակի контролер	
հափակ чистый, ясный, прозрачный,	
четкий	
հրաժարական прошение об отставке	
հրաժարվել отказываться	
հրամայել приказывать	
հրաման приказ	
հրատարակել издавать, публиковать	
հրման пожар	
հրեղեն огненный	
հրճանье удовольствие, восторг	
հրուշակագրե кондитер	
հուզվել волноваться, возмущаться	
հույսի июль	
հուն сырой, недоваренный	
հունակեր сыроец	
հունдр юмор	
հույն грек	
հույս надежда	
հույսունենալ надеяться	

Զ

ձախի левый
ձայն звук; голос
ձայնել окликать, подавать голос
ձայնեղ звучный, голосистый
ձանձրանց скучать, тяготиться
ձանձրույթ скуча
ձգմբ тетива, курок, приводной ремень
ձգել тянуть, натягивать, растягивать
ձգձգել растягивать, затягивать
ձեղնահարկ мансарда, чердак
ձեղութ үст кровля, крыша
ձեղնածու фокусник
ձեղներց предприниматель
ձեղնոց перчатка, рукавица
ձևք рука
ձի конь, лошадь
ձիավոր всадник
ձմեռ зима
ձմեռել зимовать
ձմերուկ арбуз
ձյուր смола, деготь
ձյուրուտ смолистый, засмоленный

ðјпіб снег
ðаp ущелье
ðоршк овраг
ðm яйцо
ðmк рыба
ða форма, вид

¶
ηык руль
ηыкавар руководитель
ηыкавареl руководить
ηыкшишншк бобслей
ηðsas визг
ηплшнз звон (колокола)
ηплшнзк звонить (о колоколе)

¤
ճафар кролик
ճаկашп лоб
ճахіл болото
ճаһnп болотистый
ճаղашп лысый, глешиный
ճаңшк узнавать; признавать
ճаңшп признание, известность
ճаңшшарh дорога, путь
ճамб муха
ճаշ обед
ճаշибнjaк столовая (комната)
ճаշшарh обеденный зал
ճаշшарh столовая (в городе,
учреждении)
ճаңшк обедать
ճап речь, выступление
ճапшшарj луч
ճарбашк трещать, потрескивать
ճарбашпб – ճарбашп треск,
потрескивание
ճаршhк ловкий; ловко
ճаршшиш красноречивый человек,
оратор
ճаршшарh красноречивый, искусный
ճեлрhk рассекать
ճеншшарh фойе, вестибюль
ճеншшарh академия, учебное
зведение

ճեմшк ходить, прохаживаться
ճիш правильный; правильно
ճи крик, визг, вопль
ճишп прут, хворостинка, розга
ճишк гнуться, выгибаться
ճишк мять, давить, щемить
ճиарhk точный
ճиарhk уточнять
ճибашк маятник
ճищашпшк фуникулер, канатная
дорога
ճиш кричать, визжать
ճиан Криклий, визгливый
ճиփпшк щебетать, чирикать
ճиփпшпшк щебетанье, чириканье
ճиփпшпшк щебечущий, чирикающий
ճишп птенец
ճищhk птенчик

У
մագшшар пергамент
մագшшаре = մագшшарյ
пергаментный
մаq волос
մակшшарhk уровень
մаh смерть
մահшшитиашк h некролог
մահшшнрh находящийся при смерти
մаq сито
մаңшк просеивать, *per* моросить
մаңd Желчь, *тж per*
մаնпш mox
մаյшк блеягъ
մայhи май
մајр матъ
մајршшарh материнский
մајшпн блеяние
մаңшшарh тем более
մаңшшарh нр тем более, что
մаңшшарh серп
մаңшк прядь
մаңшшарh детский
մаңшшарh детство
մаңшшарh с детства
մашбр мелкий; мелочь

մանրադիտակ	микроскоп
մանրադրամ	мелкая монета
մանրանկար	миниатюра (живопись)
մանրանկարիչ	миниатюрист
մանրանկարչություն	миниатюра (вид живописи)
մանրէ	микроб
մանրութ	мелочь, деталь
մանուկ	ребенок
մանուշակ	фиалка
մաշել	изнашивать, обтирать; разъедать, изнурять
մաս	часть
մասրենի	куст шиповника
մասունք	реликвия, моши
մասուր	шиповник
մատ	пальц
մատիտ	карандаш
մատյան	журнал (в школе); др книга
մատնացոյց	шեղ указывать, выявлять
մատնել	предавать, выдавать
մատնիչ	предатель
մատոց	наперсток
մատուցարան	поднос
մատուցել	подавать, подносить, преподносить
մատուցող	официант
մարգարե	пророк
մարգարիտ	жемчуг
մարդ	человек
մարդակեր	людоед
մարդատար	легковой (автомобиль)
մարդիկ	люди
մարդկություն	человечество
մարզել	тренировать
մարզիկ	спортсмен
մարզիչ	тренер
մարմար	мрамор
մարմարե	= мармара ж мраморный
մարմին	тело; орган (управления и под.)
մարմնեղ	полный, толстый
մարտել	переваривать (пищу)
մարտ	бой
մարտիկ	босц
մաքոր	чистый
մաքնի	темнеть
մեխի	гвоздь
մեծ	большой
մեծարաբ	почитание, чествование
մեծարել	почитать, чествовать
մեկ	один
մեկը	кто-то, кто-нибудь
մեկնակեան	отправная, исходная точка (пункт)
մեկնումեկը	кто-нибудь, кто-либо
մեկուի	единившийся, одинокий
մեղադրական	обвинительный; обвинительное заключение
մեղադրան	обвинение
մեղադրել	обвинять
մեղադրյալ	обвиняемый
մեղադրող	обвинитель
մեղմ	мягкий, тихий, нежный; мягко, тихо, нежно
մեղու	пчела
մենակ	один, одни (без никого)
մենք	мы
մեջ	в (чем-л.)
մեջան	середина
մեջք	спина, талия
մեղնել	умирать
մեղննել	умерщвлять
մետաղ	металл
մետաղագործ	металлург
մետարս	шелк
մետարսել	= мետарсиш шелковый
մերը ...	մերը то...то
մերձական	близлежащий, ближний
մերձափր	близкий, ближний (о человеке)
մերձափորիքյուն	близость, родство
մերձարևադաշտային	субтропический
մերձափնյա	прибрежный, береговой
մերձարյան	прибалтийский
մերձքառային	приполюсный, приполярный
մերձլուսային	окололунный

մերձմուկրվյան подмосковный
մերձվոլցյան приволжский
մերձքաղաքյին пригородный
մերսիլ массировать
մերտոյ массажист
մերենա машина, машинка
մերենագրել печатать (на машинке)
մերենագրուիի машинистка
մրերային պродовольственный
մրերը продовольствие
մբնած потемневший
մբնել темнеТЬ (о дневном свестс)
մի неопределенный артикль, разг
один
միթի неужели
միամիա наивный
միայն только
միայն թե только бы
միացյալ объединенный
միգուցե может быть
մինչն до
մինչն (մինչ) до, по мինչն որ до тех
пор, как
մինչնել между тем как
միշտ вссогда, постоянно
միջազգային международный
միջամտել вмешиваться
միջանկալ промежуточный
միջանցք коридор
միջառ насекомое
միջին средний, серединный
միջնադր срдневековье
միջնադրյան средневековый
միջնորդ посредник
միջն между
միտուն тенденция, направленность
միտր мысль
միտր անել = мտածել думать,
размышлять
միրդ фрукты
միքանի нескользко
միքանիք некоторые
մլավել мяукать
մլավուն = мլավոց мяуканье
մնալ оставаться

մշակել обрабатывать, разрабатывать
մշակությին культурный
մշակոյր культура
մշտական постоянный
մշտակես = мիշտ всегда, постоянно
մշտակալ вечно горящий
մշուշ туман
մշուշուն туманный
մոդայիկ модный
մոլեգին ръяно
մոլի неистовый, ръяный;
фанатичный
մոլոր заблудившийся, заблудший
մոլորակ планета
մոլորվել заблудиться
մոլովիր пепел, зола
մոլորագոյն серый
մուս свеча
մոնակալ подсвечник
մոզ ежевика
մոշենի куст ежевики
մոռանալ забыть, забывать
մոռացկուն забывчивый
մոտակա близкий, ближайший
մոտակայրում поблизости
մոտենալ приближаться, подходить
մոտիկ близкий
մորաքոյր тетя (по матери)
մորքի кожа, шкура
մորքի малина
մոшյլ хмурый, угрюмый,
пасмурный, сумрачный
մոայլվել мрачность, хмуриться
մսашոտ даюший мясо
մտածել думать
մտածելակերպ стиль мышления
մտածելան способ мышления
մտածմուն дума, раздумье, забота
մտаծող думающий; мыслитель
մտախացում замыссл, задумка
մտպիրական интеллигент
մտերիմ задушевный, интимный
մտերնանալ сближаться, сдружаться
մտնել входить, заходить

մրգառալ բогатый, изобилующий
фруктами
մրգառու фруктовый, дающий
фрукты
մրութ законченный
մրութել закоптить, намазать сажу
մրսել мерзнуть
մյոյիկ буря, ураган
մրցավար спортивный судья
մրցել соревноваться
մյացում соревнование
մուգ темный (о цвете)
մուծել уплачивать
մուկ мышь
մուլ жажда мести
մուլքр вход
մուլք копоть, сажа

Յ
յուղ масло (топленое, техническое);
жир
յուղանկար масло (картина)
յուղոս жирный
յուր свой
յուրացնել усвоить, присвоить

Ն
նա он, она, оно
նազամբ грация, изящество
նախրյան нарийский
նախրուհի нарийка
նախарբն предисловие
նախарբն авансцена
նախарբնեռային предполлярный
նախագահ председатель, президент
նախագահույրյան президиум;
президентство, президентство
նախագիծ проект
նախադեաл Прецедент
նախադրյալ предпосылка
նախազգալ предчувствовать
նախազգուշնեկ предупреждать,
предостерегать
նախազգուշցուն предупреждение,
предостережение

նախալեզու праязык, язык-основа
նախալեռնային предгорный
նախաձանг приставка, префикс
նախակրրական дошкольный,
предобразовательный
նախակրրարն дошкольное
заведение
նախահայր родоначальник, предок,
прапоритель
նախահաշիկ смета
նախաձնել предпринимать, быть
инициатором
նախաձնություն инициатива
նախաճաշ завтрак
նախաճաշել завтракать
նախամայր родоначальница,
прапорительница
նախանձ зависть
նախանձել завидовать
նախանձուл завистливый
նախանչան примета, симптом,
предзнаменование
նախանցյալ позапрошлый
նախաշեն преддверие, порог
նախապատերազմյան довосинный
նախապատճառ предпричина
նախապատրաստել приготовлять,
подготавливать
նախասենյակ передняя, прихожая
նախասկիզեր первоначало
նախасирք вестибюль, фойе
նախасևսել предусматривать,
предвидеть, учитывать
նախасտմանակն предпраздничный
նախарքр министр
նախերգանք пролог, прелюдия,
 увертюра
նախըմբաց предыдущий,
предшествующий
նախընտրական предвыборный
նախընտրել предпочитать
նախնի предок
նախքան прежде чем, до того как
нախքаն перед тем как
նամակ письмо

նամականի	собрание писем
նայծ	смотреть
նայել	смотреть
նայված(ր)	взгляд
նապատակ	заяц
նավ	корабль
նավագործ	судостроитель
նավակ	лодка
նավապետ	командир корабля
նավատի	моряк, матрос
նավատում	флот
նավայրիչ	керосинка
նարինջ	апельсин
նարինջնի	апельсинное дерево
նաև (а)	также
նեղ	узкий; узко; тесный; тесно
նենգու	коварный, вероломный
նետել	бросать, швырять
ներազդել	воздействовать
ներազդեցություն	воздействие
ներանփոփ	замкнутый, необщительный
ներանձն	замкнутый, скрытный
ներշխարի	внутренний мир
ներառել	включать, охватывать
ներառյալ	включительно, включая
ներարկել	впрыскивать, инъекционировать, <i>пер</i> внушать
ներարկիչ	шиприц
ներառ	ода
ներգաղը	иммиграция, репатриация
ներդնել	вкладывать, инвестировать
ներդրող	кладчик, инвестор
ներդրում	вклад, инвестиция
ներերակային	внутренний
ներկ	краска
ներկայություն	присутствие
ներկարար	красильщик, маляр
ներկել	красить
ներմուծել	ввозить, импортировать
ներնել	вдыхать, вдохновлять, внушать
ներշնչած	вдохновленный
ներուանություն	снисходительность
ներուժ	внутренняя сила, потенциал
ներում	амнистия, прощение
ներքչել	втягивать, вовлекать
ներքին	внутренний
ներքնակ	тиофак, матрац
ներքոհիշյալ	нижеупомянутый
ներքոս	внутренне
նիհար	худой
նիհարել	худеть
նիհարիկ	худенький
նիտուկաց	быт, образ жизни
նկատառում	соображение
նկար	рисунок, картина
նկարագիր	описание, облик
նկարագրել	иллюстрировать, украшать
նկարահանել	снимать (камерой)
նկարել	рисовать
նկարիչ	художник
նմանվել	походить, уподобляться
նմուշ	образец
նյարդ	нерв
նյութ	материал
ննջաւենյակ	спальня
ննջել	спать, дремать
նշան	знак, мишень
նշանակել	означать, обозначать; назначать
նշանառ	наводчик, стрелок
նշանագիր	видный, известный
նոճի	кипарис
նոյեմբեր	ноябрь
նոր	новый
նորալուսին	новолуние; новолунный
նորանիար	молодая невестка, новобрачная
նորարար	новатор(ский)
նորեկ	новичок, новоприбывший, переселенец
նորոգ	новый
նորոգել	ремонтировать, чинить, обновлять
նորույր	новизна, новинка
նպաստակ	цель
նպարելին	бакалейные товары
նոնակ	граната

նատարան скамья, скамейка; парты
նատացոյց сидячая демонстрация
նատկ сидеть
նվագարան музикальный
инструмент
նվագել играть (на муз.
инструменте)
նվաճել завоевывать, достигать
նվաճում завоевание, достижение
նվեր подарок
նվիճատի дающий подарки
նվիրել дарить
նվիրյալ преданный, приверженный
նվիրվել быть преданным,
приверженным
նվնալ ныть
նվնկոց нытье
նրբնց переулок
նրբերջիկ сосиска
նոյնիսկ даже
նոռ (ծր նոռի) гранат
նորք тонкий, утонченный

Ը

շարшան неделя, суббота
շարքարերը еженедельная газета
շահ выгода, прибыль
շահ шах (монарх)
շահավետ выгодный, прибыльный
շահել выгадывать, выигрывать
շահույթ прибыль
շաշել звенеть
շашիկ сорочка, рубашка
շашչել рокотать, реветь
շашպայտն = շашչ рокот, рев
շашպայտն рокочущий, ревущий
շаш очень; много
շашашխи болтун
շарել двигать
շарժել двигаться
շарժում манера поведения
շарժում движение
շарժուն подвижный
շарժունակ продолжительно, долго
շեկոյիկ русый, белокурый

շեմ порог
շեն благоустроенный,
обустроенный, богатый; поселок
շինական селянин, крестьянин;
сельский, деревенский
շինարար строитель
շինել строить
շինդու надуманный,
несестественный, притворный
շիշ бутылка
շաշել ослеплять, поражать
շորш цепь
շնկնկալ шелестеть, веять
շնկնկան шелестящий, веящий
շնկնկոց шелест, веяние
շնորհ милость
շնորհակալ благодарный, полезный
շնորհիվ благодаря
շնորհը дар, дарование, умение
շնչակուր задыхаясь
շնչել дышать
շնմել опснить, ошломиться
շնօալ шептать
 $շնօյտն = շնօոց = շնունց$ шепот
շող жаркий, жарко
շողալ сверкать, сиять, блестать
շոր разզ одежда, платье; тряпка
շշակ гудок, сирена, сигнал, свисток
շշրտել отшвыривать
շոայլ щедрый, расточительный
շոփն ցрохот, лязг
շշվալ посвистывать
շշվոց свист
շրջան круг; район; период, эпоха
շրջնիկ странник, скиталец,
броняга
շրջել переворачиваться
շունիк пес, собака
շուշան лилия
շուռ տաշ переворачивать
շուռ быстро
շուտով скоро
շուրջ вокруг
շուրք роскошь
շփրել путать

շփրվել растеряться, смущаться
շքել роскошный

Ա

պղի дух
պղի еж
պլոп горох
պլор крутой, извилистый; изгиб
պլорин сфера
պխակալ злопамятный, мстительный
պղազին скорбно
պլբերգոյն трагедия
պղամին здравомыслящий
պղաւյն приветствие, привет
պղաւել приветствовать
ոբ стиль
ոնи некий, некто
ոնց разг как
ոչ нет, ոչ մեկին никого, ոչ միայն не
только
ոշնչանալ уничтожаться
ոշնչացմ үничтожение
ոսկենիн изделия из золота
ոսկի золото; золотой
ոսկըр кость
ոսկրտ Костлявый, костистый
ոսուչ чечевица
ոստիկան полицейский
ոստյոն прыжок, скачок
ոստնել прыгать, скакать
ով кто
ոտք нога
որ который
որ что
որ чтобы
որակ качество
որր сирота
որդ червь
ուրան կարմիր кошениль
որերորդ который (по счету)
որից հետո после чего
որնադիր каменщик, кладчик
որոշ определенный, некоторый,
известный
որոշել определять, решать

որոշում решение
որովինեալ потому что
որպես как, в качестве
որպեսօֆի чтобы, для того, чтобы
որպիսի какой
որջ берлога
որи охота
որսորդ охотник
որտեղ где
որքան сколько, насколько,
поскольку
որեւ, որիցէ какой-либо, какой-
нибудь

Զ

շակերտ кавычки
շաղիկ полненький (*շաղ разг = лим*
գեր, մարմնել)

շար злой
շարարշատիկ злополучный,
злосчастный
շարշատել злословить
շարшալ озлобливаться
շարտյուն зло
շափ мера, размер
շափազնց слишком, чрезмерно
շրեր бесплодный
շեխ чех
շեխերեն чешский язык; по-чешски
շեյյալ недействительный
շեյյալ համարել считать
недействительным
շէ որ ու так ли
շրելեն ситцевый; изделия из ситца
շիր ситец
շկան недоброжелательный;
неохотный, неохотно
շնշկորդ конькобежец
շնուշկ конек
շնայշծ несмотря на
շնչին незначительный, неважный,
жалкий, мелкий, ничтожный
շոր сухой
շորային засушливый
շորու четыре

չորսհարկանի четырехэтажный
չունи высокочка, ненасытный,
жадный
շրփալ щелкать, позякивать
շրփաց щелканье, звяканье,
Постукивание
շրմашլ исчезнуть

Պ

պախар косуля, козуля
պակши менеε
պակ миг, мгновение
պահակ сторож
պահանց требование
պահանջարկ спрос
պահանջել требовать
պահարան шкаф
պահել держать, содержать, хранить
պահոց хранилище, архив
պահպանել оберегать, хранить,
соблюдать
պահպանդական консервативный,
консерватор
պաղ холодный, прохладный
պայրել взрываться, лопаться
պայրեցնել взрывать
պայրյուն взрыв
պայմանավորվածուրյուն
договоренность
պայս подкова
պայտишակ сумка, портфель
պայքар борьба
պայքарել бороться
պաշտոն должностъ, пост
պաշտօնական официальный
պաշտօնավարան исполнение
должностных обязанностей
պապ дед
պապանձվել онеметь, замолчать
պատ стена
պատահել случаться, произойти
պատանեկան юношеский
պատանի юноша
պատասխан ответ
պատասխանատու ответственный

պատեհ подходящий
պատենավորվել покрыться
оболочкой, скорлупой
պատերազм война
պատկանել принадлежать,
относиться
պատկեր картина
պատկերացուն представление
պատճառ причина
պատմարան историк
պատմագիր историк, историограф
պատմել рассказывать
պատմելաբ стиль, манера
повествования, рассказа
պատմություն история
պատոյան ножны; кобура; оболочка;
футляр
պատշաբ подобающий, пристойный
պատսպարան кров, приют,
убежище
պատսպարվել приютиться,
укрываться
պատվեր заказ
պատվիրակ делегат, посланник
պատվիրան заповедь, завет
պատվիրել заказывать, поручать,
велеть
պատրանք иллюзия
պատրաստել готовить
պատուհան окно
պարան веревка
պարանց шея
պարբերական периодический;
периодическое издание
պարել танцевать
պարզ простой, ясный
պարզական ясный, чистый, простой
պարիսպ стена, ограда
պարծանք гордость
պարկ мешок
պարող танцов
պարոն господин
պարտեզ сад
պարտիկ танцовщица
պեպեն веснушка

պիտինու веснушчатый
պեր надобность
պիտի полезный; нужный
պիтід медь
պітід медный
պітів отрывать
պітівіл поотрывывать
պітішаш сталь
պітішашаզдрդ сталевар
պոչ хвост
պողашаш плодоносящий
պոտե вращать
պուтіվіл крутиться, вертеться,
вращаться
պոти ягода, плод
պուтішаш винт
պուрш сквер, роща

Զ

զահ светильник; факел; люстра
զանш стремиться, стараться
զաբр усилие
զարդ избиение, резня
զարդшарр погромщик; погромный
զարդիլ ломать
զարդшել наломать
զերм теплый, тепло
զերմашвін горячо
զինջ ясный, чистый
զնշել зачеркивать, вычеркивать,
стирать
զіңցոց резинка, тряпка
զրանшар акварель
զրել поливать
զորшак скрипка
զորшакшар скрипач
զոր вода

Ո-

ոալյուսիրսդ радиолюбитель
ոամիկ мужик, простолюдин
ոմршунծել бомбить
ոունք бомба
ոունգ ноздря
ոու русский

ոուսախши говорящий по-русски,
тж сущ
ոուսաց լեզви русский язык
ոուսերեն русский язык; по-русски
ոու-հայերեն русско-армянский

Ս

սալոր слива
սալորենի слиновое дерево
սալվի чинара, платан
սալվի ուլ платановая ива
սակայն однако
սակаш мало, недостаточно
սակашашвили малоразговорчивый
սահել скользить
սահման граница
սահմանադիր учредительный,
конституционный
սահմանադրական конституционный
սահմանադրույթ конституция
սահուն скользящий, плавный,
ровный, тж пер
սաղմոս псалом
սաղմոսириш псалтырь
սայլ телега, воз
սայլորդ возчик
սանդուր лестница
սանր расческа
սապши горб
սապшишվոր горбатый
սառը холодный
սառնարшб холодильник
սառուցյալ ледовый, ледовитый
սալշопնակ самолет, лайнер
սավшопնել парить, реять, витать
սարյակ скворец
սարսափել ужасаться
սափրել брить
սափրվել бриться
սզավոր скорбящий
սեզ болт пырей
սեխ дыня
սենյակ комната
սեպտեմբեր сентябрь
սեռ пол (м/ж)

սեր любовь
սեր пенка, сливки
սերբ серб
սերբськ сербский язык; по-
сербски
սերվ давать жизнь, производить,
происходить
սերմ семя
սերмашрпдшрյтс семеноводство
սերпин поколение
սեփашկան собственный
սեփашկանացնել присвоить,
приватизировать
սիրահарվել влюблаться
սիրել любить
սիրել любимый
սիրեցյալ возлюбленный
սիրող любитель
սիրոս сердце
սիրուհի любовница; ստ
возлюбленная, влюбленная
սիրոս красивый; красиво
սիրոսիկ красивенький, смазливый
սիսանալ мчаться
սխալ պատճեն
սիսպиն принцип
սկիզբ начало
սկսած начиная с
սնել кормить, питать
սննդшршр питательный
սնունդ питание, пища
սոյալ ползти
սոյուն ползучий, пресмыкающееся
սոճի сосна
սոսափ = սոսափյուն шелест,
шуршание
սոսափել шелестать, шуршать
սովոր привыкший, привычный
սովորել учиться, привыкать
սովորութ привычка, обычай
սովասարկող обслуживающий
սոյսակ белый
սոսախոս лжец, обманщик
սոսանձնել братъ(ся) за

սոտացական расписка (о получении),
приобретенный, не природный,
грам притяжательный
սուել лгать, врать
սուելծարշր созидающий
սուելծել создавать
սովինք ստ грудь (женская)
սովիպած вынужденный,
вынужденно
սունչու կормилица (грудью)
սուռըր подлый, низкий; ստ нижний,
низкий, низовой
սուռարշամբել подразделяться
սուռարշամբում подразделение
սուռարշր подло, низко
սուռագրել подписывать(ся)
սուռադիչ нижестоящий,
подчиненный
սուռադիչել подчинять, ставить
ниже
սուռակիս запятая
սուռանալ унижаться
սուռացնել унижать
սուռացուցիչ унизительный
սուռգենիյш подземный
սուռին нижний, низкий, низовой
սուռդովյան находящийся под водой,
на дне моря
սուռուս подножие, подгорье,
подошва (горы)
սուռույշ подводный
սուռույյուն подлость, низость
սովար толстый, объемистый,
плотный
սովարշալուր картон
սովեր тень
սովերոս тенистый
սովոյց точно; точный; достоверно;
достоверный
սովոյ зал
սովոյ-брю того-другого, всякого
սորացակ священный; святейший
(обращение к епископу)
սորակեածութ праведный
սորապատկեր икона

սրել чистить
սրիչ полотенце
սրել точить, заострять
սրիչ точилка
սրբարձն кафе
սրբարձն кардиолог
սրբաբնիկ душераздирающий,
 жалобный, трогательный
սրգակ водолаз, ныряльщик; зоол
 логанка
սրգվել погружаться, нырять
սրտ ложь, неправда
սրտ шиб говорить неправду
սրտաշնի лжец, врун, *тж* прил
սրդ острый; меч, сабля
սրդք святой
Սուրբ Ծննդի Սвятое Рождество
սրբ кофе
սև черный
սևահող чернозем
սևացած почерневший

Վ

վագր тигр
վազել бежать
վազու бегущий
վազр бег
վախ страх
վախենալ бояться
վախեցնել путать
վախվու трусивый; трус
վաղը завтра
վաղնջակն древний, стародавний
վաղուց давно, издавна
վաճառակն торговец, купец;
 торговый
վաճառել продавать
վաճառու продавец
վաճառք продажа
վայել пристойный, подобающий;
 пристойно, подобающе
վայր место, местность
վայրագույշն лютость, свирепость,
 буйство, грубость

վայրկենարք = վայրկենապես
 мгновенно
վանդակ клетка
վանել отталкивать, изгонять
վաշտ рота
վաш зажженный, яркий
վառарձն печь
վառել жечь, сжигать, зажигать
վառեալյուր горючее
վառեալյուր дрова
վառեիր топливо
վաս плохой; плохо
վար вниз, внизу
վար похота, вспашка
վարանել колебаться, сомневаться,
 робеть
վարանու колебающийся,
 сомневающийся, робеющий
վարшան обильный, полноводный
վարել вести; управлять; пахать
վարժ умело
վարժապէս уст педагог, наставник
վարժարձն учебное заведение (не
 высшее)
վարժվել упражняться, учиться
վարձ пытата
վարձել нанимать
վարձու наемный
վարորդ водитель
վարսավիր парикмахер
վարսավիրաց парикмахерская
վարվել вести (себя), поступать
վարվեսկերչ манера, стиль
 поведения
վարտիկ огурец
վեհ высокий, возвышенный,
 величественный
վեհորեն высоко, возвышенно,
 величественно
վևսիրս великолодушный
վեճ спор
վեճք роман
վեր вверх, наверх
վեր ելնել подниматься наверх
վեր բռչել подпрыгивать

Վեր կենալ вставать, подниматься
Վեր հանել выявлять, вскрывать,
обнаруживать
Վեր նայել смотреть вверх
Վերաբշխ(վ)ել перераспределять(ся)
Վերաբերել относиться, касаться
Վերաբերմոնр отношение
Վերաբերյալ относительно, о
Վերաբերվել относиться, обращаться
Վերաբնակեցնել переселять
Վերաբնակիչ переселенец
Վերաբնակչուիկ переселенка
Վերաբնակվել переселяться
Վերաբնակուրյուն переселение
Վերագնиսհատել переоценивать
Վերագնահատուն переоценка
Վերագունել вновь обретать, находить
 заново
Վերագրել приписывать, относить
Վերադառնալ возвращаться
Վերադառնալ вышестоящий,
контролирующий
Վերադարձ возвращение
Վերադարձնել возвращать
Վերազգային наднациональный
Վերազին(վ)ել перевооружать(ся)
Վերազմոնр перевооружение
Վերախնասափերել переосмысливать
Վերախաղարկել переигрывать,
разыгрывать заново
Վերածել превращать,
преобразовывать
Վերածնունդ возрождение
Վերակառուցել перестраивать,
реорганизовывать
Վերակառուցուն перестройка,
реорганизация
Վերակենդանանալ оживать,
воскресать; реанимироваться
Վերակենդանացն оживление,
воскрешение; реанимация
Վերահիշ (неожиданно, внезапно)
надвигающийся, наступающий
Վերահսկել контролировать,
надзирать

Վերահսկիչ контролер, надзиратель;
контрольный
Վերահսկողական контролирующий,
контрольный
Վերահտուրակել переиздавать
Վերանալ возноситься; уноситься,
отвлекаться; исчезать
Վերանայել пересматривать
Վերանկարահնել переснимать
Վերանորոգել ремонтировать
Վերափառել перепродавать
Վերարկություն пальто
Վերացնել ликвидировать,
упразднять, уничтожать
Վերանենել переэкзамениовать
Վերանորոյուն переэкзаменовка
Վերարկեարկել переголосовать
Վերգետնյա надземный
Վերելակ лифт
Վերելք Подъем, восхождение
Վերընորել переизбирать
Վերլուծել анализировать
Վերկացնել поднимать, будить
Վերկենալ вставать, подниматься
Վերհանել выявлять, вскрывать,
обнаруживать
Վերնագիր заглавие
Վերնսգենսուն верхняя одежда
Վերոհիշյալ вышеупомянутый
Վերջ конец
Վերջանալ кончаться
Վերջնակն окончательный
Վերստին снова, опять
Վերցնել братъ
Վերսւստ свыше
Վերք рана
Վերև наверх
Վզգալ просвистеть (о пуле, плети);
визжать
Վզգոց свист, визг
Վզմաց ожерелье, колье; шарф,
кашне
Վզգալ посвистывать, повизгивать
Վզգոց посвистывание,
повизгивание

Վրար авария
Վիզ шея
Վիրխшрի огромный, гигантский,
 грандиозный, колоссальный
Վիճակ состояние, положение
Վիճել спорить
Վիշապ дракон
Վիշապ-քашի смерч, вихрь
Վիշտ скорбь, горе
Վիշտа повесть
Վիշтиашин романист
Վկայական свидетельство (документ)
Վկայել свидетельствовать
Վկայություն свидетельство
Վճարել платить
Վճուկանապես = Վճուկանորեն
 решительно
Վնգուապ скулить
Վնգուոց скуление
Վշշալ монотонно, однозвучно
 шуметь (о потоке, реки и т.п.)
Վշշոց монотонный, однозвучный
 шум
Վշշալ постоянно, непрерывно
 шуметь
Վշշոց постоянно, непрерывный
 шум
Վշտու горестный, скорбный
Վոլու вольт
Վոլֆрами вольфрам
Վսեն высокий, возвышенный
Վստահություն доверие
Վրան палатка, шатер
Վրեժ месть
Վրձին кисть, кисточка
Վրնջալ ржать

S

Մարши брюки
Մալ давать
Մակ под
Մականագործ бондарь
Մանել (у)нести, (у)вести, (у)везти;
 пер выносить
Մանելի выносимый, переносимый

Մանձ груша
Մանջաբ страдание, мука
Մանջանարդ надгробная плита,
 камень
Մառ буква
Մառապիք страдание
Մառապել страдать
Մառապյալ измученный,
 исстрадавшийся; мученик,
 страдалец
Մառատեսակ шрифт
Մառա бабушка
Մառագիր живущий на чужбине
Մառածում գոնել распространяться
Մառակուսել сомневаться,
 недоумевать
Մառերիվ дата
Մարի год
Մարին րուլոր круглый год
Մար теплый
Մար-Մար тепленъким, свеженъким
Մարդ уродливый; уродливо
Մարդին невежественный; невежда
Մեղ место
Մեղ գրավել занимать место
Մեղահան անել снимать с места
Մեղեկանու справочник;
 справочный
Մեղին уместный
Մեղյակ осведомленный
Մենչալ жаждать
Մենչանք сильное желание,
 стремление
Մեսակ вид, сорт
Մեսակցություն свидание
Մեսանկյուն точка зрения
Մեսիլ вид, зрелище; видение,
 призрак, грэза
Մեսնել видеть
Մեսնվել видеться
Մետ вид (внешний)
Մետր тетрадь
Մեր хозяин, владелец
Մեր քաջագործ царь-владыка
Մերստիլագործ текстильщик

տիեզերը կօսմոս, ավելանայ
տիլիին գոտոյա, հօչայկա
տիրմ տինա, իլ
տիրել վալտուուատ, օվլածաւատ
տիրազին պեշալնո
տիրել ցրտին
տիփոր ցրտնո; ցրտնո
տիրորացյա պեշալնոօկի
տկար սլաբին, նէձօրովի, *тж пер*
տկարանի զալоւել
տհաբ հեպրիանի
տձն բեժօրմենի
տղնու իլիստի
տմարդի բեշօլօվենի
տմական դոմանի, դոմանից
 իզցուուլենի
տմային դոմանի
տմկել սажать (растение)
տմօրեն դիրектор
տոկալ կրեպիտսя, վածրժիվատ,
 պրօյալт ստոյкոս
տոկու ստոյкի, վայօսլիվի,
 նէկոլեбимի
տող строка
տոն պրածնик
տպափորյուն վնեчալնու
տպել պечатать, издавать
տրոնջալ րոլтать, սетовать
տրոնջուն = տրոնջոց = տրուուչ
 ропот, սетование
տրուուչ րոլтание, սетование
տուն դом
տունկ սаженец, *бот* ոսածք
տուփ կօրօկա

8
ցախ խօրօստ, սուխյակ, ծրովա
ցախանց ծրովյանիկ, ծրովյանոյ
 սարայ
ցախանց ծրովյանիկ, ծրովյանոյ
 սարայ
ցածր հիզկի; հիզко
ցածրազիր ռասպոլուուննո հիզко
ցանկալ չելալ
ցանկորյուն չելալ

ցավ боլь
ցավուն боլевоյ, боլезненныи
ցավոր, ցավոր սրախ կ սожалению
ցաւկել պրыгать
ցաւկուտել подпрыгивать
ցեխ սлякоть, ցրязь
ցեխուն սлякотный, ցրязный
ցեղ րօд; պлемя; րասа; պօրօда
ցնօրյուն լикование, վօստօրց
ցնորը ցреза, մечта; բրէд; ֆանցիա
ցոլալ սверкать, սиять
ցուցաւյուն դո սвиданիя
ցույց դемонстрация
ցույց տալ պоказывать
ցուցարերել պրоявлять
ցուցակ սписок
ցուցահանդիս վայստակ
ցուցաման սկազատին պալец
ցուցամու սկազանին; սկազանիչ
ցուցամուրյուն խաւстливость,
 պоказуха
ցուցանակ սկազատի, վայստակ
ցուցանիշ պоказатель
ցուցաննուշ էքспոնատ
ցուցարահ դեմոնстрационный зал
ցուցարար դեմոնстрант
ցուցափյուն սկազка
ցուցափեղկ վիտрина
ցուցմունք պоказания
ցուցում սկազание

ՈՒ

ու ի
ուժ սила
ուժեղ սильный
ուզ կօզլենок
ուղեղ մօզ
ուղիղ պրямой; պրямо
ուղղանյաց պէրպենդիկուլար(ный),
 вертикальный
ուղորյուն նարաւление, *тж пер*
ունկն ստ սխո
ունկնդիր սлушатель
ունկնդրել (внимательно) սлушать
ուշ պօձно

піշапір внимательный;
внимательно
пішапіріржын внимание
пішамаң опаздывать
пішр внимание, сознание
пішр пішір все внимание,
помыслы
піш плечо
пішапір погон
пішамың учиться, обучаться
пішамың іші поучительный
пішамың студент
пішамыңдағы студенчество
пішпім учеба
пішпімнәрдін училище, техникум
пішпігіз учитель
пішпікшінде учительская (комната)
пішің есть, кушать
пішіңір еда, пища
пір куда; где
пірлік веселый, радостный; весело,
радостно
пірлікшінәл радоваться, веселиться
пірлікшіндең радовать
пірлін значит
пірлі другой, иной
пірлікшік призрак, привидение,
фантом
пірлік особый, своеобразный

Ф

փаш һ межд ну!
փарварել оборачивать, завертывать
փախչել убегать
փախստական беглый; беглец;
беженец
փախտառ побег, бегство
փական клапан; запор; засов
փականգործ слесарь
փակել закрыть
փայլ блеск, тж per
փայլել блестеть
փаяլтін блестящий
փаям дерево, древесина
փаямашарդ плотник

փашин факт
փашинік мягкий
փեղі створка (окна)
փշ подол; юбка
փештіршір февраль
փілі слон
փішапік развалина
փіштірбіл искать
փіштіршіл искать, выискивать
փірлі разбить, размельчить
փірліл размельчить на множество
кусков
փірліркун бурный, тж per
փішаштірбіл переводить, перевозить
փішаштірілтін взаимовлияние
փішаштіг отчетный визит
փішаштіндең передавать (кому-либо)
փішаштіл заимствовать
փішаштіш заимствованный
փішаштірлік заимствование
փішаштірш више-король
փішің менять
փішіншаштіл возмештать
փішіншардақүлік нападать друг на
друга
փішіншаштіпши вице-консул
փішіншаштік заместитель
председателя, вице-президент
փішіншаштірш заместитель
министра
փішіշаһиақын взаимовыгодный
փішішаштіншаштірлік взаимодоговоренность
փішішаштірлік взаимное доверие
փішітінорбін заместитель директора
փішіօնтірлік взаимопомощь
փішпнг улица
փіշի пыль
փіշпнг пыльный
փіши яма
փішил почта
փішишаштін почтамт
փіршард гравировать, высекать
փірд опыт; попытка; репетиция
փірдашті опытный

փորձարար экспериментатор
փորձել пробовать, пытаться;
примерять
փորձնական опытный, пробный
փափառքային изменение
փորդիկ маленький
փշակ дупло
փշել дуть
փորկալ прыскать, фыркать
փոնչակ фыркать
փոնչուն = փոնչոց фырканье
փսփսակ шептать, шептаться,
шушукаться, *пер* нашептывать
փսփսոց шепот; *пер* шушуканье
փրկարար спасатель; спасательный
փրկել спасать
փրփրել пениться; *пер* разъяриться
փրփան пенистый
փրփար pena
փուլ գալ разрушиться, развалиться
փուշ пустой

Ք

քահանա священник
քաղաք город
քաղաքագետ политик; политолог
քաղաքակրթություն цивилизация
քաղաքամերձ пригородный
քաղաքավարություն вежливость,
учтивость, корректность
քամակրթ пренебрежение
քամի վետер
քայլ шаг
քանդակագործ скульптор
քանի սկолько
քանի դեռ пока еще
քանի որ потому что
քանիերորդ который (по счету)
քանոն линейка
քաշել тянуть
քաշվել удаляться, отходить, *пер*
стесняться
քաջ смелый; смельчак
քառանկյունի четыrehугольник;
четыrehугольный

քար камень
քարշակար каменный, созданный
(построенный) из камня
քարշի скалистый берег, скала
քарքե каменный
քарոզ проповедь, нравоучение,
назидание
քарտոн каменистый
քենзатаенная злоба, жажда мести
քենի дядя (по матери)
քերել дратъ, сдирать
քիր нос
քիմիագործ химик, работник
химической промышленности
քիմոп мстительный, злопамятный
քիչ мало
քինան лесть, заискивание
քմջիծակ усмешка
քնարերգություն лирика
քննադաշտ критик
քննել рассматривать, изучать,
экзаменовать

քիրոց нежный
քո твой
քողովիկ лачуга, шалаш
քորել чесать
քոսի двадцать
քվե голос (при голосовании)
քվեարկել голосовать
քրեական уголовный,
криминальный
քրինել потеть
քույր сестра
քույրիկ сестричка
քուն сои

Ա

և и
և' և' и...и

օգնական помощник;
вспомогательный, подсобный
օգնել помочь
օգնություն помошь

օգոստսիս ավգուստ
օգոստակար полезный; полезно
օգոստ польза
օժնել снабжать, наделять
օժանելիք духи
օժէլ душить, опрыскивать духами;
церк освящать
օժյալ освященный
օձ змея
օճամուկ угорь
օճիք воротник
օղ круг, кружок
օղակ круг, кольцо (но не на пальце)
օբառ мыло
օշարակ сироп
օպերա опера
օզախ очаг, дом; печь
օտար чужой, посторонний, чуждый
օտարախашի говорящий на
иностранным языке

օր день
օրարեր ежедневная газета
օրացոյց календарь
օրենսդիր законодательный;
законодатель
օրենսդրական законодательный
օրենսդրություն законодательство
օրենք закон
օրինակ пример; например
օրինաբ благословение
օրինել благословлять

Ֆ
ֆիդայի фидаин
ֆիրմա фирма
ֆուտբոլ футбол
ֆուտբոլակ любитель футбола, *тж*
прил
ֆուտբոլիստ футболист

УСЛОВНЫЕ ОБОЗНАЧЕНИЯ ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ ՆԵՐՆԵՐ

бот – ботанический	нар-разг – народно-разговорное
буд <i>вр</i> – будущее время	наст <i>вр</i> – настоящее время
вши пад – винительный падеж	несов – несовершенное
в разн зн – в разных значениях	отл пад – отложительный падеж
выс – высокий стиль	пер – переносное
грам – грамматическое	поб накл – побудительное наклонение
дат пад – дательный падеж	полит – политический
диал – диалектное	прил – прилагательное
долж накл – долженствовательное	пр <i>вр</i> – прошедшее время
наклонение	разг – разговорное
досл – дословно	род пад – родительный падеж
др – древнеармянское	см – смотри
ед ч – единственное число	соб – собирательное
зап – западноармянское	сов – совершенное
зд – здесь	сосл накл – сослагательное наклонение
зоол – зоологический	спорт – спортивный
изъяв накл – изъявительное наклоне-	ср – сравни
ние	сущ – существительное
инстр пад – инструментальный падеж	тех – технический
лингв – лингвистический	тж пер – также переносное значение
лит – литературное	тж сущ – также существительное
мат – математический	усл накл – условное наклонение
межд – междометие	уст – устаревшее
мест пад – местный падеж	церк – церковное
мн ч – множественное число	юр – юридический
нар – народное	Ø – ноль звука
нареч – наречие (часть речи)	

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА

- Արրահամյան Ս. Գ., Պատճառայան Ն. Ա., Օհանյան Հ. Ա., Ժամանակակից հայոց լեզու, հ 2, Եր , 1974
- Արրահամյան Ս. Գ., Ժամանակակից գրական հայերեն, Եր , 1981·
- Արրահամյան Ս. Գ., Հայոց լեզու ձևաբանություն, Եր , 2004:
- Առաքիլյան Վ., Ժամանակակից հայերենի հոլովների և հոլովական կապակցությունների իմաստային առողմները, Եր , 1957:
- Ասատրյան Մ. Ե., Ժամանակակից հայոց լեզու Թարամություն, Եր., 2002-
- Աֆրիկյան Ֆ., Աֆորիզմներ, Եր , 1997:
- Բարսեղյան Հ. Խ., Արդի հայերենի բայի և խոնարհման տեսություն, Եր , 1953
- Գալստյան Ս. Ս., Ածանցումը և ածանցմները ժամանակակից հայերենում, Եր , 1978:
- Գյուրջնյան Գ., Հերեցյան Ն., Հայոց լեզու գործնական աշխատանքների ձեռնարկ, Եր., 2002
- Խլդարյան Ֆ., Տիոյան Ս., Ակնարկ հայերենի ուղղախտանության, Եր., 2005
- Մարգարյան Ա. Մ., Ժամանակակից հայոց լեզու (բառակազմություն, դարձվածարանություն, բառարանագրություն), Եր., 1990.
- Զահուկյան Գ. Է., Ժամանակակից հայոց լեզվի իմաստարանություն և բառակազմություն, Եր , 1989:
- Սարգսյան Ս., Ժամանակակից հայերենի համառոտ ուղեցույց, Եր , 2004.
- Սուբիայան Ա. Մ., Ժամանակակից հայոց լեզու (Հնչյունարանություն, բառագիտություն, բառակազմություն), Եր , 2004:
- Տիոյան Ս., Բառագիտություն (Համրանգվարանություն), Պրակ Բ, Եր , 2002
- Պողոսյան Պ. Ի., Խոսքի նշակույթի և ոճագիտության հիմունքներ (խոսքի տեսություն), գիրք առաջին, Եր , 1990
- Գուրզաղյան Գ., Տիեզերքը ափի մեջ, Եր , 2005
- Գուրզաղյան Գ., Որդիս Արարատի զազարին, Եր , 2005 թ
- Բակունց Ակսել Գ բականության մասին, Եր , 1959-
- Դեմիրճյան Գ., Երկերի ժողովածու, հ ԽIV, Եր , 1987
- Տերտերյան Ա., Արովյամի ստեղծագործությունը, Եր , 1941.
- Երգիծական մանրապատումներ, Եր., 1990.

СЛОВАРИ

- Ժամանակակից հայոց լեզվի բացատրական բառարան, հ 1-4, Եր , ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ , 1969-1980.
- Աղայան Էդ., Արդի հայերենի բացատրական բառարան, Եր , 1976.
- Հայ-ռուսերեն բառարան, Եր , ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ , 1984.
- Ղարիբյան Ա. Ս., Ռուսերեն-հայերեն բառարան, Եր , 1982
- Քեղիբյան Պ. Ս., Ամերիկյան Դ. Ե., Ղարիբյան Զ. Ս., Ղարիբյան Ջ. Ս., Ռուսերեն-հայերեն բառարան, Եր , 1988
- Աслանян С., Գրիгорян О., Русско-армянский учебный словообразовательный словарь. Еր., 2000.

СОДЕРЖАНИЕ

РЕЧИЩИЧИӨЗӨКҮ

Предисловие	5
Урок 1	10
Фонетика.	
Буквы: ш, ы, р, щ, ө, ң, ҭ, ҭ, ң, ң	
Словообразование.	
Префикс ші-.	
Грамматика.	
1. Окончание существительных в местном падеже: -ын.	
2. Бытийный нестандартный, недостаточный глагол қаш (я) есть.	
3. Повелительное наклонение, единственное число нестандартного глагола шаш давать.	
4. Местоимения ты ты, өш он, она, оно.	
5. Союзы и, қандай или.	
Пунктуация.	
1. Знак «'» (ударение).	
2. Знак «::» (точка).	
Урок 2	14
Фонетика.	
Буквы: һ, ӡ, ӡ, ә, ә, ҹ, ҹ, ҝ, ҝ, ҝ, ҝ.	
Словообразование.	
1. Интерфикс -ш-.	
2. Префикс ші-.	
Грамматика.	
1. Указательные местоимения: ши этот, шің тот, шіңін тот.	
2. Вопросительное местоимение ի՞նչ что?	
3. Неопределенный артикль մի.	
4. Повелительное наклонение, единственное число нестандартного глагола գալ приходить, прийти.	
5. Бытийный нестандартный, недостаточный глагол կան (я) есть.	
Пунктуация.	
Вопросительный знак «՞».	
Урок 3	20
Фонетика.	
1. Ы – ы	
2 Соединительный звук [j].	
Словообразование.	
1. Префикс ышы-.	

2. Суффиксы **-и**, **-յи**, **-ибի**.

Грамматика.

1. Личные местоимения: единственное число.

2. Образование множественного числа существительных.

3. Степени сравнения прилагательных.

4. Нестандартный, недостаточный глагол **пібій** имею (изъявительное наклонение, настоящее время, единственное число).

5. Повелительное наклонение, единственное число нестандартных глаголов: **шіңқ** делать, **шіңқ** сказать, говорить, **шіңбіңқ** видеть, **шіңбіңқ** нести, уносить, **пер** переносить, **шіңк** приходить, **шіңк** подниматься, вставать, **ріңкіңқ** приносить, принести, **шіңбіңк** үст жить, обитать, оставаться, **ұғрқыңашқ** (**ұғр** қыбашқ) вставать, подниматься, **шіңк** плакать, **шіңк** есть, кушать.

Урок 4

26

Фонетика. Орфография.

1. **и.**

2. **ө, ң – [ø], [ø].**

Словообразование.

1. Слова с компонентом -(ш)ұшар.

2. Суффикс **-ибір**.

Грамматика.

1. Инфинитив.

2. Сказуемое.

3. Изъявительное наклонение. Прошедшее несовершенное, настоящее и будущее времена, единственное число.

4. Союзы **ғиң** а, **рің** но, **шіңшің** однако.

Урок 5

34

Фонетика.

Буквы: **һ, ң, п.**

Словообразование.

1. Сложные слова.

2. Суффиксы **-гі**, **-шгі**, **-бгі**, **-әгі**, **-шрі**, **-әрі**.

Грамматика.

1. Образование форм родительного падежа.

2. Множественное число имен существительных.

Урок 6

42

Фонетика. [ң] – ң.

Словообразование.

Суффиксы **-ғұ**, **-піңғі**.

Грамматика.

Определенный artikel

Урок 7

48

Фонетика.

1. **[ң].**

2. Чередования.

Словообразование.

1. Суффикс **-нң**.

2. Сложные слова.

Грамматика.

Повелительное наклонение глагола, единственное число.

Урок 8

Фонетика.

1. [р].

2. Чередования.

Словообразование.

1. Сложные слова с -ршб, -գնտ, -ուս.

2. Суффиксы -յիբ и -(ա)կշբ, ր.

Грамматика.

1. Личные местоимения (множественное число).

2. Вспомогательный глагол է (множественное число).

3. Изъявительное наклонение: настоящее, будущее и прошедшее несовершенное времена, множественное число.

4. Нестандартные глаголы կամ (я есть), գիտեմ (я знаю), ունեմ (я имею), արժեմ (я стою) в несовершенных временах изъявительного наклонения.

Урок 9

Фонетика.

1. [թ].

2. Чередования.

Словообразование.

Суффиксы -յշ, -ե, -որդ, -որդուն.

Грамматика.

Повелительное наклонение, множественное число.

Урок 10

Фонетика. [ձ], [ծ].

Словообразование.

1. Сложные и производные слова.

2. Суффикс -(ա)վոր.

Грамматика. Գոյակաների հոգնակի թիվը (множественное число существительных).

Урок 11

Фонетика.

1. [զ].

2. [՛զ].

Словообразование.

Суффиксы -եմ, -ակ, -իկ: Антонимы.

Грамматика. Պատճառական քայլը (каузативные глаголы).

Урок 12

Фонетика.

Сочетания гласных.

Словообразование.

1. Суффикс -արշ.

2. Сложные слова.

Грамматика.

Падежи.

53

61

67

75

84

Урок 13	92
Словообразование.	
1. Суффиксы -ың , -ышын .	
2. Сложные слова.	
Грамматика.	
Личные местоимения.	
Урок 14	97
Словообразование.	
Суффиксы -ың , -ыңғы .	
Грамматика.	
1. Глагольные времена:	
дальнепрошедшее I,	
дальнепрошедшее II.	
2. Отрицательные предложения.	
Урок 15	103
Словообразование.	
Слова с компонентом аңыз .	
Грамматика.	
Прошедшее совершенное время.	
Урок 16	108
Словообразование	
Суффикс -шың .	
Грамматика.	
Количественные порядковые и распределительные числительные.	
Урок 17	113
Словообразование.	
Суффикс -жың .	
Грамматика.	
Образование форм родительного падежа.	
Урок 18	118
Словообразование.	
Суффиксы -ың , -ыңын	
Грамматика.	
1. Составные глаголы	
2. Залог глагола	
Глаголы страдательного залога	
Урок 19	124
Словообразование.	
Суффикс -шың .	
Грамматика.	
Указательные местоимения.	
Урок 20	131
Словообразование.	
Суффикс -шың (продолжение)	

Грамматика.	
Склонение указательных местоимений.	
Урок 21	137
Словообразование.	
Суффиксы -шинг / -инг / -нг, -шի.	
Грамматика.	
Повелительное наклонение глагола.	
Урок 22	145
Словообразование.	
Суффиксы -ыի, -այ.	
Грамматика.	
Повелительное наклонение: нестандартные глаголы.	
Пунктуация.	
Интонационные (просодические) знаки	
Знаки «՝» (զշուլ) и «՞» (քացականական (նշան)).	
Урок 23	154
Словообразование.	
Сложные слова.	
Грамматика.	
Безличные формы глагола.	
Урок 24	160
Словообразование.	
1. Префикс փլ(ա)-	
2 Сложные слова.	
Грамматика.	
Безличные формы глагола (продолжение).	
Урок 25	166
Словообразование.	
1. Суффикс -ուլ.	
2. Производные и сложные слова с основой դն//դր//դիր.	
Грамматика.	
Безличные формы глагола (продолжение).	
Урок 26	172
Словообразование.	
1. Суффикс -ող.	
2. Сложные слова.	
Грамматика.	
Безличные формы глагола (продолжение).	
Урок 27	176
Грамматика.	
Безличные формы глагола. результативное причастие.	
Урок 28	182
Словообразование.	

Суффиксы -փ, -ք.	
Грамматика.	
Безличные формы глагола (окончание).	
Пунктуация.	
Знак «,» (սլորակելու) .	
Урок 29 187
Словообразование.	
Префикс արև(ш)-.	
Грамматика.	
Изъявительное наклонение: настоящее результативное, прошедшее результативное времена.	
Урок 30	. 193
Словообразование.	
Префикс ան(ш)-.	
Грамматика.	
Взаимно-возвратные местоимения.	
Урок 31	. 197
Словообразование.	
1. Префикс ին(ш)-.	
2. Слова с основой բուժ//բուժ//բժ.	
Грамматика.	
Определительные и отрицательные местоимения.	
Урок 32 202
Словообразование.	
1. Отрицательный префикс դժ-.	
2. Суффикс -վոլ.	
Грамматика.	
Неопределенные местоимения.	
Урок 33	. 208
Словообразование.	
1. Суффикс -(ա)կան.	
2 Сложные слова.	
Грамматика.	
Прилагательное.	
Урок 34	... 213
Словообразование.	
Отрицательный префикс ան- .	
Грамматика.	
Сослагательное наклонение. Будущее время	
Урок 35	. 220
Словообразование.	
Отрицательный префикс ան- .	
Грамматика.	
Сослагательное наклонение. Прошедшее время.	

Урок 36226
Словообразование.		
Суффикс -и.		
Грамматика.		
Условное наклонение. Будущее время.		
Урок 37231
Словообразование.		
Суффикс -шыр.		
Грамматика.		
Условное наклонение. Прошедшее время.		
Урок 38235
Словообразование.		
Отрицательный префикс չ-, ու-.		
Грамматика.		
Долженствовательное наклонение. Будущее время. Прошедшее время.		
Урок 39241
Словообразование.		
1. Суффикс -յաց.		
2 Основа մերձ близкий, близ.		
Грамматика.		
Залог глагола.		
Урок 40247
Словообразование.		
Суффиксы -ուն, -յուն.		
Грамматика.		
Вопросительные и относительные местоимения.		
Урок 41251
Словообразование.		
Предфиксы ներ-, գեր(շ)-.		
Грамматика.		
Вопросительные и относительные местоимения (продолжение).		
Урок 42257
Словообразование		
Предфиксы վեր(շ)-, սլոր(շ)-.		
Грамматика.		
Вопросительные и относительные местоимения (окончание).		
Урок 43263
Словообразование.		
1. Суффикс -քրշր		
2. Сложные слова.		
Грамматика.		
Предлог – послелог.		

<i>Урок 44</i>269
Словообразование.		
Суффикс -шы.		
Грамматика.		
Предлог — послелог (продолжение).		
<i>Урок 45</i>		.274
Словообразование.		
Префиксы ыңғ(ш)-, һаш(ш)-.		
Грамматика.		
Предлог — послелог.		
<i>Урок 46</i>		280
Словообразование.		
Суффикс -шы.		
Грамматика.		
Наречие.		
<i>Урок 47</i>		.285
Словообразование.		
Суффикс -ши.		
Грамматика.		
1. Многократные глаголы.		
2 Нестандартные глаголы.		
<i>Урок 48</i>		.290
Словообразование. Суффикс) -ни.		
Грамматика.		
Модальные слова.		
Пунктуация.		
Разделяющие знаки.		
<i>Урок 49</i>		.296
Словообразование.		
Префикс ыңғ(ш)-,		
Суффикс -(ш)аппб.		
Грамматика.		
Междометие.		
Пунктуация.		
Разделяющие знаки (окончание).		
<i>Урок 50</i>		303
Словообразование.		
Суффиксы -ниб, -нир, -нир.		
Грамматика.		
Союз		
Тексты для чтения		308
Сәриштәр ыңғылышынде һашшар		

Армяно-русский словарь	341
Հայ-ռուսերեն բառարան	
Условные обозначения	381
Պայմանական նշաններ	
Использованная литература	382
Օգտագործված գրականություն	